

ผลงานวิจัยของนิสิตระดับปริญญาตรี ศิลปกรรม การท่องเที่ยว การศึกษา

การสร้างสรรค์ดิจิทัลเพ้นติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า

Creation digital painting a set of Depression

รชยาธิตา วงษ์กระจ่าง¹มนตรา ตรีชั้น²สมโชค เนียนไธสง²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลเพ้นติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า 2) เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลเพ้นติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า 3) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมสื่อผลงานดิจิทัลเพ้นติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า

ผลการวิจัยพบว่า ด้านแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลเพ้นติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า มีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้ 1) ด้านองค์ประกอบของศิลปะที่เลือกใช้เส้นที่เป็นพื้นฐานเป็นเส้นสมมติ ใช้รูปทรงอินทรีรูปในการถ่ายทอด สัดส่วนเหมือนจริง โดยใช้กลุ่มวรรณะสีร้อน และใช้สีหม่นแทนอารมณ์ซึมเศร้า การจัดองค์ประกอบภาพที่เน้นหลักสมดุล

ด้านการศึกษาคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมผลงานดิจิทัลเพ้นติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า พบว่าความพึงพอใจระดับมากที่สุดคือ การใช้รูปทรงอินทรีรูปในการถ่ายทอดเรื่องราว เลือกใช้เส้น สี และมีความพึงพอใจระดับมาก คือ การจัดวางองค์ประกอบภาพ

คำสำคัญ: ดิจิทัลเพ้นติ้ง ภาวะซึมเศร้า

Abstract

The objective of the study was. To study and analysis with information for creating a digital painting set Depression. 2) to create a digital painting set Depression. 3) to gather opinions and satisfaction of the target group after watching a digital painting set Depression.

The findings indicated that. The guidelines for creating a digital painting set Depression there are important guidelines such. 1) The elements of art to use the basic line as a fictional line, choose the basic a human form to communicate, realistic shape. By using color warm tone and using color blue shade for depression, composition of balance.

The study of opinions and satisfaction of target groups after watching a digital painting set Depression. Found the highest level of satisfaction are use a human form to communicate story, choose a line color and high level of satisfaction are composition of images.

Keywords: digital painting, depression

¹ นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบดิจิทัลอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาออกแบบดิจิทัลอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทนำ

ปัจจุบันนี้มีปัญหามากมายที่ทำให้คนเรามีความทุกข์ใจ ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ใจจากการสูญเสีย ปัญหาความสัมพันธ์ ความทุกข์ใจจากปัญหาทางการเงิน การงาน การเรียน หรือแม้กระทั่งปัญหาทางด้านครอบครัว ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนต้องเคยประสบ แต่ถ้าหากความทุกข์ใจ ความเครียดเหล่านี้มากเกินไป หรือหากเกิดขึ้นบ่อยเกินไปก็จะมีผลต่อสุขภาพจิตของเราตามมา และสิ่งสมจนกลายเป็นภาวะซึมเศร้าได้ในที่สุด หากกล่าวถึงโรคภาวะซึมเศร้าก็มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย อาทิเช่น ความผิดปกติทางพันธุกรรม ความผิดปกติของสารชีวเคมีในสมอง ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าสาเหตุของการเกิดภาวะซึมเศร้าเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งมีทั้งปัจจัยที่สามารถควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ ซึ่งบุคคลบางส่วนเข้าใจผิดว่าการมีอาการซึมเศร้าจนพฤติกรรมเปลี่ยนไปจนถึงขั้นรุนแรง ทำร้ายตัวเองและฆ่าตัวตายนั้นเป็นปัญหาทางใจและความรู้สึกเท่านั้น จนมองข้ามปัจจัยอื่นไป

โรคซึมเศร้านั้นไม่ได้มีสาเหตุจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น กรรมพันธุ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับสูงในโรคซึมเศร้า โดยเฉพาะในกรณีของผู้ที่มีอาการเป็นซ้ำหลายๆ ครั้ง ญาติใกล้ชิดสายเลือดเดียวกันของผู้ป่วย (ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง) มีโอกาสป่วยเป็นโรคนี้นี้มากกว่าคนทั่วไป 2-3 เท่า การพลัดพรากจากพ่อแม่ในวัยเด็ก พัฒนาการของจิตใจที่บกพร่องด้านความภาคภูมิใจ รวมถึงปัจจัยทางชีวภาพ เช่น ความบกพร่องในการควบคุมประสานงานร่วมกันของระดับสารเคมีในสมองซีโรโทนิน (serotonin) และนอร์เอพิเนฟริน (norepinephrine) ล้วนเป็นปัจจัยตั้งต้นทำให้บุคคลมีแนวโน้มเกิดโรคซึมเศร้า บุคคลเหล่านี้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่กดดัน เช่น ตกงาน หย่าร้าง ถูกทอดทิ้ง ก็จะเกิดอาการซึมเศร้า (มธุรรดา สุวรรณโพธิ์, 2560: ออนไลน์)

ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้มามีบทบาทกับการทำงานศิลปะมากขึ้น ทำให้เกิดความสะดวกและทำงานรวดเร็วยิ่งขึ้น ที่ได้รับความนิยมเช่น ดิจิทัลเพ้นต์ติ้ง คือ การวาดภาพดิจิทัลเป็นวิธีการของการสร้างงานศิลปะดิจิทัลในคอมพิวเตอร์ เสมือนการวาดภาพเป็นผืนผ้าใบ ที่มีเครื่องมือหลาย และมีทางเลือกในการทำงานมากมาย ลดข้อจำกัดบางอย่าง ทำให้ศิลปินทำงานง่าย และสะดวกมากยิ่งขึ้น แตกต่างจากการทำงานศิลปะด้วยวิธีแบบดั้งเดิม ที่ต้องใช้สีไม้ สีน้ำ สีน้ำมัน ดินสอ กระดาษ และผ้าใบ จิตรกรรมดิจิทัลเพ้นต์ติ้งสามารถสื่อความหมาย ความรู้สึก ความรู้ หรือ ความต้องการของผู้สร้างงานได้และสื่อดิจิทัลเหล่านี้สามารถเข้าถึงผู้ชมและเผยแพร่ได้ง่าย จากทางสื่อโซเชียล ต่างๆ

จากการศึกษาเรื่องภาวะซึมเศร้า ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเลือกเทคนิคดิจิทัลเพ้นต์ติ้ง มาสร้างสรรค์นำเสนอจินตนาการสะท้อนความรู้สึกอารมณ์ทุกข์ ซึมเศร้า และความทรมารจากภาวะซึมเศร้า ที่ได้สร้างปัญหาให้ผู้ป่วยและความไม่เข้าใจเรื่องปัจจัยการเกิดภาวะซึมเศร้า ให้กับบุคคลทั่วไปได้รับรู้และเข้าใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลเพ้นต์ติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า
2. เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลเพ้นต์ติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า
3. เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมสื่อผลงานดิจิทัลเพ้นต์ติ้ง ชุด

ภาวะซึมเศร้า

สมมุติฐานของการวิจัย

การสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลเพ้นต์ติ้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า สามารถสร้างความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายในระดับดี

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา ผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า เสนอข้อมูลเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้า ที่มี 3 ระดับ คือ ภาวะซึมเศร้าเล็กน้อย ภาวะซึมเศร้าปานกลาง และภาวะซึมเศร้าอย่างรุนแรง ผ่านลักษณะทางกายภาพของผู้ป่วย
2. สร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า 84.1 × 118.9 เซนติเมตร จำนวน 3 ชิ้น
3. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ บุคคลทั่วไปที่สนใจในงานศิลปะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า
2. วิเคราะห์ข้อมูลผลงานตัวอย่างจิตรกรรมของศิลปิน ตามหลักเกณฑ์ทางศิลปะ
3. เขียนเขียนภาพร่าง เพื่อนำไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านจิตรกรรม ด้วยแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์
4. นำผลงานภาพร่างกลับมาปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านจิตรกรรมอีกครั้งก่อนการสร้างสรรค์
5. ดำเนินการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
6. นำสื่อผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า สอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญจิตรกรรม อีกครั้งก่อนนำผลงานไปเผยแพร่ต่อกลุ่มเป้าหมาย
7. นำเสนอสื่อผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า เผยแพร่และสอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างบุคคลทั่วไปหลังการรับชม
8. สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าเพื่อนำมาใช้สร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า และศึกษาแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานให้มีคุณภาพโดยมีผลการวิจัย ดังนี้

ด้านแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า มีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้ ด้านองค์ประกอบของศิลปะที่เลือกใช้เส้นที่เป็นพื้นฐานเป็นเส้นสมมติ ใช้รูปทรงอินทรีย์รูปในการถ่ายทอด สัดส่วนเหมือนจริง โดยใช้กลุ่มวรรณะสีร้อน และใช้สีหม่นแทนอารมณ์ซึมเศร้า การจัดองค์ประกอบภาพที่เน้นหลักสมดุล

ด้านการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจระดับมากที่สุดคือ การใช้รูปทรงอินทรีย์รูปในการถ่ายทอดเรื่องราว การเลือกใช้เส้น สี ในการถ่ายทอดอารมณ์ และมีความพึงพอใจระดับมาก คือ การจัดวางองค์ประกอบภาพ

สรุปและอภิปรายผล

ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะนิพนธ์ การสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า โดยใช้หลักการทางศิลปะ และใช้เทคนิคดิจิทัลพื้นตั้ง นิยมใช้องค์ประกอบของศิลปะที่เลือกใช้เส้นที่เป็นพื้นฐานเป็นเส้นสมมติ ใช้รูปทรงอินทรีย์รูปในการถ่ายทอด สัดส่วนเหมือนจริง โดยใช้กลุ่มวรรณะสีร้อน และใช้สีหม่นแทนอารมณ์ซึมเศร้า การจัดองค์ประกอบภาพที่เน้นหลักสมดุล และด้านการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมผลงานดิจิทัลพื้นตั้ง ชุด ภาวะซึมเศร้า พบว่าความพึงพอใจระดับมากที่สุดคือ การใช้รูปทรงอินทรีย์รูปในการถ่ายทอดเรื่องราว เลือกใช้เส้น สี และมีความพึง

พอใจระดับมาก คือ การจัดวางองค์ประกอบภาพ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลเพ้นต์ติ้ง และสามารถใช้เป็นสื่อกลางในการความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้คนในสังคม กับผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ควรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมด้วยเทคนิคต่างๆ ให้มากที่สุด และต้องมีผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานที่สื่อความหมายชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

มธุรดา สุวรรณโพธิ์. (2559). โรคซึมเศร้า (Major Depressive Disorder).

สืบค้นจาก <http://www.thaifamilylink.net/web/node/138>

การสร้างสรรค์ภาพยนตร์สั้น เรื่อง ภาวะซึมเศร้า

Short film design “Depression”

ศุภกร นาดีอนุรักษ์¹

ธีร์ คำหอม²

อรรถ อารีรอป²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานภาพยนตร์สั้น 2) เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานสื่อภาพยนตร์สั้น เรื่อง ภาวะซึมเศร้า 3) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมสื่อภาพยนตร์สั้น เรื่องภาวะซึมเศร้า

ผลการวิจัยพบว่า ด้านแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานภาพยนตร์สั้นโดยการใช้หลักการออกแบบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านแนวเรื่อง 2) องค์ประกอบด้านเนื้อเรื่อง 3) องค์ประกอบด้านมุมภาพ 4) องค์ประกอบด้านโทนสี และ 5) องค์ประกอบด้านเสียงประกอบ

ด้านการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมสื่อภาพยนตร์สั้น เรื่องภาวะซึมเศร้า พบว่าความพึงพอใจในระดับมากที่สุดคือ มุมมองภาพ Close Up และ Medium Shot และด้านการใช้โทนสีทึบ ตามลำดับ และมีความพึงพอใจในระดับมาก ด้านเนื้อเรื่องโดยการเล่าเป็นเรื่องราว แนวเรื่องดราม่า และเสียงประกอบ ใช้เสียงดนตรีประกอบ ตามลำดับ

คำสำคัญ: หนังสั้น ภาวะซึมเศร้า

Abstract

The objective of the study was. 1) to study and analysis with information for creating a short film. 2) to create a short film subject Depression. 3) to gather opinions and satisfaction of the target group after watching a short film Depression.

The findings indicated that. The guidelines for creating short film works by using design principles with the following important elements such. 1) conceptual elements. 2) story elements. 3) camera angle elements. 4) color tone elements and. 5) sound elements.

The study of opinions and satisfaction of target groups after watching short film subject Depression.

Found the highest level of satisfaction are camera angles Close Up and Medium Shot, and use of dark color tones respectively. And have a high level of satisfaction. And drama story for story telling. And sound effects, the music in the order.

Keywords: short film, depression

¹ นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบดิจิทัลอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาออกแบบดิจิทัลอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทนำ

โรคซึมเศร้า เป็นภัยเงียบที่หากผู้ป่วยไม่ได้รับการรักษา พวกเขาและเขาต้องติดอยู่กับความรู้สึกหดหู่ตลอดกาล และอาจถึงขั้นปลิดชีพตัวเองเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นภายในใจ พบความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายสูงถึง ร้อยละ 15-18 โรคซึมเศร้าจึงไม่ได้เป็นเพียงความรู้สึกหรืออารมณ์เศร้าหมองที่ผ่านเข้ามาและจะผ่านไปได้ง่ายๆ ดังใจปรารถนา พบความเสี่ยงต่อโรคซึมเศร้า (Lifetime risk) ในหญิงมากกว่าชาย คือ ร้อยละ 7-12 ในชาย และ ร้อยละ 20-25 ในหญิง

โรคซึมเศร้า มิได้แสดงถึงความอ่อนแอของจิตใจ แต่ผู้ที่ป่วยด้วยโรคซึมเศร้าจะไม่สามารถรวบรวมสติและพลังได้ด้วยตนเอง เปรียบเสมือนสภาวะพิการ (disabling) ที่ส่งผลเสียต่อครอบครัว การงาน และสุขภาพโดยรวมของบุคคล เป็นรองแค่โรคหัวใจขาดเลือดเลยทีเดียว

โรคซึมเศร้านั้นไม่ได้มีสาเหตุจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น กรรมพันธุ์มีส่วนเกี่ยวข้องสูงในโรคซึมเศร้า โดยเฉพาะในกรณีของผู้ที่มีอาการเป็นซ้ำหลายๆ ครั้ง ญาติใกล้ชิดสายเลือดเดียวกันของผู้ป่วย (ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก พี่น้อง) มีโอกาสป่วยเป็นโรคนี้นี้มากกว่าคนอื่นๆ ไป 2-3 เท่า การพลัดพรากจากพ่อแม่ในวัยเด็กพัฒนาการของจิตใจที่บกพร่องด้านความภาคภูมิใจ รวมถึงปัจจัยทางชีวภาพ เช่น ความบกพร่องในการควบคุมประสานงานร่วมกันของระดับสารเคมีในสมองซีโรโทนิน (serotonin) และนอร์เอพิเนฟริน (norepinephrine) ล้วนเป็นปัจจัยตั้งต้นทำให้บุคคลมีแนวโน้มเกิดโรคซึมเศร้า บุคคลเหล่านี้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่กดดัน เช่น ตกงาน หย่าร้าง ถูกทอดทิ้ง ก็จะเกิดอาการซึมเศร้า (มรรตธา สุวรรณโพธิ์, 2560: ออนไลน์)

ในปัจจุบันโรคซึมเศร้ากลายเป็นปัญหาที่คุกคามชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยยิ่งขึ้นทุกวัน โดยข้อมูลจากกระทรวงสาธารณสุขระบุว่า 2 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 คนไทยฆ่าตัวตายเพราะโรคซึมเศร้าประมาณปีละ 4,000 คน เฉลี่ยเดือนละ 300 กว่าคน ถือเป็นอันดับ 3 ของโลก รองจากอันดับ 1 คือประเทศญี่ปุ่น และอันดับ 2 คือสวีเดน นับเป็นประเด็นที่ควรตื่นตัวตระหนัก และโรคซึมเศร้าไม่ใช่เพียงแค่วิกฤตที่เกิดขึ้นในเมืองไทย เพราะองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ.2563 โรคซึมเศร้าจะมีผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้นเป็นอันดับสอง (สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ, 2559: ออนไลน์) จึงเห็นได้ว่าโรคซึมเศร้ากลายเป็นภัยเงียบที่อยู่รอบตัวเราตลอดเวลา ดังนั้นทุกคนควรให้ความสำคัญต่อการเกิดภาวะซึมเศร้า โดยเฉพาะคนในครอบครัวและผู้ใกล้ชิดควรคอยสังเกตอาการและพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ป่วย หากพบว่ามีความผิดปกติ สามารถเข้ารับรักษาได้ทันทีก่อนที่ผู้ป่วยจะเลือกจบชีวิตด้วยการฆ่าตัวตาย (คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559: ออนไลน์)

ซึ่งสื่อภาพยนตร์สั้นในปัจจุบันนั้น สามารถดึงดูดผู้ชมในวัยรุ่นได้ดี การทำภาพยนตร์สั้นมี 3 ขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ 1) การเขียนบทภาพยนตร์ 2) การถ่ายภาพยนตร์ 3) การตัดต่อภาพยนตร์ ความสำคัญของการเขียนบทภาพยนตร์สั้นก็มีส่วนทำให้เกิดเรื่องราวเมื่อจะเริ่มเขียนบทภาพยนตร์ ผู้เขียนบทจะต้องมีแนวคิด และวัตถุประสงค์ที่แน่นอนและเจาะจงไม่เลื่อนลอยต้องรู้ว่าเรื่องที่จะเขียนนี้มุ่งเขียนเพื่อใคร ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถหาวิธีเข้ากลุ่มคนที่ตั้งเป้าหมายไว้ได้ เช่น การสร้างภาพยนตร์เพื่อเด็กกับการสร้างภาพยนตร์เพื่อผู้ใหญ่ ก็ต้องมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ภาษาที่ใช้ แสง สี ดนตรี นอกจากนี้วัยแล้ว อาชีพ เพศ การศึกษา นิสัยใจคอ และวัฒนธรรมของคนดูก็เป็นสิ่งที่จะต้องพัฒนาถึงด้วย นอกจากนั้นจุดสำคัญหรือแกนของเรื่อง Theme คืออะไรก็ควรกำหนดไว้ให้ชัดเจน และแกนของเรื่องนี้ควรจะมีประการเดียว เมื่อตั้งแกนเรื่องไว้แล้ว ก็จะต้องกำหนดขอบเขตของเรื่องที่จะเขียนว่าควรประกอบด้วยอะไร กว้างขวางแค่ไหน แต่ที่สำคัญก็คือ ทุกๆ ฉาก ทุกๆ ข้อต่อของภาพยนตร์จะต้องมีจุดมุ่งหมายที่จะสนับสนุนแกนเรื่องที่ตั้งไว้ ถ้าหากฉากใดหรือข้อต่อใดไม่มี ส่วนที่จะสนับสนุนแกนของเรื่อง ก็ไม่ควรจะระบุไว้ และเมื่อบรรลุถึงจุดสุดท้ายของสิ่งที่จะพูดแล้วก็ต้องจบเรื่องทันที ถ้ายิ่งขึ้นต่อเติมไปอีกจะทำให้ขาดความประทับใจคนดู (บุญเลิศ เจริญกิจศิริวงศ์, 2553)

จากปัญหาและความสำคัญข้างต้น สื่อภาพยนตร์สามารถสื่อสารกับคนดูได้ในวงกว้าง ดังนั้นกลุ่มผู้วิจัยจึงเลือกที่จะสร้างสรรค์ออกแบบภาพยนตร์สั้น ขึ้นเพื่อเป็นสื่อที่ช่วยสะท้อนปัญหา และนำเสนอให้ผู้รับชมผู้คนที่ทั่วไปได้รับรู้ ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และเห็นความสำคัญของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานภาพยนตร์สั้น
2. เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานสื่อภาพยนตร์สั้น เรื่อง ภาวะซึมเศร้า
3. เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมสื่อภาพยนตร์สั้น เรื่องภาวะซึมเศร้า

สมมติฐานของการวิจัย

ภาพยนตร์สั้น เรื่องภาวะซึมเศร้า สามารถสร้างความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายในระดับดี

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา ภาพยนตร์สั้น เรื่องภาวะซึมเศร้า เสนอข้อมูลเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้า ลักษณะและพฤติกรรมของผู้ป่วย
2. ภาพยนตร์สั้น เรื่องภาวะซึมเศร้า ความยาว 30 นาที และหนังสือภาพ ขนาด 33X28 เซนติเมตร จำนวน 50 หน้า
3. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ บุคคลทั่วไปที่สนใจ จำนวน 150 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสื่อภาพยนตร์สั้นเรื่อง Depression
2. วิเคราะห์ข้อมูลตัวอย่างผลงานภาพยนตร์สั้น ตามหลักเกณฑ์โครงสร้างการออกแบบ
3. เขียนบทภาพยนตร์ และสร้างสตอรี่บอร์ด เพื่อนำไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาพยนตร์สั้น และโรคซึมเศร้า ก่อนการผลิตผลงานด้วยแบบประเมินที่มีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์
4. นำผลงานกลับมาปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาพยนตร์สั้น และโรคซึมเศร้าด้านภาพยนตร์สั้นอีกครั้งก่อนการสร้างสรรค์
5. ดำเนินการถ่ายทำสื่อภาพยนตร์สั้นเรื่อง Depression ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
6. นำสื่อภาพยนตร์สั้นเรื่อง Depression หลังการถ่ายทำสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาพยนตร์สั้น และโรคซึมเศร้า อีกครั้งก่อนนำผลงานไปเผยแพร่ต่อกลุ่มเป้าหมาย
7. นำเสนอสื่อภาพยนตร์สั้นเรื่อง Depression สอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างบุคคลทั่วไป หลังการรับชม
8. สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าเพื่อการนำมาใช้สร้างสรรค์ผลงานในด้านต่างๆ และศึกษาขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงานในแต่ละด้าน เช่น การเขียนบท วางโครงเรื่อง การถ่ายทำและตัดต่อ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้มีคุณภาพโดยมีผลการวิจัย ดังนี้

ด้านแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานภาพยนตร์สั้นโดยใช้หลักการออกแบบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านแนวเรื่อง 2) องค์ประกอบด้านเนื้อเรื่อง 3) องค์ประกอบด้านมุมมองภาพ 4) องค์ประกอบด้านโทนสี และ 5) องค์ประกอบด้านเสียงประกอบ

ด้านการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลังการรับชมสื่อภาพยนตร์สั้น เรื่องภาวะซึมเศร้า พบว่าความพึงพอใจระดับมากที่สุดคือ มุมมองภาพ Close Up และ Medium Shot และด้านการใช้โทนสีที่บ ตามลำดับ และมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ด้านเนื้อเรื่องโดยการเล่าเป็นเรื่องราว แนวเรื่องดราม่า และเสียงประกอบ ใช้เสียงดนตรีประกอบ ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผล

จากการสร้างสรรค์ที่ได้จากการวิจัย ได้แนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปนิพนธ์ การสร้างสรรค์ภาพยนตร์สั้น เรื่อง "Depression" โดยใช้หลักการออกแบบผลงานเป็นสำคัญ รวมทั้งศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบ จะเห็นได้ว่า แนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่ได้กล่าวมาข้างต้นมีส่วนช่วยในการดำเนินงานและมีความสอดคล้องกับขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานเป็นไปอย่างมีลำดับ ส่งผลให้การสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้มีประสิทธิภาพ สามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากแบบสอบถามมาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ผลงานรูปแบบหนึ่งที่มีความแพร่หลายในปัจจุบัน และสามารถใช้เป็นสื่อกลางในการความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้คนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

ควรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานในด้านต่างๆ ให้ได้มากที่สุด ต้องกำหนดเรื่องให้ชัดเจนและมีผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ ควรอ้างอิงรูปภาพตัวอย่างจากกรณีศึกษาจากผู้ป่วยโรคซึมเศร้าจริง เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานที่สื่อความหมายชัดเจนมากยิ่งขึ้น และควรศึกษาแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี. (2560). ทำความรู้จัก "โรคซึมเศร้า" และวิธีการดูแล ฟันฟู จิตใจ.

สืบค้นจาก <http://www.sanook.com/health/721/>

บุญเลิศ เจริญกิจศิริวงศ์. (2560). ภาพยนตร์สั้นและการเขียนบท. สืบค้นจาก <http://www.moralmedias.net>

[/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=39](#)

มธุรดา สุวรรณโพธิ์. (2559). โรคซึมเศร้า (Major Depressive Disorder). สืบค้นจาก <http://www.thaifamilylink.net>

[/web/node/138](#)

การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกกระทง
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

Packaging Design for Creating Added-Value of Products in Klong Nok Krathung
Community, Bang Len District, Nakhon Pathom

กัญญัฐ คงจินดา¹

ปานตะวัน การะเวก¹

ปิยะวรรณ ปิ่นแก้ว²

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนคลองนกกระทง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมสำหรับออกแบบ
เรขศิลป์ที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชนคลองนกกระทงและเพื่อออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สามารถเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมการขายให้แก่
ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกกระทง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลอง
นกกระทงเพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบบรรจุภัณฑ์และเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิง
ปริมาณ ศิลป์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าศักยภาพผู้ประกอบการใน
ชุมชนคลองนกกระทงเป็นผู้ประกอบการรายเล็กไม่มีต้นทุนในการผลิต ในด้านความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อ
ผลงานออกแบบบรรจุภัณฑ์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) บรรจุภัณฑ์ที่มีแนวโน้มสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นชุมช
นคลองนกกระทง ค่าเฉลี่ย 4.13 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 2) บรรจุภัณฑ์ที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์อันดีให้กับผลิตภัณฑ์ชุมช
นคลองนกกระทง ค่าเฉลี่ย 4.03 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 3) ตราสัญลักษณ์สร้างการจดจำ มีความน่าสนใจ ค่าเฉลี่ย 3.96 ผล
การประเมินอยู่ในระดับดี 4) ภาพรวมบรรจุภัณฑ์มีความสวยงามสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ ค่าเฉลี่ย 3.93 ผลการประเมินอยู่ใน
ระดับดี 5) ตราสัญลักษณ์สามารถบ่งบอกความเป็นชุมชนคลองนกกระทงได้ ค่าเฉลี่ย 3.86 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 6)
บรรจุภัณฑ์มีความน่าสนใจและดึงดูดใจให้ซื้อสินค้า ค่าเฉลี่ย 3.73 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 7) บรรจุภัณฑ์สะท้อนถึง
ท้องถิ่นชุมชนคลองนกกระทง ค่าเฉลี่ย 3.70 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 8) ภาพประกอบสามารถทำให้เข้าใจและรู้สึกถึงความ
เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนคลองนกกระทงค่าเฉลี่ย 3.66 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 9) บรรจุภัณฑ์สื่อสารข้อมูลให้ถึงตัว
ผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน ค่าเฉลี่ย 3.60 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 10) ภาพประกอบเหมาะกับการออกแบบบนบรรจุภัณฑ์
ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกกระทง ค่าเฉลี่ย 3.53 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี โดยมีค่าความคิดเห็นและความพึงพอใจรวมได้
3.81 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี ดังนั้น จากผลการประเมินสรุปได้ว่าการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลอง
นกกระทงมีคุณค่าทางด้านความสวยงามสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ สามารถสื่อสารข้อมูลผลิตภัณฑ์ มีน่าสนใจและดึงดูดใจให้ซื้อ
สินค้า ส่งเสริมภาพลักษณ์และสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน และมีแนวโน้มที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลอง
นกกระทงได้

คำสำคัญ: บรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกกระทง

¹ นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² อาจารย์สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ABSTRACT

This study aimed to study the community context of Klong Nok Krathung, Bang Len District, Nakhon Pathom Province for graphic design which reflected community living; and to design a packaging which was able to add the product value and promote the products of Klong Nok Krathung Community, Bang Len District, Nakhon Pathom Province. Data concerning Klong Nok Krathung's community context and products were collected to use as a guideline for packaging design, including graphic design on the package. The data were collected both in qualitative and quantitative aspects. The statistics used in this research were percentage, mean and standard deviation. The results revealed that the potentials of entrepreneurs in Klong Nok Krathung was the small business with no production cost. The opinion and satisfaction of consumers towards the packaging design were as follows: 1) the packaging trended to add the product value of Klong Nok Krathung at a good level ($\bar{X} = 4.13$). 2) The packaging positively promoted the image of Klong Nok Krathung's products at a good level ($\bar{X} = 4.03$). 3) The product logo created recognition and interest at a good level ($\bar{X} = 3.96$). 4) Overall, the package was beautiful and in accordance with the products with a good level ($\bar{X} = 3.93$). 5) The product logo was able to present the identity of Klong Nok Krathung Community at a good level ($\bar{X} = 3.86$). 6) The package was interesting and able to attract customer to buy the product at a good level ($\bar{X} = 3.73$). 7) The package reflected the living in Klong Nok Krathung at a good level ($\bar{X} = 3.70$). 8) The product graphic was able to create understanding and recognition of Klong Nok Krathung's identity at a good level ($\bar{X} = 3.66$). 9) The package clearly communicated the product at a good level ($\bar{X} = 3.60$). 10) The graphic was suitable with the packaging design of Klong Nok Krathung at a good level ($\bar{X} = 3.53$). Overall, the opinion and satisfaction was at a good level ($\bar{X} = 3.81$). Consequently, it can be concluded that the packaging design of Klong Nok Krathung's products had beauty value in accordance with the products. The designed package could communicate the product information, attract customers' interest to buy the products, promote and reflect the community's image and identity, and trend to create added value to Klong Nok Krathung's products.

Keywords: packaging, Klong Nok Krathung's product

บทนำ

บรรจุภัณฑ์มีหน้าที่และบทบาทความสำคัญในการพัฒนาสินค้าหรือบริการ กล่าวคือ บรรจุภัณฑ์มีหน้าที่หลักในการห่อหุ้ม ปกป้อง รักษาคุณภาพสินค้าภายใน มีหน้าที่ในการแสดงตัวตนการบ่งชี้ข้อมูลรายละเอียดและการใช้งาน ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ ทำ การสร้างภาพลักษณ์และเอกลักษณ์ให้กับสินค้าและองค์กรให้ทราบถึงคุณภาพ ลักษณะเด่นและความเป็นตัวตนของสินค้านั้นๆ บรรจุภัณฑ์จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของสินค้าบริการและองค์กรในการสื่อสารกับผู้บริโภคจนทำให้เกิดแรงจูงใจในการซื้อขายและการจดจำ ดังนั้นการออกแบบสร้างสรรค์บรรจุภัณฑ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการผลิตสินค้าและถือว่ากระบวนการหนึ่งที่สำคัญในกลยุทธ์ทางการตลาดที่จะทำให้สินค้าและบริการนั้นประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ เช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ถือว่าเป็นสินค้าที่ชุมชนสร้างหรือผลิตขึ้นมาเพื่อยกระดับผลผลิตในชุมชนให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพมีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน เป็นกระบวนการทางความคิดของคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าโดยอาจมีแรงบันดาลใจมาจากการดูแลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญา

ท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีอัตลักษณ์ที่รู้จักกันแพร่หลาย การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงถือว่าการส่งเสริมและยกระดับให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความน่าสนใจ สร้างภาพลักษณ์และดึงดูดใจในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

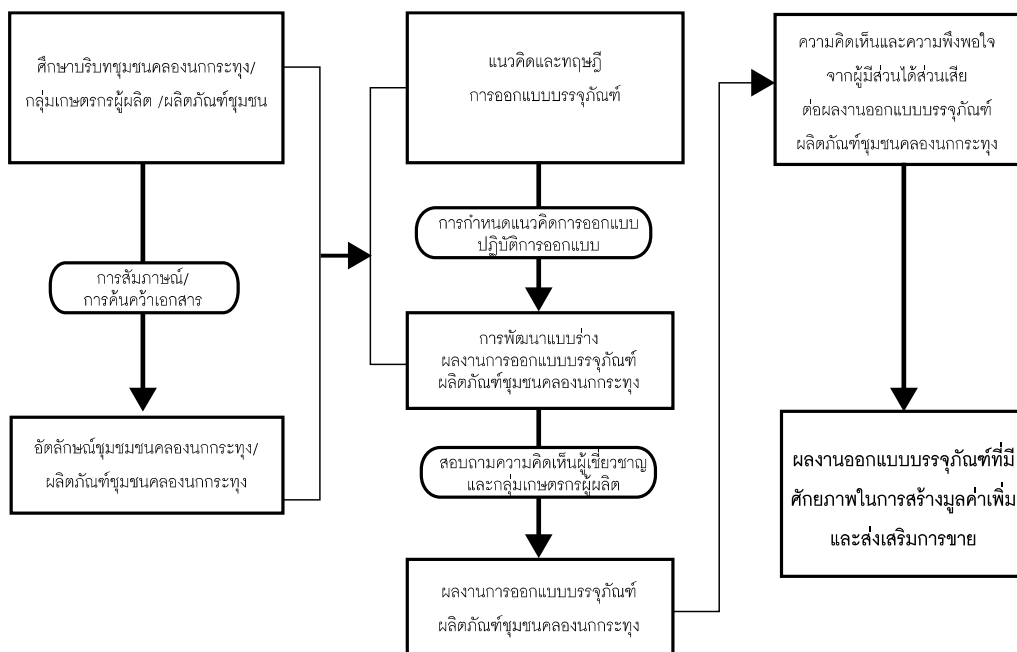
ชุมชนคลองนกกระทุงเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในตำบลคลองนกกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนที่มีอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน มีสภาพแวดล้อมและพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและทำเกษตรกรรม จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร มีผลผลิตที่เกิดจากการเกษตรจำนวนมากจึงทำให้เกิดการรวมตัวของเกษตรกร เพื่อนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ในการเลือกซื้อให้กับผู้บริโภค ประกอบกับที่ตั้งของชุมชนอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดเมื่อรัตติยา ตลาดน้ำทุ่งบัวแดง ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรมีหลายชนิด เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อน การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเห็ด ปุ๋ยมูลไส้เดือน เป็นต้น แต่เนื่องจากผลิตภัณฑ์ดังกล่าวยังไม่มียุทธศาสตร์และยังขาดเอกลักษณ์ที่บ่งชี้ความเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกกระทุงซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกกระทุงไม่มีความแตกต่างและดึงดูดใจผู้บริโภคได้

ดังนั้น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สามารถบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์และเอกลักษณ์ของกลุ่มผู้ผลิตจะสามารถสร้างแรงจูงใจในการซื้อ สร้างการจดให้กับผู้บริโภค และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ ตลอดจนสามารถสร้างภาพลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์และยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับคนในชุมชนคลองนกกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัย

1. ศึกษาบริบทชุมชนคลองนกกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมสำหรับออกแบบองค์ประกอบเรขาคณิตบนบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชนคลองนกกระทุง
2. เพื่อสร้างเพิ่มมูลค่าและการส่งเสริมการขายให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บข้อมูลภาคสนามที่มาจาก การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ตัวแทนผู้นำชุมชนและการสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองกระทุง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนคลองกระทุงในด้านต่างๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ข้อมูลพื้นที่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาและสถานที่สำคัญในชุมชน และการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองกระทุง ประเภทผลิตภัณฑ์ รายละเอียดของผลิตภัณฑ์ เป็นต้น โดยมีแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดพร้อมกับจดบันทึกข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชนและผลิตภัณฑ์ในการนำมาพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดแนวคิดในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองกระทุงพร้อมทั้งการพัฒนาแบบร่างและคัดเลือกโครงสร้างบรรจุภัณฑ์สำเร็จรูป ตราสัญลักษณ์ และภาพประกอบที่มีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองกระทุงมากที่สุด 3 รูปแบบ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์เป็นผู้คัดเลือกเบื้องต้น จากนั้นนำไปให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเป็นผู้คัดเลือกในลำดับต่อไปก่อนนำไปสู่การประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจจากกลุ่มเป้าหมายในลำดับสุดท้าย

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อผลงานการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองกระทุงจากกลุ่มนักท่องเที่ยวตลาดน้ำลำพญาจำนวน 30 คน เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญและใช้แบบสอบถามปลายปิด มีหัวข้อในการประเมิน ได้แก่ 1) ตราสัญลักษณ์สร้างการจดจำ มีความน่าสนใจ 2) ตราสัญลักษณ์สามารถบ่งบอกความเป็นชุมชนคลองกระทุงได้ 3) ภาพประกอบเหมาะกับการออกแบบบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองกระทุง 4) ภาพประกอบสามารถทำให้เข้าใจและรู้สึกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนคลองกระทุง 5) ภาพรวมบรรจุภัณฑ์มีความสวยงามสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ 6) บรรจุภัณฑ์มีความน่าสนใจและดึงดูดใจให้ซื้อสินค้า 7) บรรจุภัณฑ์สื่อสารข้อมูลให้ถึงตัวผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน 8) บรรจุภัณฑ์สะท้อนถึงท้องถิ่นชุมชนคลองกระทุง 9) บรรจุภัณฑ์ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์อันดีให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองกระทุง 10) บรรจุภัณฑ์มีแนวโน้มสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นชุมชนคลองกระทุง และสรุปผลโดยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาบริบทพื้นที่ของบ้านไผ่ตอง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ทางคณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้
บริบทชุมชนคลองกระทุง

1. บริบทชุมชนคลองกระทุง

1.1 ที่มาของชื่อชุมชนคลองกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้มีเรื่องเล่าสืบกันมาถึงเรื่องราวของเรื่องชื่อคลองกระทุงว่าในอดีตบริเวณที่เรียกคลองกระทุงแห่งนี้เคยเป็นเพียงแหล่งหนองน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเพราะความที่บริเวณโดยรอบนี้มีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นเหตุผลให้มีการอพยพของฝูงนกกระทุง เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้อยู่จำนวนมาก อันเป็นที่มาของชื่อที่ชาวบ้านในชุมชนใช้เรียกแหล่งน้ำบริเวณนี้ว่า คลองกระทุง และภายหลังเมื่อระบบชลประทานเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรปันน้ำเพื่อการเกษตรกรรมให้ชาวบ้านมากขึ้น จากหนองน้ำธรรมชาติกลายเป็นคูคลองดังที่เห็นปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จึงทำให้เหลือแต่ชื่อชุมชนคลองกระทุงไว้ หรืออีกเรื่องเล่าว่าในสมัยโบราณท้องที่บริเวณคลองกระทุงแต่เดิมมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีสัตว์นานาพันธุ์อาศัยอยู่ โดยเฉพาะนกกระทุงที่มีอยู่จำนวนมาก เวลาหากินนกกระทุงจะเดินเป็นสายทำให้พื้นดินสึกเป็นทาง เมื่อฝนตกก็ทำให้เห็นเป็นลำคลอง จึงได้ขนานนามว่า “คลองกระทุง” ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พื้นที่ชุมชนคลองกระทุงนั้นแต่เดิมมีความอุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีนกกระทุงมาอาศัยอยู่เยอะทำให้บริเวณที่นกกระทุงมาอาศัยนี้ว่าคลองกระทุงจนถึงปัจจุบัน

1.2 ข้อมูลพื้นที่ ชุมชนคลองกระทุง อยู่ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ทั้งหมด 40.26 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตใกล้เคียงกับทิศเหนือติดต่อกับตำบลบางเลน-ตำบลบางภาษี, ทิศเหนือติดต่อกับตำบลบางระกำ, ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลลำพญา และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบางปลา ชุมชนคลองกระทุงมีเขตการปกครอง 11 หมู่บ้าน ประกอบไป

ด้วย หมู่ที่ 1 บ้านใต้ปากคลองนกระทง , หมู่ที่ 2 บ้านปากคลองนกระทง , หมู่ที่ 3 บ้านแหลมไร่ , หมู่ที่ 4 บ้านบางวัว , หมู่ที่ 5 บ้านบางวัว , หมู่ที่ 6 บ้านหน้าโรงเจ , หมู่ที่ 7 บ้านคลองนกระทง , หมู่ที่ 8 บ้านคลองนกระทง , หมู่ที่ 9 บ้านคลองบางภาษี , หมู่ที่ 10 บ้านปากคลองบางภาษี และหมู่ที่ 11 บ้านปากคลองบางภาษี พื้นที่ชุมชนคลองนกระทงเป็นพื้นที่บริเวณราบลุ่มริมแม่น้ำท่าจีน ทำให้พื้นที่ของชุมชนความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม

1.3 อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนจึงเป็นทำการเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นเกษตรผสมผสาน ดังนั้นพืชทางการเกษตรจึงหลากหลาย อาชีพ ที่ทำรองลงมาคือ การทำสินค้าหัตถกรรมเครื่องจักสานจากผักตบชวา เนื่องจากชุมชนอยู่ติดกับแม่น้ำท่าจีนจึงทำให้มีผักตบชวาเยอะเหมาะกับการนำมาทำการจักสานเป็นข้าวของเครื่องใช้

1.4 สถานที่สำคัญ ในชุมชนคลองนกระทงมีดังนี้ 1) วัดบางภาษีตั้งอยู่เลขที่ 60 หมู่ 11 ตำบลคลองนกระทง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม วัดบางภาษีเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย วัดบางภาษีถือว่าเป็นวัดที่เป็นแหล่งความรู้และสวนสัตว์ขนาดเล็ก เพราะมีสัตว์หลายชนิดอยู่ในวัด 2) ศูนย์การเรียนรู้บ้านคลองนกระทง มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนในการให้ความรู้ด้านการเกษตร การทำเกษตรปลอดภัย สินค้าทางการเกษตรปลอดสารพิษ การทำเกษตรแบบผสมผสาน เพาะปลูกพืชโดยปราศจากสารเคมีและยังเป็นพื้นที่ที่ช่วยผลิตทางการเกษตรในชุมชนทั้งพืชผักผลไม้ และข้าว 3) คุ่มหม่อมไฉไล ตั้งอยู่เลขที่ 54 หมู่ที่ 6 เป็นสถานที่พักผ่อนแบบไทยๆ แบบบ้านสวน โดยมีจุดเด่นที่สร้างสรรค์จากเรือโบราณให้เป็นห้องพักผ่อนไทยริมแม่น้ำท่าจีน

2. ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทง

ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทง ส่วนใหญ่จะเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนจะทำการเกษตรกรรม เป็นการเกษตรแบบปลอดสารพิษ ผลผลิตทางการเกษตรจะได้แก่พืชผักสวนครัวและผลไม้ เช่น ชมจันทร์ สายบัว ถั่วฝักยาว มะม่วง บวบหอม ถั่วฝักยาว พริก มะละกอ กล้วย เป็นต้น และยังมีปลูกข้าว การประมงจะมีการเลี้ยงปลา กุ้ง และกบ ส่วนสินค้าที่แปรรูปแบบอาหารเช่น สินค้าแปรรูปจากผลไม้ในชุมชน การทำลูกอมกล้วย แยม ทองม้วน ทองพับ กล้วยฉาบ การแปรรูปจากหม่อน การทำขนมกล้วย ขนมหวาน กุยช่าย และการทำขนมหม้อแกง เป็นต้น แต่ยังมีแปรรูปที่เป็นงานหัตถกรรมการจักสานผักตบชวา และการจักสานเส้นพลาสติก แต่ในงานวิจัยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทง จะเป็นการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ 8 ผลิตภัณฑ์ดังนี้ 1) ผลิตภัณฑ์กัมมี่เยลลี่หม่อน 2) ผลิตภัณฑ์เยลลี่หม่อนกล้วย 3) ผลิตภัณฑ์หม่อนแผ่น 4) ผลิตภัณฑ์ชาเห็ด 5) ผลิตภัณฑ์เบอร์เกอร์เห็ด 6) ผลิตภัณฑ์ลูกชิ้นเห็ด 7) ผลิตภัณฑ์ผักปลอดสาร และ 8) ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยไส้เดือน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกล้วยและผลผลิตทางการเกษตรคลองนกระทงและวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยคลองนกระทง

3. การออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทง

3.1 การกำหนดแนวทางในการออกแบบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ ซึ่งได้แก่ ตราสัญลักษณ์ ภาพประกอบ ตัวอักษร และการใช้สี ผู้วิจัยได้กำหนดแนวในการออกแบบที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และบริบทของชุมชนคลองนกระทง โดยการออกแบบเป็นตราสัญลักษณ์ประเภทผสมระหว่างภาพและตัวอักษรเพื่อใช้ในการสื่อสารและการจดจำ การเลือกใช้ตัวอักษรที่เรียบง่ายอ่านได้ง่าย ด้านการออกแบบภาพประกอบบนบรรจุภัณฑ์นั้นต้องออกแบบให้สื่อถึงรสชาติและส่วนผสมของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ด้านให้ตัวอักษร ต้องสามารถสื่อสารกับผู้บริโภคง่าย ชัดเจนในการอ่าน และการใช้สี โทนสีควรจะมีความเหมาะสมกับตัวผลิตภัณฑ์สามารถถึงประเภทของตัวสินค้าผลิตภัณฑ์ และเลือกใช้โครงสร้างบรรจุภัณฑ์สำเร็จรูปที่มีการ

3.2 การวิเคราะห์โครงสร้างบรรจุภัณฑ์ ผู้วิจัยจึงใช้บรรจุภัณฑ์สำเร็จรูป เพราะต้นทุนไม่สูง และผู้ประกอบการในชุมชนสามารถผลิตตัวผลิตภัณฑ์ได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งระบบอุตสาหกรรมในการผลิต และกำหนดโครงสร้างบรรจุภัณฑ์ที่จะใช้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทง ดังนี้ โครงสร้างของซิปล็อค ถ้วยพลาสติกฝาเปิด-ปิด กระปุกพลาสติกหุ้มฝาเปิด-ปิด ขวด

พลาสติกทรงเหลี่ยม กระบองอูมูมิเนียมฝาเปิด-ปิดแบบเหลี่ยม ถุงพลาสติกขึ้นหัว-ท้าย ถุงพลาสติกขึ้นปิดท้าย ถุงพลาสติก
กล่องพลาสติกฝาปิดแบบใส และกล่องกระดาษ

3.3 ผลงานการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุง

ผู้วิจัยกำหนดแนวคิดและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคที่เดินทางมาท่องเที่ยวใน
ตลาดน้ำชุมชนคลองนกระทุง ที่มีลักษณะทางพฤติกรรมคือเป็นคนชื่นชอบสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน สินค้าเกษตร และชอบ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยต้องการที่จะนำเสนอให้เห็นถึงความเป็นชุมชนคลองนกระทุง และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากชุมชนที่มี
ความน่าสนใจ นำบริโภค เป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้บริโภค ที่มีบุคลิกภาพเรียบง่าย น่ารัก สบายๆ เป็นธรรมชาติและ
มีความเป็นพื้นถิ่น โดยจะสื่อสารผ่านการออกแบบตราสัญลักษณ์ ภาพประกอบบนบรรจุภัณฑ์ และโครงสร้างบรรจุภัณฑ์ โดย
ทำการออกแบบและนำมาคัดเลือกรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดจำนวน 3 รูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์
และนำมาให้กลุ่มผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองนกระทุงคัดเลือกรูปแบบที่ชื่นชอบมากที่สุดเพื่อนำไปจัดวางบน
บรรจุภัณฑ์ทั้ง 8 ผลิตภัณฑ์ ซึ่งตราสัญลักษณ์และภาพประกอบที่ได้รับการคัดเลือก ดังนี้

ตราสัญลักษณ์สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุง ภายใต้ตราสินค้า “คลองนก”

ตราสัญลักษณ์สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุง ภายใต้ตราสินค้า “คลองนก” ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์ที่
ออกแบบโดยนำเอาลักษณะเด่นของที่มาของชื่อตำบลคลองนกระทุง คือการนำรูปลักษณ์ของนกระทุงมาตัดทอน
รายละเอียดให้ดูเรียบง่าย น่ารัก ใส่ขอบและคาบรวงข้าว เพื่อสื่อถึงความเป็นเกษตรกร โดยมีลายเส้นที่แสดงถึงแม่น้ำท่าจีนที่
สื่อถึงพื้นที่ตั้งของชุมชน และใช้ชื่อเรียกว่า “คลองนก” ซึ่งเป็นการเรียกชื่อที่เป็นภาษาพูดของชุมชนตนเอง ทำให้เกิด
ความรู้สึกเป็นกันเองและจำได้ง่าย

ภาพประกอบเป็นภาพลายเส้นแสดงบริบทชุมชนคลองนกระทุง เช่น สถานที่สำคัญวัดภาษีและคุ้มหม่อมไฉไล
วิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ำของคลองนกระทุง การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นภาพประกอบที่จัดวางอยู่ทุก
ผลิตภัณฑ์ และมีภาพประกอบที่แสดงลักษณะเฉพาะหรือประเภทของผลิตภัณฑ์นั้นๆ และกำหนดสีให้มีความสอดคล้องกับ
ผลิตภัณฑ์นั้นๆ เช่น มีภาพวาดประกอบรูปหม่อมและเห็ด สื่อถึงตัววัตถุดิบหลักของผลิตภัณฑ์ ใช้สีแยกเป็นประเภทของ
ผลิตภัณฑ์ เช่น สีแดงม่วงเป็นสีของหม่อมหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากหม่อม สีน้ำตาลเป็นสีของเห็ดหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเห็ด
และสีเขียวเป็นสีของผลิตภัณฑ์ผักปลอดสารพิษ

ภาพประกอบที่แสดงบริบทของพื้นที่ตำบลคลองนกระทุ่ง

ผลิตภัณฑ์ผลไม้หมอนกล้วย

ผลิตภัณฑ์ผลไม้หมอนแพน

ผลิตภัณฑ์เยลลี่กัมมีหม่อน

ผลิตภัณฑ์ชาเห็ด

ผลิตภัณฑ์เบอร์เกอร์เห็ด

ผลิตภัณฑ์ลูกชิ้นเห็ด

ผลิตภัณฑ์ผักปลอดสาร

ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยไส้เดือน

4. ผลการประเมินความคิดเป็นและความพึงใจ

จากการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกรษฎา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้นำผลงานการออกแบบมาประเมินผลความพึงพอใจจากกลุ่มตัวแทนผู้บริโภคเป็นนักเที่ยวตลาดน้ำลำพญา จำนวน 30 คน ในรูปแบบการสอบถามจากแบบประเมินความพึงพอใจและนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยสามารถสรุปผลตามประเด็นได้ดังนี้ 1) บรรจุภัณฑ์มีแนวโน้มสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นชุมชนคลองนกรษฎา ค่าเฉลี่ย 4.13 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 2) บรรจุภัณฑ์ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์อันดีให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกรษฎา ค่าเฉลี่ย 4.03 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 3) ตราสัญลักษณ์สร้างการจดจำ มีความน่าสนใจ ค่าเฉลี่ย 3.96 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 4) ภาพรวมบรรจุภัณฑ์มีความสวยงามสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ ค่าเฉลี่ย 3.93 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 5) ตราสัญลักษณ์สามารถบ่งบอกความเป็นชุมชนคลองนกรษฎาได้ ค่าเฉลี่ย 3.86 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 6) บรรจุภัณฑ์มีความน่าสนใจและดึงดูดใจให้ซื้อสินค้า ค่าเฉลี่ย

3.73 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 7) บรรจุภัณฑ์สะท้อนถึงท้องถิ่นชุมชนคลองนกระทุง ค่าเฉลี่ย 3.70 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 8) ภาพประกอบสามารถทำให้เข้าใจและรู้สึกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนคลองนกระทุงค่าเฉลี่ย 3.66 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 9) บรรจุภัณฑ์สื่อสารข้อมูลให้ถึงตัวผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน ค่าเฉลี่ย 3.60 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี 10) ภาพประกอบเหมาะกับการออกแบบบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุง ค่าเฉลี่ย 3.53 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี โดยมีค่าความคิดเห็นและความพึงพอใจรวมได้ 3.81 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี ดังนั้น จากผลการประเมินสรุปได้ว่าการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุงมีคุณค่าทางด้านความสวยงามสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ สามารถสื่อสารข้อมูลผลิตภัณฑ์ มีน่าสนใจและดึงดูดใจให้ซื้อสินค้า ส่งเสริมภาพลักษณ์และสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน และมีแนวโน้มที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุงได้

สรุปและอภิปรายผล

จากการประเมินผลความพึงพอใจกลุ่มผู้ตัวแทนผู้บริโภคเกี่ยวกับตลาดน้ำลำพญาสามารถสรุปผลวิเคราะห์แบบประเมินที่คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวมได้ 3.81 ผลการประเมินอยู่ในระดับดี ซึ่งสรุปได้ว่าการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีภาพรวมในความสวยงามสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ มีน่าสนใจและดึงดูดใจให้ซื้อสินค้า สามารถสื่อสารข้อมูลให้ถึงตัวผลิตภัณฑ์ได้ อีกทั้งส่งเสริมภาพลักษณ์และสะท้อนถึงท้องถิ่นชุมชนคลองนกระทุง จึงมีแนวโน้มที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นชุมชนคลองนกระทุง สอดคล้องกับทฤษฎีประชิด ทิถบุตร (2531, หน้า 22-30) ที่บอกว่าบรรจุภัณฑ์มีความสำคัญกับตัวสินค้าและการตลาด ในด้านการปกป้องตัวสินค้าผลิตภัณฑ์จากความเสียหาย การบ่งบอกถึงตัวผลิตภัณฑ์ต่อผู้บริโภคในทันที ง่ายต่อการจดจำ มีการดึงดูดความสนใจในการซื้อสินค้าของผู้บริโภค บรรจุภัณฑ์จะต้องอำนวยความสะดวกง่ายต่อการใช้งาน อีกทั้งยังมีหน้าที่บทบาทในการกำหนดราคาสินค้าผลิตภัณฑ์ เพราะถือว่าเป็นต้นทุนการผลิตอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดผลกำไรแก่ผู้ผลิต และทฤษฎีของปูน คงเจริญเกียรติและสมพร คงเจริญเกียรติ (2541, หน้า 180-181) ที่กล่าวว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์มีส่วนช่วยเสริมกิจกรรมด้านการตลาดเช่นการโฆษณา เพิ่มช่องทางการจำหน่าย การเจาะตลาดใหม่หรือกลุ่มเป้าหมายใหม่ ดังนั้นการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จะสามารถเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมการขายให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุงได้

ข้อเสนอแนะ

การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุงเป็นการกรณีศึกษาสำหรับผู้ประกอบการส่วนหนึ่งในตำบลคลองนกระทุง ยังมีผลิตภัณฑ์จากผู้ประกอบการชุมชนอีกหลายผู้ประกอบการรวมทั้งจากพื้นที่ใกล้เคียงที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาจึงควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุง เป็นการออกแบบเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวผลิตภัณฑ์ของชุมชน แต่ก็อาจจะเป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิต ยิ่งการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีรูปลักษณะที่มีความพิเศษมากยิ่งขึ้นเป็นเพิ่มต้นทุนในการผลิตตามไปด้วย ผู้ประกอบการในชุมชนควรที่จะนำไปขยายผลทางการตลาดเพิ่มขึ้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนควรนำการวิจัยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนคลองนกระทุงไปพัฒนาและต่อยอดให้สามารถนำไปใช้ได้จริงเพื่อเป็นประโยชน์ของชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐกาญจน์ ชีรบรรณกุล (2560). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ขนม
เกสรดอกลำเจียกของชุมชนคลองยายหลี่. กรุงเทพฯ: หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
ไทยตำบลตอทคอม (ม.ป.ป.). ข้อมูลตำบลคลองนกระทุง อำเภอบางเลน นครปฐม. ค้นเมื่อ พฤศจิกายน 1, 2561,
จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/730512>.
- ประชิด ทิณบุตร (2531). การออกแบบบรรจุภัณฑ์.(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- ปาพจน์ หนูนักดี. (2553). หลักการและกระบวนการออกแบบงานกราฟิกดีไซน์. นนทบุรี: ไอดีซี พรีเมียร์.
- ปุ่น คงเจริญเกียรติและสมพร คงเจริญเกียรติ (2541).บรรจุภัณฑ์อาหาร.(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: แพคเมทส์ จำกัด
ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน (ม.ป.ป.).กลุ่มวิสาหกิจตำบลคลองนกระทุง. ค้นเมื่อ พฤศจิกายน 1, 2561,
จาก <http://smce.doae.go.th/index.php>.
- วรวงศ์ วรชาติอุดมพงศ์. (2538). บทความรู้ทางการออกแบบพาณิชย์ศิลป์ ออกแบบกราฟิค (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิจิตร (2560). OTO คืออะไร โอท็อปไทย สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์.
ค้นเมื่อ พฤศจิกายน 1, 2561, จาก<http://phichit.cdd.go.th/services/otop-คืออะไร>.
- อบต.คลองนกระทุง อ.บางเลน จ.นครปฐม (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมาคลองนกระทุง. ค้นเมื่อ พฤศจิกายน 1, 2561,
จาก <http://www.klongnok.com/main/สภาพทั่วไป/สภาพทั่วไป.html>.
- อารยะ ศรีกัลยาณบุตร. (2541). การออกแบบตราสัญลักษณ์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาานฤมิตศิลป์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวจีนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกในกรุงเทพมหานคร Chinese Tourists' Behavior on Choosing Souvenir in Bangkok

ภาณินี เฟ็งสุข¹

อภิเศก ปันสุวรรณ²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของสินค้าที่ระลึก แรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก โดยทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวจีน บริเวณตลาดนัดจตุจักร และบริเวณเอเชียทีค เดอะ ริเวอร์ฟรอนท์ แห่งละ 30 คน รวม 60 คน ในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 จากนั้นนำมาวิเคราะห์ในรูปแบบสถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ประเภทสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวจีนส่วนใหญ่นิยมซื้อ คือ อาหารหรือขนมขบเคี้ยว อาทิ มะม่วงอบแห้ง ปลาหมึกอบทรงเครื่อง ถั่วลิสงอบกรอบ รองลงมา ได้แก่ สินค้าทางวัฒนธรรมของไทย ยาสมุนไพร ตามลำดับ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า นักท่องเที่ยวจีนส่วนใหญ่ตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกด้วยตนเอง และมอบให้เพื่อนหรือคนรู้จัก โดยปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวจีนเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกมากที่สุด คือ ความชอบส่วนตัว รองลงมา ได้แก่ ราคาเหมาะสมและสินค้านี้มีคุณภาพที่ดี สินค้าเป็นที่นิยม ตามลำดับ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวจีนซื้อสินค้าที่ระลึกต่อครั้งในราคา 20-100 หยวน นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า นักท่องเที่ยวจีนนิยมใช้วิธีจ่ายเงินสด รวมทั้งใช้แอปพลิเคชัน เช่น Alipay และ WeChat

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว พฤติกรรมนักท่องเที่ยวจีน สินค้าที่ระลึก

Abstract

This research aims to study types of souvenirs, motivation, and behaviors of Chinese tourists in buying souvenirs. An accidental sampling method were conducted by questionnaires from 60 Chinese tourists, 30 in Jatujak Market and 30 in Asiatique The Riverfront during January to February 2019. Descriptive statistics were used to analyze the data.

The research revealed that the types of souvenirs that are popular among the Chinese tourists are food and snacks, such as dehydrated mangos, seasoned baked squids, crispy roasted peanuts. While other products are Thai cultural products and herbs respectively. Moreover, the research also revealed that they buy souvenirs for their friends and acquaintances. Meanwhile, their most influencing factor decision is their personnel preferences, follow by reasonable prices, high quality, and popularity of the products respectively. Whilst, they spend about 20-100 Yuan buying the souvenirs. Moreover, it was also found that they pay both in cash and applications; for example, Alipay and WeChat.

Keywords: tourism, Chinese tourists' behavior, souvenir,

¹ นักศึกษาหลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิต ภาควิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยที่สามารถทำรายได้ให้กับประเทศในลำดับต้น ๆ และก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลายประการ ท่ามกลางเศรษฐกิจโลกที่ซบเซา การท่องเที่ยวยังถือเป็นแหล่งกระจายรายได้และการจ้างงานที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนและสังคมไทย จากข้อมูลทางสถิติของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ในปี พ.ศ. 2560 พบว่า มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวทั้งสิ้น 35,381,210 คน ขยายตัวร้อยละ 8.77 เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า และก่อให้เกิดรายได้รวม 1,824,042.35 ล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 11.66 เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า และยังก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปของรายได้แก่ประเทศ และกระจายรายได้ดังกล่าวสู่ภูมิภาคต่างๆ รวม 2.754 ล้านล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 9.47 จากช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้า โดยในจำนวนนี้คิดเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติ 1.824 ล้านล้านบาท และการท่องเที่ยวภายในประเทศของชาวไทย 9.3 แสนล้านบาท โดยนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีจำนวนมากที่สุด 10 อันดับแรก ประกอบด้วย จีน มาเลเซีย เกาหลี ลาว ญี่ปุ่น อินเดีย รัสเซีย สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ และสหราชอาณาจักร ตามลำดับ ขณะที่นักท่องเที่ยวที่สร้างรายได้สูงสุด 10 อันดับแรก ประกอบด้วย จีน รัสเซีย มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย อินเดีย และเยอรมนี ตามลำดับ (<http://www.362degree.com>, 2561)

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองขวัญใจของนักท่องเที่ยวชาวจีน ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เพิ่มขึ้นส่งผลดีอย่างมากต่อผู้ทำธุรกิจค้าปลีกในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในไตรมาส 3 ของปี พ.ศ. 2560 จำนวนนักท่องเที่ยวจีนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 11 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อน ผลสำรวจข้อมูลการเดินทางของชาวจีน หรือ Chinese International Travel Monitor (CITM) ระบุว่า ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ชาวจีนใช้จ่ายเงินเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยสูงถึง 3,600 เหรียญสหรัฐฯ หรือราว 120,000 บาทต่อคน ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าหนึ่งในสี่ของรายได้ ขณะที่กรุงเทพมหานครเป็นแหล่งช้อปปิ้งยอดนิยมของชาวจีน เนื่องจากมีหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่ห้างสรรพสินค้าระดับไฮเอนด์ ไปจนถึงศูนย์ค้าส่งสินค้าขนาดใหญ่ ตลาดนัดกลางคืน ศูนย์การค้าริมแม่น้ำ ฯลฯ รายงานของแผนกวิจัยซีบีอาร์อี ประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก คาดการณ์ว่า รูปแบบการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวจีนกำลังเปลี่ยนแปลงไป โดยชาวจีนรุ่นใหม่จะมุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ และให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับประทานอาหารและความบันเทิง อย่างไรก็ตาม กรุงเทพมหานคร ในฐานะจุดหมายปลายทางในการช้อปปิ้งยังคงเป็นไปในทิศทางที่ดี โดยเฉพาะชื่อเสียงของประเทศไทยที่เป็นแหล่งผลิตอาหารชั้นนำของโลก เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวจีนให้เดินทางเข้ามา นอกจากนี้ผลสำรวจประเภทสินค้าในไทยที่ชาวจีนนิยมซื้อ พบว่า ร้อยละ 63 ซื้ออาหารและขนม ร้อยละ 62 ซื้อของขวัญและของฝาก ร้อยละ 51 ซื้อเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และ ร้อยละ 49 ซื้อเครื่องสำอางและของใช้ส่วนตัว โดยผลสำรวจสถานประกอบการยอดนิยมด้านท่องเที่ยวที่ผ่านการโหวตจากนักท่องเที่ยวชาวจีน ประจำปี พ.ศ. 2559 ระบุว่า ประเภท Shopping Area ได้แก่ Asiatique The Riverfront และ ประเภท Shopping Mall ได้แก่ Central World ZEN Department Store (<http://www.bltbangkok.com>, 2560) จากที่กล่าวมานักท่องเที่ยวจีนเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังนั้นการเรียนรู้และเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคสินค้าของนักท่องเที่ยวจีน และการพัฒนารูปแบบของสินค้าและสินค้าที่ระลึกให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวจีนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ประกอบการในประเทศไทยเข้าใจพฤติกรรม และความต้องการซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวจีนเพื่อที่จะสามารถผลิตสินค้าออกมาให้สอดคล้องต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวจีนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเภทของสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวจีนนิยมซื้อ
2. เพื่อศึกษาแรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจีนในแหล่งท่องเที่ยวย่านการค้าที่ได้รับความนิยม บริเวณเอเชียทีค เดอะ ริเวอร์ฟรอนท์ และบริเวณตลาดนัดจตุจักรเท่านั้น
2. ขอบเขตด้านประชากร ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะนักท่องเที่ยวจีนเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลประเภทของสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวจีนนิยมเลือกซื้อ แรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกจากแบบสอบถามบริเวณเอเชียทีค เดอะ ริเวอร์ฟรอนท์ จำนวน 30 ชุด และบริเวณตลาดนัดจตุจักร จำนวน 30 ชุด และนำมาวิเคราะห์ในรูปแบบสถิติเชิงพรรณนา จากนั้นนำมาเสนอในรูปแบบการบรรยายและรูปแบบตาราง

ผลการวิจัย

1. ประเภทของสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวจีนนิยมซื้อ

จากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวจีนส่วนใหญ่นิยมเลือกซื้ออาหารหรือขนมขบเคี้ยวมากที่สุด เช่น ผลไม้อบแห้ง ปลาหมึกอบทรงเครื่อง และถั่วลิสงอบกรอบ รองลงมา คือ สินค้าทางวัฒนธรรมของไทย และยาสมุนไพร เช่น กางเกงมวย ผ้าไทย กระเป๋าลายช้าง ยาตะขบ 5 ตัว และยาหม่อง โดยนักท่องเที่ยว Gen Y เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่นิยมซื้อยาสมุนไพรมากที่สุด และนักท่องเที่ยวที่มีรายได้มากกว่า 9,000 หยวน จะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ซื้อสินค้าแฟชั่นมากที่สุด (ดังตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ประเภทสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวจีนนิยมเลือกซื้อโดยจำแนกตามช่วงวัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ประเภทสินค้าที่ระลึกที่ นักท่องเที่ยวจีนนิยมเลือกซื้อ	ระดับรายได้ของนักท่องเที่ยวจีน							
	<5,000		5,000-9,000		>9,000		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
เครื่องสำอาง	10	40.00	5	20.00	10	40.00	25	100.00
สินค้าแฟชั่น	5	23.80	5	23.80	11	52.38	21	100.00
สินค้าทางวัฒนธรรมของไทย	10	30.30	10	30.30	13	39.39	33	100.00
พระเครื่องหรือวัตถุมงคล	0	0.00	1	50.00	1	50.00	2	100.00
เครื่องประดับ	5	27.77	7	38.88	6	33.33	18	100.00
อาหารหรือขนมขบเคี้ยว	12	25.53	15	31.91	20	42.55	47	100.00
ยาสมุนไพร	6	23.07	10	38.46	10	38.46	26	100.00
สินค้ากลุ่มสปา	0	0.00	3	60.00	2	40.00	5	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ตารางที่ 2 ประเภทสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวจีนนิยมเลือกซื้อโดยจำแนกตามรายได้ของนักท่องเที่ยวจีน
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(หยวน)

ประเภทสินค้าที่ระลึกที่ นักท่องเที่ยวจีนนิยมเลือกซื้อ	Gen Z		Gen Y		Gen X, Gen B		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
เครื่องสำอาง	9	34.61	12	46.15	5	19.23	26	100.00
สินค้าแฟชั่น	5	23.80	12	57.14	4	19.04	21	100.00
สินค้าทางวัฒนธรรมของไทย	10	29.41	17	50.00	7	20.58	34	100.00
พระเครื่องหรือวัตถุมงคล	0	0.00	2	100.00	0	0.00	2	100.00
เครื่องประดับ	6	33.33	7	38.88	5	27.77	18	100.00
อาหารหรือขนมขบเคี้ยว	10	21.27	28	59.57	9	19.14	47	100.00
ยาสมุนไพร	5	18.51	15	55.55	7	25.92	27	100.00
สินค้ากลุ่มสปา	0	0.00	3	50.00	3	50.00	6	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ภาพที่ 1 ขนมขบเคี้ยว

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ภาพที่ 2 ผลไม้อบแห้ง

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ภาพที่ 3 กางเกงมวย

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ภาพที่ 4 กระเป๋าลายช้าง

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ภาพที่ 5 ยาระบาย 5 ตัว
ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ภาพที่ 6 ยาหม่อง
ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

2. แรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก

จากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวจีนส่วนใหญ่มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกด้วยตนเอง โดยนักท่องเที่ยวจีน Gen Z และ Gen Y มักจะตัดสินใจซื้อสินค้าด้วยตนเอง ในขณะที่นักท่องเที่ยว Gen X และ Gen B มีบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกมากที่สุด คือ เพื่อนหรือคนรู้จัก โดยบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกของนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 หยวน และนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้มากกว่า 9,000 หยวน ขึ้นไปมากที่สุด คือตนเอง ส่วนกลุ่มหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกของนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000-9,000 หยวน มากที่สุด คือ เพื่อนหรือคนรู้จัก ส่วนนักท่องเที่ยวจีนจะเป็นกลุ่มหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกที่ปรากฏข้อมูลในกลุ่มนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 หยวนเท่านั้น (ดังตารางที่ 3 และตารางที่ 4)

ตารางที่ 3 กลุ่มหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกของนักท่องเที่ยวจีนโดยจำแนกตามช่วงวัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

กลุ่มหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึก	Gen Z		Gen Y		Gen X, Gen B		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
ตนเอง	10	22.22	28	62.22	7	15.55	45	100.00
ครอบครัวหรือญาติ	6	17.14	21	60.00	8	22.85	35	100.00
เพื่อนหรือคนรู้จัก	8	20.00	23	57.50	9	22.50	40	100.00
นักร้องหรือนักแสดง	1	100.00	0	0.00	0	0.00	1	100.00
สื่อหรือโฆษณา	3	30.00	4	40.00	3	30.00	10	100.00
ผู้จำหน่ายสินค้าชักชวนให้ซื้อ	1	33.33	1	33.33	1	33.33	3	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ตารางที่ 4 กลุ่มหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกของนักท่องเที่ยวจีนโดยจำแนกตามรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(หยวน)

กลุ่มหรือบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ สินค้าที่ระลึก	ระดับรายได้ของนักท่องเที่ยวจีน							
	<5,000		5,000-9,000		>9,000		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
ตนเอง	14	30.43	11	23.91	21	45.65	46	100.00
ครอบครัวหรือญาติ	8	22.85	11	31.42	16	45.71	35	100.00
เพื่อนหรือคนรู้จัก	9	23.07	14	35.89	16	41.02	39	100.00
นักร้องหรือนักแสดง	1	100.00	0	0.00	0	0.00	1	100.00
สื่อหรือโฆษณา	4	40.00	2	20.00	4	40.00	10	100.00
ผู้จำหน่ายสินค้าชักชวนให้ซื้อ	1	33.33	0	0.00	2	66.66	3	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

บุคคลที่นักท่องเที่ยวจีนซื้อสินค้าที่ระลึกให้มีความแตกต่างกันตามช่วงวัย โดยนักท่องเที่ยวจีน Gen Z ยังคงให้ความสำคัญกับการซื้อสินค้าที่ระลึกให้ตนเอง ซึ่งจะแตกต่างจากนักท่องเที่ยวจีน Gen Y และนักท่องเที่ยว Gen X และ Gen B คือ เมื่อมีอายุมากขึ้นก็จะให้ความสำคัญกับตนเองน้อยลง และซื้อสินค้าที่ระลึกให้บุคคลอื่นมากกว่าตนเอง ซึ่งจะสอดคล้องกับรายได้ของนักท่องเที่ยวจีนที่เพิ่มขึ้น โดยนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000-9,000 หยวน กับนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้มากกว่า 9,000 หยวนขึ้นไป นิยมซื้อสินค้าที่ระลึกให้บุคคลอื่นมากกว่าตนเอง (ดังตารางที่ 5 และตารางที่ 6)

ตารางที่ 5 บุคคลที่นักท่องเที่ยวจีนซื้อสินค้าที่ระลึกให้โดยจำแนกตามช่วงวัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

บุคคลที่นักท่องเที่ยวจีน ซื้อสินค้าที่ระลึกให้	Gen Z		Gen Y		Gen X, Gen B		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
ตนเอง	11	26.82	24	58.53	6	14.63	41	100.00
ครอบครัวหรือญาติ	11	21.15	31	59.61	10	19.23	52	100.00
เพื่อนหรือคนรู้จัก	11	20.75	31	58.49	11	20.75	53	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ตารางที่ 6 บุคคลที่นักท่องเที่ยวจีนซื้อสินค้าที่ระลึกให้โดยจำแนกตามรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(หยวน)

บุคคลที่นักท่องเที่ยวจีนซื้อสินค้าที่ระลึกให้	ระดับรายได้ของนักท่องเที่ยวจีน							
	<5,000		5,000-9,000		>9,000		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
ตนเอง	15	36.58	9	21.95	17	41.46	41	100.00
ครอบครัวหรือญาติ	14	79.68	17	34.69	18	36.73	49	100.00
เพื่อนหรือคนรู้จัก	13	24.07	18	33.33	23	45.59	54	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

สาเหตุที่ทำให้นักท่องเที่ยวจีน Gen Z นักท่องเที่ยวจีน Gen Y และนักท่องเที่ยวจีน Gen X และ Gen B เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกมากที่สุด คือ ความชอบส่วนตัว สาเหตุที่รองลงมา คือ ราคาเหมาะสมและมีคุณภาพที่ดี ส่วนสาเหตุที่ทำให้เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกน้อยที่สุด คือ สินค้าเป็นที่นิยม ซึ่งสอดคล้องกับรายได้ โดยนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 หยวน นักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000-9,000 หยวน และนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้มากกว่า 9,000 หยวนขึ้นไป เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกมากที่สุด คือ ความชอบส่วนตัว ส่วนสาเหตุรองลงมา คือ ราคาเหมาะสมและมีคุณภาพที่ดี ส่วนสาเหตุที่ทำให้เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกน้อยที่สุด คือ สินค้าเป็นที่นิยม (ดังตารางที่ 7 และตารางที่ 8)

ตารางที่ 7 สาเหตุที่ทำให้เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกประเภทนี้ให้โดยจำแนกตามช่วงวัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

สาเหตุที่ทำให้เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกประเภทนี้	Gen Z		Gen Y		Gen X, Gen B		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
ความชอบส่วนตัว	12	22.64	31	58.49	10	18.86	53	100.00
สินค้าเป็นที่นิยม	3	33.33	4	44.44	2	22.22	9	100.00
ราคาเหมาะสมและมีคุณภาพที่ดี	7	18.91	22	59.45	8	21.62	37	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ตารางที่ 8 สาเหตุที่ทำให้เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกประเภทนี้โดยจำแนกตามรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(หยวน)

สาเหตุที่ทำให้เลือกซื้อ สินค้าที่ระลึกประเภทนี้	ระดับรายได้ของนักท่องเที่ยวจีน							
	<5,000		5,000-9,000		>9,000		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
ความชอบส่วนตัว	16	28.57	17	30.35	23	41.07	56	100.00
สินค้าเป็นที่นิยม	3	33.33	4	44.44	2	22.22	9	100.00
ราคาเหมาะสม และมีคุณภาพที่ดี	7	18.91	12	32.43	18	48.64	37	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวจีน Gen Z และ Gen Y ใช้วิธีการจ่ายเงินโดยจ่ายเงินสดมากที่สุด รองลงมา คือ การใช้แอปพลิเคชัน เช่น Alipay หรือ WeChat ในขณะที่นักท่องเที่ยวจีน Gen X และ Gen B จะใช้การจ่ายเงินผ่านแอปพลิเคชัน เช่น Alipay หรือ WeChat มากที่สุด รองลงมา คือ การจ่ายเงินสด ส่วนการใช้บัตรเครดิตจะเป็นวิธีการจ่ายเงินที่ไม่ปรากฏข้อมูลในนักท่องเที่ยว Gen Z แต่จะปรากฏในข้อมูลนักท่องเที่ยวจีน Gen Y และนักท่องเที่ยวจีน Gen X และ Gen B ว่าเป็นวิธีการจ่ายเงินที่ใช้น้อยที่สุด ซึ่งจะสอดคล้องกับรายได้ของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 หยวน และนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000-9,000 หยวน ใช้วิธีการจ่ายเงินสดมากที่สุด รองลงมา คือ การใช้แอปพลิเคชัน เช่น Alipay หรือ WeChat ในขณะที่นักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้มากกว่า 9,000 หยวนขึ้นไป ใช้วิธีการจ่ายเงินผ่านแอปพลิเคชัน เช่น Alipay หรือ WeChat มากที่สุด รองลงมา คือ การจ่ายเงินสด ส่วนวิธีการจ่ายเงินที่นักท่องเที่ยวจีนทุกกลุ่มใช้น้อยที่สุด คือ การใช้บัตรเครดิต (ดังตารางที่ 9 และตารางที่ 10)

ตารางที่ 9 วิธีจ่ายเงินซื้อสินค้าที่ระลึกของนักท่องเที่ยวจีนโดยจำแนกตามช่วงวัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

วิธีจ่ายเงินซื้อสินค้าที่ระลึก	Gen Z		Gen Y		Gen X, Gen B		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
เงินสด	10	22.22	28	62.22	7	15.55	45	100.00
บัตรเครดิต	0	0.00	8	66.66	4	33.33	12	100.00
แอปพลิเคชัน เช่น Alipay หรือ WeChat	8	21.62	21	56.75	8	21.62	37	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

ตารางที่ 10 วิธีจ่ายเงินซื้อสินค้าที่ระลึกของนักท่องเที่ยวโดยจำแนกตามรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(หยวน)

วิธีจ่ายเงินซื้อสินค้าที่ระลึก	ระดับรายได้ของนักท่องเที่ยว							
	<5,000		5,000-9,000		>9,000		รวม	
	F	%	F	%	F	%	F	%
เงินสด	12	26.66	16	35.55	17	37.77	45	100.00
บัตรเครดิต	1	8.33	3	25.00	8	66.66	12	100.00
แอปพลิเคชัน เช่น Alipay หรือ WeChat	10	27.02	9	24.32	18	48.64	37	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

จากการศึกษาปัญหาในการซื้อสินค้าที่ระลึกพบว่า ปัญหาที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ พบมากที่สุด คือ ร้านค้าที่สามารถจ่ายเงินผ่านแอปพลิเคชัน เช่น Alipay หรือ WeChat มีจำนวนค่อนข้างน้อย รองลงมา ได้แก่ ปัญหาการสื่อสารด้านภาษา ปัญหาเรื่องป้ายราคาไม่ชัดเจนหรือไม่มีป้ายราคา ปัญหาเรื่องสินค้าที่ผู้จำหน่ายให้ทดลองใช้หรือทดลองชิมไม่เหมือนกับสินค้าที่ซื้อ และปัญหาเรื่องผู้จำหน่ายสินค้าบริการไม่ดีหรือแนะนำสินค้าไม่ชัดเจน

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาประเภทสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเลือกซื้ออาหารหรือขนมขบเคี้ยวมากที่สุด รองลงมา คือ สินค้าทางวัฒนธรรมของไทย และยาสมุนไพร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lei Jun (2553) และอนุสราน นาสืบสกุลชัย (2559) ที่พบข้อมูลในลักษณะเดียวกันว่า นักท่องเที่ยวนิยมซื้ออาหารและสินค้าไทยเป็นที่ระลึก และเนื่องจากประเทศไทยมีสภาพอากาศที่หลากหลายจึงทำให้ได้เปรียบในเรื่องของภาคการเกษตร ทำให้เป็นแหล่งผลิตอาหารชั้นนำของโลก ทั้งยังเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลไม้มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ได้แก่ทุเรียนกล้วยหอม มังคุด และมะม่วง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเลือกซื้ออาหารหรือขนมขบเคี้ยวมากที่สุด ส่วนสินค้าทางวัฒนธรรมของไทย และยาสมุนไพร เป็นสินค้าที่มีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะของสินค้าที่ระลึกที่กล่าวโดย บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549) อ้างถึงโดย จุฑาทิพย์ ทิพย์เหรียญ (2559) ว่า สินค้าที่ระลึกต้องเป็นสินค้าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ไปเที่ยว เป็นสินค้าที่เมื่อเอ่ยถึงทุกคนก็ทราบถึงที่มาของสินค้า เป็นสินค้าที่มีราคาถูกกว่าที่วางขายในภูมิภาคอื่นๆ นักท่องเที่ยว และเป็นสินค้าใช้สอยที่นักท่องเที่ยวใช้ประจำวัน ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงนิยมเลือกซื้อสินค้าทางวัฒนธรรมของไทย และยาสมุนไพร ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้มากกว่า 9,000 หยวน จะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ซื้อสินค้าแฟชั่นมากที่สุด ซึ่งจะสอดคล้องกับปัจจัยส่วนบุคคลจาก ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541) อ้างถึงโดย รัตนา งามจันทิก (2547) ที่กล่าวว่าโอกาสทางเศรษฐกิจของบุคคลจะกระทบต่อสินค้าและบริการที่เขาตัดสินใจซื้อ โอกาสเหล่านี้ประกอบด้วยรายได้ การออมทรัพย์ อำนาจการซื้อและทัศนคติเกี่ยวกับการจ่ายเงิน

จากการศึกษาแรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกด้วยตนเอง โดยนักท่องเที่ยว Gen Z และ Gen Y มักจะตัดสินใจซื้อสินค้าด้วยตนเอง สินค้า ส่วนนักท่องเที่ยว Gen X และ Gen B มีบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึก คือ เพื่อนหรือคนรู้จัก ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยทางจิตวิทยา ที่กล่าวว่า การเลือกซื้อของบุคคลได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านจิตวิทยา ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยในตัวผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อและการใช้ และปัจจัยด้านสังคมที่กล่าวไว้ว่า ปัจจัยด้านสังคม

เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกาซื้อ ลักษณะทางสังคมประกอบด้วยกลุ่มอ้างอิง กลุ่มปฐมนุฏมิ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนสนิท จาก ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541) อ้างโดย รัตนา งามจันทิก (2547) นักท่องเที่ยวจีน Gen Z ให้ความสำคัญกับการซื้อสินค้าที่ระลึกให้ตนเอง ซึ่งจะแตกต่างจากนักท่องเที่ยวจีน Gen Y และนักท่องเที่ยวจีน Gen X และ Gen B ซึ่งเมื่อมีอายุมากขึ้นก็จะให้ความสำคัญกับตนเองน้อยลง และซื้อสินค้าที่ระลึกให้บุคคลอื่นมากกว่าตนเอง ซึ่งจะสอดคล้องกับรายได้ของนักท่องเที่ยวจีน ดังจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 หยวน มักจะซื้อสินค้าที่ระลึกให้ตนเอง ส่วนนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000-9,000 หยวน กับนักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้มากกว่า 9,000 หยวนขึ้นไป นิยมซื้อสินค้าที่ระลึกให้บุคคลอื่นมากกว่าตนเอง ซึ่งจะสอดคล้องกับงานวิจัยของเลิศพร ภาระสกุล (2558) ที่กล่าวว่า นักท่องเที่ยวจีนต้องการการแสดงออกถึงความสำเร็จการเดินทางด้วยการรอดให้คนสังคมทั้งครอบครัวและเพื่อนฝูงได้เห็นจากของที่ระลึก

นอกจากนี้ยังพบว่า สาเหตุที่ทำให้นักท่องเที่ยวจีนเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกมากที่สุด คือ ความชอบส่วนตัว ส่วนสาเหตุรองลงมา คือ ราคาเหมาะสมและมีคุณภาพที่ดี ในขณะที่นักท่องเที่ยวจีนที่มีรายได้สูงขึ้นมักจะให้ความสำคัญกับคุณภาพของสินค้ามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาทิพย์ ทิพย์เหรียญ (2559) ที่กล่าวว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และปัจจัยด้านราคาของสินค้าไทยเป็นตัวกระตุ้นที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อค่อนข้างมาก นักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญด้านคุณภาพของสินค้า และมีความเชื่อมั่นในคุณภาพของสินค้าของไทย ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉันทมัย เจียรกุล (2559) ที่กล่าวว่าปัจจัยในการเลือกซื้อผลไม้แปรรูปของไทยที่วัยรุ่นชาวจีนในประเทศไทยให้ความสนใจเป็นอันดับแรก คือ ราคา และคุณภาพเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลไม้แปรรูปของไทย

ข้อเสนอแนะ

เนื่องประเทศจีนกลายเป็นสังคมไร้เงินสดโดยนักท่องเที่ยวจีนมักจะนิยมจ่ายเงินซื้อสินค้าผ่านแอปพลิเคชัน ดังนั้นผู้ประกอบการร้านค้าในสถานที่ดังกล่าวควรปรับตัวโดยให้บริการการจ่ายเงินผ่านแอปพลิเคชัน Alipay หรือ WeChat แก่นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และควรมีมาตรการเรื่องการติดป้ายราคาให้ชัดเจน เพื่อประกอบการตัดสินใจซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่มีการเร่งพัฒนาปัญหาการเอาเปรียบหรือหลอกลวงนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังควรมีการจัดอบรมด้านภาษาจีนพื้นฐานให้แก่ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมดังกล่าว

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวจีนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก ในกรุงเทพมหานคร โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและสร้างสรรค์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2562 ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิเศก ปันสุวรรณ เป็นอย่างสูง ที่คอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ แก่ใจชุดบกพร่องต่าง ๆ และคอยชี้แนะแนวทางในการทำงานวิจัย ด้วยความทุ่มเทและใส่ใจอย่างเสมอมา ทำให้งานวิจัยนี้สามารถสำเร็จไปได้ด้วยดี ขอขอบพระคุณ อาจารย์ฉู่ ยาหนาน ที่คอยช่วยในการตรวจทานแบบสอบถามภาษาจีนให้ถูกต้องสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ประสิทธิ์ประสาทศาสตร์ความรู้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณนักท่องเที่ยวจีนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการทำแบบสอบถามครั้งนี้ รวมทั้งขอขอบคุณครอบครัว เพื่อน และคนสำคัญ ที่คอยช่วยเป็นกำลังใจ อยู่เคียงข้าง และเป็นแรงผลักดันให้ไม่ทอดยถลตการทำงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

วิทยานิพนธ์

- จุฑาทิพย์ ทิพย์เหรียญ. (2559). พฤติกรรมการซื้อของฝากของนักท่องเที่ยวชาวจีนแบบอิสระในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉันทชัย เจียรสกุล. (2559). พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผลไม้แปรรูปของไทยของวัยรุ่นชาวจีนที่มาศึกษาในประเทศไทย. สืบค้นจาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/bahcuojs/article/download/129751/97445/>
- รัตนา งามจันทิก. (2547). ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกบริโภคเนื้ออย่างเกาหลีในเขต อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เลิศพร ภาระสกุล. (2558). แรงจูงใจและทัศนคติที่ส่งผลต่อความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวชาวจีนต่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย. สืบค้นจาก <http://www.dpu.ac.th/dpurc/assets/uploads/public/bosn62ukr74skks0gk.pdf>
- อนุสราน นานีสกุลชัย. (2559). รูปแบบและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวจีนบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาเอเชียศึกษา, คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Lei Jun. (2553). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์, สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- BLT Bangkok. (2560). กรุงเทพฯเมืองขวัญใจนักท่องเที่ยวชาวจีน. สืบค้นจาก <http://www.bltbangkok.com/CoverStory/กรุงเทพฯเมืองขวัญใจนักท่องเที่ยวชาวจีน>
- Mr.362degree. (2561). ปี 2560 ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติ 35.38 ล้านคน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสร้างรายได้รวม 2.75 ล้านล้านบาท. สืบค้นจาก <http://www.362degree.com/2018/01/16/ปี-2560-ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยว/>

การศึกษาร้านอาหารจีนกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์
The Study of Chinese food shop and Chinese Community Settlements in
Bangkhunnon Market

กัลยรัตน์ ฌมยา¹

อภิเศก ปันสุวรรณ²

บทคัดย่อ

อาหารจีน เป็นอาหารที่มีประวัติมายาวนาน ไม่เพียงแต่มีรสชาติที่อร่อยแต่ยังมีชื่อเสียงที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปอีกด้วย การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่ตั้งของร้านอาหารจีนกับความสัมพันธ์ในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์ และประเภทของอาหารจีนที่ปรากฏในชุมชนตลาดบางขุนนนท์ โดยมีวิธีการศึกษาโดยการสำรวจตลาดบางขุนนนท์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการ ตลอดจนตัวแทนของชุมชนทั้งสิ้น จำนวน 8 ราย ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 จากนั้นนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและเทคนิคทางแผนที่

ผลการศึกษาพบว่า มีชุมชนชาวจีนแต่จิวที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2484 ในย่านบางขุนนนท์ ต่อมา มีการย้ายเข้ามาอาศัยเพิ่มเติมในช่วง พ.ศ. 2510 และพ.ศ. 2550 ตามลำดับ โดยมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบตามแนวเส้นทางคมนาคมไปตามคลองชักพระ และถนนบางขุนนนท์ ชาวจีนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน และการค้า รวมทั้งขายอาหาร เช่น ก๋วยเตี๋ยว และกาแฟ อาทิ ร้านก๋วยเตี๋ยวเครื่องในหมูใบตำลึง ร้านก๋วยเตี๋ยวตำลึงนายเพ็ง และร้านก๋วยเตี๋ยวตำลึงนายอ้วน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาหารจีนแต่จิว นอกจากนี้ ยังพบศาสนสถานที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน คือ ศาลเจ้าพ่อสี่ทิศอีกด้วย

คำสำคัญ: อาหารจีน ชุมชนจีนแต่จิว ตลาดบางขุนนนท์

Abstract

Chinese food has a long history. Not only has delicious taste but also well-known as well. The objectives of this study are to study the location of Chinese food shop and the settlement relationship of Chinese community in Bangkhunnon market. And the type of Chinese food that appears in Bangkhunnon market community. This data collection methods by surveying and in-depth interview from entrepreneurs and representatives of the community from 8 respondents in February 2019. The content analysis and the map technique were employed.

As result of study, it was found that as the Teochew chinese community moved into settlements in Bangkhunnon since 1941, there were additional migration in 1967 and 2007, respectively. The Linear settlement pattern along the Chak-Phra canal and Bangkhunnon road. Almost Chinese were orchard farmers and commercial entrepreneurs as well as food selling such as noodles and coffee such as Khruengnai Mu Bai Tamlueng Noodle Shop, Tamlueng Noodle Nai Pheng Shop and Tamlueng Noodle Nai

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Auan Shop. Most of which are Teochew Chinese food. In addition, the religious place Chaopho Si Thit Shrine that associated with the community is also found.

Keywords: Chinese food, Teochew community, Bangkhunnon market

บทนำ

วัฒนธรรมการกิน เกิดขึ้นประมาณช่วง 2-5 ล้านปีตั้งแต่ที่มีมนุษย์อาศัยอยู่ กิจกรรมที่มีความสำคัญอันดับแรกสำหรับความอยู่รอดของมนุษย์คือ การเก็บหาอาหาร โดยปัจจัยที่ส่งผลให้แต่ละชาติพันธุ์มีวัฒนธรรมการกินที่ต่างกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย วิธีการผลิต ระดับของเทคโนโลยีการผลิต และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2556) และหากกล่าวถึงวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับคนย้ายถิ่นที่สำคัญ คือ อาหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ว่าผู้คนที่ย้ายถิ่นไปที่ใดก็จะมติดตัวไปตลอด เห็นได้จากการที่มีร้านอาหารหลากหลายชาติเกิดขึ้นในต่างถิ่น อีกทั้งอาหารที่เข้ามานั้นก็ยังมีผสมผสานเข้ากับวัตถุดิบของท้องถิ่นจึงทำให้อาหารมีความหลากหลายมากขึ้น

วัฒนธรรมการกินนั้นเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของแต่ละเชื้อชาติ ชาวจีนเป็นชนชาติอีกชนชาติหนึ่งที่มีความร่ำรวยเรื่องวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมการกิน เมื่อชาวจีนอพยพมาอยู่ในต่างประเทศ ชาวจีนจึงนำเอาวัฒนธรรมดังกล่าวติดตัวมาด้วย ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและนำวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาใช้ โดยกลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มจีนไหหลำ มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะไหหลำ กลุ่มจีนแต้จิ๋ว มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกว่างตุง กลุ่มจีนฮกเกี้ยน มาจากตอนใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน(ฝูเจี้ยน) กลุ่มจีนกวางตุง มาจากตอนกลางของมณฑลกว่างตุง และกลุ่มจีนแคะ มาจากตอนเหนือของมณฑลกว่างตุง ชาวจีนเหล่านี้ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย และในสมัยอยุธยาชาวจีนที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน จากนั้นในหลังสมัยอยุธยามีชาวจีนแต้จิ๋วเข้ามาเป็นจำนวนมาก ชาวจีนแต้จิ๋วส่วนใหญ่จะอพยพมาทางเรือ และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย และในกรุงเทพมหานคร (สุภางค์ จันทวานิช, 2534)

ชาวจีนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทยจะประกอบอาชีพต่างกันตามความถนัด โดยมักจะประกอบอาชีพที่เคยดำเนินมาแต่เดิม กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วมีความชำนาญด้านการค้าและการเกษตร ดังนั้นชาวจีนแต้จิ๋วส่วนใหญ่จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแม่น้ำสายสำคัญของไทย เพราะต้องอาศัยการคมนาคมทางน้ำในการค้าขายและพื้นที่เพาะปลูกแถบริมฝั่งแม่น้ำ กลุ่มชาวจีนแคะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นแรงงานกิจการก่อสร้าง กลุ่มชาวจีนกวางตุงมีความชำนาญในงานช่าง จึงอาศัยอยู่แถบภาคกลางที่มีโรงสีข้าว โรงเลื่อย และเหมืองแร่ กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนมีความรู้ในงานเหมืองแร่ จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย กลุ่มชาวจีนไหหลำ มีความสามารถในการเป็นช่างฝีมือ ทำงานประณีต มีความชำนาญในงานประมง ทำให้ชาวจีนไหหลำตั้งถิ่นฐานที่ภาคเหนือ และดำเนินกิจการที่ปากน้ำโพด้วย (บำรุง สุขพรรณ, 2524)

หนึ่งในสถานที่ที่มีชื่อเสียงด้านอาหารจีนคือ ตลาดบางขุนนนท์ ซึ่งได้รับวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากมีชาวจีนจำนวนมากอพยพจากฝั่งพระนครมาเช่าอาศัยในสวนย่านฝั่งธนบุรี เมื่อจบสงครามชาวจีนบางส่วนอพยพกลับไปยังฝั่งพระนคร ในขณะที่บางส่วนเช่าพื้นที่ทำสวน เช่าบ้าน เพื่อทำกิจการต่าง ๆ อาทิ โรงไม้ โรงสี ขายของ จิปาถะ ขายกล้วยเดี่ยว และกาแฟ โดยส่วนใหญ่ชาวจีนนิยมขายเรือขายกล้วยเดี่ยวที่คลองชักพระ จากนั้นจึงย้ายขึ้นมาขายบนบก ซึ่งทำให้สองข้างทางมีร้านกล้วยเดี่ยวจำนวนมาก จนสามารถขนานนามได้ว่าเป็น “ถนนเส้นกล้วยเดี่ยว” (ยุวดี ศิริ, 2558)

ในปัจจุบันตลาดบางขุนนนท์เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตลาดบางขุนนนท์ในด้านวัฒนธรรมเชิงอาหาร ซึ่งเป็นที่สนใจว่าอาหารของชาวจีนที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้รับการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากทางด้านชาวจีนแต่เดิมอย่างไรบ้าง เป็นชนชาติจีนหรือเชื้อชาติจีนในภูมิภาคใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่ตั้งของร้านอาหารจีนกับความสัมพันธ์ในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์
2. เพื่อศึกษาประเภทของร้านอาหารจีนที่ปรากฏในชุมชนตลาดบางขุนนนท์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการศึกษาชุมชนบางขุนนนท์ครั้งนี้จะศึกษาตั้งแต่ทางแยกจากถนนจรัญสนิทวงศ์ตรงบริเวณก่อนถึงเชิงสะพานข้ามคลองบางกอกน้อยและถนนเลียบบางรถไฟตลิ่งชัน จนถึงเชิงสะพานข้ามคลองชักพระ

โดยทิศเหนือติดแขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน ทิศใต้ติดแขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย ทิศตะวันออกติดแขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย ทิศตะวันตกติดแขวงบางขุนศรี เขตบางกอกน้อย

2. ศึกษาร้านอาหารประเภทถาวรและหาบเร่แผงลอยที่ประกอบกิจการเป็นเวลา 5 ปีขึ้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทำการศึกษาที่ตั้งของร้านอาหารจีนกับความสัมพันธ์ในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์ โดยดำเนินการเก็บข้อมูลที่ตั้งของร้านอาหารจีน โดยใช้การสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการทางแผนที่ และนำเสนอในรูปแบบแผนที่ประกอบการบรรยาย

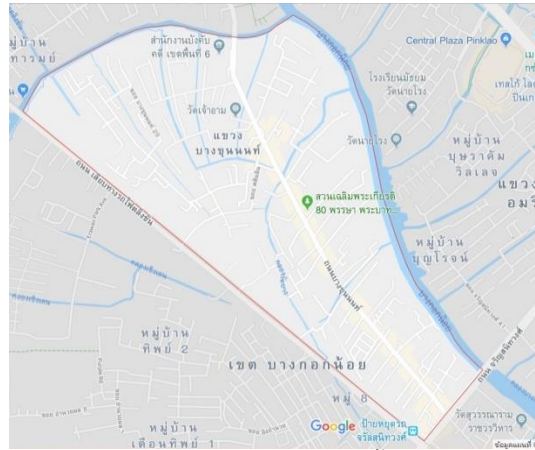
2. ทำการศึกษาประเภทอาหารจีนที่ปรากฏในชุมชนตลาดบางขุนนนท์ โดยดำเนินการเก็บข้อมูลอาหารจีนที่ปรากฏในชุมชนตลาดบางขุนนนท์จากร้านอาหารจีนในบริเวณแขวงบางขุนนนท์ โดยใช้การสำรวจ และสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการ ตลอดจนตัวแทนของชุมชนทั้งสิ้น จำนวน 8 ราย จากนั้นนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอในรูปแบบรูปภาพประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

1. ที่ตั้งของร้านอาหารจีนกับความสัมพันธ์ในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์

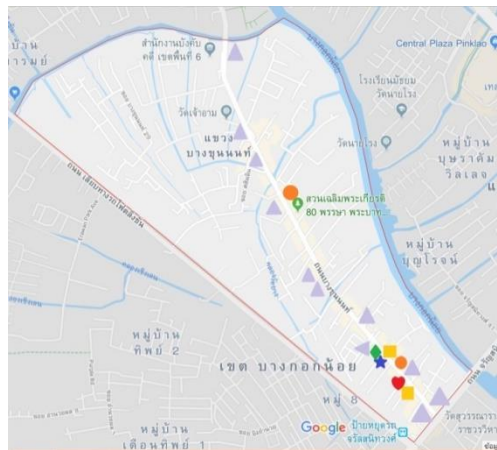
จากการศึกษาพบว่าร้านอาหารที่พบโดยส่วนใหญ่เป็นอาหารจีนแต่จิว ดังนั้น ผู้วิจัยทำการสืบค้นข้อมูลเอกสารเรื่อง “หนังสือถนนเส้นก้วยเตี้ยว” ซึ่งพบข้อมูลของชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว พบว่า “การที่คนจีนประกอบอาชีพขายเรือเนื่องจากมีความสามารถที่ติดตัวมา ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากมีชาวจีนจำนวนมากอพยพจากฝั่งพระนครมาเช่าอาศัยอยู่ในสวนย่านฝั่งธนบุรี เมื่อจบสงครามชาวจีนบางส่วนอพยพกลับไปยังฝั่งพระนคร ในขณะที่บางส่วนเช่าพื้นที่ทำสวนเข้าบ้าน เพื่อทำกิจการต่าง ๆ อาทิ โรงไม้ โรงสี ขายของจิปาถะ ขายก้วยเตี้ยว และกาแพ โดยส่วนใหญ่ชาวจีนนิยมขายเรือขายก้วยเตี้ยวที่คลองชักพระ จากนั้นจึงย้ายขึ้นมาขายบนบก ทำให้สองข้างทางมีร้านก้วยเตี้ยวจำนวนมาก” (ยุวดี ศิริ, 2558)

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลเจ้าพ่อสี่ทิศ เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 พบว่า “ศาลเจ้าแห่งนี้เป็นคนจีนแต่จิว สร้างขึ้นเมื่อประมาณ 40 กว่าปีแล้ว ปัจจุบันเป็นรุ่นลูกเป็นผู้ดูแลศาลเจ้า โดยส่วนใหญ่ในบางขุนนนท์มีคนจีนอาศัยอยู่ประมาณร้อยละ 40 ตั้งแต่แล้วคุณพ่อของผู้ดูแลศาลเจ้าไม่ใช่คนที่นี่ เหตุผลของการย้ายมาบางขุนนนท์เนื่องจากมีการแต่งงานและแยกย้ายกันไปหาที่อยู่ใหม่ อีกทั้งยังมีคนจีนบางส่วนย้ายที่อยู่มาบางขุนนนท์เนื่องจากเหตุผลทางกิจการ”

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/> (2562) ดัดแปลงโดย: ผู้วิจัย (2562)

- ▲ แทน ร้านก๋วยเตี๋ยว
- แทน ร้านอาหารว่าง
- ★ แทน ร้านข้าวมันไก่
- แทน ร้านข้าวต้ม
- แทน ร้านราดหน้า
- ♥ แทน ร้านก๋วยจั๊บ
- ◆

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งร้านในบางขุนนนท์

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/> (2562) ดัดแปลงโดย: ผู้วิจัย (2562)

จากแผนที่แสดงถึงที่ตั้งชุมชนของชาวจีน ชาวจีนแต่จิวมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณบางขุนนนท์ตั้งแต่เมื่อ 40 ปีเป็นต้นมา และเพิ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้เป็นเวลา 5 ปี เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานแล้วได้มีการทำกิจการค้าขายอาหารจีน ซึ่งร้านอาหารที่ปรากฏในบริเวณนี้ได้แก่ ร้านก๋วยเตี๋ยวเจี๊ย ก๋วยเตี๋ยวเป็ดกระทะทองเหลือง ร้านก๋วยช่าย ร้านเย็นตาโฟนากย ร้านราดหน้ายอดผัก ร้านข้าวต้มแค่อ้อม ร้านซาลาเปาเซียงไฮ้ ร้านฮกซวงข้าวมันไก่ ร้านก๋วยจั๊บ-กระเพาะปลา เจ้าเก่าบางขุนนนท์ ร้านตั้งเลียงเส็ง บะหมี่ปู ร้านก๋วยเตี๋ยวเนื้อสดเตี๋ยป้าศิริ ร้านก๋วยเตี๋ยต๋าลึงนายอ้วน ร้านก๋วยเตี๋ยลูกขึ้นปลานายเจี๊ยบ ร้านก๋วยเตี๋ยต๋าลึงนายแพ้ง ร้านอร่อยโอซารส ร้านนายอัยยะก๋วยเตี๋ยแคะ ร้านก๋วยเตี๋ยเป็ดนายแพ้ง และร้านก๋วยเตี๋ยเครื่องในหมูใบต๋าลึง ขณะเดียวกันยังพบศาลเจ้าพ่อสี่ทิศซึ่งเป็นศาลเจ้าของคนจีนแต่จิวที่ตั้งมาเป็นเวลากว่า 40 ปีอีกด้วย

โดยมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบตามแนวเส้นทางคมนาคม (นำพวลย์ กิจรักษ์กุล, 2528) ไปตามคลองชักพระ และถนนบางขุนนนท์ ซึ่งในอดีตส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานริมคลองชักพระเนื่องจากการคมนาคมทางน้ำในการค้าขาย ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนนจึงย้ายการตั้งถิ่นฐานมาบริเวณริมถนน

ภาพที่ 3 ลักษณะที่อยู่อาศัยย่านบางขุนนนท์
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2562

2. ประเภทของอาหารจีนที่ปรากฏในชุมชนตลาดบางขุนนนท์

จากการสำรวจในย่านบางขุนนนท์พบอาหารที่ปรากฏในย่านบางขุนนนท์ ได้แก่ ก๋วยเตี๋ยว ก๋วยจั๊บ บะหมี่ กุยช่าย ซาลาเปา หมั่นโถว ขนมจีบ ข้าวต้ม เย็นตาโฟ ข้าวมันไก่ และราดหน้า

2.1 ก๋วยเตี๋ยว

ก๋วยเตี๋ยวเป็นประเพณีของชาวแต้จิ๋วมาเป็นเวลานาน เกิดจากการที่ชาวแต้จิ๋วไม่ซาวเจ้ามาทำเป็นแผ่นแป้งนึ่งสุก แล้วนำมาตัดเป็นเส้น เพื่อใช้ในเทศกาลงานตรุษต่าง ๆ ก๋วยเตี๋ยวเป็นคำเรียกตามเสียงแต้จิ๋ว คือ ก๋วยเตี๋ยว (粿条) จัดอยู่ในของกินประเภท ก๋วย (粿/棵) ที่มีลักษณะเป็นแผ่นแล้วตัดเป็นเส้น นอกจากนี้ยังมีเส้นก๋วยจั๊บอีกด้วย (เพชร ธนภัทรกุล, 2560)

ในประเทศไทยก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารที่ได้รับความนิยม บางขุนนนท์เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีร้านก๋วยเตี๋ยวเป็นจำนวนมาก ซึ่งก๋วยเตี๋ยวในประเทศไทยมีเส้นที่ทั้งเหมือนและแตกต่างจากของจีน แต่ในด้านการใช้วัตถุดิบมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามความเหมาะสม เช่น การไม่ใส่สมุนไพรบางส่วนลงไปน้ำซุป เป็นต้น

ภาพที่ 4 ก๋วยเตี๋ยวดำลิง
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2562

2.2 บะหมี่

บะหมี่แบ่งออกเป็นบะหมี่ธรรมดากับบะหมี่เปาะ บะหมี่เปาะหรือหมี่เปาะ (เหมียนเป่า: 面薄) เป็นอาหารจีนแต้จิ๋ว มีลักษณะเป็นเส้นบะหมี่เส้นบาง ใหญ่ และหนากว่าบะหมี่ทั่วไปเล็กน้อย บะหมี่ในประเทศไทยเป็นบะหมี่แบบ

จีนใต้ที่ใช้แป้งหมี่ผสมไข่ โดยมีบะหมี่สดกับบะหมี่ตากหรือบะหมี่สุก ส่วนใหญ่เป็นบะหมี่แบบวางตั้ง โดยบะหมี่ชนิดที่พบมากที่สุดในประเทศไทยคือบะหมี่ปล้องไผ่ (จูกซิ่งหมิ่น - 竹升麵) (ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560)

ภาพที่ 5 บะหมี่ปู

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2562

2.3 กุยช่าย

ขนมกุยช่ายหรือกุ่มช่ายก้วย (韭菜粿) เป็นขนมที่คนแต้จิ๋วใช้ไหว้บรรพบุรุษในวันตรุษจีนและเทศกาลตั้งโจย (สารทไหว้บัวลอย) ในคำแต้จิ๋วออกเสียงว่า กุ่มช่าย (韭菜) คาดว่าคำว่ากุยช่ายอาจมาจากที่คนไทยเพี้ยนเสียงมา (ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560)

ในประเทศไทยขนมกุยช่ายมีลักษณะเหมือนกับประเทศจีนโดยใช้ผักกุยช่ายเป็นไส้และข้างนอกเป็นแป้งนึ่งหรืออาจจะเป็นกุยช่ายแบบทอดและราดด้วยน้ำจิ้ม

ภาพที่ 6 กุยช่าย

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2562

2.4 ซาลาเปา หมั่นโถว และขนมจีบ

ซาลาเปา มาจากคำวางตั้งคำว่า ซาซิวเปา (叉燒包) แปลว่า แป้งห่อไส้หมูแดง หมั่นโถว (饅頭) วิธีการทำคือ การนึ่ง ส่วนขนมจีบจัดเป็นติ่มซำประเภทหนึ่ง ภาษาแต้จิ๋วเรียกว่า เซียวบี๋ (宵米) ทำจากแป้งหมี่ผสมไข่ไก่ทำเป็นแป้งห่อไส้ และห่อโดยการจับจีบ (ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560)

ซาลาเปา หมั่นโถว และขนมจีบของประเทศจีนและประเทศไทยมีความแตกต่างกันไม่มากนัก การใช้วัตถุดิบอาจมีส่วนผสมบางอย่างเปลี่ยนไปไม่เหมือนกับของประเทศจีน อีกทั้งวิธีการกินบางพื้นที่ในประเทศไทยรับประทานซาลาเปา หมั่นโถว และขนมจีบกันในช่วงเช้า บางพื้นที่รับประทานได้ทุกช่วงเวลา

ภาพที่ 7 ซาลาเปา หมั่นโถว ขนมจีบ

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2562

2.5 ข้าวต้ม

ข้าวต้มคือ ข้าวต้มกับน้ำ มีคำเรียกเฉพาะว่าม้วย ชาวจีนแต่จิวนิยมกินข้าวต้มเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีพื้นที่เล็กแต่คนมีจำนวนมาก จึงต้องทำข้าวต้มแทนข้าวสวย ข้าวต้มที่ชาวจีนนิยมกินคือ ข้าวต้มเปล่า รสชาติจืด ต้องกินกับกับข้าวรสเค็ม เรียกว่า จับเกี่ยม เช่น ผักดองหรือเกี่ยมฉ่าย กงฉ่ายหรือผักดองสับละเอียดหมักเกลือ ซีเส็กฉ่ายหรือผักสี่สี ได้แก่ ก้านคะน้า ชิง ไชเท้า ผักกาด จับฉ่ายหรือสารพัดคละผัก เป็นการต้มผักหลายชนิดกับเนื้อสัตว์ เช่น หมูสามชั้น และไขโป้วหรือผักดองที่ทำจากไชเท้า (ฮ. ศุภวุฒิ จันทสโร, 2560)

ร้านข้าวต้มที่ขายอาหารประเภทนี้ในประเทศไทยมักเปิดในช่วงเวลากลางคืน อาหารโดยส่วนใหญ่ไม่ต่างจากประเทศจีนมากนัก อาหารที่เป็นที่นิยมได้แก่ ข้าวต้ม ผัดผักบุ้งไฟแดง ต้มจับฉ่าย และแกงจืดมะระ

ภาพที่ 8 ข้าวต้มกุ๊ยและกับข้าว

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2562

2.6 เย็นตาโฟ

เย็นตาโฟเป็นคำจีนแคะเรียกว่า ย้องแ้วฟู่ (醃豆腐) ต่อมาคนไทยเรียกเพี้ยนกลายเป็น เย็นตาโฟ คำว่า เย็นหรือย้อง (醃) หมายถึง อาหารยัดไส้ เมื่อรวมกับคำว่า แ้วฟู่ (豆腐) หมายถึง เต้าหู้ เย็นตาโฟจึงแปลว่า เต้าหู้ยัด-

ไส้ จากคำเรียกดังกล่าว เย็นตาโฟคือ อาหารที่คนไทยเรียกกันว่า ลูกชิ้นแคะหรือเต้าหู้แคะที่ยัดไส้หมูสับ สมัยก่อนบะหมี่ราด เต้าหู้ยี้แดงมักใส่ลูกชิ้นแคะ ทำให้คนไทยเรียกกลายเป็นก๋วยเตี๋ยวเย็นตาโฟ (ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560)

เย็นตาโฟในประเทศไทยเป็นก๋วยเตี๋ยวอีกประเภทหนึ่ง สามารถใช้เส้นได้ทุกเส้น วัตถุดิบประกอบไปด้วย ผักบุ้ง ปลาหมึก เต้าหู้แผ่น และน้ำสีแดงที่ทำจากเต้าหู้ยี้แดง ซึ่งต่างจากของประเทศจีนที่เย็นตาโฟคือ เต้าหู้ยี้ไส้หมูสับ

ภาพที่ 9 เย็นตาโฟที่บางขุนนนท์

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

2.7 ข้าวมันไก่

ข้าวมันไก่เป็นอาหารไทหล่า เรียกว่า โกอญู (雞飯) ข้าวมันไก่ประกอบด้วย ข้าว เนื้อไก่ และน้ำจิ้ม ข้าวมันทำจากการใส่มันไก่ลงไปทอดจนหุงข้าว น้ำจิ้มทำจากขิงสด กระเทียมสับ น้ำตาล เกลือ และน้ำส้ม ร้านข้าวมันไก่ในประเทศไทยมักขายข้าวหมูแดงและข้าวหน้าเป็ดด้วย ทั้งหมูและเป็ดใช้เครื่องคล้ายกัน จึงนิยมขายทั้งหมู เป็ด และไก่ (ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560)

ข้าวมันไก่ในประเทศไทยมีลักษณะเหมือนกับในประเทศจีนที่ประกอบไปด้วยข้าว เนื้อไก่ และน้ำจิ้ม อีกทั้งยังมีน้ำซุปรมาให้รับประทานคู่กับข้าว และในด้านวัตถุดิบและการรับประทานนั้นไม่ต่างจากประเทศจีน

ภาพที่ 10 ข้าวมันไก่ที่บางขุนนนท์

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

2.8 ราดหน้า

ราดหน้า (浇汁米粉) เป็นก๋วยเตี๋ยวของคนจีน เริ่มแรกขายเฉพาะในภัตตาคาร ต่อมาได้รับความนิยมมากจึงมีคนจีนแต่จิวทำขายทั่วไป น้ำเหนียวข้นที่ใช้ราดเส้น ภาษาจีนเรียกว่า เกิง ราดหน้าสมัยก่อนจะใช้ผักกวางตุ้ง น้ำราดมีเล็กน้อย เพราะห่อด้วยใบตอง เส้นที่ใช้คือ เส้นใหญ่ ส่วนน้ำราดหน้ามีเครื่องปรุงหลักคือ เต้าเจี้ยวดำ เดิมราดหน้าใช้ผักกวางตุ้ง แต่เนื่องจากผักกวางตุ้งเหี่ยวง่าย ลำต้นไม่กรอบเท่าคะน้า จึงเปลี่ยนมาใช้ผักคะน้าแทน จากเส้นใหญ่ก็ได้มีการเปลี่ยนเป็นเส้นหมี่ บะหมี่กรอบ เกี้ยวกรอบ และอื่น ๆ (โหระพา, 2549)

ภาพที่ 11 ราดหน้ายอดผักที่บางขุนนนท์

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาการศึกษาร้านอาหารจีนกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์พบว่า ประเภทของอาหารที่พบในบางขุนนนท์ ได้แก่ ก๋วยเตี๋ยว ก๋วยจั๊บ เย็นตาโฟ บะหมี่ ราดหน้า ข้าวมันไก่ ข้าวต้ม กุยช่าย ซาลาเปา หมั่นโถว และขนมจีบ โดยส่วนใหญ่เป็นร้านอาหารจีนแต่จิว แต่ก็ยังมีการผสมผสานวัฒนธรรมอาหารกับจีนชาติพันธุ์อื่น ๆ สาเหตุที่บางขุนนนท์มีร้านอาหารจีน เนื่องจากมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบางขุนนนท์ ตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบางขุนนนท์แล้ว ได้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ซึ่งการที่ชาวจีนเลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณบางขุนนนท์นั้นสอดคล้องกับทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของนำวัลย์ กิจรัชกุล (2528) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ อิทธิพลทางด้านสภาพธรรมชาติ คือ แหล่งน้ำ ดิน สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ อิทธิพลด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ การเกษตร การค้า การคมนาคมขนส่ง ซึ่งบางขุนนนท์เป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ มีดินตะกอนที่อุดมสมบูรณ์ ภูมิอากาศเหมาะสม ไม่แห้งแล้ง ทำให้ปลูกพืชผักผลไม้ได้ดี เหมาะกับการทำสวน และจากการที่บางขุนนนท์มีพื้นที่ทำสวน ทำให้ชาวจีนส่วนหนึ่งเมื่ออพยพมาที่บางขุนนนท์แล้วได้ตัดสินใจประกอบอาชีพทำสวน นอกจากนี้ บางขุนนนท์ยังมีคลองซึ่งในอดีตใช้เป็นเส้นทางหลักสำหรับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ได้แก่ คลองชักพระ แต่ในปัจจุบัน การค้าขายและการคมนาคมจะอยู่บนบก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษณา ขโสด (2555) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ปัจจัยประการสำคัญที่มีผลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน คือ อยู่ติดริมแม่น้ำ ก็จะทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกมากยิ่งขึ้น แต่ในปัจจุบัน การคมนาคมขนส่งจะเน้นไปเป็นทางบก เพราะด้วยถนนหนทางที่สะดวกและยานพาหนะที่รวดเร็วกว่า

ในด้านวัฒนธรรมอาหาร บางขุนนนท์มีวัฒนธรรมในด้านอาหารจีนมาเป็นเวลานาน เนื่องจากได้รับการผสมผสานวัฒนธรรมด้านอาหารจากการที่ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ Sormaz U., Akmes H., Gunes E., and Aras S. (2015) ศึกษาเรื่อง Gastronomy in Tourism พบว่า วัฒนธรรมการทำอาหารถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและประเพณีที่ยาวนานที่สุด เพื่อให้เป็นไปในลักษณะที่แตกต่างกัน อาหารมีการรวมตัวของสังคมหลายแห่งเข้าด้วยกันและ

สะท้อนถึงวิถีชีวิตประจำวัน ความเชื่อทางศาสนา นิสัย ขนบธรรมเนียมและประเพณี การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการกินในสังคมและการเพิ่มคุณค่าของการรับประทานอาหารในสังคมเป็นเหตุผลหนึ่งของการเคลื่อนไหวในกิจกรรมการท่องเที่ยว และในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นอีกการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gheorghe G., Tudorache P., and Nistoreanu P. (2014) ศึกษาเรื่อง GASTRONOMIC TOURISM, A NEW TREND FOR CONTEMPORARY TOURISM? พบว่า นักท่องเที่ยวกำลังมองหาที่มาของอาหารการกิน ตำนาน และเรื่องราวเกี่ยวกับอาหาร ประวัติศาสตร์ ทำให้เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูลเรื่องการศึกษาร้านอาหารจีนกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์ ผู้วิจัยมีความคิดเห็น ดังนี้ เนื่องจากบางขุนนนท์มีวัฒนธรรมอาหารที่โดดเด่น จึงสามารถจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวได้ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงอาหารนี้เหมาะกับผู้ชอบรับประทานอาหารจีนทั้งอาหารจีนดั้งเดิมและอาหารจีนประยุกต์ อีกทั้งควรทำการส่งเสริมเรื่องการโฆษณาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอาหารในบางขุนนนท์ เพราะชุมชนบางขุนนนท์ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก นอกจากนี้ ทางเขตบางกอกน้อยควรจัดสรรที่จอดรถสำหรับผู้ที่ต้องการมารับประทานอาหารที่บางขุนนนท์ เนื่องจากบางขุนนนท์ไม่มีพื้นที่รองรับที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาร้านอาหารจีนกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในตลาดบางขุนนนท์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิเศก ปันสุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยนี้ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาดูแลเอาใจใส่และให้คำแนะนำที่ดีมากมาย ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานวิจัยจนจบเพื่อให้งานวิจัยนี้มีเนื้อหาถูกต้อง สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่สนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

บทความดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ร้านอาหารจีนในตลาดบางขุนนนท์ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปี 2562

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

- นำพลย์ กิจรักษ์กุล. (2528). **ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บำรุง สุขพรรณ. (2524). **บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุวดี ศิริ. (2558). **ถนนเส้นกวยเตี๋ย**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2534). **ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคเดนมาร์ก : สมัยที่หนึ่ง ท่าเรือจางหลิน (2310-2393)**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร. (2560). **หอยเจี๊ยบตั้ง: ตำนานอาหารจีน**. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.

วิทยานิพนธ์

- กฤษณา ขิโลธร. (2555). “รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี.” บทความวิจัยสาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกสารอ้างอิง

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

เพชร ธนภัทรกุล. (2560). **มารู้จักก๋วยเตี๋ยวจีนกัน**. เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน. เข้าถึงได้จาก

<https://mgronline.com/china/detail/9600000060949>

โหระพา. (2549). **ที่มาของก๋วยเตี๋ยวราดหน้า**. เข้าถึงเมื่อ 6 พฤศจิกายน. เข้าถึงได้จาก <http://www.horapa.com/content.php?No=689>

ภาษาต่างประเทศ

Gheorghe G., Tudorache P., and Nistoreanu P. (2014). **GASTRONOMIC TOURISM, A NEW TREND FOR**

CONTEMPORARY TOURISM?. Accessed October 25. Available from [https://www.researchgate](https://www.researchgate.net/publication/269517304_GASTRONOMIC_TOURISM_A_NEW_TREND_FOR_CONTEMPORARY_TOURISM)

[.net/publication/269517304_GASTRONOMIC_TOURISM_A_NEW_TREND_FOR_CONTEMPORARY_TOURI](https://www.researchgate.net/publication/269517304_GASTRONOMIC_TOURISM_A_NEW_TREND_FOR_CONTEMPORARY_TOURISM)

SM

Sormaz U., Akmeşe H., Gunes E., and Aras S. (2015). **Gastronomy in Tourism**. Accessed October 25.

Available from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567116302866>

การศึกษาอาชีพของคนจีนในประเทศไทย

A Study of the career of Chinese people in Thailand

พิชยา ศรีสุวรรณ¹ยงยุทธ วิถีไตรรงค์²

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องการศึกษาอาชีพของคนจีนในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเลือกประกอบอาชีพของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยว่าการประกอบอาชีพเหล่านั้นเป็นการประกอบอาชีพที่มีความเชี่ยวชาญดั้งเดิมตั้งแต่อาศัยอยู่ในประเทศจีนหรือเป็นการประกอบอาชีพที่มีปัจจัยขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่นั้น ๆ โดยมีวิธีการศึกษาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวจีนในประเทศไทยจำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดเชียงรายและจังหวัดภูเก็ต

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญในการเลือกประกอบอาชีพของคนจีนในประเทศไทยทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ ชาวจีนแต้จิ๋ว จีนแคะ จีนฮกเกี้ยน จีนกวางตุ้งและจีนไหหลำ ต่างก็มีปัจจัยในการเลือกประกอบอาชีพแตกต่างกันไป มีทั้งการเลือกประกอบอาชีพเพราะมีความรู้และความเชี่ยวชาญดั้งเดิมตั้งแต่สมัยอาศัยอยู่ที่ประเทศจีนและยังมีการเลือกประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วชาวจีนมักจะเลือกประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับลักษณะทางภูมิศาสตร์และเห็นว่าธุรกิจนั้นมีช่องทางต่อยอดทางเศรษฐกิจได้

คำสำคัญ: คนจีน คนไทยเชื้อสายจีน การประกอบอาชีพ

Abstract

A Study of the career of Chinese people in Thailand, the objectives are to study factors for choosing occupations of Chinese people and Thai of Chinese origin people in Thailand, whether those occupations are a profession that has traditional expertise since living in China or is a career that has factors depending on the terrain of those areas. This data collection method by surveying in-depth interviewing from Chinese people in 5 provinces in Thailand, including Bangkok, Nakhon Pathom, Nakhon Sawan, Chiang Rai and Phuket.

The study shows that the main factors for choosing a career of Chinese immigrants, including 5 groups of Chinese people, such as Teochew Chinese, Hakka Chinese, Hokkien Chinese, Cantonese and Hainanese, are completely different for choosing a career. There are both depending on traditional expertise since living in China and also depending on the terrain of each area. Which mostly, Chinese people often choose their occupations based on geography and see that the business has an economic path.

Keywords: Chinese, Thai of Chinese origin, Career

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² อาจารย์ ดร. ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีการบันทึกทางประวัติศาสตร์ถึงการดำรงอยู่ของประเทศและประชากรอย่างยาวนาน และนับว่ามีพื้นที่กว้างขวางที่สุดในทวีปเอเชีย ทั้งยังมีพรมแดนติดกับอีกหลายประเทศ เช่น เกาหลีเหนือ รัสเซีย มองโกเลีย คาซัคสถาน เคอร์กีซสถาน ทาจิกิสถาน อัฟกานิสถาน ปากีสถาน อินเดีย เนปาล สิกขิม ภูฏาน พม่า ลาว และเวียดนาม โดยมีเส้นพรมแดนทางบกยาวกว่า 2 หมื่นกิโลเมตร ตามแนวชายฝั่งทางทิศตะวันออกของประเทศติดกับทะเลเหลืองและทะเลจีนตะวันออก ทางตอนใต้ติดกับทะเลจีนใต้ ส่วนทางตอนกลางและตะวันตกนั้นเป็นสามเหลี่ยมปากแม่น้ำของแม่น้ำสองสายหลักของจีนคือแม่น้ำหวงและแม่น้ำแยงซี (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง, 2556)

ประเทศจีนในปัจจุบันมีประชากรมากกว่า 1,300 ล้านคน ไม่รวมเขตบริหารพิเศษฮ่องกง มาเก๊า และไต้หวัน (จากการสำรวจเมื่อสิ้นปี 2560) มีประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก ซึ่งประเทศจีนจะแบ่งออกเป็นชนเผ่าหรือชาติพันธุ์ประมาณ 56 ชนเผ่า คนจีนโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวจีน และที่เหลือเป็นชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ อีก 55 ชนเผ่า เช่น ชนเผ่าจ้วง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตปกครองตนเองกวางสีและมณฑลยูนนาน ชนเผ่าหุยในมณฑลหนิงเซียและกานซู ชนเผ่าอุยกูร์ในมณฑลซินเจียง ชนเผ่าหยี่ในมณฑลเสฉวน ชนเผ่าทิเบตในเขตปกครองตนเองทิเบตและมณฑลชิงไห่ ชนเผ่าแม้วในมณฑลยูนนาน และก๊วยโจว ชนเผ่าแมนจู ในมณฑลทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชนเผ่ามองโกลในเขตปกครองตนเองมองโกเลียในและซินเจียง ชนเผ่าไตหรือไทในมณฑลยูนนาน และชนเผ่าเกาซันไนใต้หวัน (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง, 2556)

ท่ามกลางชนเผ่าอื่นซึ่งเป็นชนเผ่าที่ใหญ่ที่สุดของประเทศจีน ยังประกอบด้วยชาวจีนอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว กลุ่มชาวจีนแคะหรือที่เรียกว่าฮากกา กลุ่มชาวจีนไหหลำ กลุ่มชาวจีนกวางตุ้งและกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน ซึ่งมีการแบ่งกลุ่มกันตามกลุ่มภาษาพูด กลุ่มชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มนี้มาจากบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีนและเป็นกลุ่มชาวจีนหลักที่อยู่ในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่าคนจีนเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังปรากฏว่ามีการส่งคณะทูตจากจีนมายังราชสำนักแห่งอาณาจักรสุโขทัยและยังส่งคณะทูตไทยไปยังเมืองปักกิ่ง แต่บางตำราก็อ้างว่าไม่พบหลักฐานบ่งชี้แน่ชัดให้เห็นว่าสุโขทัยติดต่อกับประเทศจีน เนื่องจากมีปัญหาทางการเมืองในประเทศจีนในสมัยนั้นซึ่งตรงกับราชวงศ์หมิง หากแต่มีหลักฐานบ่งชี้ว่าคนจีนเริ่มเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา อันเห็นได้จากการที่ไทยติดต่อกับค้าขายกับประเทศจีนและการส่งคณะทูตเพื่อสานสัมพันธ์ไมตรี หลังจากนั้นก็มีคนจีนเดินทางมาค้าขายในไทยมากขึ้นจนมีการก่อตั้งชุมชนชาวจีนขึ้น ปริมาณชาวจีนอพยพเข้ามาเพิ่มมากขึ้นในช่วงปลายสมัยอยุธยาจนถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งกลุ่มชาวจีนที่เข้ามาเป็นกลุ่มแรกคือกลุ่มชาวจีนกวางตุ้งและฮกเกี้ยน เนื่องจากเส้นทางเดินเรือในขณะนั้นที่ไปมาหาสู่กันได้อย่างง่ายดาย เป็นที่แน่นอนว่าชาวจีนแต่ละกลุ่มมีหลักฐานการอพยพเข้ามาในไทยในช่วงเวลาที่แตกต่างกันและพบหลักฐานการอพยพเข้าออกประเทศไทยของชาวจีนเหล่านี้อยู่บ้างตามแต่ละช่วงเวลา แต่ก็ถือเป็นประวัติความเป็นมาของคนจีนในประเทศไทยที่อพยพและเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจนเป็นลักษณะของชนกลุ่มน้อยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ชาวจีนในประเทศไทยมากกว่าร้อยละ 95 มาจากมณฑลกวางตุ้งและฮกเกี้ยน (G. William Skinner, 2519: 36) และในประเทศไทยมีกลุ่มชาวจีนที่สำคัญทั้งหมด 5 กลุ่ม กลุ่มที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดคือ กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว มีมากที่สุดประชากรมากที่สุดถึงร้อยละ 50 จากทั้งหมด เหตุที่ประเทศไทยมีชาวจีนแต้จิ๋วมากที่สุด เนื่องจากชาวจีนแต้จิ๋วได้ทำงานเป็นลูกเรือสำเภาก็เดินทางติดต่อกับจีนตอนใต้กับประเทศไทย (ลิขิต ธีรเวคิน, 2521: 23) ส่วนใหญ่อพยพมาทางเรือเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมากในช่วงหลังปี 2310 เป็นต้นไป ต่อมาคือกลุ่มชาวจีนแคะหรือฮากกาที่มีจำนวนประชากรในประเทศไทยเป็นจำนวนรองลงมา คิดเป็นร้อยละ 15 จากทั้งหมด อพยพเข้ามาในช่วงรอยต่อระหว่างรัชกาลที่ 4 และ 5 แต่ตำราบางเล่มก็อ้างว่าชาวจีนแคะเข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับชาวจีนแต้จิ๋ว ถัดมาคือกลุ่มชาวจีนไหหลำร้อยละ 12 ชาวจีน

กวางตุ้งร้อยละ 10 และชาวจีนฮกเกี้ยนร้อยละ 10 และชาวจีนกลุ่มอื่น ๆ จำนวนเล็กน้อยอีกร้อยละ 3 (ลิขิต ชีรเวคิน, 2521: 23)

แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเหล่านี้ก็มีเชื้อชาติจีนแท้หรือชาวจีนที่ถือสัญชาติจีนโดยกำเนิดแต่เพียงอย่างเดียว เพราะชาวจีนแท้ที่อพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยสุโขทัยหรืออยุธยาเหล่านั้นก็ได้สร้างครอบครัวโดยการสมรสกับชาวไทยและให้กำเนิดลูกหลานที่มีเชื้อสายจีนโดยมีสัญชาติไทยตั้งแต่กำเนิดจนมาถึงเครือญาติที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน คนเหล่านี้ได้รับการขนานนามว่าเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ดังนั้นการศึกษาวิจัยเล่มนี้จึงเป็นการศึกษาชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งอพยพในสมัยโบราณเท่านั้น จึงมิใช่การศึกษาเฉพาะชาวจีนที่มีสัญชาติจีนทั้งหมด

ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาทักษะเฉพาะขณะที่ประกอบอาชีพอยู่ที่ประเทศจีนไปจนถึงภูมิสำเนาและการประกอบอาชีพหลังจากที่อพยพมายังประเทศไทย ทั้งยังต้องการศึกษาว่าการประกอบอาชีพที่ของกลุ่มชาวจีนเหล่านั้นในประเทศนั้นเป็นการประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับทักษะเฉพาะเดิมของแต่ละกลุ่มหรือเป็นเพียงแค่การประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ที่อาศัยอยู่เท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาว่าชาวจีนเหล่านั้นประกอบอาชีพใดบ้างในประเทศไทยและการประกอบอาชีพเหล่านั้นเป็นทักษะเฉพาะที่มีมาดั้งเดิมตามอาชีพที่เคยทำขณะอยู่ที่ประเทศจีนหรือเป็นการประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่นั้น ๆ ในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านประชากร สัมภาษณ์ชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย โดยส่วนมากแล้วเป็นกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนแคะหรือฮากกา ชาวจีนไหหลำ ชาวจีนกวางตุ้ง ชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวจีนอื่น ๆ เช่น ชาวจีนยูนนาน ซึ่งเป็นส่วนน้อยมากในประเทศไทย รองลงมาตามลำดับ
2. ด้านพื้นที่ ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะลงพื้นที่สัมภาษณ์ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นครปฐม นครสวรรค์ เชียงราย และภูเก็ต เนื่องจากตามที่ได้ศึกษามาแล้วจังหวัดที่กล่าวไปข้างต้นนี้เป็นพื้นที่ที่มีสมาคมของชาวจีนหรือมีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก
3. ด้านเนื้อหา ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย พื้นที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนทั้งในขณะที่อยู่ประเทศจีนและตอนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยโดยรวม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของคนจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยหรือคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยแต่กำเนิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือจากห้องสมุด เอกสารที่เกี่ยวข้อง ฐานข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่อยู่อาศัยของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย จากข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยในรูปแบบของเอกสารจากหนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ หลังจากนั้นวิเคราะห์และประมวลผลว่าจังหวัดใดในประเทศไทยที่มีคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ แล้วจึงเลือกจังหวัดเหล่านั้นในการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือก 1-2 จังหวัดต่อ 1 ภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและนครปฐมในภาคกลาง

จังหวัดนครสวรรค์และเชียงรายในภาคเหนือและจังหวัดภูเก็ตในภาคใต้ เพื่อเป็นการกระจายความแตกต่างในด้านการประกอบอาชีพของชาวจีนแต่ละกลุ่มและแต่ละพื้นที่

3. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการประกอบอาชีพของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในแต่ละพื้นที่ที่ว่ามี การประกอบอาชีพลักษณะใดบ้าง เพราะเหตุใดของชาวจีนแต่ละกลุ่ม แต่ละจังหวัด

4. ออกแบบบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะการประกอบอาชีพเพื่อออกภาคสนาม

5. ออกภาคสนาม ซึ่งการออกภาคสนามในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะการดำรงชีวิต ลักษณะการประกอบอาชีพโดยย่อของประชากรในพื้นที่นั้น ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อเป็นพื้นฐานในการสัมภาษณ์ล่วงหน้าก่อนที่จะออกภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้ใช้บทสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์และมีการตั้งคำถามนอกเหนือจากบทสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการศึกษา การออกภาคสนามในแต่ละครั้งจะเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเฉพาะรายบุคคลหรือเป็นการสัมภาษณ์ตามสมาคมคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในแต่ละกลุ่มหรือทั้งสองแบบ ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเดินสำรวจก่อนจึงจะเลือกเข้าไปสัมภาษณ์ตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้สัมภาษณ์ โดยใช้การจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียงในการเก็บข้อมูล

6. หลังจากออกภาคสนามในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะนำเครื่องบันทึกเสียงมาฟังอีกครั้งเพื่อจดบันทึกข้อมูล ลงในโปรแกรม Microsoft Word ตามคำพูดของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยไม่มีการตัดแปลงใด ๆ แยกไว้ 1 ไฟล์ต่อ 1 คน และนำมารวมกันเป็นไฟล์เตอร์ของแต่ละพื้นที่ในภายหลังเมื่อฟังครบทุกท่านแล้ว

7. เมื่อออกภาคสนามครบทุกพื้นที่ตามที่ได้วางแผนไว้แล้ว ผู้วิจัยจึงจะนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนทั้งหมดประกอบกับข้อมูลจากเอกสารทั้งหมดที่ได้ศึกษาก่อนหน้านี้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยมาวิเคราะห์ โดยการเปรียบเทียบลักษณะการประกอบอาชีพและลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่นั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และอาชีพเหล่านั้นสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศที่อยู่หรือไม่ ถ้าไม่ เพราะเหตุใดจึงเลือกประกอบอาชีพลักษณะนี้

8. เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และเอกสารทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงจะทำการเรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดให้อยู่ในรูปแบบของการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนที่อพยพเข้ามาประกอบอาชีพใดบ้างในประเทศไทย และการประกอบอาชีพเหล่านั้นเป็นทักษะเฉพาะที่มีมาดั้งเดิมตามอาชีพที่เคยทำขณะอยู่ที่ประเทศจีนหรือเป็นการประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่นั้น ๆ ในประเทศไทย และเพื่อบรรลุจุดประสงค์ในข้อนี้ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลตามจังหวัดต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีชาวจีนอาศัยอยู่จำนวนมาก เช่น จังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดเชียงราย (ดอยแม่สลอง) และจังหวัดภูเก็ต โดยการเลือกลงพื้นที่สัมภาษณ์ตามร้านค้าที่ตั้งอยู่ตามแนวถนน โดยสรุปความได้ว่าชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น มีทั้งผู้ที่ประกอบอาชีพตามลักษณะของภูมิประเทศในประเทศไทยและผู้เลือกประกอบอาชีพตามความถนัดของตนที่มีมาตั้งแต่อาศัยอยู่ ณ ประเทศจีน

ในแต่ละพื้นที่ที่จะมีชาวจีนแต่ละกลุ่มอาศัยอยู่แตกต่างกันออกไป เช่น ในจังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนยูนนานที่อพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยนายพลเจียงไคเช็ค และในจังหวัดอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดภูเก็ต โดยจังหวัดเหล่านี้จะมีชาวจีนแต่ละกลุ่มอาศัยอยู่กระจุกกระจายกันออกไป แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นชาวจีนแต้จิ๋วเป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่มากที่สุดในแต่ละพื้นที่

1. กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย พื้นที่ส่วนมากในกรุงเทพมหานครเป็นที่ราบลุ่ม โดยกรุงเทพมหานครถือว่าเป็นศูนย์กลางการค้าและศูนย์กลางความก้าวหน้าของประเทศไทย ในปัจจุบัน อันจะเห็นได้จากห้างสรรพสินค้าและศูนย์การค้าต่าง ๆ ที่มีมากมายในกรุงเทพมหานคร และศูนย์การค้าเหล่านั้น บางที่ก็ได้รับการก่อตั้งขึ้นโดยชาวจีน เช่น ตลาดสำเพ็งและตลาดเยาวราช ที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้จะเป็นศูนย์การค้าที่สำคัญแล้ว ยังแสดงถึงการรวมตัวกันของชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร แต่นอกจากตลาดสำเพ็งและตลาดเยาวราช แล้ว ยังมีอีกสถานที่ที่มีชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่มาก นั่นก็คือบางขุนนนท์

จากการศึกษาจากหนังสือเรื่อง “ถนนเส้นกวยเตี๋ยว” พบว่าคนส่วนใหญ่อาจนึกไม่ถึงว่าบางขุนนนท์ก็มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน เพียงแต่ไม่ได้ถือว่าเป็นชุมชนชาวจีนเหมือนกับตลาดสำเพ็งและตลาดเยาวราช และสาเหตุที่บางขุนนนท์มีชาวจีนอาศัยอยู่เยอะนั้น เนื่องจากสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ.2484 – 2488) ชาวจีนจำนวนมากอพยพจากฝั่งพระนครมาอาศัยในย่านธนบุรี เพราะปลอดภัยมากกว่าฝั่งพระนครที่เป็นที่อยู่อาศัยและสถานที่ทำงานของชาวจีน เช่น สำเพ็ง เยาวราช และราชวงศ์ ซึ่งในพื้นที่ย่านนั้นติดโรงไฟฟ้าวัดเลียบที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการทิ้งระเบิด แต่เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกในครั้งนั้น ชาวจีนบางส่วนก็ได้อพยพกลับไปยังฝั่งพระนครตามเดิม แต่ก็มีชาวจีนบางส่วนหันมาเช่าพื้นที่ทำสวนหรือเช่าบ้านเพื่อก่อตั้งธุรกิจของตนเอง เช่น โรงไม้ โรงสี ขายของจีปาละ ขายกวยเตี๋ยว ขายกาแฟ เปนตน แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว ชาวจีนนิยมขายเรือขายกวยเตี๋ยวในคลองชักพระ ภายหลังจากที่ถนนบางขุนนนท์เจริญรุ่งเรืองขึ้นก็ได้ย้ายขึ้นมาขายบนบก ซึ่งทำให้อสองข้างทางมีร้านกวยเตี๋ยวจำนวนมาก และการที่ชาวจีนยึดอาชีพขายเรือขายกวยเตี๋ยวเป็นหลัก เป็นเพราะชาวจีนเหล่านั้นมีความสามารถเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ผสมผสานกับการที่สภาพโดยรอบที่เป็นคลองในขณะนั้นเอื้ออำนวยให้เกิดธุรกิจลักษณะนี้ขึ้นมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกลงพื้นที่สัมภาษณ์คนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร (ยวดี ศิริ, 2558)

โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าของร้านกวยเตี๋ยวดำลิ่งนายอ้วน (ไม่ประสงค์ออกนาม) ชาวแต่จีว เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 โดยให้สัมภาษณ์ว่า “ย้ายเข้ามาอยู่ตั้งแต่ 70 – 80 ปีที่แล้ว คนจีนส่วนใหญ่เข้ามาขายเรือขายเตี๋ยวสูตรที่เอามาทำกวยเตี๋ยวก็นำมาจากจีน นายอ้วนคือคนที่ขายเรือแรก ๆ อาจจะเป็นคนจีน เปิดร้านมาตั้งแต่ตอนนั้น ตอนนั้นขายเรือในคลองชักพระ”

ทั้งนี้ยังได้รับความร่วมมือจากเจ้าของร้านกวยเตี๋ยวจี๊ (ไม่ประสงค์ออกนาม) เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 โดยให้สัมภาษณ์ว่า “ย้ายจากลำไทรมาบางขุนนนท์ตอนปี 2516 ขายเตี๋ยวเพราะว่าเป็นอาชีพที่ทำตั้งแต่ก่อนจะเข้ามาอยู่ที่บางขุนนนท์ ตอนแรกแม่ขายก่อน แต่ตอนนี้ลูกมาขายแทน”

เจ้าของร้านซาลาเปาเซียงไฮ้ (ไม่ประสงค์ออกนาม) ชาวจีนแต่จีว ยังให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ว่า “ขายซาลาเปามา 5 ปีแล้ว ที่มาขายก็เพราะเห็นลู่วางการเจริญเติบโตทางด้านนี้ก็เลยขาย จริงๆถ้าให้ไปขายส้มตำแล้วมันขายได้ก็จะขาย จริงๆก็จะทำทุกอย่างที่มันทำได้แหละ คนที่มาจากเมืองจีนเขาก็ไม่ได้มีอาชีพอะไร แล้วเขาก็มาเริ่มทำอาชีพที่ไทย แต่เขาเอาวัฒนธรรมเมืองจีนมาเมืองไทย อย่างไหว้เจ้า เขาก็มีขายกระดาษไหว้เจ้า เขาก็เอามาขาย เพราะคนไทยไม่มีขาย”

นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากลุงยี ชาวจีนแคะ เจ้าของตึกให้เช่า เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 โดยให้สัมภาษณ์ว่า “จริง ๆ ย้ายมาจากฝั่งพระนคร มาอยู่ที่นี่ประมาณ 40 ปี ตั้งแต่ปี 2513 ตอนแรกก็ขายอาหาร เพราะมาถึงแรก ๆ มันยังไม่มีคนเยอะ ไม่มีอะไรก็กลับมา เมื่อก่อนบ้านลุงทำรองเท้า แล้วย้ายมาจากนู่นมาที่นี่ก็ทำขายอาหาร ขายเตี๋ยว ขายกาแฟ แล้วพอบ้าน มี 2 ห้อง เปิดให้เช่าห้องหนึ่ง ขายเตี๋ยว ขายกาแฟก่อน แล้วก็ที่มีนมีว่างก็ให้ขายผัก กับข้าว ให้เขาช่วย เป็นคนได้ แล้วสักพักหนึ่งคนได้เขาก็ย้ายออกไป หลังจากนั้นลุงก็เลยมาขายกับข้าวหมดเลย ขายกับข้าว ขายกาแฟ ขายกวยเตี๋ยว พอมาสักพักก็เลิกขายเตี๋ยว แล้วมาให้ขายหนม ให้เขามาขายแทน เหลือทำกับข้าวกับกาแฟ แล้วก็เลิกขายหมดเลย ให้เขเว่นมา

เช่าแทน 20 กว่าปีแล้ว ช่วงเวลาประมาณ 25 ปีให้เขเว่นเช่า ช่วงปี 2513 - 2538 ก็ขายมาเรื่อย ๆ พอช่วงปี 2538 ก็ให้เขเว่น มาเช่าจนถึงวันนี้”

จากการลงพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร จะเห็นได้ว่ามีผู้ที่เลือกประกอบอาชีพตามความสามารถเดิมตั้งแต่อยู่ที่ จีน เช่น เจ้าของร้านก๋วยเตี๋ยวตำลึงนายอ้วนที่กล่าวว่านำสูตรมาจากจีนประกอบกับข้อมูลเกี่ยวกับบางขุนนนท์ที่อ้างว่าชาวจีน เลือกขายก๋วยเตี๋ยวเพราะเป็นความสามารถเดิม แต่ลักษณะพื้นที่ที่ประกอบอาชีพก็เป็นปัจจัยร่วมที่ทำให้ชาวจีนต่างพากันขาย ก๋วยเตี๋ยวเช่นกัน แต่ก็มีชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้เลือกประกอบอาชีพนั้น ๆ เพราะมองเห็นช่องทางทำเงินจาก ธุรกิจนี้ ไม่ว่าจะเป็ธุรกิจอะไร ถ้าหากเรามองเห็นช่องทางต่อยอดและธุรกิจนั้นสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ก็ล้วน เลือกทำตาม ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมในขณะนั้นด้วย

2. จังหวัดนครปฐม

นครปฐมก็ถือว่าเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มาชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอำเภอนครชัยศรี ใน จังหวัดนครปฐม เนื่องจากในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ระหว่างรัชกาลที่ 2 - 5 บริเวณนครชัยศรีเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลักและอยู่ไม่ไกลจากทะเล จึงเป็นเส้นทางอพยพที่สะดวกของชาวจีนที่อพยพเข้ามาในสมัยนั้น เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วชาวจีนจะอาศัยการเดินทางเรือ เมืองที่อยู่ติดริมแม่น้ำจึงเป็นสถานที่นิยมของชาวจีนอพยพ ทั้งยังเป็นจังหวัดที่มี ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพ นอกจากนี้นครปฐมยังเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กับ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยอีกด้วย ชาวจีนจึงนิยมมาตั้งหลักแหล่งเพื่อทำการค้า โดยเฉพาะภายหลัง เมื่อเริ่มมีรถไฟสายใต้ วิ่งผ่านไปสู่อำเภอเมืองและหัวเมืองใกล้เคียง ความนิยมในการอพยพมาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพยิ่งทวี เพิ่มมากยิ่งขึ้น จึงทำให้นครปฐมเป็นชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

ถึงแม้อำเภอเมืองนครชัยศรีจะเป็นจุดที่มีประวัติศาสตร์อ้างอิงการอพยพของชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ในอำเภอเมืองนครปฐมก็มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน โดย สามารถเห็นได้จากการตั้งศาลเจ้าและสมาคมชาวจีนที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวและรวมตัวกัน อีกทั้งผู้วิจัยยังได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ใน ระแวกพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นตลาดที่เป็นศูนย์กลางทางการค้าของอำเภอเมืองนครปฐม โดยจากการลงพื้นที่สำรวจก็พบว่า มี ร้านค้าส่วนใหญ่ในระแวกพระปฐมเจดีย์ต่างก็เป็นร้านค้าของชาวจีน เช่น ร้านทอง ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านขายของชำ ร้านขายของไหว้เจ้า ร้านขายขนมเปียะ ร้านขายไข่ไก่และลูกเจี๊ยบ ต่างก็ล้วนแล้วแต่มีชาวจีนเป็นเจ้าของธุรกิจด้วยกันทั้งสิ้น

เจ้าของร้านเชียงหมง ร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า ชาวจีนแต่ใจ เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2562 ให้สัมภาษณ์ว่า “ที่เลือกทำอาชีพนี้เพราะไม่มีอะไรจะทำ ไม่ได้ทำอาชีพนี้ตั้งแต่แรก เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แต่อยู่ตรงนี้ตั้งแต่แรกแล้ว อาชีพก็ เปลี่ยนไปตามความเหมาะสม เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะอยู่ได้”

และเจ้าของร้านชัยวิวัฒน์แอร์ ชาวจีนแต่ใจ เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2562 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ทำอาชีพนี้เพราะ เดินตามพ่อแม่ พ่อแม่เมื่อก่อนทำผ้าใบ แล้วพอมีครอบครัวแต่งงานกับสามีก็มาเปิดธุรกิจส่วนตัว เริ่มจากร้านเล็ก ๆ ใต้เต้ามา คุณแม่เป็นคนจีน พอมมาแล้วก็มาตั้งร้านที่นี่ที่แรกเลย แล้วก็ทำหอพักด้วย คริสต์ลิวล์ แต่ให้ลูกสาวดูแลอยู่”

จากการลงพื้นที่จะเห็นได้ว่าชาวจีนในจังหวัดนครปฐมมักจะเลือกประกอบอาชีพอะไรก็ตามที่เห็นว่ามีความต้องการทำเงิน ในสมัยนั้นและสามารถต่อยอดได้ บ้างก็ไม่ทราบสาเหตุว่าเหตุใดจึงเลือกประกอบอาชีพนั้น ๆ เพียงแต่เลือกทำธุรกิจนี้เพราะ สาานต่อพ่อแม่ แต่นอกจากการเลือกประกอบธุรกิจเหล่านี้แล้ว ยังมีธุรกิจอื่นอีกที่เลือกทำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการใน พื้นที่บริเวณนั้น นั่นก็คือธุรกิจหอพัก เพราะจังหวัดนครปฐมประกอบไปด้วยมหาวิทยาลัยหลายแห่ง การเปิดหอพักเพื่อให้เหล่า อาจารย์และนักศึกษามาเช่าพักอาศัยจึงถือว่าเป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่ถือว่ามั่นคง เพราะมีนักศึกษาเข้าออกในทุกปี

3. จังหวัดนครสวรรค์

จังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มีคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยมีชาวจีนอยู่ถึง 5 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ ชาวจีนแต่ใจ ชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนกวางตุ้ง ชาวจีนไหหลำและชาวจีนฮากกา เนื่องจากในสมัย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทำสนธิสัญญาเบาว์ริงจึงก่อให้เกิดการค้าเสรีนิยมขึ้น คนจีนจึงอพยพเข้ามาขายแรงงานและประกอบการค้าในนครสวรรค์มากขึ้น เป็นผลให้จังหวัดนครสวรรค์กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญหรือที่เรียกว่าตลาดปากน้ำโพ และด้วยปัจจัยที่ว่านครสวรรค์เป็นประตูสู่ภาคเหนือ และยังเป็นต้นธารของแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นแม่น้ำสายเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยในอดีตอีกด้วย โดยเฉพาะข้าว ไม้สัก โรงสี บริษัทค้าไม้ โรงเลื่อย โรงน้ำแข็งและโกดังสินค้าต่าง ๆ จึงทำให้มีพ่อค้าคนจีนมาทำการค้าเป็นจำนวนมากตั้งแต่ในอดีต และในทุกวันนี้ นครสวรรค์ก็ยังคงเป็นจังหวัดที่มีคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่และสืบทอดกิจการของเหล่าบรรพบุรุษเป็นจำนวนมากจังหวัดหนึ่ง ไม่ว่าจะจะเป็นชาวจีนแต่จิ๋ว ไทหล่า ฮากกา ฮกเกี้ยนหรือกวางตุ้ง เห็นได้จากการที่ในปัจจุบันร้านค้าร้อยละ 70 - 80 ในตัวเมืองนครสวรรค์ก็ยังสืบทอดกิจการของชาวจีน

จากการสำรวจจะเห็นได้ว่าจังหวัดนครสวรรค์จะมีการตั้งชมรมของกลุ่มชาวจีนต่าง ๆ เพื่อรวมตัวกันทำกิจกรรมและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเทศกาลตรุษจีนของจังหวัดนครสวรรค์จัดว่าเป็นเทศกาลที่ยิ่งใหญ่เทศกาลหนึ่งในประเทศไทย กลุ่มชาวจีนแต่ละกลุ่มจะมีการดำเนินงานกิจกรรมในส่วนของตนเอง เช่น การเชิดสิงโต ที่จะมีการแบ่งเป็นคณะของแต่ละกลุ่มชาวจีนแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นคณะเชิดเสื่อไหลล่า คณะเชิดสิงโตฮกเกี้ยน คณะเชิดสิงโตกวางตุ้ง คณะเชิดสิงโตฮากกา และการแสดงรำถ้วยไหลล่า นอกจากนี้ยังสามารถบอกได้ว่าจังหวัดนครสวรรค์ยังมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและการปฏิบัติของชาวจีนต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นการบ่งบอกอีกด้วยว่าคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนั้นมีจำนวนไม่น้อยเลยทีเดียว ทั้งยังสามารถสัมผัสบรรยากาศความเป็นอยู่ของชุมชนชาวจีนได้อย่างลึกซึ้ง เพราะในงานเทศกาลตรุษจีนที่จัดขึ้นแต่ละปีจะมีการแห่เจ้า การแสดงจากคณะกลุ่มชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มภาษา การไหว้เจ้า การแห่มังกรและการคัดเลือกเจ้าแม่กวนอิมการเดินขบวนแห่กลางวันและกลางคืนที่ร่วมมือกันจัดขึ้นโดยชาวจีนทุกกลุ่มภาษาในจังหวัดนครสวรรค์ที่เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตสมัยยังอยู่ ณ ประเทศจีน เพื่อเป็นการรักษาประเพณีและบอกให้ทราบถึงการมีอยู่ของคนจีนในจังหวัดนี้จึงเกิดการจัดเทศกาลตรุษจีนขึ้นมา

จากการสำรวจร้านค้าส่วนใหญ่ในตัวเมืองนครสวรรค์หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าปากน้ำโพ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นร้านของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน สังเกตได้จากชื่อร้านค้าจะเป็นตัวอักษรจีนกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นร้านขายอะไหล่ ร้านขายอุปกรณ์ช่าง ร้านขายสมุนไพรจีน ร้านขายของทั่วไป ร้านเบเกอรี่ ร้านทองหรือร้านขายเครื่องสำอางและอาหาร เช่น ร้านกาแฟเฮียหุย ร้านข้าวต้มนายเจือ ร้านก๋วยเตี๋ยวเย็นตาโฟเฮียไซ่ว ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยสมบูรณ์

คุณนิธิ อัครรัตน์ ชาวจีนแต่จิ๋ว เจ้าของร้านห้างหุ้นส่วนจำกัด นครสวรรค์ไทยสมบูรณ์ เป็นร้านขายอุปกรณ์เครื่องจักรกลทางการเกษตรและเครื่องปั๊มทุกชนิด เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2562 ได้กล่าวว่า “อยู่ที่นี้มาตั้งแต่เกิด ประกอบอาชีพนี้ตั้งแต่ตั้งเดิมสมัยอาบง อาม่าเขาอพยพมาจากเมืองจีน มาอยู่นครสวรรค์เป็นที่แรกเลย แล้วก็มาจับธุรกิจประเภทนี้ก็เลยสืบทอดมาตั้งแต่ตอนนั้นเป็นรุ่น ๆ ไม่ได้ทำเพราะว่าเป็นความเชี่ยวชาญอะไร เอาว่าเขาคงเห็นโอกาสมากกว่าว่า ณ ช่วงนั้นภาคเกษตรมันก็มีอนาคต มีคนซื้อ มีกำลังซื้อเขาก็มาซื้อกัน รุ่นที่อพยพเข้ามาก็คือรุ่นอาบง อาม่า ส่วนคนไทยเชื้อสายจีนคนอื่นก็รู้จัก อยู่ในตลาดเหมือนกัน มาอยู่ในนครสวรรค์ก็ไม่ได้คิดว่าเรามาจากจีนกลุ่มไหน เพราะยังไงเราก็เป็นคนจีนที่มาอยู่นครสวรรค์เหมือนกัน แต่เรื่องการประกอบอาชีพของชาวจีนคนอื่นหรือกลุ่มอื่นมันก็พุดยาก เพราะมันก็ทำไม่เหมือนกัน ไม่ใช่ว่าอยู่กลุ่มเดียวกันจะทำเหมือนกัน มันก็ขึ้นอยู่กับสถานภาพของแต่ละคน ไม่ต้องไป stereotype ว่ามันจะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้”

ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้รับความร่วมมือจากคุณวรรณพร งามวัฒนาเจริญ ชาวจีนแต่จิ๋ว เจ้าของร้านขายของชำและเย็บเสื้อผ้าที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2562 โดยให้สัมภาษณ์ว่า “เป็นคนแต่จิ๋ว อพยพมาจากซัวเถา แต่เป็นรุ่นอาม่านะ ถ้ารุ่นเราก็เกิดที่ไทยนี้แหละ มาจากซัวเถาแล้วก็มาลงเรือที่กรุงเทพฯ หลังจากนั้นก็ย้ายไปอยู่อยุธยา สุพรรณบุรี จนสุดท้ายก็มาลงหลักที่พยุหะฯ ถ้านับอาม่าที่ย้ายเข้ามาอยู่ที่นี่ก็ 70 กว่าปีละ ” และยังได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการ

ประกอบอาชีพเพิ่มเติมอีกว่า “สมัยอยู่จีนก็ทำนา เพราะในสมัยนั้นจีนเขาให้ทำนากัน มันเป็นคนคอมมิวนิสต์ มาไทยแรก ๆ ก็ทำนา แต่หลัง ๆ มากี่มาเย็บเสื้อผ้า เย็บได้อยู่แล้ว อีกอย่างมันไม่ต้องลงทุนเยอะ ก็สบายเลย”

คุณกรรณิการ์ ตี๋อ่วม ชาวจีนแต่จิว เจ้าของร้านขายชำ ของไหว้เจ้าและกงเต๊กที่อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2562 ได้ให้สัมภาษณ์ว่าเกี่ยวกับการอพยพและการประกอบอาชีพว่า “ตั้งแต่ย้ายมาจากจีนก็มาอยู่ที่ตากลีเลย แล้วก็มาขายของ ที่อยู่มันเป็นตลาด มีคนจีนเยอะก็เลยขายพวกของไหว้เจ้า กงเต๊ก ไม่ได้เชี่ยวชาญอะไร ช่วงนั้นที่เริ่มทำก็เพราะมันมองเห็นช่องทางที่ไปต่อได้ก็เลยทำ ของก็ไปรับมาจากกรุงเทพฯ หาไม่ยากแต่กำไรที่ได้มันค่อม”

และคุณรัฐธนันท์ บารมีศิริสมบัติ ชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำ ลูกชายเจ้าของโรงสีสมพรวัฒนาที่อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2562 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “รุ่นที่อพยพมาก็เป็นรุ่นทวดแล้ว อพยพมาจากตอนใต้ของจีน มาอยู่ที่นครสวรรค์เป็นที่แรกเลย ตอนแรกที่อพยพเข้ามาก็เป็นช่างไม้ก่อน เพราะตอนที่อยู่จีนก็ถนัดเรื่องการต่อเรืออยู่แล้ว มาเป็นช่างไม้ที่นี้ก็ง่ายหน่อย เพราะเคยทำมาก่อน หลังจากนั้นก็มีรับตัดเสื้อ สุดท้ายถึงมาเป็นพ่อค้าข้าว ทำโรงสีจนถึงทุกวันนี้ ที่เลือกทำโรงสีก็เพราะมีประสบการณ์ด้านนี้มาก่อนเหมือนกัน สมัยอยู่จีนก็ทำกินกันเองอยู่แล้ว แล้วพื้นที่บริเวณนี้ก็เป็นแหล่งปลูกข้าวด้วย มีเกษตรทำนาเยอะ”

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับความร่วมมือจากคุณสมจริง ภูวนวิโรจน์ คณะกรรมการสมาคมไหหลำจังหวัดนครสวรรค์ และเป็นผู้ควบคุมการแสดงรำถวายเงินไหหลำ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2562 ที่นอกจากจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางอพยพของชาวไหหลำไปแล้วในช่วงต้น ยังให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานอีกด้วยว่า “ตอนนี้ด้วยความเจริญของเกาะไหหลำ เขาก็ส่งเครื่องบินมารับคนไทยเชื้อสายจีนไหหลำที่อยู่ตะเภาก็ให้กลับไปสักการะ ไปเที่ยวบ้าน แต่ก็ให้กลับไปเที่ยวอย่างเดียว ไม่ได้กลับไปอยู่ เดียวนี้ทุกพื้นที่ของเกาะไหหลำถือว่าเจริญมาก มาอยู่ที่นี้กันก็เป็นร้อยปีแล้ว เพราะศาลเจ้าที่เป็นที่นับถือของชาวไหหลำก็อายุมากกว่า 150 ปีแล้ว แต่ก็มีคนจีนไหหลำมาอยู่ก่อนหน้านั้นอีก มากกว่า 150 ปี แต่สมาคมเพิ่งตั้งมาเมื่อพ.ศ.2552 ทุกวันนี้ชาวจีนไหหลำก็ยังพูดภาษาจีนไหหลำอยู่ เวลาคนไหหลำตั้งถิ่นฐานก็มักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ริมน้ำ เมืองที่เจริญ ๆ ที่อยู่ริมน้ำ เพราะตอนเราอยู่ที่จีน เราก็อยู่เป็นเกาะ อยู่กับน้ำเหมือนกัน”

และยังได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพคนชาวจีนไหหลำว่า “ส่วนใหญ่ก็ประกอบอาชีพช่างไม้ ช่างต่อเรือ ร้านเสื้อผ้า ขายข้าวมันไก่ โรงสี ธุรกิจโรงแรมและโรงงานผลิตวัสดุต่าง ๆ ที่คนไทยทำโรงสีกันเยอะเพราะเป็นการสร้างผลิตภัณฑ์ สร้างความเจริญให้เมืองนั้น ๆ ส่วนข้าวมันไก่ที่ทำกันมาเพราะว่าข้าวมันไก่เป็นอาหารขึ้นชื่อของคนไหหลำ เป็นสูตรสำเร็จของคนไหหลำตั้งอยู่ที่เมืองจีนแล้ว เพราะไหหลำเป็นเมืองสร้างไก่ อยู่กับต้นมะพร้าว อยู่เป็นหมู่เกาะ ก็สร้างอาชีพสร้างอาหาร ให้ทุกคนอยู่ได้ด้วยตัวเอง เวลาคนไหหลำตั้งถิ่นฐานก็มักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ริมน้ำ เมืองที่เจริญ ๆ ที่อยู่ริมน้ำ”

จากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าเป็นจังหวัดที่ถือว่ามีความเป็นจำนวนมากและหลากหลายที่สุดในประเทศไทยจังหวัดหนึ่ง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ติดแม่น้ำ มีแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นแม่น้ำ 4 สายรวมกัน ซึ่งก็คือแม่น้ำปิง วัง ยมและน่าน ที่เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สะดวกและง่ายต่อชาวจีนที่เดินทางมาทางเรือ และชาวจีนทั้ง 5 ภาษาต่างก็เข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพกระจายกันอยู่ทั่วจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งการประกอบอาชีพแต่ละอย่างนั้น บ้างก็มาจากความสามารถเดิมที่มีสะสมมาตั้งแต่อาศัยอยู่เมืองจีน เช่น ชาวไหหลำ ที่นำสูตรข้าวมันไก่มาต่อยอดที่ประเทศไทย ทั้งยังมีอาชีพช่างไม้ที่เป็นการส่งสมประสบการณ์การต่อเรือสมัยอาศัยอยู่ที่ประเทศจีน นอกจากนี้ยังมีอีกจำนวนหนึ่งเลือกประกอบอาชีพเพราะว่ามองเห็นช่องทางทางเศรษฐกิจได้จากอาชีพนี้จึงเลือกทำมาจนถึงปัจจุบัน

4. จังหวัดเชียงราย (ดอยแม่สลอง)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในจังหวัดเชียงราย โดยเลือกสัมภาษณ์เฉพาะในพื้นที่ดอยแม่สลอง พบว่าดอยแม่สลอง ตำบลแม่สลองนอก จังหวัดเชียงรายมีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีเทือกเขาสลับซับซ้อน และมีที่ราบระหว่งเชิงเขา และชาวจีนที่อยู่บนดอยแม่สลองนั้น ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนยูนนาน ซึ่งเป็นชาวจีนยูนนานโดยกำเนิด เคยอาศัยอยู่ที่เมืองจีนมาก่อน หลังจากนั้นจึงอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยหลังสงครามของอดีตคณะชาติเจียง ไคเช็คเป็นต้นมา แต่ก็ยังมีชาวจีน

กลุ่มอื่นๆ เช่น ชาวจีนสิบสองปันนาและชาวจีนไต้หวัน ซึ่งอาชีพโดยหลักของชาวจีนบนดอยแม่สลองคือการทำไร่ชาหรือร้านขายชา ขายผลไม้ โดยที่บางท่านมีไร่ชาเป็นของตนเองหรือของใครสักคน และเหตุผลที่ประกอบอาชีพทำไร่ชาหรือร้านขายชา ก็เพราะว่าพื้นที่บนดอยแม่สลองนั้นเหมาะแก่การปลูกชา เป็นพื้นที่บนดอยที่มีอากาศค่อนข้างเย็น แต่บางท่านก็ทำอาชีพที่แตกต่างกันไป เช่น ขายเครื่องประดับและสอนหนังสือ ซึ่งบนดอยแม่สลองจะมีโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนเป็นภาษาจีน คือ โรงเรียนหัวซิง ดังเห็นได้จากสัมภาษณ์

คุณนภา คำสิง ชาวจีนไต้หวัน เจ้าของร้านเครื่องประดับ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2562 ว่า “ถ้าสัมภาษณ์คนหนึ่งแล้วก็เหมือนได้ข้อมูลเยอะ เพราะส่วนมากขายชา ผลไม้ หลาก ๆ อย่าง แต่ในตอนแรกไม่ได้เงินเยอะมากหลัง ๆ เป็นเพราะมีการช่วยเหลือจากพระเทพฯ ท่านสนับสนุนดอยแม่สลองจนที่มีชื่อเสียงขึ้นมา คนก็เลยมาซื้อชาเยอะ ทั้งยังมีการช่วยเหลือจากรัฐบาลจีนไต้หวันอีกด้วย”

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นคุณนภา คำสิงไม่ได้ประกอบอาชีพทำไร่ชาหรือขายชาเหมือนกับชาวจีนท่านอื่นบนดอยแม่สลอง แต่คุณนภาประกอบอาชีพขายกำไลและเครื่องประดับ โดยให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ทำอาชีพนี้ไม่ใช่เราไม่เป็น ไม่รู้เรื่อง เป็นมาแล้วพอดีมีการเขาล้มละลาย เขาเลยแข่งต่อ วาง ๆ แล้วมาให้เราช่วยขาย เป็นอย่างนี้เกิดขึ้นมา ไม่ใช่ตั้งใจมาขาย เป็นเหมือนช่วยเพื่อน ก็เลยค่อย ๆ เป็นแบบนี้” โดยที่ก่อนหน้านี้จะย้ายมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย คุณนภาเป็นเพียงพนักงานออฟฟิศที่ไต้หวัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า “ก่อนหน้านี้ไม่ได้ทำอะไร เรียนหนังสือ จบมหาวิทยาลัย เข้าทำงานออฟฟิศ เจอแฟนแล้วแฟนเป็นคนที่นี่ก็แต่งงานแล้วย้ายมา ปลูกชาที่ดอยแม่สลองเหมือนกัน แต่แฟนเป็นคนไทย”

ส่วนคุณนาท ราหู ชาวจีนสิบสองปันนา ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2562 เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนเองว่า “ขายชา มีร้านเป็นของตนเอง ขายชามาประมาณ 10 กว่าปีแล้ว มีไร่ชาเป็นตนเองและมีของที่สาวด้วยอยู่บนดอยแม่สลองนี้เลย แต่ตอนแรกที่ย้ายมาที่นี่เคยสอนหนังสือมาก่อน สอนที่โรงเรียนหัวซิง เป็นโรงเรียนใหญ่” และยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าที่เลือกทำอาชีพนี้เพราะมีเพื่อนทำมาก่อนอยู่แล้ว ซึ่งตอนก่อนหน้านี้ที่อาศัยอยู่ ณ ประเทศจีน คุณนาทยังไม่ได้ประกอบอาชีพ เพราะยังเรียนหนังสืออยู่ ตั้งแต่ย้ายมาที่ดอยแม่สลองประมาณ 30 ปีแล้วก็ประกอบอาชีพเพียง 2 อาชีพ ซึ่งก็คือคุณครูและร้านขายชา”

คุณเจ้าของร้านชาเหยาเหยา (ไม่ประสงค์ออกนาม) ชาวจีนยูนนาน ยังได้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2562 อีกว่า “มาอยู่ที่ดอยแม่สลอง 50 ปี ทำอาชีพขายชา ขายผลไม้แห้ง เพราะว่าที่นี่ปลูกชา ปลูกผลไม้ ผลไม้ถ้าเอามาสดก็ไม่มีคนมาซื้อ มันจะเสีย ก็เลยเอาไปอบแห้งแล้วเอามาขาย ผลไม้ของที่นี่ ที่อื่นจะไม่มี” ซึ่งก่อนหน้านี้ขณะที่อาศัยอยู่ ณ ประเทศจีน คุณเจ้าของร้านชาเหยาเหยา ก็ยังไม่ได้ประกอบอาชีพเช่นเดียวกับคุณนาท เนื่องจากอายุยังน้อย

และคุณองอาจ พิพิษพงษ์สง ชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนาน อาจารย์โรงเรียนหัวซิง ได้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2562 เกี่ยวกับอาชีพของคุณพ่อและคุณแม่ของตนสมัยยังอาศัยอยู่ ณ ประเทศจีนว่า “ก็ปลูกไร่ปลูกนา ค้าขาย เหมือนกับอยู่ที่นี้เลย ค้าขาย ทำนา ทำไร่ เพราะมีลักษณะภูมิประเทศคล้าย ๆ กัน”

ก่อนหน้านี้คุณองอาจไม่ได้อาศัยอยู่บนดอยแม่สลองและไม่ได้ประกอบอาชีพเป็นอาจารย์สอนภาษาจีนอยู่ที่โรงเรียนหัวซิง แต่คุณองอาจอาศัยอยู่ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายและประกอบอาชีพค้าขายธรรมดา แต่ภายหลังก็ได้ย้ายมาอยู่ที่ดอยแม่สลองและสอนหนังสือที่โรงเรียนหัวซิง ซึ่งคุณองอาจได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับโรงเรียนหัวซิงว่า “ครูสอนเป็นคนจีนหมดเลย สอนภาษาจีน เป็นการเรียนการสอนภาษาจีนทั้งหมด แต่มีคณิตกับอังกฤษ คนที่นี่พูดจีนได้หมดเลย ทั้งจีนทั้งไทย แต่เดี๋ยวนี้พยายามให้นักเรียนพูดภาษาไทยบ้าง จีนเยอะหน่อย เพราะไปโรงเรียนอื่นเขาก็พูดภาษาไทย แต่บางทีพูดไทย จีนก็ฟังไม่รู้เรื่อง ส่วนมากพูดไทย แต่คำก็พูดจีน แต่เราไม่เคยเรียนภาษาไทย เขียนได้บ้าง แต่ดูทีวีก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง เมื่อก่อนเราเรียนหนังสือไม่มีภาษาไทย ตอนนั้นมีแต่ทหารจีน พูดจีนกันทุกคน แต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว มีแต่ตำรวจไทย ทหารไทย อีกอย่างเมื่อก่อนถนนก็ไม่มีหรอก มีแต่ม้า ใครจะไปรู้ว่าแม่สลองจะเจริญแบบนี้”

นอกจากข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพแล้ว คุณองอาจยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการอพยพเข้ามาของชาวจีนยูนนานอีกด้วย โดยได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ที่นั่นมันห่างไกลแม่จันที่อยู่ข้างล่าง เดินมาจากจีน ห่างไกล แล้วตำรวจก็ไม่มี แต่ก่อนค้าฝิ่น ชื่อของชื่ออะไรแล้วก็ไปขาย แล้วก็ซื้อฝิ่นไป แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว ตอนหลังนายพลตัวเราจากไต้หวันมาปลูก เดี่ยวนี้ส่วนมากก็ชา กาแฟหมด นายพลตัวเราสร้างโรงเรียนมา 50 กว่าปีแล้ว ตอนนั้นไม่มีเงินเลยนะ คนที่สอนเราเป็นทหารหมด เดี่ยวนี้ตายหมดแล้ว เด็กที่โรงเรียนมีสอบวันเสาร์อาทิตย์ มีการเรียนถึงแค่ ม.3 ถ้า ม.4-6 ก็ย้ายไปโรงเรียนข้างล่าง บ้านถ้าการเรียนการสอนเป็นภาษาไทย หนังสือเรียนเป็นของไต้หวัน 50 กว่าปีแล้ว มีนักเรียน 700 กว่าคน ห้องละ 50 - 60 คน”

จากการสัมภาษณ์จึงจะเห็นได้ว่าชาวจีนที่อาศัยอยู่บนดอยแม่สลองนั้นเลือกประกอบอาชีพจากปัจจัยพื้นที่ทางภูมิประเทศของดอยแม่สลองและด้วยความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากอดีตคณะชาติและรัฐบาลไต้หวัน เห็นได้จากการที่ชาวจีนบนดอยแม่สลองนั้น เลือกที่จะต่อยอดทำไร่ชาหรือร้านขายชาเป็นการนำเข้ามาของอดีตคณะชาติและรัฐบาลไต้หวัน ซึ่งเป็นชาของไต้หวัน เพราะไม่ต้องคิดริเริ่มธุรกิจใหม่และเหมาะสมกับภูมิประเทศของดอยแม่สลองที่ตนอาศัยอยู่อีกด้วย

5. จังหวัดภูเก็ต

ภูเก็ตเป็นจังหวัดที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในปัจจุบันมาก โดยเฉพาะชาวจีน ธุรกิจในจังหวัดภูเก็ตจึงเป็นไปเพื่อนักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ เช่น ร้านอาหาร โรงแรม บริษัทนำเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก และด้วยลักษณะทางภูมิประเทศของจังหวัดภูเก็ตเป็นภูเขา หาดทราย หาดโคลนและลำคลองเล็ก ๆ จึงเอื้ออำนวยให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญขึ้นเป็นอย่างมาก

และถึงแม้ว่าจังหวัดภูเก็ตจะเป็นจังหวัดที่นักท่องเที่ยวชาวจีนมีจำนวนมาก แต่จำนวนผู้อาศัยและตั้งถิ่นฐานในจังหวัดภูเก็ตก็เป็นชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนเยอะเหมือนกัน โดยเฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยน โดยเห็นได้จากตลาดใหญ่หรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อตลาดใหญ่ ในถนนกลาง ซึ่งบ้าน ตึกและร้านค้าในพื้นที่ตลาดใหญ่เป็นการผสมผสานสถาปัตยกรรมระหว่างโปรตุเกสและจีน และโดยปกติร้านค้าส่วนใหญ่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตลาดใหญ่จะเป็นร้านค้าของชาวจีน เช่น ร้านอาหาร ร้านขายอะไหล่ โรงพิมพ์ ฯลฯ แต่เนื่องจากในวันที่ผู้วิจัยได้ไปลงพื้นที่สัมภาษณ์เป็นวันอาทิตย์ ซึ่งได้ทราบในภายหลังจากคนในพื้นที่ว่าร้านค้าจะปิดทุกวันอาทิตย์ จึงทำให้พื้นที่แถวนั้นในตอนกลางวันเงียบและไม่สามารถเข้าไปสัมภาษณ์เพื่อขอข้อมูลได้ แต่ถึงอย่างนั้นในตอนกลางคืนจะมีถนนคนเดินหรือที่เรียกว่าตลาดใหญ่ ซึ่งเป็นสถานที่ที่นิยมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้วิจัยได้พอเห็นการประกอบอาชีพของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนเหล่านั้นได้บ้าง และจากที่ได้เดินสำรวจรอบ ๆ ตลาดใหญ่ก็พบว่าคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายที่แตกต่างกันไปตั้งที่ใดกล่าวไปข้างต้น แต่พอถึงช่วงเวลาของถนนคนเดินตลาดใหญ่ในตอนกลางคืน ร้านค้าของชาวจีนเหล่านั้นก็ได้ปิดร้านที่ทำเป็นประจำในตอนกลางวัน และออกมาตั้งโต๊ะขายของที่ระลึกต่าง ๆ หน้าร้านของตนเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวที่มาเดินเที่ยวที่ตลาดใหญ่

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าชาวจีนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเกาะภูเก็ตแห่งนี้มักจะประกอบอาชีพค้าขายตามที่ตนเองถนัด แต่ผู้วิจัยไม่สามารถให้ข้อมูลได้ว่าเป็นความถนัดที่มีมาตั้งแต่สมัยอาศัยอยู่ ณ ประเทศจีนหรือเป็นความถนัดหลังจากที่อพยพมาประเทศไทยแล้ว แต่สามารถบอกได้ว่าคนจีนเหล่านี้เลือกประกอบอาชีพตามพื้นที่ที่อยู่อาศัยของตนเองในประเทศไทย ซึ่งก็คือค้าขาย และนอกจากค้าขายในเวลาปกติแล้ว ยังเป็นการค้าขายที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวในเข้ามาท่องเที่ยวยังพื้นที่เหล่านั้นอีกด้วย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์คุณบุญธรรม บุญฤทธิ์ ชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน เจ้าของร้าน The Cook ร้านอาหารไทย - อิตาลี เป็นเพียงร้านเดียวที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ถึงการเลือกประกอบอาชีพ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2562 เพราะร้านอื่นในระแวกนั้นปิดทำการทั้งหมด โดยได้ความว่าคุณบุญธรรมมาเปิดร้านอาหารเป็นของตนเอง เพียงเพราะว่าต้องการที่จะมีธุรกิจเป็นของตนเอง โดยก่อนที่จะมาเปิดร้านอาหารนั้น คุณบุญธรรมก็ได้ประกอบอาชีพเป็นพนักงานโรงแรมมาก่อน ซึ่งในช่วงเวลาที่เป็นพนักงานของโรงแรมนั้นก็ได้เก็บเกี่ยวทักษะต่าง ๆ ตั้งแต่การเป็นพนักงานทำความสะอาด พนักงานต้อนรับและเชฟภายในห้องอาหารของโรงแรม และพอเริ่มเก็บเงินและมีทักษะบ้างแล้วก็ลาออกมาลงทุนเปิด

ร้านอาหารไทย – อิตาเลียนเป็นของตนเอง โดยกล่าวว่า “มาเปิดร้านอาหารเพราะว่าอยากมีธุรกิจที่เป็นของตัวเอง เป็นนายตัวเอง เราเข้าไปทำงานโรงแรม เราเก็บประสบการณ์ เก็บทักษะ เก็บเงินได้แล้วเราก็ออกมา และที่เลือกเปิดร้านอาหารก็เพราะเรามีทักษะทางด้านนั้นมากกว่า และที่ต้องเป็นอาหารไทย – อิตาเลียนก็เพราะเราต้องสร้างความแตกต่าง ร้านอาหารแถวนี้ก็ขายคล้าย ๆ กันหมด ถ้าเราไม่สร้างความแตกต่างแล้วใครจะเข้าร้านเรา เพราะฉะนั้นจึงต้องสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการทำพิซซ่าที่เป็นของอิตาเลียนมาผสมผสานกับหน้าของพิซซ่าด้วยลักษณะและรสชาติที่แสดงถึงความเป็นไทย”

จากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ในจังหวัดภูเก็ตจึงเห็นได้ว่าการประกอบอาชีพของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในเกาะภูเก็ตแห่งนี้ก็เป็นการเลือกประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ สภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยเพียงเท่านั้น เช่น การเลือกประกอบอาชีพที่ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยว เพราะจังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยว การเลือกประกอบอาชีพที่ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวถือว่าเป็นธุรกิจที่ทำรายได้ได้จำนวนหนึ่งและยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดและยังเป็นการเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการศึกษาของสารนิพนธ์เรื่องการศึกษาอาชีพของคนจีนในประเทศไทย พบว่าปัจจัยที่เป็นเหตุให้ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้นมีหลากหลายประการ เช่น ปัจจัยทางด้านธรรมชาติ ปัจจัยด้านการเมืองและปัจจัยทางด้านสังคม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ชาวจีนก็ไม่ได้อพยพเข้ามายังประเทศไทยแต่เพียงประเทศเดียว แต่ยังอพยพไปยังพื้นที่ใกล้เคียงในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือแม้แต่ข้ามไปทางฝั่งยุโรปอีกด้วย จึงทำให้มีเส้นทางการเดินทางที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่เส้นทางที่ทางน้ำที่ชาวจีนใช้อพยพมายังประเทศไทยนั้นเป็นเส้นทางที่ใกล้เคียงกัน และวิธีการเดินทางนั้นเป็นการเดินทางด้วยเรือทั้งสิ้น ชาวจีนใช้การเดินทางตามน้ำมาเรื่อย ๆ จนมาถึงประเทศไทย หลังจากนั้นจึงแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานทั่วประเทศไทย ซึ่งพื้นที่ที่นิยมของชาวจีนมากที่สุดคือพื้นที่ติดแม่น้ำ เนื่องจากเป็นสะดวกต่อการเดินทางและเจริญรุ่งเรือง

ส่วนการประกอบอาชีพของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยนั้นก็มิละกันไปในทั่วประเทศไทย จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าชาวจีนส่วนใหญ่ในประเทศไทย โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว มักจะเลือกประกอบอาชีพค้าขาย ไม่ว่าจะเป็นชายของชำ ขายของทั่วไป ฯลฯ ในเกือบทุกครั้งที่ถูกวิจัยลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์แล้วเจอชาวจีนแต้จิ๋ว ก็มักจะได้อธิบายที่ว่าเลือกประกอบอาชีพนี้เพราะเห็นช่องทางทางเศรษฐกิจในสมัยนั้นและสามารถต่อยอดได้ แต่ชาวจีนอื่น ๆ เช่น ชาวจีนไหหลำ ก็จะมีบ้างที่เลือกประกอบอาชีพเพราะมีความเชี่ยวชาญดั้งเดิมตั้งแต่สมัยอาศัยอยู่ที่ประเทศจีน เช่น การต่อเรือที่ชาวไหหลำถนัดและทำเป็นอาชีพตั้งแต่สมัยก่อนอพยพ และการขายข้าวมันไก่ที่นำสูตรที่เคยทำกินจากประเทศจีนเข้ามาขายที่ประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้ว คนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยมักจะเลือกประกอบอาชีพโดยคำนึงถึงสถานการณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมในสมัยนั้น ๆ มากกว่า เนื่องจากอพยพเข้ามายังประเทศอื่นที่ไม่ใช่ประเทศของตนนั้นเป็นการอพยพแบบเสื่อผืนหมอนใบอย่างที่เคยได้ยินกันมานักต่อนัก ไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ เป็นเหตุให้ชาวจีนที่อพยพเข้ามาถ้าเล็งเห็นโอกาสที่จะอยู่รอดของตนเองและครอบครัวในต่างประเทศแล้ว ก็มักจะเลือกทำสิ่งนั้นเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม นครสวรรค์ จังหวัดเชียงราย (ดอยแม่สลอง) และจังหวัดภูเก็ต จีน ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของในแต่ละจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นคนไทย คนจีน หรือคนไทยเชื้อสายจีนเป็นในมุมมองที่กว้าง เนื่องจากผู้วิจัยเลือกลงพื้นที่ในหลายจังหวัดและการลงพื้นที่แต่ละครั้งมีเวลาจำกัดอย่างมากที่สุดเป็นเวลา 2 วัน จึงทำให้เข้าถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละจังหวัดได้น้อยและไม่ทั่วถึง ดังนั้น

ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้กับผู้ที่ต้องการต่อยอดจากสารนิพนธ์เล่มนี้ว่าควรศึกษาแบบเจาะลึกลงไปในแต่ละพื้นที่เพียงพื้นที่เดียวเท่านั้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาอาชีพของคนจีนในประเทศไทย ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปี 2562 ทั้งนี้ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะอักษรศาสตร์ที่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

- ยูวดี ศิริ. (2558). **ถนนเสนกวยเดี่ยว**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ลิขิต จีรวคิน. (2521). **ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.
- G. William Skinner. (2529). **สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

เว็บไซต์

- ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง. (2556). **ภาพรวมจีน**. เข้าถึงเมื่อ 9 กันยายน. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaibizchina.com/figure-publication/main-china/>

สัมภาษณ์

- กรรณิการ์ ตีอ่วม. (2562). สัมภาษณ์, 29 มกราคม.
- เจ้าของร้านชัยวิวัฒน์แอร์ (ไม่ประสงค์ออกนาม). (2562). สัมภาษณ์, 27 มกราคม.
- เจ้าของร้านชาเหยาเหยา (ไม่ประสงค์ออกนาม). (2562). สัมภาษณ์, 22 กันยายน.
- เจ้าของร้านเชียงหมง (ไม่ประสงค์ออกนาม). (2562). สัมภาษณ์, 27 มกราคม.
- นภา คำสิง. (2562). สัมภาษณ์, 22 กันยายน.
- นริฐ อัครรัตน์. (2562). สัมภาษณ์, 29 มกราคม.
- นาทอ ราหู่. (2562). สัมภาษณ์, 22 กันยายน.
- บุญธรรม บุญฤทธิ์. (2562). สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม.
- รัฐธนธ์ บารมีศิริสมบัติ. (2562). สัมภาษณ์, 29 มกราคม.
- ร้านกวยเตี่ยวเจี้ย (ไม่ประสงค์ออกนาม). (2562). สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์.
- ร้านกวยเตี่ยวตำลึงนายอ้วน (ไม่ประสงค์ออกนาม). (2562). สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์.
- ร้านชาลาเปาเชียงฮั (ไม่ประสงค์ออกนาม). (2562). สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์.
- ลุงยี่. (2562). สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์.
- วรรณพร งามวัฒนาเจริญ. (2562). สัมภาษณ์, 29 มกราคม.
- สมจริง ภูวนวิโรจน์. (2562). คณะกรรมการสมาคมไต้หวันจังหวัดนครสวรรค์. สัมภาษณ์, 29 มกราคม.
- องอาจ พิพิชพงษ์สง. (2562). สัมภาษณ์, 22 กันยายน.

การศึกษาการท่องเที่ยวในซานตงช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว A Study of Shandong Tourism During the Low-Season

ธวัชรรัตน์ เกื้อสุวรรณ¹

ยงยุทธ วิถีไตรรงค์²

บทคัดย่อ

บทความเรื่องการท่องเที่ยวซานตงในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวในมณฑลซานตงช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมที่สามารถทำได้ โดยมีวิธีการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลเชิงทุติยภูมิที่รวบรวมมาจากเว็บไซต์ หนังสือ และแผ่นพับขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจีน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาจากเว็บไซต์ที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวทั้งหมด 7 เว็บไซต์ และเลือก 3 อันดับของสถานที่ท่องเที่ยวมานำเสนอ

ผลการศึกษาพบว่า มีเว็บไซต์ที่จัดอันดับสถานที่ท่องเที่ยวในซานตง 7 เว็บไซต์ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกจัดอันดับทั้งหมด 33 แห่ง โดย 3 อันดับแรกนั้นเป็นที่ถูกกล่าวถึงมากกว่าหนึ่งครั้ง คือ ภูเขาไท่ซาน วัดขงจื้อ ทะเลสาบต้าหมิงตามลำดับ ในแต่ละสถานที่ที่มีกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไปทั้งช่วงในฤดูกาลท่องเที่ยวและนอกฤดูกาลท่องเที่ยว ถือได้ว่าแต่ละสถานที่นั้นน่าสนใจอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวซานตง การท่องเที่ยวนอกฤดูกาลท่องเที่ยว

Abstract

The objectives of this study are to study the tourist attractions in Shandong during the low-season including activities that can be done there by collecting data methods from collecting secondary data, collected from websites, books, and brochures of organizations related to Chinese tourism. Then, use the information obtained to analyze content from websites that recommend all 7 tourist sites and select the top 3 places of tourist attractions to present.

The results showed that there are 7 websites that rank tourist attractions in Shandong. There are 33 tourist attractions that are ranked, with the top 3 being mentioned more than once Mount Tai, Confucius Temple, and Daming Lake respectively. In each location, there are different activities both during the high- season and low-season. All the tourist attractions mentioned in this study are attractive.

Keywords: tourist attractions in Shandong, tourist attractions during the low-season

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² อาจารย์ ดร. ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติ คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว มณฑลซานตงรายงานว่า การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวและการบริโภคในมณฑลซานตงช่วงครึ่งปีแรก เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศทั้งหมด 370 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี 2017 ถึงร้อยละ 9.2 คิดเป็นมูลค่าถึง 436.09 พันล้านหยวน (2.18 ล้านล้านบาท) และยังคงพบว่า ปริมาณการบริโภคด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นสูงกว่าการบริโภคด้านอื่นโดยรวมของมณฑลถึงร้อยละ 3 เมื่อเทียบการบริโภคต่อหัวของนักท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นสูงกว่าร้อยละ 4 เมื่อเทียบกับปีก่อน ในช่วงครึ่งปีแรก การท่องเที่ยวซานตง มีนโยบายมุ่งเน้นการปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเร่งการปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพโครงการแบบดั้งเดิม โดยมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวกว่า 1,100 โครงการ ด้วยมูลค่าการลงทุนกว่า 115.3 พันล้านหยวน (5.765 แสนล้านบาท) โดยมีการแบ่งการพัฒนาออกเป็นสองส่วน คือ ด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเมือง มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในด้านการศึกษา อาทิ เทคโนโลยีความเสมือนจริง (VR) ที่วี 3 มิติ (Naked Eyes 3D) เทคโนโลยีแสง 3 มิติลอยตัวรอบด้านเสมือนจริง (Hologram) Smart Tourism ที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายในการค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยว ฯลฯ รวมถึงมีการให้บริการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีความเป็นสากลมากขึ้น เพื่อเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น เช่น การล่องเรือยอร์ช การขับรถบ้านท่องเที่ยว การเล่นสกี การจัดนิทรรศการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่นี้กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็วทั่วทั้งมณฑลซานตง ด้านถัดมา คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในชนบท ในครึ่งปีแรก มีจำนวนนักท่องเที่ยวในเขตชนบทกว่า 200 ล้านคน เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีที่แล้วเติบโตขึ้นถึงร้อยละ 10.3 โดยมีมูลค่าการบริโภคการท่องเที่ยวในชนบทเท่ากับ 116.18 พันล้านหยวน (5.809 แสนล้านบาท) ทั้งนี้ มีการสร้างแบบจำลองการท่องเที่ยวในชนบท ซึ่งมีการลงทุนรวม 250 ล้านหยวน (1.25 พันล้านบาท) เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบบูติกหนึ่งในชนบท มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวชนบท เมืองท่องเที่ยวขนาดเล็ก และอุทยานการท่องเที่ยวชนบททั่วทั้งมณฑล รวมถึงการให้คำแนะนำในการพัฒนามาตรฐานโรงแรมบูติก และมีการให้คำแนะนำชุมชนต่าง ๆ กว่า 300 แห่ง ให้ดำเนินการจัดเทศกาลการท่องเที่ยวและกิจกรรมพื้นบ้านตามลักษณะเด่นและทรัพยากรที่มีอยู่ของแต่ละชุมชน (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน ณ เมืองชิงเต่า, 2018)

นอกจากการพัฒนาคุณภาพโครงสร้างพื้นฐานในการส่งเสริมการท่องเที่ยว มณฑลซานตง ยังมีการเซ็นสัญญาความร่วมมือ “มาตรการการจัดการช่องทางการท่องเที่ยวต่างประเทศมณฑลซานตง” กับ 68 หน่วยงานจาก 15 ประเทศและภูมิภาค ส่งผลให้ครึ่งปีแรกของปี 2018 มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ เดินทางมายังมณฑลซานตง จำนวน 2,329,900 คน มีอัตราการเติบโตต่อปีสูงร้อยละ 5.48 รวมถึงมีการเสริมสร้างการกำกับดูแลประสิทธิภาพด้านการท่องเที่ยว โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานด้านอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการพาณิชย์ ดำรวจท่องเที่ยว ศาลท่องเที่ยว รวมถึงมีการดำเนินการอย่างจริงจังในการบังคับใช้กฎหมาย และการจัดการคดีร่วมกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในความปลอดภัยสูงสุดในการท่องเที่ยวในมณฑลซานตง ทั้งนี้รายได้ที่มาจากนักท่องเที่ยวในปี 2014 มีจำนวน 619,250 ล้านหยวน โดยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 2,710 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีสถานที่ท่องเที่ยวระดับ A 783 แห่ง โดยแบ่งเป็น สถานที่ชมวิวดระดับ 5A 9 แห่ง ระดับ 4A 186 แห่ง (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน ณ เมืองชิงเต่า, 2018)

ด้วยเหตุนี้ด้วยทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการท่องเที่ยวในมณฑลซานตงช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยวว่านักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวนั้นไปเที่ยวในสถานที่ใด ทำกิจกรรมใดบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวในมณฑลซานตงช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษากิจกรรมในสถานที่ท่องเที่ยว

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาคั้งนี้เน้นศึกษาเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่ติดอันดับในเว็บไซต์ที่มีชื่อเสียง 7 เว็บไซต์
2. การศึกษาคั้งนี้เน้นศึกษาเพียง 3 อันดับแรกที่จัดอันดับคล้ายกันเท่านั้น
3. การศึกษาคั้งนี้จะศึกษาเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมในสถานที่ท่องเที่ยวของมณฑลซานตง 3 อันดับแรกเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลการท่องเที่ยวมณฑลซานตง จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เว็บไซต์ของมณฑลซานตง หนังสือ แผ่นพับ
2. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของมณฑลซานตง ด้านพื้นที่ ประชากร ทรัพยากร การปกครอง และการคมนาคมขนส่ง ภายในมณฑล ที่เอื้ออำนวยในการเดินทางไปท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูกลาง
3. รวบรวมข้อมูลและนำมาประมวลผลว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไปเที่ยวที่ใดในมณฑลซานตงช่วงนอกฤดูกลางท่องเที่ยว วิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาจากเว็บไซต์ที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวทั้งหมด 7 เว็บไซต์ และเลือก 3 อันดับของสถานที่ท่องเที่ยวมานำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 : แสดงสถานที่ท่องเที่ยวที่ติดอันดับในเว็บไซต์ที่มีชื่อเสียง ที่มา: ผู้วิจัย (2019)

สถานที่ท่องเที่ยว	CHINA.ORG.CN	TRIPADVISOR	TOPCHINATRAVEL	CHINAHIGHLIGHT	LOVELYPLANET	SYNOTRIP	TRAVELSHANDONG
ภูเขาไถซาน	✓	✓	✓	✓	✓		✓
วัดขงจื้อ	✓		✓	✓	✓		✓
จวนตระกูลซ่ง	✓		✓		✓		
สุสานขงจื้อ	✓		✓				
หอเหมิงหลาย	✓				✓	✓	
ภูเขาเหลาชาน	✓	✓	✓			✓	
น้ำพุเป่าหู	✓	✓	✓				
เกาะหลิวกง	✓	✓					
เกาะฉางเต่า	✓						
ทะเลสาบต้าหมิง	✓	✓	✓			✓	✓
ถนนแปดสายหรือป้าต้ากวาน	✓	✓		✓			
คฤหาสน์ตระกูลโหมว	✓						
พิพิธภัณฑ์เบียร์ชิงเต่า		✓				✓	✓
เขาเยียนไถ		✓					
สวนเว่ยไถ		✓					
หาดอาบแดดนานาชาติเว่ยไถ		✓					
เขาพระพันองค์			✓				✓
พิพิธภัณฑ์ชิงเต่า			✓				
หาดอาบแดดอันดับหนึ่งของชิงเต่า			✓			✓	

สถานที่ท่องเที่ยว	CHINA.ORG.CN	TRIPADVISOR	TOPCHINATRAVEL	CHINAHIGHLIGHT	LOVELYPLANET	SYNOTRIP	TRAVELSHANDONG
มหาวิทยาลัยเซนต์ไมเคิล			✓		✓		
วัดเม่งจื้อ			✓				
ตึกตำนันกรบดินเผาเว่ยชาน				✓			
เมืองโบราณโจวซุน				✓			
เทศกาลเปียร์ซิงเต่า				✓			
พิพิธภัณฑ์อิฐราชวงศ์ฮั่น					✓		
วัดใต้					✓		
ป่าขงจื้อ ชวีฟู่					✓		
คลองใหญ่ ปักกิ่ง-หางโจว						✓	
พิพิธภัณฑ์ซานตง						✓	
โบสถ์ลูเธอรัน						✓	
พิพิธภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ทางทะเลชิงเต่า						✓	
จัตุรัส 4 พฤษภาคม						✓	
น้ำพุเฉียนเฉิง ชิงเต่า							✓

1. ภูเขาไท่ซาน (泰山 - Mount Tai)

ภาพที่ 1 ทางขึ้นภูเขาไท่ซาน (ซ้าย) และทัศนียภาพภูเขาไท่ซาน (ขวา)

ที่มา: https://www.grandtourchina.com/tour_china/ (2019)

จากภาพที่ 1 คือภาพทางขึ้นของภูเขาไท่ซาน (ซ้าย) และเป็นทัศนียภาพภูเขาไท่ซาน (ขวา) ตั้งอยู่ที่เมืองไท่อานและจีหนาน ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวแห่งมณฑลซานตงและถือเป็นภูเขาที่อยู่ใจกลางของซานตง ทางชายฝั่งตะวันออกของประเทศจีน คำว่า "ไท่" ในภาษาจีนหมายถึงความมั่นคงและความสงบสุข ยอดบนสุดของภูเขาไท่ซานมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,545 เมตร มีหินผาดั้งเรียงรายจำนวนมาก กวีเอกของจีนหลายท่านเคยจารึกบทกลอนมากมายไว้ที่ภูเขาไท่ซานแห่งนี้ จนได้ขึ้นชื่อว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์และศิลปะกลางแจ้งที่สะท้อนสัญลักษณ์แห่งอารยธรรมเก่าแก่ของจีน และภายหลังยูเนสโก (UNESCO) ได้ยกย่องให้ภูเขาไท่ซานเป็นมรดกโลกใน ค.ศ. 1987 ภูเขาไท่ซานถือเป็นขุนเขาแห่งแรกของจีนและเป็น 1 ใน 5 ภูเขาที่สำคัญที่สุดของประวัติศาสตร์จีนโดยมียอดสูงสุดคือ ยอดจักรพรรดิหยก ทั้งยังถูกใช้เป็นสถานที่จัดพิธีบวงสรวงในรัชสมัยต่าง ๆ จนได้รับการขนานนามว่าเป็น เขาคักดีสี่ทิศแห่งประเทศจีน จากจุดเริ่มต้นถึงยอดเขานั้นมีขั้นบันไดมากกว่า 7,200 ขั้น ถือว่าภูเขาไท่ซานเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมไม่ต่ำกว่า 3,000 ปีและทำหน้าที่เป็นศูนย์พิธีสำคัญที่สุดสำหรับภาคตะวันออกของจีนในช่วงเวลาสำคัญหลายเหตุการณ์ที่ผ่านมา ในประเทศจีนภูเขาไท่ซานเป็นหนึ่งในกลุ่มแรก ๆ ของ “ภูมิทัศน์ที่มีชื่อเสียงที่สำคัญที่สุดของจีน” นับเป็นจุดท่องเที่ยวระดับ 5A ทั่วประเทศซึ่งเป็นทิวทัศน์อารยธรรมที่ดีที่สุดในอันดับแรกของประเทศจีน โดยภูมิทัศน์มหัสจรรย์ของภูเขาไท่ซานมี 4 อย่างคือ สุริยันเบิกฟ้า อาทิตยอัสดง มหานทีหวงเหอ และเมฆาสมุทร

มีตำนานเกี่ยวกับภูเขาไท่ซาน ว่ากันว่าผานกู่ผู้เป็นบรรพบุรุษของคนจีน เมื่อครั้งเขาสร้างโลกหัวของเขากลายเป็นภูเขาไท่ ท้องของเขากลายเป็นส่วนกลางของภูเขา แขนซ้ายของเขากลายเป็นภูเขาทางใต้ แขนขวาของเขากลายเป็นภูเขาทางทิศเหนือ

1.1 กิจกรรมนอกฤดูกาลท่องเที่ยว

1.1.1 สักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียงอย่างวัดได้ วัดจักรพรรดิหยก และวัดเมฆสีคราม

1.1.2 ปีนเขา (จุดเริ่มต้นที่วัดได้หรือประตูสีแดงทางด้านทิศใต้)

1.1.3 ชมพระอาทิตย์ขึ้นในด้านตะวันออกของภูเขา

1.1.4 ชมแท่นบูชาโบราณทางเดินและประตูตามทางขึ้นเขา ชมคำที่ถูกแกะสลักคำอธิษฐานและ

วลีบนก้อนหินตามทางเดินขึ้นเขา

1.2 ค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ 100-125 หยวน (ประมาณ 500-625 บาท) เด็ก 50-60 หยวน (ประมาณ 250-300 บาท) เด็กที่มีความสูงไม่เกิน 120 เซนติเมตรเข้าชมฟรี

1.3 ระยะเวลาออกฤดูกาลท่องเที่ยว ฤดูร้อน เดือนมิถุนายน-สิงหาคม และฤดูหนาว เดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์

1.4 ระยะเวลาในฤดูกาลท่องเที่ยว ฤดูใบไม้ผลิ เดือนมีนาคม-พฤษภาคม และฤดูใบไม้ร่วง เดือนสิงหาคม-พฤศจิกายน

1.5 กิจกรรมในฤดูกาลท่องเที่ยว ทุกเดือนสิงหาคมจะมีการจัดงานเทศกาลปิ่นเขาไท่ซานนานาชาติ

2. วัดขงจื้อ (曲阜的孔庙 – Confucius Temple)

ภาพที่ 2 ภาพวิหารของวัดขงจื้อ

ที่มา: <https://travelshandong.com/2019/01/16/confucius-temple/> (2019)

จากภาพที่ 2 เป็นภาพบันไดทางขึ้นของมหาวิหารในวัดขงจื้อ วัดนี้ตั้งอยู่ในใจกลางชีวิตของจังหวัดหนึ่งมณฑลซานตง เป็นวัดที่สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ของจีนโบราณ ขงจื้อ ที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมกระแสหลักและประเพณีของจีนมานับพันปี ถูกสร้างขึ้นในปี 478 ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งเป็นหนึ่งในสามกลุ่มอาคารที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศจีน ก่อนหน้านั้นสถานที่แห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัย ต่อมาถูกเปลี่ยนเป็นวิหารขนาดใหญ่ ในปี ค.ศ. 140 จักรพรรดิหวู่แห่งราชวงศ์ฮั่น ใช้นโยบาย “ยกเลิกทั้งหมด แต่เชื่อในลัทธิขงจื้อ” ซึ่งถูกแนะนำโดยนักวิชาการตงจางผู้รักชาติของขงจื้อ วัดนี้ยังคงรักษาความศักดิ์สิทธิ์ไว้จนถึงปี 1911 เมื่อจีนกลายเป็นสาธารณรัฐ ในขณะที่ก้าวเข้าไปในลานต้นไม้จะพบกับต้นแอปริคอตขนาดใหญ่ก่อน ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่แห่งนี้คือสถานที่ที่ขงจื้อได้ทำการสั่งสอนสาวก 3,000 คนของเขา การเรียนการสอนนั้นเป็นการศึกษาทั่วไปโดยไม่คำนึงถึงสถานะทางการเงินและได้รับการสนับสนุนจากขงจื้อ ห้องโถงใหญ่ของวัดขงจื้อเป็นหนึ่งในสามห้องโถงใหญ่ที่สุดในประเทศจีน มันเป็นสิ่งมหัศจรรย์ทางสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นโดยไม่มีตะปูสักตัว ที่ได้รับการใส่ใจกับรายละเอียดของสถาปัตยกรรมอย่างมาก สัตว์ประดับ 9 ตัวที่อยู่บนหลังคาและเสาหลักทั้ง 10 ต้นที่ใช้หน้าโถง ที่ถือว่าเป็นที่สองจากพระราชวังปักกิ่ง ในประเทศจีนจำนวนสัตว์ในอาคารและชายคาถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก เนื่องจากวัฒนธรรมจีนยอมรับว่าสัตว์เป็นสัญลักษณ์ของผู้มีอำนาจ ยิ่งจำนวนของสัตว์มีมากเท่าไรก็จะยิ่งแสดงถึงอำนาจที่มากเท่านั้น มีเครื่องประดับ 9 อย่างที่จักรพรรดิมอบให้เพื่อแสดงความเคารพต่อขงจื้อ แผ่นศิลาจำนวนมากที่จารึกด้วยคำพูดแห่งปัญญาถูกวางไว้ทั่วพื้นที่ ที่โถงใหญ่จะมีงานเฉลิมฉลองกับครบรอบของขงจื้อในวันที่ 28 กันยายนของทุกปี โดยชาวจีนถือว่าวันนี้เป็นครูแห่งชาติอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีนักเรียนนับพันมาเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นขณะที่เฉลิมฉลองอีกด้วย

2.1 กิจกรรมนอกฤดูกาลท่องเที่ยว

2.1.1 เที่ยวชมบริเวณรอบ ๆ ของวัดที่มีคำสอนของขงจื้อ

2.1.2 เที่ยวชมห้องโถง ศาลาและสวนขงจื้อ

2.2 ค่าเข้าชม 140 หยวน (ประมาณ 700 บาท)

2.3 ระยะเวลาออกฤดูกาลท่องเที่ยว ฤดูใบไม้ผลิ-ฤดูใบไม้ร่วง เดือนมีนาคม-พฤศจิกายน

2.4 ระยะเวลาในฤดูกาลท่องเที่ยว ฤดูหนาว เดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์

3. ทะเลสาบต้าหมิง (大明湖 – Damimng Lake)

ภาพที่ 3 บรรยากาศที่ริมทะเลสาบ (ซ้าย) และซุ้มประตูทางเข้า (ขวา)

ที่มา : <https://baike.baidu.com/> (2019)

จากภาพที่ 3 เป็นบริเวณที่มีนักท่องเที่ยวไปถ่ายภาพ สวนทะเลสาบต้าหมิงครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 860,000 ตารางเมตร ซึ่งทะเลสาบประกอบด้วยพื้นที่ 460,000 ตารางเมตร ในทะเลสาบต้าหมิงมี 6 เกาะ เต็มไปด้วยดอกไม้ต้นไม้และพืชอื่น ๆ ที่บานสะพรั่งท่ามกลางศาลาต่าง ๆ ทะเลสาบเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและสามารถพบปลาмаกระโดดใกล้ ๆ เรือยอร์ชและเรือ ในช่วงฤดูร้อนดอกบัวจะบานเต็มครึ่งของสวนทะเลสาบต้าหมิงเต็มไปด้วยกลิ่นหอม ในขณะเดียวกัน ศูนย์กลางของทะเลสาบเป็นน้ำพุร้อนที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างยิ่งใหญ่แห่งหนึ่ง โดยสร้างขึ้นในปี 1985 น้ำพุมี 103 หัวฉีดและหัวฉีดหลักสามารถพ่นน้ำได้สูงถึง 100 เมตร

3.1 กิจกรรมนอกฤดูกาลท่องเที่ยว

3.1.1 ชมบรรยากาศที่สวยงามของทะเลสาบต้าหมิง

3.1.2 ล่องเรือชมความงามของทะเลสาบ

3.1.3 เข้าร่วมงานเทศกาลและกิจกรรมที่มีจะจัดขึ้นบริเวณทะเลสาบต้าหมิงตลอดทั้งปี

3.2 ค่าเข้าชม ไม่เสียค่าเข้าชม (นั่งรถชมทิวทัศน์ท่านละ 30 หยวน ประมาณ 150 บาท นั่งเรือชมทิวทัศน์ท่านละ 10 หยวน ประมาณ 50 บาท)

3.3 ระยะเวลานอกฤดูกาลท่องเที่ยว ฤดูหนาว-ฤดูร้อน เดือนธันวาคม-สิงหาคม

3.4 ระยะเวลาในฤดูกาลท่องเที่ยว ฤดูใบไม้ร่วง เดือนสิงหาคม-พฤศจิกายน

3.5 กิจกรรมเสริมภายในฤดูกาลท่องเที่ยว เนื่องจากทั้งทิวทัศน์ที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น จึงมีเทศกาลและกิจกรรมมากมายเกิดขึ้น ทุกปีรวมถึงงานแสดงสินค้าในเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ นิทรรศการดอกไม้ปีใหม่ นิทรรศการดอกบัว เทศกาลพื้นบ้านที่แตกต่างกัน นิทรรศการหินแปลก

สรุปและอภิปรายผล

1. สถานที่ท่องเที่ยวในมณฑลซานตงช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว

มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกจัดอันดับทั้งหมด 33 แห่ง และมี 3 อันดับแรกที่มีการจัดอันดับคล้ายกันของทั้ง 7 เว็บไซต์ คือ ภูเขาไท่ซาน วัดขงจื้อ ทะเลสาบต้าหมิง ซึ่งอยู่ในเมืองไท่อัน เมืองจีหนาน มณฑลซานตง ตามลำดับ

2. กิจกรรมในสถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยว 3 อันดับ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งหมด 2 แห่ง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 1 แห่ง โดยสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาตินั้นส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมที่เน้นให้สัมผัสกับธรรมชาติโดยตรง เช่น การปีนเขา การเที่ยวชมความงามทางธรรมชาติผ่านทางสายตา การล่องเรือ สถานที่ท่องเที่ยวทาง

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมนั้นมิกิจกรรมที่เน้นให้เรียนรู้วัฒนธรรม เช่น การเรียนรู้สถานที่ ความเป็นมาและคำสอนของขงจื้อ

ตามที่ ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาค พิทยะ ศรีวัฒนสาร (2010) ได้กล่าวว่า ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ด้านลักษณะภูมิอากาศ สภาพอากาศที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ จะทำให้เกิดสภาพภูมิประเทศที่สวยงามต่างกัน และดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวสถานที่นั้น ๆ ได้มากขึ้น สอดคล้องกับการท่องเที่ยวในซานตงช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว เนื่องจากอุณหภูมิและฤดูกาลที่เหมาะสมกับในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แม้ว่าบางสถานที่จะมีช่วงท่องเที่ยวในฤดูใบไม้ผลิแต่ก็สามารถมาท่องเที่ยวในฤดูอื่นได้เช่นกัน ทั้งนี้ต้องมีข้อควรระวังเพิ่มขึ้นจากสภาพอากาศที่ไม่ได้อยู่ในช่วงในฤดูกาลท่องเที่ยว เช่น การไปภูเขาไท่ซาน โดยทั่วไปแล้วช่วงที่มีนักท่องเที่ยวและมีเทศกาลจัดขึ้นนั้นจะอยู่ในช่วงฤดูใบไม้ผลิและช่วงฤดูใบไม้ร่วง แต่หากนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมภูเขาไท่ซานในช่วงฤดูหนาวก็ต้องนำเสื้อกันหนาวที่มีจำนวนที่เพียงพอและต้องเตรียมอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการขึ้นภูเขาในช่วงฤดูหนาว

ทฤษฎีแรงผลักและแรงดึง (สุวีร์ณัฐ โสภณศิริ, 2011 อ้างถึงใน Klenosky, 2002) แรงดึงนั้นเกิดจากแรงกระตุ้นภายนอก ที่ทำให้นักท่องเที่ยว ตัดสินใจว่าจะไปเที่ยวสถานที่ใด โดยแรงดึงจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของสถานที่นั้น ๆ เช่น สภาพภูมิอากาศ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือค่าบัตรโดยสารที่มีราคาถูก ในส่วนนี้สอดคล้องในส่วนของแรงดึงจากสภาพอากาศและค่าบัตรโดยสารที่มีราคาถูก เนื่องจากช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวนั้นจะมีสภาพอากาศที่แตกต่างจากช่วงในฤดูกาลท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ น้อย ทางสายการบินหรือบริษัทที่ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวจึงต้องมีการจัดการส่งเสริมการขายในมีราคาบัตรโดยสารที่ถูกลง ซึ่งเหมาะผู้ที่ต้องการเดินทางไปท่องเที่ยวโดยไม่ต้องพบปะกับผู้คนจำนวนมากในช่วงในฤดูกาลท่องเที่ยว เสียค่าเข้าชมในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในราคาที่ถูกลง รวมถึงค่าบัตรโดยสารที่ราคาไม่แพง เนื่องจากสายการบินต้องการกระตุ้นยอดการขาย

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรใช้ระยะเวลาในการแปลข้อมูลให้รวดเร็วและถูกต้องที่สุดภายในระยะเวลาสั้น ๆ ได้
2. ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจัดระบบในการจัดเก็บเว็บไซต์ที่เหมาะสม หากเป็นข้อมูลส่วนใดก็ควรเก็บไว้ในส่วนเดียวกัน เพื่อเลี่ยงการสับสน
3. ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหากต้องการใช้ข้อมูลที่เว็บไซต์ที่เข้าถึงได้เฉพาะบุคคลที่มีไอพีแอดเดรสอยู่ประเทศจีน ควรให้เพื่อนหรือผู้ที่รู้จักที่อยู่ในประเทศจีนทำการค้นคว้าและนำข้อมูลมาให้ เพื่อลดระยะเวลาในการรอและหลีกเลี่ยงการล่มของเว็บไซต์

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำ โดยบทความดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาการท่องเที่ยวในซานตงช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปี 2562

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

- พิทยะ ศรีวัฒนสาร. (2010). “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.” หนังสือเอกสารคำสอนวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- สุวีร์ณัฐย์ โสภณศิริ. (2011). การวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: อินทนิล. 27-99.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน ณ เมืองชิงเต่า. (2018). มณฑลซานตง มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ระดับสากล. เข้าถึงเมื่อ 26 กันยายน. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaibizchina.com/thaibizchina/>
- แกรนด์ทัวร์ แอนด์ เทรด. (2019). เขาไท่ซาน. เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก https://www.grandtourchina.com/tour_china/
- Daming Lake Park. (2018). Accessed February 11. Retrieved from https://www.travelchinaguide.com/attraction/shandong/jinan/daming_lake.htm
- Daming Lake. (2019). Accessed February 11. Retrieved from <https://baike.baidu.com/item/%E5%A4%A7%E6%98%8E%E6%B9%96/132623#13>
- Temple and Cemetery of Confucius and the Kong Family Mansion in Qufu. (2019). Accessed February 13. Retrieved from <http://china-attractions.info/destinations/qufu/temple-and-cemetery-of-confucius-and-the-kong-family-mansion-in-qufu/>
- Things to Do in Shandong. (2019). Accessed February 8. Retrieved from <https://www.tripadvisor.com/Attractions-g297455-Activities-Shandong.html>
- Top sights in Shandong. (2019). Accessed February 8. Retrieved from <https://www.lonelyplanet.com/china/shandong>
- Xu Lin. (2012). Top 10 attractions in Shandong, China. Accessed February 8. Retrieved from http://www.china.org.cn/top10/2012-05/25/content_25475587.htm
- Shandong Attractions. (2019). Accessed February 8. Retrieved from <https://www.topchinatravel.com/shandong/shandong-attractions.htm>
- Shandong Province Tourist Attractions. (2019). Accessed February 8. Retrieved from <https://www.synotrip.com/shandong-province/tourist-attractions>
- Shandong Weather & Seasons. (2019). Accessed March 1. Retrieved from <https://www.chinadiscovery.com/shandong-tours/weather-seasons.html>
- Mount Taishan. (2019). Accessed February 10. Retrieved e from <https://www.topchinatravel.com/china-attractions/mt-taishan.htm>
- Kelly. (2016). Top Things to Do in Shandong Province. Accessed February 8. Retrieved from <https://www.chinahighlights.com/shandong/top-things-to-do.htm>
- Explore Friendly Shandong. (2019). Accessed February 8. Retrieved from <https://travelshandong.com/>
- Confucius Temple. (2019). Accessed February 10. Retrieved from <https://travelshandong.com/confucius-temple/>

เอกสารอ้างอิง

Best time to visit Shandong. (2018). Accessed November 12. Retrieved from
<https://www.topchinatravel.com/shandong/best-time-to-visit-shandong.htm>

การศึกษาผลกระทบจากโฮมสเตย์ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ในจังหวัดสมุทรสงคราม A Study of Economic and Social Impacts from Homestay in Samut Songkram

วิรวี หลินศวนนท์¹

อภิเศก ปันสุวรรณ²

บทคัดย่อ

โฮมสเตย์จัดเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เข้าพักได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ผ่านทรัพยากรท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามในปัจจุบันเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เกิดขึ้นจำนวนมาก ซึ่งย่อมมีผลกระทบเกิดขึ้นต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจพื้นที่ในจังหวัดสมุทรสงคราม ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการจำนวน 2 ราย และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์จำนวน 28คนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโฮมสเตย์ในด้านเศรษฐกิจนั้นคือ คนในชุมชนที่ทำงานประจำในโฮมสเตย์หรือเปลี่ยนแปลงอาชีพของตนเพื่อทำงานในโฮมสเตย์ มีโอกาสด้านการงานและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นส่วนน้อย คนในชุมชนส่วนใหญ่มุ่งยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักในกลุ่มนี้จึงเห็นผลกระทบไม่มากนัก สำหรับด้านสังคมพบว่าการเกิดขึ้นของโฮมสเตย์มีส่วนช่วยทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันในชุมชน คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นตลอดจนภาครัฐและเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โฮมสเตย์ ผลกระทบจากการท่องเที่ยว สมุทรสงคราม

Abstract

Homestay is considered to be one of ecotourism with the aim to make a guest can learn the lifestyle of local people in the area through the local resources. SamutSongkhram is currently one province that this kind of tourism has appeared highly. Definitely, it would cause an effect to the community both economic and social impacts.

From collecting data by area surveying in SamutSongkram as well as in-depth interviews with 2 entrepreneurs and 28 people involved in homestay in February 2019, the data are then analyzed by content analysis and using descriptive statistics. The study indicates that the economic impacts from homestay is people in the community who work regularly in the homestay who has changed their career into homestay's employee seem to have more opportunities for work and more income which is a minority group. Most of the people are still engaged in agriculture therefore we can see less impact. For the social impact, it is found that the emergence of homestays helps contribute community's integration. People had a more intimate relationship. Public and private agencies collaborate much more to the community.

Keywords: Ecotourism, Homestay, Homestay's impacts, SamutSongkram

¹นักศึกษาลัทธิปริญญาบัณฑิต ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

โฮมสเตย์ คือ ที่พักที่สัมผัสวัฒนธรรมชนบท จากการเข้าพักอาศัยในบ้านพักในชุมชนชนบทที่มีประชาชนเป็นเจ้าของบ้าน และประชาชน หรือสมาชิกในครัวเรือนอาศัยอยู่ประจำ โดยบ้านนั้นต้องเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ที่ร่วมกันจัดเป็นโฮมสเตย์ในชุมชน พร้อมทั้งถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวและพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นโฮมสเตย์จึงมักดำเนินการควบคุมกำกับกิจกรรมในตัวตามศักยภาพของชุมชน ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม รวมถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและมีการเพิ่มขึ้นอย่างมากทั่วประเทศ ซึ่งภาครัฐได้มีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมรูปแบบนี้เพระก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน เนื่องจากจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึง (กรมการท่องเที่ยว, 2546)

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ทำให้การท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามนั้นมีการเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) แต่การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่น่าจะเหมาะสมกับพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เพราะสามารถช่วยส่งเสริมด้านการอนุรักษ์และรักษาระบบนิเวศไว้ได้เนื่องจากมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (วีระพล ทองมา, 2547) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมในโฮมสเตย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อศึกษาถึงผลกระทบที่มีในชุมชนนั้น ๆ ในด้านเศรษฐกิจและสังคม

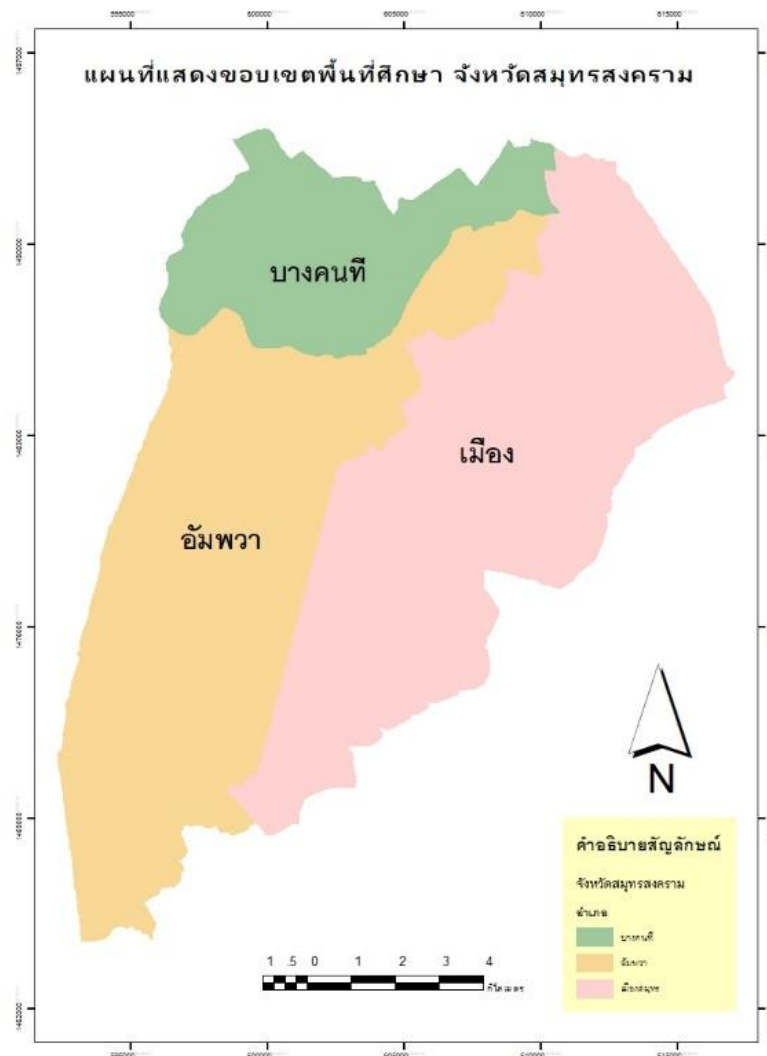
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมของที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ส่งผลต่อด้านเศรษฐกิจ และสังคม
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจการโฮมสเตย์ในด้านเศรษฐกิจ และสังคม
3. เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหากจากผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

ศึกษาโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานและขึ้นทะเบียนโฮมสเตย์ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสาคร
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดเพชรบุรีและอำเภอไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดสมุทรสาคร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดราชบุรี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจการโฮมสเตย์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดสมุทรสงครามโดยใช้เกณฑ์ของกรมการท่องเที่ยว จึงได้รายชื่อของโฮมสเตย์ที่ผ่านมาตรฐานการประเมินโฮมสเตย์ และได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง 2 แห่งในจังหวัดสมุทรสงคราม ประจำปี 2560 ได้แก่

- กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรตลาดน้ำท่าค่า 51 หมู่ 2 หมู่บ้านคลองศาลา ตำบลท่าคา อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 71150
- วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ 43/1 หมู่ 6 หมู่บ้านแหลมลมทวน ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม 71150

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทำการศึกษาถึงกิจกรรมของที่พักแบบโฮมสเตย์

สำรวจกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโฮมสเตย์โดยดำเนินการผ่านการออกสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการโฮมสเตย์จำนวน 2 แห่งคือโฮมสเตย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา และวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการโฮมสเตย์
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการ
วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

2. วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจการโฮมสเตย์

ออกสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์ทั้ง 2 แห่งผ่านการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่ม ผ่านการใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกไว้จากหมู่ 2 หมู่บ้านคลองศาลา ตำบลท่าคา อำเภอมัญจาคีรี จำนวน 12 ตัวอย่าง และจากหมู่ 6 หมู่บ้านแหลมลมทวน ตำบลบ้านปรก อำเภอมะนัง จำนวน 16 ตัวอย่าง โดยสอบถามถึงกิจกรรมที่ทำหรือมีส่วนในโฮมสเตย์นั้น ๆ และสอบถามเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ภาพที่ 3 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจาก
วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 4 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจาก
วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจาก
วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 6 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากโฮมสเตย์
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 7 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากโฮมสเตย์
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562

ผลการวิจัย

1. กิจกรรมของโฮมสเตย์ที่ส่งผลในด้านเศรษฐกิจ และสังคม

1.1 ที่พัก รูปแบบของที่พักในโฮมสเตย์จะมุ่งเน้นให้ผู้เข้าพักได้เรียนรู้วิถีชีวิตของเจ้าของบ้านอย่างแท้จริง โดยจะให้
ผู้เข้าพักได้เข้าพักอาศัยในบ้านเรือนของสมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์นั้น ๆ เพื่อให้ผู้เข้าพักได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านที่มี
อาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ภายในที่พักจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้ผู้เข้าพัก แต่จะยังคงรักษารูปแบบการใช้ชีวิตของคน
ในพื้นที่ไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ยังสภาพบ้านเรือนจะอยู่บริเวณสวนมะพร้าว หรือพื้นที่เกษตรของเจ้าของบ้าน

ภาพที่ 8 ที่พักโฮมสเตย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 9 ที่พักในวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562

ภายในโฮมสเตย์เองจะมีฐานสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายจากท้องถิ่น เช่น ฐานการทำน้ำตาลมะพร้าวจะสาธิตการเคี่ยวน้ำตาลเพื่อทำเป็นน้ำตาลที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน ฐานการทำขนมและอาหารไทยที่จะใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นฐานสาธิตจักสานหมวกจากใบมะพร้าวซึ่งจะใช้คนในพื้นที่ที่มีความเชี่ยวชาญในการจักสานมาเป็นวิทยากร รวมถึงการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น การทำเรือจากกาบมะพร้าว ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะใช้คนในท้องถิ่นหรือสมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ที่มีความรู้ในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ นอกจากนั้นจะมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายในกลุ่มสมาชิกโฮมสเตย์ด้วยกัน เช่น การล่องเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง เที้ยวชมตลาดน้ำ นวดแผนไทย ชมสวนผักเกษตรปลอดภัย ล่องเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน ตักบาตรพระทางน้ำตอนเช้าทั้งนี้ผู้เข้าพักจะสามารถทำกิจกรรมหรือเยี่ยมชมการสาธิตฐานต่าง ๆ ได้จากการล่องเรือปั่นจักรยาน หรือเดินเท้าที่ทางโฮมสเตย์ปลงกลุ่มเครือข่ายได้จัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวไว้เพื่อความสะดวก และสร้างความเพลิดเพลินให้ผู้เข้าพัก

ภาพที่ 10 กิจกรรมฐานเรียนรู้การทำขนมไทย
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 11 กิจกรรมฐานเรียนรู้การจักสาน
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 12 กิจกรรมเยี่ยมชมแปลงผักเกษตรปลอดภัย
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 13 กิจกรรมเยี่ยมชมตลาดน้ำท่าคา
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 14 กิจกรรมเยี่ยมชมการทำน้ำตาลมะพร้าว
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562

ภาพที่ 15 กิจกรรมนั่งเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจการโฮมสเตย์ในด้านเศรษฐกิจ และสังคม

จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาซึ่งครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ บริเวณ หมู่ที่ 2 ตำบลท่าคา อำเภอบ้านคา ที่ตั้งของโฮมสเตย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา และ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านปรก อำเภอมือง ที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการทั้ง 2 แห่ง และการสัมภาษณ์รวมถึงการประชุมกลุ่มจากกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์ทั้ง 2 แห่ง จำนวน 12 ครั้ง เรือน ในหมู่ที่ 2 ตำบลท่าคา และจำนวน 16 ครั้ง เรือน ในหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านปรก พบว่า

2.1 โฮมสเตย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา จากการสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่บริเวณต.ท่าคา พบว่าส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ ส่วนมากการศึกษาในระดับประถม อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการโฮมสเตย์มีดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการทำเกษตรในวันจันทร์ถึงศุกร์ เพราะมีกิจกรรมของทางโฮมสเตย์ควบคู่ไปกับตลาดน้ำท่าคาที่มีในวันเสาร์ อาทิตย์ ทำให้คนในพื้นที่มีอาชีพเสริม หรือเกิดการนำอาชีพใหม่มาสู่ชุมชน อีกทั้งยังช่วยลดหนี้สินลงได้บ้างในบางกลุ่ม สำหรับสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ที่ต้องปรับปรุงบ้านเพื่อให้เหมาะสมต่อการรองรับนักท่องเที่ยว อาจมีปัญหาด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะปัญหาหนี้สิน เพราะต้องกู้ยืมเงินมาปรับปรุงที่พักของตนเหมาะสมและพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวเสมอ ซึ่งในบางช่วงจำนวนผู้เข้าพักน้อยทำให้เกิดผลกระทบต่อเงินทุนที่จะต้องนำมาใช้หมุนเวียน และดูแลรักษาที่พักที่ปรับปรุงไว้แต่สำหรับด้านการเก็บออมนั้นยังเห็นผลกระทบไม่ชัดเจน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังมีการออมเท่าเดิม

ด้านสังคมเมื่อมีกิจกรรมการรวมกลุ่มกันในชุมชนที่เพิ่มขึ้นทำให้คนในชุมชนได้พบปะกันมากขึ้น ผู้สูงอายุที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับโฮมสเตย์รู้สึกมีคุณค่า กิจกรรมที่ทำร่วมกันนั้นยังทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนดีขึ้นหรือรักษาความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนที่เป็นสมาชิกด้วยกันไว้ได้ คนที่มีภูมิลำเนาเดิมย้ายกลับเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้นเพราะมีโอกาสงานมากขึ้นหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้ความรู้กับคนในชุมชนมากขึ้น เกิดการเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ขณะเดียวกันผลกระทบด้านลบอาจเกิดจากการที่ประธานกลุ่มเป็นคนจัดการการเข้าพักในแต่ละครั้ง ทำให้มีความไม่เท่าเทียม หรือกระจายรายได้ไม่ทั่วถึงต่อสมาชิกในกลุ่มโฮมสเตย์ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและประธานกลุ่มซึ่งอาจจะส่งผลต่อคนในชุมชนได้

2.2 วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ มีภูมิลำเนาอยู่บริเวณนี้ คนในชุมชนที่มีหน้าที่หลักในโฮมสเตย์จะเห็นผลกระทบชัดเจนกว่าสมาชิกที่เข้าร่วมทั่วไป ส่วนมากคนในชุมชนจะมีอาชีพดั้งเดิมเป็นเกษตรกรทำสวนมะพร้าว มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน มีดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบจะเห็นชัดกว่าในผู้ที่ทำงานประจำกับโฮมสเตย์หลักของประธานกลุ่ม แต่ส่วนใหญ่ยังคงใช้คนในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมของโฮมสเตย์ผลกระทบด้านบวกทางเศรษฐกิจคือ คนในชุมชนมีอาชีพประจำเลี้ยงตนเองได้ซึ่งเห็นได้ชัดในกลุ่มลูกจ้างประจำ คนรุ่นใหม่บางกลุ่มไม่ย้ายไปทำงานที่อื่นเพราะต้องถิ่นของตนเองมีอาชีพใหม่เกิดขึ้นรองรับแล้ว ซึ่งงานวิทยากรและงานที่ใช้ความรู้และมีฝีมือเป็นงานที่สร้างรายได้ต่อคนในกลุ่มนี้อย่างมาก เกิดอาชีพเสริมจากงานหลักของคนในชุมชนที่เป็นเกษตรกร รวมทั้งเกิดการปรับปรุงพื้นที่เกษตรกรรมของคนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร และปรับปรุงที่พักอาศัยของตนให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในรูปแบบโฮมสเตย์ แต่ในทางกลับกันสมาชิกทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องประจำจะได้รับผลตอบแทนน้อยกว่า ซึ่งคนในกลุ่มนี้จะเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อมีการประชุม หรือเมื่อมีผู้เข้าพักจำนวนมาก ทำให้เห็นผลกระทบด้านเศรษฐกิจไม่ชัดเจนนัก

ด้านสังคมเกิดผลดีในการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากขึ้นซึ่งเป็นการรักษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไว้ หน่วยงานรัฐและเอกชนสนใจในกิจกรรมที่เกิดขึ้น จากการจัดการที่ดีทำให้มีการกระจายข่าวสารทั่วถึงขึ้นในชุมชน องค์ความรู้ที่ทำให้คนในชุมชนนำไปสร้างรายได้เข้าสู่ครัวเรือนของตนก็มีมากขึ้นสำหรับผลกระทบด้านลบอาจเกิดขึ้นจากการที่ประธานกลุ่มดึงนักท่องเที่ยวไว้กับตนเองก่อน

เนื่องจากตัวโสมสเดย์หลักนั้นใช้งบประมาณจำนวนมากในการพัฒนา รวมถึงกิจกรรมและฐานความรู้ต่าง ๆ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในโสมสเดย์หลัก นักท่องเที่ยวไม่สามารถติดต่อกับสมาชิกโสมสเดย์คนอื่นได้โดยตรง ทำให้สมาชิกได้รับรายได้ไม่เท่าเทียมกันซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในเครือข่าย

3. แนวทางแก้ไขปัญหามาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม

3.1 โสมสเดย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา

ด้านเศรษฐกิจ ควรมีการจัดงานหรือกิจกรรมเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยว และแสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในโสมสเดย์ ซึ่งจะเป็นการขยายกลุ่มสมาชิกไปด้วย

ด้านสังคม มีการจัดลำดับการเข้าพักให้แน่นอน ทำให้รายได้กระจายสู่สมาชิกมากขึ้น

3.2 วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโสมสเดย์

ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้สมาชิกมีกิจกรรมร่วมกับโสมสเดย์มากขึ้น

ด้านสังคม มีการทำความเข้าใจ และประสานงานระหว่างสมาชิกมากขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาในพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่งมีรูปแบบกิจกรรมที่มีศักยภาพในการดึงนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนทำให้ชุมชนทั้งสองแห่งพัฒนาขึ้น โดยโสมสเดย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา จะมีตลาดน้ำท่าคาเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวเนื่องจากการพัฒนาตลาดน้ำท่าคาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งในสมุทรสงครามทำให้เกิดการริเริ่มจัดตั้งโสมสเดย์ไปด้วยกัน กิจกรรมทั้งสองอย่างช่วยส่งเสริมกันทำให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจด้านอาชีพ และรายได้ให้คนในชุมชนซึ่งส่วนมากเป็นผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมากขึ้น นักท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำก็มีกิจกรรมอื่นเพิ่มขึ้นมาด้วย ผลจากการสอบถามพบว่าโสมสเดย์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น เนื่องจากเรื่องของค่าครองชีพนั้นมีค่าสูงมากขึ้นตามเศรษฐกิจและช่วงเวลา ดังนั้นสำหรับที่โสมสเดย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา มีผลกระทบที่ดีในด้านเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันสมาชิกที่ต้องปรับปรุงโสมสเดย์จะต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก หากช่วงไหนนักท่องเที่ยวน้อยรายได้ก็จะลดลงด้วย สำหรับด้านสังคมถือว่าการมีโสมสเดย์ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่ดีขึ้น องค์กรความรู้ที่ได้รับมีมากขึ้นเช่นเดียวกัน ความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิกอยู่ในระดับที่ดีขึ้นถึงปกติเนื่องจากยังคงมีวิถีชีวิตแบบเดิมอยู่ แต่ผลกระทบด้านสังคมในด้านลบอาจเกิดการผัดใจกันเรื่องผลประโยชน์จากโสมสเดย์ได้ หากประธานหรือผู้ดำเนินการจัดการได้ไม่ดีพอ

วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโสมสเดย์ และโสมสเดย์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา เป็นตัวอย่างของการรวมกลุ่มของชุมชนที่พัฒนาจากชุมชนขนาดเล็กจนเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจด้านบวกทำให้เกิดอาชีพใหม่สำหรับคนรุ่นใหม่ คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะรับผลประโยชน์ชัดเจนกว่าสมาชิกทั่วไป การเกิดขึ้นของโสมสเดย์มีส่วนทำให้พื้นที่โดยรอบพัฒนาขึ้น แต่ในปัจจุบันพื้นที่ใกล้เคียงได้เปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากสวนมะพร้าวเป็นหมู่บ้านจัดสรร ทำให้กิจกรรมมีส่วนร่วมกับโสมสเดย์ไม่ได้เกิดขึ้นกับคนทุกกลุ่มในชุมชน แต่ในขณะที่เดียวกันรายได้ที่เกิดขึ้นจากการร่วมกิจกรรมกับโสมสเดย์อาจไม่ได้เป็นรายได้หลักให้คนในชุมชนเป็นเพียงอาชีพเสริมส่งผลให้การเก็บออมนั้นยังเห็นไม่เด่นชัด รวมถึงผลกระทบด้านสังคม การท่องเที่ยวสามารถนำมาซึ่งความขัดแย้งของคนในชุมชนได้หากมีการจัดการที่ไม่ดีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถพล จันทรเพ็ญ (2554) ที่ศึกษาเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวบริเวณชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามจากการพัฒนากิจกรรมชุมชนของตนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นส่งผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือทั้งด้านงบประมาณ และด้านองค์ความรู้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มลทกกาญจน์ ชัยวัฒน์พงศกร (2557) เรื่องการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโสมสเดย์ชุมชนตำบลคลองโคน อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม

การเกิดขึ้นของโฮมสเตย์จึงมีผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ แน่แน่นอนว่าการมีกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นมาย่อมเปลี่ยนแปลงบริบทของคนในชุมชน มีการปรับเปลี่ยนอาชีพ หรือเกิดอาชีพใหม่ มีแหล่งรายได้ใหม่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอาจจะดีขึ้นหรือเกิดความขัดแย้งจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นก็ย่อมได้ หากแต่เมื่อมีผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วแต่ละชุมชนจะมีการหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือปรับปรุงผลดีนั้นให้ดียิ่งขึ้นไปในทิศทางใด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่ากิจกรรมของโฮมสเตย์ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีผลกระทบทั้งด้านบวกและลบ หากผู้ประกอบการและสมาชิกมีการจัดการที่ดี รวมถึงสมาชิกช่วยกันดูแลความเรียบร้อยนั้น โฮมสเตย์จะเป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งที่น่ารายได้เข้าสู่ชุมชน เป็นแหล่งงาน และกลุ่มเพื่อกระจายข่าวสารให้แก่ชุมชนได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่องการศึกษาผลกระทบจากโฮมสเตย์ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรประจำปีงบประมาณ 2562จนสามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยจึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

วิทยานิพนธ์

มลทกกาญจน ชัยวัฒนพงศกร. (2557). การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ชุมชนตำบลคลองโคน อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการ, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อรรถพล จันท์เพ็ญ. (2554). ผลกระทบจากการท่องเที่ยวบริเวณชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญา วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร, คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กองพัฒนาบริการท่องเที่ยว. (2560). สรุปผลการตรวจประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยรายภาค. สืบค้นจาก

<https://localguide.thailandtourismdirectory.go.th/doc/homestay.pdf>

โฮมสเตย์ไทย. (ม.ป.ป.)มาตรฐานโฮมสเตย์. สืบค้นจาก <http://www.homestaythai.net/#know>

การท่องเที่ยวบริเวณสถานีรถไฟฟ้ามืองฉงชิ่ง ประเทศจีน

The study of tourism nearby Chongqing rail transit

อนงค์สุดา ขวตสุวรรณ¹

อภิเศก ปั้นสุวรรณ²

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องการท่องเที่ยวบริเวณสถานีรถไฟฟ้ามืองฉงชิ่ง ประเทศจีน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏอยู่บริเวณสถานีรถไฟฟ้ามืองฉงชิ่ง รวมทั้งการศึกษาแรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และจัดเส้นทางท่องเที่ยวโดยรถไฟฟ้ามืองฉงชิ่ง โดยมีวิธีการศึกษาจากเอกสาร แผนที่และเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลแบบสอบถามด้านแรงจูงใจและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เคยไปท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิ่ง ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 จำนวน 100 คน ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุ 20 – 25 ปี มีอาชีพนักเรียนหรือนักศึกษา โดยมีรายได้ต่อเดือน 10,000 – 15,000 บาท โดยมีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ โดยปัจจัยที่ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิ่ง คือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายและสวยงาม ส่วนใหญ่นิยมเดินทางมากับกลุ่มเพื่อน มีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวระหว่าง 10,000 – 15,000 บาท ใช้เวลาเดินทางท่องเที่ยว 3 – 5 วัน นิยมเดินทางในช่วงเดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ โดยเฉพาะในช่วงที่มีเทศกาลที่สำคัญคือ เทศกาลตรุษจีนและเทศกาลลอยโคมไฟ โดยส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวโดยรถไฟฟ้ามืองฉงชิ่งสาย 1 ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปมากที่สุดคือ เมืองโบราณฉือซื่อเซ่ จัตุรัสเจี๋ยฟางเปยและหงหยาดัง ตามลำดับ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยรถไฟฟ้ามืองฉงชิ่ง ประเทศจีน

Abstract

The objectives of the study were to find out attractions and facilities nearby Chongqing rail transit station. Including to motivation and behavior of tourist and making the route for tourist. By studying from related documents, maps, and websites. All data were collected by E- questionnaire on motivation and tourist behavior from 100 tourists who visited Chongqing on February 2019 and descriptive statistics are explored for data analyzed.

As a result, it was found that almost tourists are women, aged 20 – 25 years, most of the tourists are the students who have an income per month as 10,000 – 15,000 Baht. Almost tourist purposes are built their experience and inspiration, while Chongqing is suitable for attractive destination. The most of tourists travel with friends while the cost for Chongqing's trip is around 10,000 – 15,000 Baht during 3- 5 days. Traveling is suitable for December – February, especially on Chinese new year and Lantern festival.

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Moreover, it was found most of tourists traveling by Chongqing rail transit line 1 because the famous rank of attractions is the ancient town of Ciqikou, Jiefangbei square, and Hongyadong.

Keywords: Tourism, traveling by rail transit, Chongqing, China

บทนำ

การท่องเที่ยวสามารถสร้างมูลค่าอย่างมาก และในปัจจุบัน ความต้องการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ได้รับความนิยมนำขึ้นเป็นอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกซึ่งถือว่าเป็นภูมิภาคที่มีแรงขับเคลื่อนในด้านนี้มากที่สุด เศรษฐกิจการท่องเที่ยว (Visitor Economy) จึงถือเป็นเสาหลักในการพัฒนาด้านสังคมในภูมิภาค (จิรา บัวทอง , 2557)

ประเทศจีนมีอาณาเขตกว้าง มีภูเขาลำน้ำอันสวยงามและวัฒนธรรมอันรุ่งโรจน์ มีชนชาติที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันเป็นจำนวนมาก มีสินค้าพื้นเมืองที่ใช้กรรมวิธีการผลิตอย่างละเอียดประณีตอุดมสมบูรณ์ จีนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก การท่องเที่ยวได้กลายเป็นจุดเติบโตใหม่ในการพัฒนา ทางเศรษฐกิจ ปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่ต่าง ๆ ของจีนได้เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งปลูกสร้างพื้นฐานก็ได้ปรับปรุงดีขึ้นมิได้ขาด จึงมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยวประเทศจีนมากขึ้นทุกปี (China , 2561) โดยฉงชิ่งเป็นหนึ่งในเมืองที่นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวเป็นอันดับสองของประเทศจีน รองจากปักกิ่ง ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของมหานครฉงชิ่งได้รับการยอมรับจากทั่วโลกแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่มีชื่อเสียงจนได้รับการพัฒนาคุณภาพให้กลายเป็นมรดกโลกประเภทวัฒนธรรมอาทิ หินแกะสลักต้าจู๋และประเภทธรรมชาติ อาทิ อุทยานแห่งชาติอู่หลง เป็นต้น นอกจากนี้มหานครฉงชิ่งยังมีวัฒนธรรมด้านอาหารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะและเป็นที่ยอมรับสำหรับนักท่องเที่ยวคือ “หัวกั้วหรือสุกี้หม้อไฟ” ซึ่งเป็นอาหารประจำท้องถิ่นของมหานครฉงชิ่ง (แอลดาพร แสงจันทร์ศิวตล, 2560) แรงกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ การจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Travel Facilities) สิ่งอำนวยความสะดวกที่จะกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ การขนส่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวแบบแยกกันไม่ออก นักเดินทางต้องการการขนส่งที่รวดเร็ว ปลอดภัย มีความสะดวกสบาย และราคาพอที่จะสามารถใช้บริการได้ ถ้าราคาแพงเกินไปแรงกระตุ้นก็จะน้อยลง (สมบัติ กาญจนกิจ , 2560, น.92)

รถไฟฟ้าฉงชิ่ง (Chongqing Rail Transit, CRT) มีทั้งแบบรถไฟฟ้าใต้ดินและรถไฟฟ้ารางเดี่ยว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการบริการด้านรถไฟฟ้าในเมืองฉงชิ่ง (Chongqing Rail Transit, CRT) มีทั้งหมด 6 สาย เส้นทางครอบคลุมไปในเขตเมืองทั้งหมดรวมสถานีทั้งหมด 154 แห่ง ระยะทางยาวเป็นอันดับ 6 ของจีนและเป็นอันดับ 1 ของฝั่งตะวันตก ส่วนรถไฟฟ้ารางเดี่ยวยาว 115 กิโลเมตร ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2017 รถไฟฟ้าของฉงชิ่งมีทั้งหมด 8 สาย อีกทั้งยังคาดว่าในปี ค.ศ. 2020 ระยะทางจะเพิ่มขึ้นจนเกือบ 500 กิโลเมตร และมีทั้งหมด 18 สาย (baike.baidu , 2560) ดังนั้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชนในเมืองฉงชิ่ง จึงต้องเร่งพัฒนาระบบคมนาคมโดยเฉพาะสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่ง (CRT) เพื่อความสะดวกต่อการเดินทางและการท่องเที่ยว โดยแต่ละสายมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันและสถานีต่าง ๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองฉงชิ่งหลายแห่ง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่ง รวมไปถึงแนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยว เนื่องจากปัจจุบัน ฉงชิ่งเป็นเมืองที่ได้รับความนิยมด้านการท่องเที่ยวและเร่งพัฒนาระบบคมนาคมได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้เห็นพัฒนาการและการให้บริการของระบบรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่งและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงกับสถานีรถไฟฟ้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉิ่ง
2. เพื่อศึกษาแรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในเมืองฉิ่ง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวตามเส้นทางรถไฟฟ้าสายที่ 1
2. ศึกษาเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวตามบริเวณสถานีรถไฟฟ้าและบริเวณใกล้เคียง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าของเมืองฉิ่งที่สำคัญตามเส้นทางรถไฟฟ้าสายที่ 1 โดยพิจารณาจากสายที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญเป็นจำนวนมาก โดยรวบรวมข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญจาก เว็บไซต์หน่วยงานการท่องเที่ยวเมืองฉิ่ง จากนั้นจึงจะนำเสนอข้อมูลโดยการบรรยาย
2. ศึกษาพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวเมืองฉิ่งโดยรวบรวมข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถามออนไลน์ (E - Questionnaire) ที่เคยเดินทางไปท่องเที่ยวในเมืองฉิ่ง จำนวน 100 คน จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนา โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตาราง

ผลการศึกษา

1. สถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉิ่ง

จากการศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉิ่ง ซึ่งดำเนินการโดยรวบรวมข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉิ่ง จากหน่วยงานการท่องเที่ยวเมืองฉิ่ง หน่วยงานรถไฟฟ้าเมืองฉิ่ง โปรแกรม Google map และเว็บไซต์เล่าประสบการณ์การเดินทางไปท่องเที่ยวในเมืองฉิ่ง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉิ่งสาย 1 มีดังนี้ จุดชมวิวฉิ่งเทียนเหมิน หงหยาดัง เจียฟางเปย สวนเอ๋อหลิ่ง จัตุรัสซานเสี่ย วัดหลัวฮั่น และหมู่บ้านโบราณฉือซื่อเซ่

2. แรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในเมืองฉิ่ง

แรงจูงใจนักท่องเที่ยว

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมมีเหตุผลในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 84 คน ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 85 นักท่องเที่ยวชาวจีน ร้อยละ 65 นักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ ร้อยละ 100 รองลงมาคือ ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ จำนวน 79 คน ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 81.7 นักท่องเที่ยวชาวจีน ร้อยละ 95 และนักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ ร้อยละ 55

หากวิเคราะห์จากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่ม นักท่องเที่ยวชาวไทยมีเหตุผลในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ มากที่สุด ร้อยละ 85 รองลงมาคือท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 81.7 ส่วนนักท่องเที่ยวชาวจีนมีเหตุผลในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจมากที่สุด ร้อยละ 95 รองลงมาคือต้องการหาแรงบันดาลใจและสร้างความทรงจำที่ดี และอิทธิพลจาก Social media ร้อยละ 75 ส่วนนักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ มีเหตุผลในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ ต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และรูปแบบการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่นมากที่สุด ร้อยละ 100 รองลงมาคือต้องการหาแรงบันดาลใจและสร้างความทรงจำที่ดี ร้อยละ 75

จะเห็นได้ว่าเหตุผลในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่มแตกต่างกัน เนื่องจากนักท่องเที่ยวจีนเป็นคนท้องถิ่น จึงมีความสนใจทางด้านวัฒนธรรมน้อยกว่านักท่องเที่ยวไทยและนักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ แต่ในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวไทยและนักท่องเที่ยวจีนต้องการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนเช่นเดียวกัน ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : แสดงเหตุผลในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว

เหตุผลในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	กลุ่มนักท่องเที่ยว						รวม	
	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวจีน		นักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ			
	F	%	F	%	F	%	F	%
ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ	49	81.7	19	95	11	55	79	100.00
สร้างประสบการณ์ชีวิตสัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ	51	85	13	65	20	100	84	100.00
ต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และรูปแบบการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่น	32	53.3	2	10	20	100	54	100.00
ต้องการหาแรงบันดาลใจสร้างความทรงจำที่ดี	25	41.7	15	75	15	75	55	100.00
อิทธิพลจาก Social media	11	18.3	15	75	11	55	37	100.00
อิทธิพลจากคนใกล้ชิด	12	20	9	45	8	40	29	100.00
ต้องการช้อปปิ้ง	11	18.3	6	30	1	5	18	100.00
ติดต่อธุรกิจ	3	5	2	10	3	15	8	100.00
ไปเยี่ยมเพื่อน	1	1.7	-	-	-	-	1	100.00
ไปศึกษาต่อ	1	1.7	-	-	-	-	1	100.00
ติดตามศิลปิน	3	5	-	-	-	-	3	100.00

ที่มา : ผู้วิจัย (2562)

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมเลือกปัจจัยหลักที่ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิ่งเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายและสวยงามมากที่สุด จำนวน 71 คน ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 61.66 นักท่องเที่ยวชาวจีน ร้อยละ 80 และนักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ ร้อยละ 90 รองลงมาคือ การคมนาคมขนส่งสะดวกและรวดเร็ว และอาหารอร่อย จำนวน 65 คน ประกอบด้วยด้านการคมนาคมมีนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 58.33 นักท่องเที่ยวชาวจีน ร้อยละ 85 และนักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ ร้อยละ 65 และด้านอาหารอร่อย มีนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 45 นักท่องเที่ยวชาวจีน ร้อยละ 95 และนักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ ร้อยละ 95

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อมูลในการเลือกปัจจัยที่ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยว ของทั้ง 3 กลุ่มไม่ต่างกัน เนื่องจากฉงชิงมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลก และจากการพัฒนาเมืองให้เป็นมหานครจึงทำให้มีการพัฒนาระบบขนส่งได้อย่างรวดเร็ว และเป็นเมืองที่ขึ้นชื่อด้านอาหารที่มีรสจัด จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 : แสดงปัจจัยที่ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิง

ปัจจัยที่ทำให้ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิง(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	กลุ่มนักท่องเที่ยว						รวม	
	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวจีน		นักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ			
	F	%	F	%	F	%	F	%
ความมีชื่อเสียงของเมือง	29	48.3	20	100	17	85	61	100.00
ค่าใช้จ่ายถูก	17	28.3	11	55	12	60	40	100.00
อาหารอร่อย	27	45	19	95	19	95	65	100.00
ความเป็นมิตรของคนในท้องถิ่น	12	20	13	65	17	85	42	100.00
มีแหล่งช้อปปิ้งจำนวนมาก	8	13.3	9	45	7	35	24	100.00
มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายและสวยงาม	37	61.66	16	80	18	90	71	100.00
มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	9	15	14	70	13	65	36	100.00
การคมนาคมขนส่งสะดวกและรวดเร็ว	35	58.33	17	85	13	65	65	100.00
มีมุมมองรูปที่ที่หลากหลาย	24	40	11	55	10	50	45	100.00
เทศกาลที่สำคัญ เช่น ปีใหม่ ตรุษจีน	2	3.3	4	20	3	15	9	100.00
ไปหาเพื่อน	1	1.7	-	-	-	-	1	100.00
ทำงานที่นี่	1	1.7	-	-	-	-	1	100.00
โรงเรียนพาไป	1	1.7	-	-	-	-	1	100.00
เรียน	1	1.7	-	-	-	-	1	100.00
บ้านเกิดศิลปิน	3	5	-	-	-	-	1	100.00

ที่มา : ผู้วิจัย (2562)

จากข้อมูลสรุปได้ว่า โดยภาพรวมของประชากรกลุ่มตัวอย่างตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ และมีปัจจัยที่ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวที่ผองซึ่ง คือมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายและสวยงาม

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมมีลักษณะการเดินทางมาเที่ยวกับกลุ่มเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 58 และมีจำนวนครั้งที่เดินทางไปท่องเที่ยว 1 ครั้งเป็นส่วนใหญ่ เป็นจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 60 โดยค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวอยู่ที่ 15,000 – 20,000 บาท เป็นส่วนใหญ่ เป็นจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 34 ส่วนระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวคือ 3 – 5 วันเป็นส่วนใหญ่ เป็นจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 51 และช่วงเวลาที่เดินทางไปท่องเที่ยวคือ ช่วง เดือนมีนาคม – พฤษภาคม ในฤดูใบไม้ผลิ เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 38

หากวิเคราะห์จากนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่ม นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมในการเดินทาง ด้านค่าใช้จ่าย ระยะเวลาในการท่องเที่ยว และช่วงเวลาในการท่องเที่ยวต่างกัน โดยนักท่องเที่ยวไทยมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว 10,000 – 15,000 บาท ในขณะที่นักท่องเที่ยวชาวจีนและชาติอื่น ๆ มีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว 15,000 – 20,000 บาท ส่วนระยะเวลาการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ ใช้เวลา 5 วันขึ้นไปในการท่องเที่ยวโดยคิดเป็นร้อยละ 70 นอกจากนี้นักท่องเที่ยวไทยยังนิยมเที่ยวช่วง เดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ ในช่วงฤดูหนาว คิดเป็นร้อยละ 33.3 ในขณะที่นักท่องเที่ยวจีนและชาติอื่นๆ นิยมเที่ยวในช่วง เดือนมีนาคม – พฤษภาคม ในฤดูใบไม้ผลิ ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 : แสดงลักษณะการเดินทาง จำนวนครั้ง ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาและช่วงเวลาในการท่องเที่ยว

ข้อมูล	กลุ่มนักท่องเที่ยว						รวม	
	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวจีน		นักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ			
	F	%	F	%	F	%	F	%
ลักษณะการเดินทางมาเที่ยว								
คนเดียว	12	20	2	10	5	25	19	19
ครอบครัว/ญาติพี่น้อง	9	15	6	30	7	35	22	22
กลุ่มเพื่อน	38	63.3	12	60	8	40	58	58
คณะอาจารย์และเพื่อน	1	1.7	-	-	-	-	1	1
รวม	60	100	20	100.00	20	100.00	100	100.00
จำนวนครั้งที่เคยไปเที่ยวผองซึ่ง								
1 ครั้ง	31	51.7	10	50	19	95	60	60
2 – 3 ครั้ง	11	18.3	9	45	1	5	21	21
4 ครั้งขึ้นไป	18	30	1	5	-	-	19	19
รวม	60	100	20	100.00	20	100.00	100	100.00

ที่มา : ผู้วิจัย (2562)

ตารางที่ 3 : แสดงลักษณะการเดินทาง จำนวนครั้ง ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาและช่วงเวลาในการท่องเที่ยว(ต่อ)

ข้อมูล	กลุ่มนักท่องเที่ยว						รวม	
	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวจีน		นักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ			
	F	%	F	%	F	%	F	%
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิ่งโดยประมาณ								
ต่ำกว่า 10,000 บาท	9	15	3	15	1	5	13	13
10,001 – 15,000 บาท	19	31.7	5	25	5	25	29	29
15,001 – 20,000 บาท	16	26.6	9	45	9	45	34	34
20,001 – 25,000 บาท	6	10	2	10	3	15	11	11
25,001 – 30,000 บาท	5	8.3	1	5	-	-	6	6
30,000 บาทขึ้นไป	5	8.3	-	-	2	10	7	7
รวม	60	100.00	20	100.00	20	100.00	100	100.00
ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว								
1 – 2 วัน	5	8.3	-	-	1	5	6	6
3 – 5 วัน	32	53.3	14	70	5	25	51	51
5 วันขึ้นไป	23	38.3	6	30	14	70	43	43
รวม	60	100.00	20	100.00	20	100.00	100	100.00
ช่วงเวลาในการเดินทางไปท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิ่ง								
เดือนมี.ค. – พ.ค. (ฤดูใบไม้ผลิ)	16	26.7	13	65	9	45	38	38
เดือนมิ.ย. – ส.ค. (ฤดูร้อน)	8	13.3	5	25	9	45	22	22
เดือนก.ย. – พ.ย. (ฤดูใบไม้ร่วง)	16	26.7	1	5	1	5	18	18
เดือนธ.ค. – ก.พ. (ฤดูหนาว)	20	33.3	1	5	1	5	22	22
รวม	60	100.00	20	100.00	20	100.00	100	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย(2562)

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวมเลือกเหตุผลที่ตัดสินใจเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าผั่ง อันดับ 1 คือ ใช้เวลาในการเดินทางเร็วกว่าระบบขนส่งอื่นๆจำนวน 79 คน คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวไทย คิดเป็นร้อยละ 42 นักท่องเที่ยวชาวจีน คิดเป็นร้อยละ 19 และนักท่องเที่ยวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 18 อันดับ 2 คือ ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหารและที่พัก เป็นจำนวน 78 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวไทย คิดเป็นร้อยละ 42 นักท่องเที่ยวชาวจีน คิดเป็นร้อยละ 18 และนักท่องเที่ยวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 18

จะเห็นได้ว่าเหตุผลในการตัดสินใจเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าเมืองผั่งของนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่มไม่ต่างกัน เนื่องจากต้องการความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น โรงแรม และร้านอาหาร เป็นต้น ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 : แสดงเหตุผลที่ตัดสินใจเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าผั่ง

เหตุผลที่ตัดสินใจเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าเมืองผั่ง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	กลุ่มนักท่องเที่ยว						รวม	
	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวจีน		นักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ			
	F	%	F	%	F	%	F	%
ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร และที่พัก	42	42	18	18	18	18	78	100.00
เชื่อมต่อกับเส้นทางคมนาคมอื่น ๆ เช่น สนามบิน	37	37	17	17	18	18	72	100.00
ใช้เวลาในการเดินทางเร็วกว่าระบบขนส่งอื่นๆ	42	42	19	19	18	18	79	100.00
มีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในสถานี เช่น ห้องน้ำ	11	11	16	16	15	15	42	100.00
มีความปลอดภัยกว่าระบบขนส่งอื่นๆ	12	12	6	6	12	12	30	100.00
มีราคาถูกกว่าระบบ	28	28	2	2	8	8	38	100.00
เดินทางง่าย สะดวก มีภาษาอังกฤษ	1	1	-	-	15	15	16	100.00

ที่มา : ผู้วิจัย (2562)

หากวิเคราะห์จากนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่มจะพบว่า มีการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวไม่ต่างกัน เนื่องจากความมีชื่อเสียงของเมืองจะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมมากกว่าเหตุผลอื่น ๆ และในการเดินทางไปท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการเดินทางที่สะดวกด้วยเช่นกัน ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 : แสดงเหตุผลในการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว

เหตุผลในการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	กลุ่มนักท่องเที่ยว						รวม	
	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวจีน		นักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ			
	F	%	F	%	F	%	F	%
สถานที่ท่องเที่ยวมีชื่อเสียงในเมืองฉงชิ่ง	50	50	19	19	19	19	88	100.00
การเดินทางสะดวกใกล้สถานีรถไฟฟ้า หรือสถานีรถเมล์	47	47	19	19	16	16	82	100.00
สถานที่ท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์	36	36	18	18	18	18	72	100.00
มีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น ขอปิง	21	21	13	13	12	12	46	100.00
Aesthetic reason	2	2	-	-	-	-	2	100.00
เป็นบ้านเกิดศิลปิน	1	1	-	-	-	-	1	100.00

ที่มา : ผู้วิจัย (2562)

พบว่ากลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามภาพรวม เลือกกิจกรรมหลักที่ทำเมื่อไปท่องเที่ยวที่ฉงชิ่งอันดับ 1 คือ รับประทานอาหารท้องถิ่น ชมวิวทิวทัศน์ของธรรมชาติและเมืองฉงชิ่ง จำนวน 91 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย คิดเป็นร้อยละ 51 นักท่องเที่ยวชาวจีน คิดเป็นร้อยละ 20 และนักท่องเที่ยวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 20 อันดับ 2 คือ ชมวิวทิวทัศน์ของธรรมชาติและเมืองฉงชิ่ง จำนวน 87 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย คิดเป็นร้อยละ 53 นักท่องเที่ยวชาวจีน คิดเป็นร้อยละ 17 และนักท่องเที่ยวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 17 และอันดับที่ 3 คือ ชื้อของฝากและของที่ระลึก จำนวน 54 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย คิดเป็นร้อยละ 27 นักท่องเที่ยวชาวจีน คิดเป็นร้อยละ 11 และนักท่องเที่ยวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 16

หากวิเคราะห์จากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่ม มีการเลือกทำกิจกรรมหลักที่เหมือนกันคือด้านอาหารท้องถิ่น เนื่องจากฉงชิ่ง เป็นเมืองที่ขึ้นชื่อด้านอาหาร มีรสชาติเผ็ดและมีเอกลักษณ์ ทำให้เป็นกิจกรรมที่นิยมของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้เครื่องเทศของฉงชิ่งยังกลายเป็นของฝากที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมอันดับ 3 ส่วนการชมวิวทิวทัศน์ของธรรมชาติและเมืองฉงชิ่ง เนื่องจากฉงชิ่งเป็นเมืองที่มีจุดชมวิหลายจุด และมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาทำให้มีจุดชมวิทั้งหมดในรูปแบบธรรมชาติและรูปแบบเมือง ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 : แสดงกิจกรรมหลักที่ทำเมื่อเดินทางไปท่องเที่ยวเมืองฉิ่ง

กิจกรรมหลักที่ทำ เมื่อเดินทางไป ท่องเที่ยวเมืองฉิ่ง	กลุ่มนักท่องเที่ยว						รวม	
	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวจีน		นักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ			
	F	%	F	%	F	%	F	%
รับประทานอาหาร ท้องถิ่น	51	51	20	20	20	20	91	100.00
ใช้บริการ ศูนย์การค้าและ ภัตตาคาร	21	21	15	15	14	14	50	100.00
ซื้อของฝาก/ของที่ ระลึก	27	27	11	11	16	16	54	100.00
เข้าชมสวนหย่อม หรือสวนพักผ่อน	17	17	14	14	16	16	47	100.00
ชมการแสดง	6	6	3	3	13	13	22	100.00
ชมวิวทิวทัศน์ของ ธรรมชาติและเมือง ฉิ่ง	53	53	17	17	17	17	87	100.00
ชมอุทยานแนวคิด Theme parks	22	22	3	3	13	13	38	100.00
เข้าร่วมสถาน บันเทิง	11	11	11	11	9	9	31	100.00

ที่มา : ผู้วิจัย (2562)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟเมืองฉิ่ง พบว่า รถไฟฟ้าสายที่ 1 มีสถานที่ท่องเที่ยวปรากฏอยู่บริเวณสถานีเสี่ยวเสินจื่อ (小什字: Xiao shen zi) มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏ ได้แก่ จุดชมวิวฉางเทียนเหมิน วัดหลัวฮั่น หงหยาดัง บริเวณสถานีเจียงฉางโข่ว (校场口: Jiao Chang Kou) มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏ ได้แก่ จัตุรัสเจียฟางเปย ศูนย์ศิลปะแก้วไท่ บริเวณสถานีเอ้อหลิ่ง (我鹅岭: E ling) มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏ คือ สวนสาธารณะเอ้อหลิ่ง สถานีซาผิงป่า (沙坪坝: Sha ping ba) มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏ คือ ย่านช้อปปิ้งจัตุรัสซานเสี่ย และสถานีฉือชี่โข่ว (磁器口: Ci Qi Kou) มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏ คือ เมืองโบราณฉือชี่โข่ว

จากการศึกษาแรงจูงใจและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวเมืองฉิ่งด้วยรถไฟฟ้ามotor จำนวน 100 คน ต้องการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ เป็นส่วนใหญ่ โดยแรงจูงใจที่ทำให้เดินทางท่องเที่ยวที่เมืองฉิ่งเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย

ในด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวทราบข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เดินทางท่องเที่ยวอยู่กับกลุ่มเพื่อน โดยมีค่าใช้จ่าย 15,000 – 20,000 บาท ใช้เวลาท่องเที่ยว 3 – 5 วัน โดยเลือกไปช่วงมีนาคม – พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงฤดูใบไม้ผลิ โดยส่วนใหญ่เลือกใช้รถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่งสาย 1 เป็นพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว โดยหาข้อมูลการใช้บริการรถไฟฟ้าจากอินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์หน่วยงานรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่ง และเลือกใช้ตัวประเภทเที่ยวเดียว สาเหตุที่เลือกใช้บริการรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่งเนื่องจากใช้เวลาในการเดินทางเร็วกว่าระบบขนส่งอื่น ๆ ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปได้แก่ เมืองโบราณฉือซีโข่ว จัตุรัสเจียฟางเปย หงหยาดังและย่านช้อปปิ้งกวนอินเฉียว เหตุผลในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง โดยกิจกรรมหลักที่ทำ คือรับประทานอาหารท้องถิ่น และชมวิวทิวทัศน์เมืองฉงชิ่ง

จากการศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่ง” พบว่านักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบผสม เนื่องจากส่วนใหญ่ต้องการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ นอกจากนี้กล่าวถึงความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมของเมืองฉงชิ่ง ซึ่งเป็นปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ที่ส่งผลให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ (Need for self-actualization) เนื่องจากได้เปิดโอกาสให้ตนเองได้เผชิญกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ และเนื่องด้วยฉงชิ่งมีภูมิภาคที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ การเดินทางโดยรถไฟฟ้าจึงเป็นพาหนะที่สำคัญในการเดินทาง อีกทั้งยังเป็นมหานครอันดับต้น ๆ ของจีนและมีวัฒนธรรมที่โดดเด่น จึงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรมและนันทนาการในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ ในแต่ละเขต และกิจกรรมเชิงนันทนาการ เช่น ชมการจัดแสดงเทศกาลโคมไฟ ชมดอกไม้บานในฤดูใบไม้ผลิ ในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม นอกจากนี้อาหารฉงชิ่งยังเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะสุกี้หม่าล่า หรือ หั่วกั๋ว ที่มีรสชาติเป็นเอกลักษณ์คือรสชาติเผ็ดและชา จึงเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในเมืองฉงชิ่งมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นจุดขายของเมืองฉงชิ่ง จึงเป็นปัจจัยดึงดูดหรือปัจจัยจูงใจ (Pull Factors) ที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิ่ง

นอกจากนี้การวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวยังชี้ให้เห็นว่า การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต สัมผัสบรรยากาศและเปิดมุมมองใหม่ ๆ โดยเดินทางท่องเที่ยว 3 – 5 วัน ช่วงเดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ การใช้อินเทอร์เน็ตในการหาข้อมูล สอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติกา โทมอญ (2561) ในด้านเหตุผลการเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่งเนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ ประดิษฐ์ธีระและคณะ (2547) และการเลือกใช้บัตรรถไฟฟ้าประเภทเที่ยวเดียวสอดคล้องกับงานวิจัยของ จูตีรัตน์ บำรุงบ้าน (2551) อย่างไรก็ตามแรงจูงใจที่ทำให้เดินทางท่องเที่ยวที่เมืองฉงชิ่งเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ Jiechao Zhang และคณะ (2017) โดยมีวัตถุประสงค์การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยรถยนต์ส่วนตัว และความถี่ในการท่องเที่ยวเป็นแรงจูงใจสำคัญในการท่องเที่ยวของ เนื่องจากพื้นที่การศึกษาต่างก็มีผลต่อพฤติกรรมที่ต่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่ง ประเทศจีน” พบว่างานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเมืองฉงชิ่ง สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวโดยรถไฟฟ้า ผู้วิจัยเล็งถึงความสำคัญในการท่องเที่ยวด้วยรถไฟฟ้าจึงได้ศึกษา เพื่อทราบถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉงชิ่ง พฤติกรรมและแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเมืองฉงชิ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการไปท่องเที่ยวด้วยตนเองที่เมืองฉงชิ่ง และมีประโยชน์ต่อประเทศไทยที่จะนำองค์ความรู้มาจัดการท่องเที่ยวบริเวณสถานีรถไฟฟ้าไปพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่องการท่องเที่ยวบริเวณสถานีรถไฟฟ้าเมืองฉิ่ง ประเทศจีน โดยได้รับการอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยและสร้างสรรค์คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2562 รวมทั้งขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิเศก ปันสุวรรณ ที่ให้คำปรึกษา ตลอดจนปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ รวมทั้งขอเสนอแนะจนสำเร็จได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

สมบัติ กาญจนกิจ. (2560). **นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทยานิพนธ์

โชติกา โทมมอญ. (2560). **รูปแบบและพฤติกรรมการท่องเที่ยวในฮ่องกงของกลุ่ม Gen-Y**.

วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, สาขาวิชาเอเชียศึกษา, คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

แอลดาพร แสงจันทร์ศิวดล. (2560). **จัดอันดับ “มหานครฉิ่ง” เมืองท่องเที่ยวอันดับ2ของจีนปี**

2559. สืบค้นจาก http://www.thaibizchina.com/thaibizchina/th/china-economic-business/result.php?SECTION_ID=464&ID=17841

จิรา บัวทอง. (2557). **เศรษฐกิจการท่องเที่ยว by Pacific Asia Travel Association**.

สืบค้นจาก: <http://www.etatjournal.com/web/menu-read-web-etatjournal/menu-2014/menu-2014-jul-sep/602-32557-visitor-economy>

ฐิติรัตน์ บำรุงบ้าน. (2551). **ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการให้บริการกับพฤติกรรมการใช้บริการ**

รถไฟฟ้าขนส่งมวลชน ในเขตกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส). วิทยานิพนธ์ บธ.ม.

(การตลาด). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. สืบค้นจาก

http://tdc.thailis.or.th/tdc/dccheck.php?Int_code=30&ReclId=933&obj_id=6987&showmenu=no&userid=0

สมศักดิ์ ประดิษฐ์ธีระและคณะ. (2547). **พฤติกรรมและทัศนคติของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร**

สายเฉลิมรัชมงคล. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร

เกษม. สืบค้นจาก: http://tdc.thailis.or.th/tdc/dccheck.php?Int_code=31&ReclId=748&obj_id=8896&showmenu=no&userid=0

China . (2561). **การท่องเที่ยวฉิ่ง**. สืบค้นเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2561 สืบค้นจาก:

http://thai.china.com/baike/6267/20150203/272296_1.html

เอกสารอ้างอิง

ข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างประเทศ

Baike.baidu. (2018). 重庆轨道交通. Retrieved 27 February 2018, from

<https://baike.baidu.com/item/重庆轨道交通>

Zhang, Jiechao ; et.al. (2017). The Impact of Beijing Subway's New Fare Policy on

Riders' Attitude, Travel Pattern and Demand. Retrieved From

<https://www.researchgate.net/publication/316537068/download>

การจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ กรณีเปรียบเทียบ ประเทศญี่ปุ่น กับ ประเทศไทย Aging Tourism Management Case Study: Japan and Thailand Comparison

สถลธิพย์ กระแสกลาง¹

อภิเศก ปันสุวรรณ²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสูงอายุ อีกทั้งวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทย โดยเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่น จำนวน 7 ราย ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 และใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมของนักท่องเที่ยวจากการสืบค้นรายงานวิจัยและข้อมูลของสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดเกียวโต

ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มสูงอายุชาวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่อายุ 60 ปีขึ้นไป โดยมีกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวนิยมคือ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร และวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จึงอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างคือ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม เมื่อนำการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดเกียวโตและจังหวัดเชียงใหม่มาวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วพบว่าความเหมือนกันของทั้งสองจังหวัดคือ เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามจังหวัดเกียวโตนักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวในระยะเวลาสั้นๆ ในขณะที่จังหวัดเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวจะนิยมท่องเที่ยวในระยะยาว เนื่องจากมีค่าครองชีพที่ต่ำกว่า

คำสำคัญ: นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่น จังหวัดเกียวโต จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

The Objectives of this study are analyze tourist attractions and activities of elderly Japanese tourists, compare aging tourism management of Japan and Thailand. The seven respondents of the elderly Japanese tourists were collected by indepth – interview method in Chaingmai province. Data collection was gathered on February 2019. Data about tourist attractions and activities of Kyoto tourism from Kyoto Tourism Federation were used.

As a results of this study, it shows that elderly Japanese tourists are above 60 years old. Activities and tourist attractions in Chaingmai province was chosen by respondents are Historical and cultural tourism, especially in Wat Phra That Doi Suthep and Wat Chedi Luang. Aging Tourism Management of Kyoto is similar to Chiangmai province because both of there have a lot of historical tourist attractions and cultural

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์วิภาวดี ภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

tourist attractions. However tourist behaviour that traveling in Kyoto city are shorter than Chiangmai because lower cost of living.

Keywords: *Elderly Japanese Tourists, Kyoto, Chiangmai*

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากอัตราการเกิดต่ำและค่านิยมการมีบุตรเพียงแค่นักหนึ่งคนหรือสองคนเท่านั้น รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์ส่งผลให้ประชากร มีอายุยืนมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งส่งผลให้โครงสร้างของประชากรเปลี่ยนแปลงไปเป็นโครงสร้างแบบผู้สูงอายุ จากรายงานขององค์การสหประชาชาติตามข้อมูลของ World Population prospect คาดการณ์ว่าในปี 2593 จำนวนประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปคาดว่าจะเพิ่มขึ้นจาก 962 ล้านคน เป็น 2.1 พันล้านคน จากจำนวนประชากรทั้งโลก (United nation, 2018)

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงจำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่น่าสนใจของธุรกิจท่องเที่ยว เพราะมีศักยภาพและมีกำลังซื้อสูง ไม่มีข้อจำกัดทางด้านเวลาในการเดินทาง อีกทั้งนิยมท่องเที่ยวนอกฤดูกาลเพื่อหลีกเลี่ยงความแออัดของนักท่องเที่ยวจึงทำให้สามารถสร้างรายได้ได้ตลอดทั้งปี (มติชนออนไลน์, 2560)

เมื่อเกิดอุปสงค์ ต้องมีอุปทานมารองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ โดยอาจศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุจากประเทศที่มีโครงสร้างประชากรเป็นโครงสร้างผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ อย่างประเทศญี่ปุ่น ที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุได้ ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทย เพื่อพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีศักยภาพสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ และส่งผลต่อทิศทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัยด้านพื้นที่

ในการศึกษาหรือเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย จะทำการศึกษาเฉพาะจังหวัดเกียวโต และจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่

1.1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่น จำนวน 7 ราย จากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง โดยเก็บข้อมูลช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562

1.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ โดยสำรวจพื้นที่ศึกษา แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร วัดเจดีย์หลวง ประตู่ท่าแพ และปางช้างแม่สา

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ กรณีเปรียบเทียบ ประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทย

ข้อมูลทั่วไป แหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดเกียวโต โดยเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดเกียวโต นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการลงพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเขียนอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีพฤติกรรมการเดินทางมาท่องเที่ยวคนเดียวเป็นอันดับแรก รองลงมาคือเดินทางมากับครอบครัว โดยสามารถแบ่งนักท่องเที่ยวได้เป็น 2 ประเภทคือ นักท่องเที่ยวระยะสั้น โดยใช้เวลาในการท่องเที่ยวประมาณ 7 - 14 วันและนักท่องเที่ยวระยะยาวที่ใช้เวลาในการท่องเที่ยว 1 - 4 เดือนขึ้นไป เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจัยที่ส่งผลให้นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีทั้งหมด 4 ปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านค่าครองชีพ ปัจจัยด้านภูมิประเทศและปัจจัยด้านคนในท้องถิ่น ปัจจัยแรก ปัจจัยด้านวัฒนธรรม พบว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่น ให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ สถานที่ส่วนใหญ่ที่นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างนี้เลือกไปเยี่ยมชมจึงมักจะเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ นั้น ยังคงไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมแบบล้านนา ทั้งโบราณสถาน วัด และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ปัจจัยต่อมาคือปัจจัยด้านค่าครองชีพ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่ มีค่าครองชีพที่ถูกกว่าประเทศญี่ปุ่น ทั้งในด้านค่าเดินทาง ค่าที่พักและค่าอาหาร ปัจจัยต่อมาคือ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองที่ค่อนข้างเงียบสงบและมีอากาศที่ไม่ร้อนมากนักและค่อนข้างอบอุ่นกว่าประเทศญี่ปุ่น ปัจจัยสุดท้ายคือปัจจัยด้านคนในท้องถิ่น พบว่า คนท้องถิ่นมีความเป็นมิตรและให้ความช่วยเหลือกับนักท่องเที่ยว จึงสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในส่วนของการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่พบว่ากลุ่มตัวอย่างนิยมเดินทางด้วยรถรับจ้าง (รถสี่ล้อแดง) รถประจำทาง และพาหนะรับจ้าง (Grab car) เนื่องจากรถรับจ้างมีจำนวนมากสามารถใช้บริการได้ตลอดแต่ยังคงมีปัญหาในเรื่องของค่าใช้จ่ายที่มีราคาสูงมากกว่าปกติ

1. แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่

จากผลการวิจัย พบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่กลุ่มตัวอย่างนิยมไปท่องเที่ยวอันดับที่หนึ่งคือ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ประตู่ท่าแพ และปางช้างแม่สา ตามลำดับ

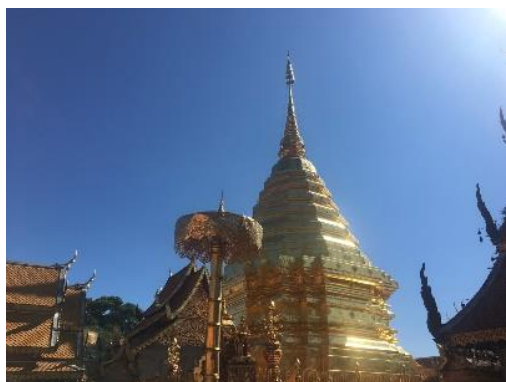
1.1 วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนา และเป็นวัดที่มีชื่อเสียงในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม คือองค์พระธาตุดอยสุเทพเจดีย์สีทองที่มีความสวยงาม สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

กิจกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุคือ การเดินชมความงามของวัด ไหว้พระ ถ่ายรูปกับพระธาตุดอยสุเทพ และการชมทิวทัศน์โดยรอบของเมืองเชียงใหม่ ที่ความสูง 1,053 เมตร จากระดับน้ำทะเล

วัดพระธาตุดอยสุเทพมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการที่ไม่สามารถเดินขึ้นบันไดที่มีขั้นบันไดจำนวนมากได้ ด้วยบริการลิฟท์ รับ-ส่ง นักท่องเที่ยวเพื่อขึ้นไปสักการะพระธาตุดอยสุเทพ โดยมีค่าบริการ 20 บาท มีทางลาด

สำหรับทางเดิน รถเข็น และราวจับตรงทางเดิน มีป้ายให้ข้อมูลภาษาต่างประเทศ คือภาษาอังกฤษ แต่ยังไม่พบป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์ที่เป็นภาษาญี่ปุ่น

ภาพที่ 1 วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร
ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

1.2 วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

วัดเจดีย์หลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุมากกว่า 600 ปี ตั้งอยู่ในย่านเมืองเก่ากลางเมืองเชียงใหม่ สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวคือ พระธาตุเจดีย์หลวงขนาดใหญ่ที่ล้อมรอบไปด้วยทางขึ้นทั้ง 4 ทิศ และรูปปั้นช้างที่ประดับรอบพระธาตุ

กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุคือ การไหว้พระ การเดินชมความงามในส่วนต่างๆของวัด เช่น วิหารของพระเจดีย์หลวงที่ตกแต่งด้วยตุงแบบล้านนา หรือเสาหลักเมืองที่ภายในตกแต่งด้วยภาพฝาผนัง

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดเจดีย์หลวง ได้แก่ ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ มีทางลาดสำหรับรถเข็นและพื้นถนนที่เป็นทางเดินภายในวัดค่อนข้างเรียบ ไม่ขรุขระ มีป้ายให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเป็นภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน แต่ยังไม่พบป้ายให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นภาษาญี่ปุ่น

ภาพที่ 2 วัดเจดีย์หลวงราชวรวิหาร
ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

1.3 ประตูท่าแพ

ประตูท่าแพ เป็นกำแพงอิฐที่เทศบาลนครเชียงใหม่และกรมศิลปากรได้ร่วมกันสร้างขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2528 ในปัจจุบันประตูท่าแพเป็นประตูเมืองแห่งเดียวที่ยังมีบานประตูอยู่ สิ่งที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวยังสถานที่แห่งนี้คือ กำแพงอิฐขนาดใหญ่ที่มีความเป็นมายาวนาน อีกทั้งยังมีปัจจัยด้านสถานที่ตั้งของประตูท่าแพ เนื่องจากประตูท่าแพตั้งอยู่ในย่านเมืองเก่า ที่ล้อมรอบไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น วัดพระสิงห์ วัดเจดีย์หลวง และตั้งอยู่ในย่านที่พัก จึงมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมทำเมื่อมาที่ประตูท่าแพคือ การถ่ายรูปกับประตูท่าแพ เดินชมประตูเมือง และการซื้อของพื้นเมือง เนื่องจากในวันอาทิตย์ช่วง 17.00 น. เป็นต้นไป ที่ประตูท่าแพมีถนนคนเดิน จึงทำให้วันอาทิตย์มีจำนวนนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมประตูท่าแพมากที่สุด ภายในถนนคนเดินมีกิจกรรมให้ทำจำนวนมาก ได้แก่ นวดแผนไทย การรับประทานอาหารพื้นเมือง เช่น ไข่ป๋าม ผัดไท อีกทั้งยังมีสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อ เช่น งานแกะสลัก เสื้อทอมือ และกางเกงช้าง สิ่งอำนวยความสะดวก พบว่ามีเพียงทางลาด ห้องน้ำ(มีค่าบริการ) และที่จอดรถเท่านั้น เนื่องจากประตูท่าแพไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยวขนาดใหญ่ที่มีอาณาเขตกันล้อมรอบ อย่างเช่นวัด หรือโบราณสถาน จึงไม่ค่อยมีสิ่งอำนวยความสะดวก

ภาพที่ 3 ประตูท่าแพ
ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

1.4 ปางช้างแม่สา

ปางช้างแม่สา ก่อตั้งขึ้นเพื่ออนุรักษ์ช้างไทยและเพื่อการท่องเที่ยว สิ่งที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวคือ ความสามารถของช้างจำนวนมากหลายเชือกที่อยู่ในปางช้างแม่สาและความใกล้ชิดในการทำกิจกรรมร่วมกับช้าง

กิจกรรมของปางช้างแม่สา ได้แก่ การถ่ายภาพกับช้าง นักท่องเที่ยวสามารถถ่ายรูปใกล้ๆกับช้างที่อยู่ในคอกกันได้ โดยมีความรู้ช้างเป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด การชมการแสดงของช้าง เช่น การแสดงช้างเตะบอล และการแสดงช้างวาดภาพ กิจกรรมสุดท้ายคือ กิจกรรมขี่ช้าง สำหรับนักท่องเที่ยวที่ขอความตื่นเต้น นั่งช้างชมบรรยากาศของป่าไม้บริเวณปางช้างแม่สา

สิ่งอำนวยความสะดวกในปางช้างแม่สา เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ที่มีภูมิประเทศแบบภูเขาจึงทำให้ทางเดินบางส่วนของปางช้างแม่สามีลักษณะเป็นเนินเขา อาจสร้างความลำบากในการเดินแก่ผู้สูงอายุ ที่ปางช้างแม่สา มีรถกอล์ฟให้บริการ มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ มีราวจับสำหรับพุงตัว และมีศาลาที่นั่งพัก

ในส่วนของป้ายให้ข้อมูล มีป้ายภาษาไทยและป้ายให้ข้อมูลที่ เป็นภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาอังกฤษและภาษาจีน จุดเด่นของปางช้างแม่สา คือ ถึงแม้ป้ายให้ข้อมูลจะมีเพียงแค่ภาษาอังกฤษและภาษาจีน แต่ในตอนก่อนเริ่มการแสดงช้าง เจ้าหน้าที่ ได้อธิบายด้วยกันทั้งหมด 4 ภาษาคือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และ ภาษาญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 4 ปางช้างแม่สา
ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

2.การเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ กรณีเปรียบเทียบ ประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุของ จังหวัดเกียวโตกับจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จังหวัดเกียวโตตั้งอยู่ในภูมิภาคคันไซซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของเกาะฮอนชู มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีภูเขาพาดผ่านตรงกลาง และทางเหนือมีอาณาเขตติดกับชายฝั่งทะเล ส่งผลให้จังหวัดเกียวโตมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อีกทั้งจังหวัดเกียวโตเคยเป็นเมืองหลวงของประเทศญี่ปุ่นใน ค.ศ. 794 และเคยเป็นเมืองศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับจังหวัดเชียงใหม่ที่เคยเป็นศูนย์กลางการปกครองทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวนมาก

สิ่งที่คล้ายกันของการจัดการการท่องเที่ยวผู้สูงอายุของจังหวัดเกียวโตและจังหวัดเชียงใหม่คือ การมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ส่งผลให้กิจกรรมของนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่เหมือนกันคือ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ชมความงามของธรรมชาติ และทานอาหารพื้นเมือง

สิ่งที่แตกต่างกันของการจัดการการท่องเที่ยวผู้สูงอายุของจังหวัดเกียวโตและจังหวัดเชียงใหม่คือ ความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า จังหวัดเกียวโตมีความพร้อมมากกว่า โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal design) และทางเท้าที่ใช้สัญจรอยู่ระนาบเดียวกันกับถนน จึงสะดวกต่อการใช้รถเข็น ในทางตรงกันข้าม ทางเท้าของจังหวัดเชียงใหม่บางช่วงมีสิ่งกีดขวาง เช่น ต้นไม้ หรือป้ายร้านค้า พื้นทางเท้าขรุขระ สร้างความลำบากต่อการใช้รถเข็น และการสัญจร ในบางครั้งนักท่องเที่ยวต้องลงจากฟุตปาทมาเดินบนถนนที่รถสัญจร จึงอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้

ตารางที่ 1 : แสดงการเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุของจังหวัดเกียวโต จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็น	จังหวัดเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น	จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย
1. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาให้จังหวัดเกียวโตเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่นักท่องเที่ยว และสามารถท่องเที่ยวได้เป็นระยะเวลานาน - สร้างภาพลักษณ์ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่ปลอดภัย - สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่ออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal design) 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาให้เป็นเมืองพำนักระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุจากทั่วโลก - พัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical health hub) - พัฒนาให้เป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่น่าอยู่และปลอดภัย และมีระบบขนส่งที่มีประสิทธิภาพ
2. แหล่งท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเมืองมรดกโลก มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำนวนมาก - อุดมไปด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา ทะเล น้ำตก ป่าไผ่ และน้ำพุร้อน 	<ul style="list-style-type: none"> - เคยเป็นศูนย์กลางการปกครองจึงมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำนวนมาก - อุดมไปด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก และน้ำพุร้อน - มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ เช่น ปางช้างแม่สา
3. กิจกรรมท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม - ชมความงามของธรรมชาติ - แช่ออนเซ็น - ทานอาหารพื้นเมือง - ทำกิจกรรมตามงานอดิเรกส่วนบุคคล เช่น ตกปลา ชงชา จัดดอกไม้ 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม - ชมความงามของธรรมชาติ - ทานอาหารพื้นเมือง - ชมการแสดง เช่น การแสดงช้าง การแสดงพื้นเมือง
4. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าถึงได้ด้วยระบบขนส่งสาธารณะ ได้แก่ รถไฟ รถไฟชินคันเซน รถประจำทาง รถรับจ้าง และรถยนต์ส่วนบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าถึงด้วยระบบขนส่งสาธารณะ ได้แก่ รถประจำทาง รถรับจ้าง และรถยนต์ส่วนบุคคล
5. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ	<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ระนาบเดียวกันกับถนนที่รถสัญจร แต่แยกออกจากกันเป็นสัดส่วน ส่งผลให้ง่ายต่อการใช้รถเข็น ไม่มีสิ่งกีดขวางบนทางเท้า 	<ul style="list-style-type: none"> - มีทางเท้าสำหรับสัญจร แต่บางช่วงมีสิ่งกีดขวาง ทำให้ต้องเดินบนถนนที่มีรถสัญจร
5.1 ทางเท้าและทางลาด		
5.2 ป้ายและสัญลักษณ์บอกทาง	<ul style="list-style-type: none"> - มีภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษกำกับ 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษกำกับ
5.3 ป้ายให้ข้อมูลท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - มีภาษาญี่ปุ่น และภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาเกาหลี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น(บางแหล่งท่องเที่ยว)
5.4 ห้องน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ มีราวจับสามารถนำรถเข็นเข้าไปได้ - มีปุ่มขอความช่วยเหลือฉุกเฉินในห้องน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ บางแห่งสามารถนำรถเข็นเข้าไปได้

ที่มา: ผู้วิจัย (2562)

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตั้งอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ และสามารถเดินทางได้สะดวก ในส่วนของกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมคือ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กชพิน แองเจลิน ชุ่มเย็น (2555) ที่ว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่นมีเหตุผลในการเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยเพราะมีความสนใจใน วัฒนธรรมประเพณีเป็นอันดับแรก วัตถุประสงค์หลักของการเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยคือต้องการชมสถานที่ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ และต้องการพักผ่อน

ในส่วนของ การเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุของจังหวัดเกียวโต และจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จุดเหมือนของ การจัดการการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ คือมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำนวนมาก เนื่องจากเคยเป็นศูนย์กลาง การปกครอง และมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คล้ายกัน โดยส่งเสริมเมืองให้เป็นเมืองที่ปลอดภัยและสามารถมาท่องเที่ยวได้ เป็นระยะเวลาานาน เพราะผู้สูงอายุให้ความสำคัญด้านความปลอดภัยในการตัดสินใจท่องเที่ยว โดยจังหวัดเกียวโตจะเน้นสร้าง ความพึงพอใจสูงสุดให้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนจังหวัดเชียงใหม่เน้นด้านการเป็นเมืองศูนย์กลางด้านสุขภาพ และเป็นเมืองสำหรับ การพักผ่อนระยะยาวของผู้สูงอายุ (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2561)

จุดต่างของการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดเกียวโตและจังหวัดเชียงใหม่ คือการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและ สิ่งอำนวยความสะดวก จังหวัดเกียวโตมีระบบขนส่งมวลชนที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายและครอบคลุมทุกพื้นที่ของ แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ รถไฟฟ้าใต้ดิน รถไฟชินคันเซน (JR Pass) รถประจำทาง (city bus) และรถรับจ้าง โดยรถประจำทางของ จังหวัดเกียวโต เป็นรถแบบไม่มีขั้นบันได (step less bus) สามารถก้าวขึ้นรถได้ทันที มีที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ สามารถนำ รถเข็นขึ้นได้ อย่างไรก็ตามที่จังหวัดเชียงใหม่ มีระบบขนส่งมวลชนที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ รถรับจ้างสี่ล้อแดง และรถประจำทาง (RTC city Bus) เป็นรถแบบไม่มีขั้นบันได (step less bus) สามารถก้าวขึ้นรถได้ทันที มีที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุ และผู้พิการ สามารถนำรถเข็นขึ้นได้ แต่มีจำนวนรถที่ให้บริการน้อย เป็นที่น่าสังเกตว่าแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งห่างไกลจากตัวเมือง เชียงใหม่ ระบบขนส่งมวลชนครอบคลุมไม่ทั่วถึง ทำให้นักท่องเที่ยวต้องจ้างเหมารถรับจ้าง ซึ่งอาจจะมีความใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น

อีกทั้งด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จังหวัดเกียวโตมีความพร้อมมากกว่า สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ ทางเท้าที่ใช้สัญจรของจังหวัด เกียวโต มีลักษณะเป็นทางราบอยู่ระนาบเดียวกับถนนที่รถใช้สัญจร มีการแบ่งสัดส่วนอย่างชัดเจน และไม่มีสิ่งกีดขวางบนถนน เช่น ป้ายโฆษณาของร้านค้า ส่งผลให้สะดวกต่อการเดิน และสะดวกต่อการใช้รถเข็น ไม่ต้องยกรถเข็นขึ้นลงเมื่อเจอพื้นต่างระดับ ในส่วนของจังหวัดเชียงใหม่ ทางเท้ามีลักษณะยกระดับจากพื้นถนน ผิวของทางเท้าบางช่วงขรุขระ และมีสิ่งกีดขวาง ไม่สะดวกต่อ การสัญจร ในบางครั้งต้องลงมาเดินบนถนนที่รถสัญจร จึงอาจก่อให้เกิดอันตราย ไม่สามารถใช้รถเข็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของกรวรรณ สังขกร และคณะ (2555) แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพระดับปานกลาง ดังนั้นแนวทางการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเดินทางแบบ slow tourism สำหรับผู้สูงอายุจึงต้องมุ่งเน้นการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกใน แหล่งท่องเที่ยวเร่งพัฒนากิจกรรมที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ สัมผัส และซึมซับคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ได้แก่ ปรับพื้นทางเท้าที่ใช้สัญจร เพิ่มจำนวนที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุ และเพิ่มป้ายให้ข้อมูลท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ กรณีเปรียบเทียบ ประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทย โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยและสร้างสรรค์คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2562 รวมทั้งขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิเศก ปันสุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

กรวรรณ สังขกร และคณะ. (2555). รายงานการวิจัยแผนงานวิจัย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ Slow Tourism สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ = Slow tourism attractions development in Upper Northern for elderly tourists. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิทยานิพนธ์

กชพิณ แองเจลิน ชุ่มเย็น. (2555). พฤติกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองของนักท่องเที่ยวสูงอายุ ชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย กรณีศึกษา นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่. ปริญญาโท, สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (26 กันยายน 2561). เชียงใหม่ระดมสมองสู่เมืองท่องเที่ยวระดับโลก เร่งดัน Revisit Chiang Mai. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-225332>

มติชนออนไลน์. (6 มิถุนายน 2560). สังคมผู้สูงอายุกับอนาคตประเทศไทย. สืบค้นจาก <https://www.matichon.co.th/news/575355>

United Nation. (2018). World Population Prospects The 2015 Revision.

Retrieved from https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf

พัฒนาการอากาศยานและเทคโนโลยีการบินกองทัพอากาศไทย พ.ศ. 2454-2494
Aircraft Development and Technology, Royal Thai Air Force, 1911 – 1951

จรัสศรี สมตน¹

อ.ดร.ชาติชาย มุกสง²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาการอากาศยานและเทคโนโลยีการบินที่มีผลกระทบต่อกองทัพอากาศไทย พ.ศ. 2454-2494 จุดประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการอากาศยานและเทคโนโลยีของกองทัพอากาศไทยและการพัฒนาดังกล่าวส่งผลต่อโครงสร้างกองทัพอากาศอย่างไร โดยศึกษาจากหลักฐานจากเอกสารราชการ หนังสือครอบครัว กองทัพอากาศ หนังสืองานศพของนายทหารกองทัพอากาศและเอกสารที่กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่กองทัพอากาศเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในบริบทเวลาที่ทำการวิจัย ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการอากาศยานและเทคโนโลยีของกองทัพ คือกำลังพลทหารช่างที่ได้เรียนรู้มาจากการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นกำลังหลักในการผลิตเครื่องบินของกรมอากาศยานได้รับอิทธิพลจากตะวันตก การเข้ามาของเครื่องบินส่งผลต่อการขยายตัวโครงสร้างกองทัพอากาศ โดยเฉพาะการจัดตั้งกองบินที่เป็นกำลังรบสำคัญ ในท้ายปีที่ทำการศึกษาพบว่าจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 นำมาสู่การปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการบินที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้กองทัพอากาศต้องรับมือการพัฒนาเทคโนโลยีครั้งนี้

คำสำคัญ: กองทัพอากาศ กองบิน เครื่องบิน เทคโนโลยีการบิน

Abstract

This article is a study of aircraft's development and aviation technology that has an impact on the Thai Air Force, 1911-1951. The study should focus on how such development affects the air force's structure by using official documents of the Air Force, the funeral books of the Air Force as well as various documents describing Air Force's activity in the studied period. The study's result shows that Air Force's personnel, who had taken part in the First World War, played a major role when speaking about aircraft's development and aviation technology. They were a key person in producing aircrafts, which were influenced by the western technology. The number of the aircrafts had an impact on the expanding structure of the Air Force and on establishing a fighting squadron. The study found out in the end of the study year that the more complicated technology came with the Second World War, and the Air Force did need a plan to deal with it.

Keywords: Air Force, Airborne Division, Aircraft, Aviation Technology

¹ นิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทนำ

ในอดีตประเทศไทยเริ่มรู้จักเครื่องบินจากชาวต่างชาติที่นำเครื่องบินมาแสดงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขับโดยนักบินชาวเบลเยียม นายแวน เดน บอร์น (Van Den Born) นำเครื่องบินแบบออร์วิลล์ไรท์ (Orville Wright) บินจากกรุงโซ่งอนมาลงที่สนามม้าสระปทุม (ราชกรีฑาสโมสร) เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454 ทำให้ชนชั้นนำ ข้าราชการและประชาชน ให้ความสนใจเป็นอย่างมากกับวิทยาการสมัยใหม่ ประกอบกับจอมพลกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เสนาบดีกระทรวงกลาโหมในขณะนั้น ทรงทราบว่าประเทศฝรั่งเศสกำลังปรับปรุงการบิน ทรงปรึกษากับนายพลเอก สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบกในขณะนั้น มีพระประสงค์ให้มีกิจการการบินในสยาม เพื่อที่จะนำมาป้องกันประเทศอย่างประเทศอื่นบ้าง ทำให้กระทรวงกลาโหมตั้งแผนการบิน ซึ่งเป็นแผนหนึ่งของกองทัพบก (มูลนิธิบ้านพระยาเฉลิมอากาศ, 2555, น. 21)

ในปีเดียวกันแผนการบินส่งนายทหารจเรทหารช่างจำนวน 3 นาย ไปศึกษาวิชาการบินที่ประเทศฝรั่งเศส เนื่องจากในขณะนั้นประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าในด้านการบินกว่าประเทศอื่นๆ ในยุโรป ซึ่งในระหว่างนี้กระทรวงกลาโหมสั่งซื้อเครื่องบินจำนวน 7 เครื่อง และเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ บริจาคเงินส่วนตัวซื้อเครื่องบินเบรเกต์จำนวน 1 เครื่อง ทำให้เริ่มแรกของแผนการบินมีเครื่องบินทั้งสิ้น 8 เครื่อง ในเวลาต่อมาได้สร้างสนามบินที่ตำบลดอนเมืองแทนการใช้สนามฝึกบินที่สนามม้าสระปทุม (ตำบลปทุมวัน) เนื่องจากพื้นที่คับแคบและยกฐานะแผนการบินเป็นกองบินทหารบกขึ้นในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2457 (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑสถาน, 2525, น. 217)

ในเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศเข้าร่วมสงครามโดยอยู่ฝ่ายสัมพันธมิตร ทรงมีพระราชประสงค์ส่งกองทหารอาสาออกไปร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในยุโรป ซึ่งหนึ่งในนั้นคือกองบินทหารบก การส่งทหารในครั้งนี้แม้จะไม่ทันร่วมสนามรบเนื่องจากสงครามได้จบลงเสียก่อน แต่ก็ได้รับการฝึกวิชาการบินให้นักบินและช่างอากาศเข้ารับราชการและเป็นที่สำคัญสำคัญของกองบินทหารบกและกองทัพอากาศในเวลาต่อมา เนื่องด้วยกิจการการบินทหารบกได้เจริญขึ้นมาก ภายหลังจึงได้ยกฐานะกิจการการบินทหารบกเป็นกรมอากาศยานทหารบก มีการสร้างเครื่องบินขึ้นใช้เองโดยกองกิจการทหารช่างจนสามารถนำเครื่องบินเหล่านั้นบินไปยังต่างประเทศได้ ต่อมาใน พ.ศ. 2480 ได้เปลี่ยนกรมทหารอากาศขึ้นเป็นกองทัพอากาศ (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑสถาน, 2525, น. 298) และขยายกองบินเพิ่มอันเป็นผลเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ภายในประเทศคือเหตุการณ์กบฏบวรเดชและผลจากการเพิ่มขึ้นของกำลังพลและจำนวนเครื่องบินเป็นสำคัญ จนกระทั่งเกิดกรณีพิพาทอินโดจีนทำให้เกิดสงครามต่อสู้กับกองกำลังฝรั่งเศส กองทัพอากาศได้เริ่มปฏิบัติการกิจและทำการรบโดยมีเครื่องบินแบบใบพัดประจำการในแต่ละกองบิน

ใน พ.ศ. 2488 ภายหลังเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ในปีถัดมาประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก จึงนำมาสู่การร่วมรบในสงครามเกาหลีรวมถึงการส่งกองบินเข้าร่วมในนามของกองทัพอากาศไทยทำให้มีชื่อเสียงในหมู่สหประชาชาติ ซึ่งใน พ.ศ. 2493 สหรัฐอเมริกาทำข้อตกลงกับไทยในการให้ความช่วยเหลือด้านการทหาร (แบร์ดี แอล. วิลเลียม, 2539, น. 271) ปีต่อมาเกิดเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน มีการเข้าปราบกบฏของกองทัพด้วยยุทธวิธีการบินโดยใช้เครื่องบินเป็นสำคัญ ใน พ.ศ. 2498 สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือด้านยุทธโธปกรณ์และเครื่องบินรบไอพ่นที่ทันสมัยจำนวนหนึ่งให้กับกองทัพไทย จากการเข้ามาดังกล่าวนำมาสู่การเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการบินกองทัพอากาศไทย

จะเห็นได้ว่ากองทัพอากาศได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง ยุทธวิธี พันธุ์ยุรา (2531: 136) พบว่าโครงสร้างของกองทัพถูกก่อตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับอำนาจของรัฐ ในการเป็นเครื่องมือใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุเป้าหมายของตน ยุทธวิธีกล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาททางการเมือง นอกจากสภาพทางการเมืองทั้งในและนอกประเทศ และยุทธวิธีทางการรบทางอากาศที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา

บทความนี้จึงศึกษาพัฒนาการและเทคโนโลยีของเครื่องบิน เนื่องจากเครื่องบินเป็นเทคโนโลยีที่สำคัญที่ทำให้กองทัพอากาศมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกองทัพอื่น ระยะเวลาแรกเริ่มการก่อตั้งแผนการบินในกองบินทหารบกมาเป็นกองทัพอากาศตลอดจนถึงจุดเปลี่ยนเทคโนโลยีการบินครั้งสำคัญในประเทศไทย บทความนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ พัฒนาการอากาศยานและเทคโนโลยีการบินของกองทัพอากาศ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกองทัพอากาศ การจัดโครงสร้างกองทัพอากาศใหม่ยุคสงครามเย็นและผลกระทบต่อการพัฒนาการบินพลเรือน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาอากาศยานและเทคโนโลยีการบินของกองทัพอากาศไทยใน พ.ศ.2454-2494
2. เพื่อศึกษาพัฒนาอากาศยานและเทคโนโลยีการบินของกองทัพอากาศไทยที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างกองทัพอากาศและการบินพาณิชย์

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา การวิเคราะห์และตีความโดยใช้ข้อมูลจากชั้นต้นที่ไม่ตีพิมพ์ เช่น เอกสารราชการ เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์ เช่น หนังสือที่ระลึกงานศพ รวมถึงเอกสารชั้นรองที่มีการตีพิมพ์ เช่น วิทยานิพนธ์ เพื่อทำความเข้าใจและเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ นำเสนอเป็นรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

พัฒนาการอากาศยานและเทคโนโลยีการบินของกองทัพอากาศ

ในช่วงแรกของการจัดตั้งกองบินทหารบกใน พ.ศ. 2454 เครื่องบินที่ใช้ในราชการเป็นเครื่องบินที่นำเข้ามาจากต่างประเทศเป็นจำนวน 8 เครื่อง คือ เครื่องบินใบพัดแบบเบเรเกต์ปีกสองชั้นจำนวน 4 เครื่อง และเครื่องบินนิเออพอร์ตปีกชั้นเดียวจำนวน 4 เครื่อง ซึ่งเป็นเครื่องบินที่ใช้สำหรับฝึกของนักบินในยุคเริ่มต้น กอปรกับเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ที่มีการเริ่มใช้เครื่องบินเป็นพาหนะสำหรับบินสำรวจภูมิประเทศและการติดตั้งอาวุธเพื่อทำการโจมตีจากทางอากาศในการทำสงคราม หลังสิ้นสุดสงครามครั้งแรกรัฐบาลไทยได้ทำการสั่งซื้อเครื่องบินใบพัดจากฝรั่งเศสจำนวน 20 เครื่อง ได้แก่ เครื่องบินขับไล่เนอพอร์ตปีกชั้นเดียว (Nieuport) เครื่องบินขับไล่แบบสปัด (SPAD) และเครื่องบินทิ้งระเบิดแบบเบเรเกต์ (breguet) ทำให้ไทยมีเครื่องบินที่ได้พัฒนาให้เหมาะสมกับการทำสงคราม หากรวมกับเครื่องบินเดิมที่ประจำการอยู่ทำให้มีทั้งหมด 28 เครื่อง(กองทัพอากาศ, 2530, น. 19) และได้ทำการซื้อเครื่องบินจากต่างประเทศเพิ่มเติมตลอดมาจากงบประมาณของกระทรวงกลาโหมและระดมเงินบริจาคจากการจัดงานต่างๆ ให้ประชาชนได้เข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการซื้อเครื่องบินประจำจังหวัดของตน

ใน พ.ศ. 2472 เป็นยุคแห่งการสร้างเครื่องบิน กรมโรงงานทหารอากาศได้ผลิตเครื่องบินขับไล่พร้อมกับการซื้อสิทธิบัตรการผลิตมาจากต่างประเทศ โดยมีพันโท หลวงเนรมิตไพชยนต์ เป็นผู้ออกแบบเครื่องบิน จากการสั่งซื้อเครื่องบินต่ออุปกรณ์พร้อมอะไหล่ใน พ.ศ. 2468 จากบริษัททิชแอนด์สมิตในสหรัฐอเมริกา ได้นำมาสร้างเครื่องบินขับไล่สองที่นั่งขับเคลื่อนเครื่องยนต์เคอร์ติส 42 แรงม้า ได้รับพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นามว่า “ประชาธิปไตย” หรือ เครื่องบินขับไล่ 5 และผลิตเครื่องบิน “บริพัตร” หรือเครื่องบินขับไล่ 2 ได้ทำการบินไปยังกรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย ตามคำเชิญของรัฐบาลอังกฤษ ใน พ.ศ. 2473 ได้เดินทางไปกรุงฮานอย เยือนรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศส การสั่งซื้อเครื่องบินยังคงปรากฏแต่เป็นการซื้อที่มาพร้อมกับสิทธิบัตรในการผลิต ได้แก่ เครื่องบินแอฟโร (AVRO) จากอังกฤษ จำนวน 20 เครื่อง มูลค่า 511,960.75 บาท และสิทธิบัตรการสร้างมูลค่า

61,052.44 บาท เครื่องบินลาดตระเวน/โจมตี แบบ 23 คอแซร์ (Corsair) จากสหรัฐอเมริกา จำนวน 12 เครื่อง มูลค่า 240,156 ดอลลาร์ และสิทธิบัตรการสร้างมูลค่า 9,900 ดอลลาร์ (กองทัพอากาศ, 2549) เห็นได้ถึงความพยายามที่กรมโรงงานทหารอากาศ (ภายหลังเปลี่ยนเป็นชื่อจากรมโรงงานทหารอากาศเป็นกรมช่างทหารอากาศ ใน พ.ศ. 2484) ในการสร้างเครื่องบินให้กับกองทัพอากาศเข้ามาโดยตลอด ดังปรากฏในข้อความนี้

“กิจการช่างอากาศเป็นกิจการที่สำคัญมาก เพราะอากาศยานคือกระดูกสันหลังของกองทัพอากาศ ถ้าไม่มีอากาศยาน ไม่มีกองทัพอากาศและเมื่อมีอากาศยานแล้วก็จำเป็นต้องมีการดูแลรักษาและซ่อมบำรุง มิฉะนั้นอากาศยานก็บินไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่เกินความจริงเลย ถ้าจะกล่าวว่ากิจการช่างอากาศคือกิจการที่ทำให้อากาศยานบินอยู่ในอากาศได้” (กองทัพอากาศ, 2518, น. 110)

จะเห็นว่ากรมทหารช่างเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตเครื่องบินออกมาใช้ในกองทัพเอง โดยขอขยายหน้าที่คือการสร้าง ตัดแปลง ซ่อมบำรุง จัดหา เก็บรักษาแจกจ่ายวัสดุทั้งหมดเกี่ยวกับอากาศยานและเครื่องยนต์อากาศยานทุกชนิดและวิจัยความก้าวหน้าทางอากาศและจัดอบรมศึกษาวิทยาการเหล่านั้น การผลิตเครื่องบินในยุคนั้นไม่ได้เป็นการยากมากนักเนื่องจากเครื่องบินไม่ได้มีความซับซ้อนทางด้านเทคโนโลยีแต่อย่างใด ชิ้นส่วนหลักคือโครงเครื่องบิน เครื่องยนต์ ใบพัด ที่ทางกรมโรงงานทหารอากาศสามารถจัดหาได้ในประเทศ เพียงแต่รูปแบบการก่อสร้างหรือวัสดุหลักอย่างเครื่องยนต์ต้องอาศัยแบบแผนการผลิตและการนำเข้าจากต่างประเทศตามลำดับ ท้ายที่สุดการเข้ามาของเทคโนโลยีการบินสมัยใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นำมาสู่การปิดตัวลงของโรงงานที่ผลิตเครื่องบินใช้เอง เนื่องจากความซับซ้อนระบบอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องยนต์ชนิดใหม่หรือการเพิ่มมาของยุทธโศปกรณ์อย่างอื่นหากจะผลิตนั้นคงต้องใช้เวลาในการศึกษาเป็นอย่างมากและแนวโน้มการใช้เครื่องบินสมัยเก่าลดถอยลงไปตามกาลเวลา

สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นปัจจัยหนึ่งนำไปสู่การพัฒนาเครื่องบินให้มีสมรรถนะสูงขึ้น เพราะทุกประเทศที่เข้าสู่สงครามล้วนมีเครื่องบินเป็นยานพาหนะและอาวุธในการโจมตีข้าศึก การที่มีเครื่องบินที่มีสมรรถนะทางด้านความเร็วความทนทานและอาวุธที่ใช้ทำลายศัตรูที่เหนือกว่าย่อมนำมาสู่ชัยชนะในการรบ การเข้ามาของเครื่องบินไอพ่นใน พ.ศ. 2498 เป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการของเครื่องบินในการใช้ไอพ่นแทนการใช้ใบพัดในการขับเคลื่อนเครื่องบินของไทย จากความช่วยเหลือทางด้านทหารของสหรัฐอเมริกา ในยุคสงครามเย็นทำให้กองทัพอากาศไทยได้รับเครื่องบินไอพ่นแบบฝึก 11 (T-33) และเครื่องบินแบบตรวจฝึก 11 (RT-33) (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร, 2525, น. 361) ซึ่งเครื่องบินไอพ่นมีสมรรถนะในการบินที่มีความเร็วมากกว่าความเร็วเสียง ซึ่งความเร็วเป็นสิ่งสำคัญของการครองเวหาในการทำสงครามรวมถึงการปรับแต่งเทคโนโลยีทั้งการเพิ่มเรดาร์เพื่อความแม่นยำในการลือคเป้าหมายในการโจมตี การเพิ่มชิปนาวิจอร์เช่นจรวดที่สามารถทำลายเป้าหมายได้ผลดีกว่าการสาดกระสุนยิงจากเครื่องบิน แม้แต่การทำลายเครื่องบินฝ่ายศัตรูที่สามารถยิงชิปนาวิจอร์ทำลายโดยไม่ต้องทำการบินรุมกินโต๊ะ

จากสมรรถนะเบื้องต้นของเครื่องบินไอพ่นดังกล่าวทำให้ความนิยมในการใช้เครื่องบินใบพัดลดลง แต่ด้วยเทคโนโลยีทันสมัยเหล่านั้นมักมีราคาที่ต้องจ่ายสูง การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคเครื่องบินไอพ่นของกองทัพอากาศไทยจึงได้รับความช่วยเหลือจากโครงการความช่วยเหลือทางการทหารในยุคสงครามเวียดนามจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ทำให้กำลังพลทั้งนักบินและนายช่างที่ต้องเรียนรู้และปรับตัวเป็นอย่างมากเพื่อรองรับการเข้ามาเครื่องบินสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกองทัพอากาศ

แรกเริ่มของการจัดตั้งแผนกการบินเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การควบคุมของจเรช่างทหาร คือ นายพลโท กรมขุนกำแพงเพชรอัครโยธิน โดยมีหน่วยงานที่เป็นกำลังหลักสำคัญ คือ นักบินและโรงงาน เมื่อ พ.ศ. 2457 แผนกการบินได้ยกฐานะเป็นกองบินทหารบก มีนายพันโท พระเฉลิมอากาศ เป็นผู้บังคับการกองบิน หน่วยงานเพิ่มโรงเรียนการบินขึ้นมาเป็นการผลิตนักบินให้

เพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้งบทบาทของโรงงานที่สามารถผลิตเครื่องบินแบบเบรเกต์ปีกสองชั้นเครื่องแรกได้เป็นผลสำเร็จและได้ทำการทดลองผลิตเครื่องบินตลอดมา

จากการเข้าร่วมของทหารอาสาในสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้นำมาสู่การยกฐานะเป็นกรมอากาศยานทหารบก เหล่าทหารอาสาเดินทางไปเรียนการบินที่ประเทศฝรั่งเศสทำให้มีนักบินจำนวน 95 นายและช่างเครื่องจำนวน 225 นาย พร้อมกับการซื้อเครื่องบินที่ประกอบไปด้วยเครื่องบินขับไล่ เครื่องบินตรวจการณ์และเครื่องบินทิ้งระเบิด จากการที่มีกำลังพลจำนวนมากและเครื่องบินที่เพียงพอต่อการวางรากฐานการบินที่เข้มแข็งขึ้น จึงนำมาสู่การยกฐานะเป็นกรมอากาศยานทหารบกใน พ.ศ. 2461 โดยมีนายพันเอก พระเฉลิมอากาศ เป็นเจ้ากรมอากาศยานทหารบก ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงกับเสนาธิการทหารบกแทนการขึ้นตรงต่อกระทรวงทหาร โดยมีการจัดส่วนราชการย่อยออกเป็น 3 ส่วน คือ โรงเรียนการบินทหารบกทำหน้าที่ในการผลิตนักบินเป็นหลัก โรงงานของกรมอากาศยานทหารบกทำหน้าที่ผลิตและซ่อมแซมเครื่องบินและกองบินทหารบกมีการแบ่งหน้าที่ภายในของแต่ละกองบินเป็นไปตามคุณลักษณะของเครื่องบิน ประกอบด้วย 3 กองบิน ได้แก่ กองบินใหญ่ทหารบกที่ 1 เป็นกองบินขับไล่ กองบินใหญ่ทหารบกที่ 2 เป็นกองบินตรวจการณ์ กองบินใหญ่ทหารบกที่ 3 เป็นกองบินทิ้งระเบิด โดยทั้งหมดประจำการที่ดอนเมือง เมื่อ พ.ศ. 2463 กองบินทิ้งระเบิดได้ย้ายไปประจำการที่นครราชสีมา (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑสถานทหาร, 2525, น. 234)

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถัดมาเพียงหนึ่งปีได้เกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดช โดยพระองค์เจ้าบวรเดชซึ่งดำรงตำแหน่งทางทหารยศพลเอก ได้ทรงนำกำลังเข้ายึดกรมอากาศยานเพื่อต่อต้านรัฐบาล ในท้ายที่สุดฝ่ายแพ้ ส่งผลให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่และนายทหารของกรมอากาศยานที่มีส่วนร่วมในการกบฏครั้งนี้ถูกจับและปลดออกจากราชการ ทำให้กรมอากาศยานขาดนายทหารและนักบินจำนวนมาก แต่ภายหลังเปิดรับสมัครนายทหารเข้ามาทดแทนกำลังพลเดิม จึงทำให้นายนาวาอากาศเอก พระเวชยันตรังสฤษฎ์ ผู้ช่วยเจ้ากรมอากาศยานเทคนิค เป็นผู้รักษาราชการแทนเจ้ากรมอากาศยาน และได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้ากรมอากาศยานแทนนายพันเอก พระยาเวหาสยานศิลปสิทธิ์ เจ้ากรมอากาศยาน (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑสถานทหารบก, 2525, น. 292) การต่อสู้ครั้งนี้ฐานทัพดอนเมืองถูกใช้เป็นสถานที่ในการปฏิบัติการทางอากาศในการนำเครื่องบินไปแจกใบปลิวทำการปล່อยข่าวให้ชาวบ้านในพื้นที่พระนครเพื่อทำสงครามจิตวิทยากับฝ่ายรัฐบาลและการใช้เครื่องบินโจมตีในสมรภูมิลับของฝ่ายกบฏ กองบินที่ 1 ดอนเมืองจึงเป็นกองบินที่สำคัญเป็นฐานที่มั่นของฝ่ายกบฏ ฝ่ายรัฐบาลจึงต้องทำการยึดพื้นที่โดยการใช้กำลังจากเรือรบของกองทัพเรือยิงปืนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าว แต่ท้ายที่สุดต้องทำการหยุดยิงเนื่องจากประชาชนอาศัยอยู่ในบริเวณนั้นจำนวนมาก และยังมีทหารที่ไม่ได้เป็นฝ่ายกบฏจะบาดเจ็บล้มตายได้ (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น. 106) หากแต่พินิจดูเพิ่มเติมกรมอากาศยานเพิ่งถือกำเนิดได้ไม่นานนัก เครื่องบินที่อยู่ในฐานทัพที่มาจากเงินของรัฐบาลเองนั้นจะได้รับความเสียหายอย่างมากหากกองทัพเรือตัดสินใจทำการโจมตี

กรมอากาศยานทหารบกได้ยกฐานะเป็นกรมอากาศยานและกรมทหารอากาศที่ขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหมในปี 2479 จนกระทั่งได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกองทัพอากาศในปี 2480 (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 54, 2480) ทำให้การดำเนินงานไม่จำเป็นต้องอาศัยจากการตัดสินใจของกองทัพบกอีกต่อไป เมื่อ พ.ศ. 2483 เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างฝรั่งเศสและไทย ในการเจรจาแบ่งเขตแดนบริเวณแหลมอินโดจีน แต่ข้อตกลงไม่สัมฤทธิ์ผลทำให้เกิดการปะทะกันบริเวณชายแดน กองทัพอากาศจัดตั้งกองทัพอากาศสนาม โดยแบ่งกองบินเป็นกองบินใหญ่ภาคเหนือมีนายนาวาอากาศโท หลวงเชิดวุฒากาศ เป็นผู้บังคับการ กองบินใหญ่ภาคใต้มีนายนาวาอากาศโท ขุนรณนภากาศ เป็นผู้บังคับการ และกองบินน้อยผสม กองบินหนูนดอนเมืองและกองกำลังบูรพา ซึ่งการจัดกำลังดังกล่าวเพื่อให้สามารถทำการรบครอบคลุมทั้งด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านตะวันตกและด้านทะเล โดยเครื่องบินหลักที่ใช้ในปฏิบัติการครั้งนี้ คือ เครื่องบินแบบ 26 (มิตซูบิชิ กิ 30) หรือนาโกยา โดยสั่งซื้อมาจากญี่ปุ่น จำนวน 25 เครื่อง (กองทัพอากาศ, 2530, น. 38) สาเหตุที่กองทัพอากาศต้องซื้อเครื่องบินจากญี่ปุ่นมาใช้ เนื่องจากสหรัฐอเมริกากระงับการขาย

เครื่องบินขับไล่แบบ NA-68 และเครื่องบินโจมตีแบบ NA-69 เพราะป้องกันไม่ให้นำเครื่องบินไปรบกับฝรั่งเศส เพื่อป้องกันการขัดแย้งระหว่างฝรั่งเศสกับสหรัฐอเมริกาที่อาจเกิดขึ้นตามมาในภายหลัง การบุกน่านฟ้าไปทำลายข้าศึกที่กัมพูชาครั้งแรกในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2484 ท้ายสุดฝ่ายไทยชนะสงครามครั้งนี้เนื่องจากในเวลานั้นฝรั่งเศสติดการทำสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงไม่สามารถส่งกำลังพล เครื่องมือการทำสงครามมาในฝั่งอินโดจีนได้เพียงพอต่อการต้านศึก หลังสิ้นสุดสงครามกรณีพิพาทอินโดจีนกองทัพอากาศเห็นความสำคัญยุทธวิธีการรบที่สามารถบุกและรับมือกับการทำสงคราม จัดตั้งกองกำลังในการจัดตั้งกองบินที่ 6 เป็นกองทักระเบิดและบรรจุเครื่องบินทิ้งระเบิดแบบ ท.3 (มาร์ติน) เข้าประจำการ (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑสถาน, 2525, น. 302)

เมื่อสิ้นสุดสงครามอินโดจีนการดำเนินงานกองทัพอากาศในช่วงนี้เป็นไปด้วยความยากลำบาก บทบาทกองทัพอากาศถูกแซ่ชิงจากการเข้าร่วมสงครามมหาเอเชียบูรพา เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นได้ทำการเข้าควบคุมสนามบินแห่งสำคัญหลายแห่งเป็นฐานการบินร่วมกันในฐานะเป็นพันธมิตรในสงคราม แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บทบาทกองทัพอากาศเริ่มกลับมาามีบทบาทสำคัญจากการช่วยเหลืออากาศยานของฝ่ายสัมพันธมิตร

บทบาทกองทัพอากาศมาถึงจุดพลิกผันเป็นสำคัญใน พ.ศ. 2494 จากเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตันได้ถือกำเนิดขึ้น เป็นความขัดแย้งกันระหว่างเหล่าทัพเรือและตำรวจที่มีชนวนครั้งกบฏวังหลวง จนกระทั่งเกิดการสู้รบปราบปรามตั้งแต่วันที่ 29 มิถุนายน ในปีเดียวกัน กองทัพอากาศได้มีบทบาทในการปราบกบฏในครั้งนี้ นำโดย จอมพลพิน รณนภากาศ ฤทธาคนี ผู้บัญชาการทหารอากาศในขณะนั้น ได้ประกาศปกป้องรัฐบาลที่มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี การออกประกาศที่เป็นสงครามน้ำลายของแต่ละเหล่าทัพห้ำหั่นกันเป็นระยะเวลาหลายวันจนกระทั่งเกิดการโจมตีที่เป็นการปิดฉากกบฏแมนฮัตตันในวันที่ 30 มิถุนายน กองทัพอากาศได้นำเครื่องบินโจมตีที่มันของทหารเรือรวมถึงเรือรบหลวงศรีอยุธยา จากการร่วมมือของกองทัพที่สนับสนุนรัฐบาลทำให้สงครามกลางเมืองครั้งนี้จึงยุติลง เป็นผลทำให้นายทหารกองทัพเรือหลายนายถูกจับและปลดและส่งผลให้บทบาทของทัพเรือนั้นลดลงมากที่จากเดิมเป็นอิสระจากอำนาจรัฐ กลับถูกควบคุมโดยรัฐโดยการลดเขี้ยวเล็บของกองทัพเรือที่ตั้งต้องลดออกจากพระนครและโอนย้ายกองบินของกองทัพเรือให้อยู่ในการควบคุมของกองทัพอากาศ (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2553, น. 214-222) การผงาดขึ้นมาของกองทัพอากาศในการชนะสงครามครั้งนี้เป็นเพราะส่วนหนึ่งมาจากการสู้รบทางอากาศไปสู่ภาคพื้นดิน การทำลายศัตรูเป็นไปได้โดยง่ายกว่าเพียงแคมีเครื่องบินพร้อมนักบินเป็นการได้เปรียบทางกำลังรบที่ไม่ต้องใช้จำนวนมากเหมือนเหล่าอื่น รวมถึงความสำคัญของผู้บัญชาการทหารอากาศมีความสนิทสนมในฐานะผู้พิทักษ์รับใช้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังมียศเป็นพันเอก จะเห็นได้ว่าบทบาทของตัวบุคคลทางการเมืองมีผลต่อความสำคัญของกองทัพอากาศไม่น้อยเช่นกัน (กองทัพอากาศ, 2530, น. 51)

การจัดโครงสร้างกองทัพอากาศใหม่ยุคสงครามเย็น

ผลจากนโยบายความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 67, 2493) และเหตุการณ์ภายในกบฏแมนฮัตตันที่ได้รับโอนกองบินทหารเรือซึ่งเป็นกองบินมีหน้าที่ลาดตระเวนชายฝั่งมาอยู่ในความดูแลของกองทัพอากาศ จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ปีถัดมามีการปรับปรุงโครงสร้างครั้งใหญ่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนการศึกษาและส่วนกำลังรบซึ่งเป็นส่วนที่มีเครื่องบินประจำการในหน่วยย่อยคือกองบินยุทธการ มีหน่วยขึ้นคือ ผู้บังคับทหารอากาศดอนเมือง กองบินน้อยที่ 1 (ดอนเมือง) กองบินน้อยที่ 2 (ลพบุรี) กองบินน้อยที่ 3 (นครราชสีมา) กองบินน้อยที่ 4 (นครสวรรค์) กองบินน้อยที่ 5 (ประจวบคีรีขันธ์) กองบินที่ 6 (ดอนเมือง) กองบินที่ 7 (ชลบุรี) (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑสถาน, 2525, น. 252)

ในกองบินน้อยที่ 1 (ดอนเมือง) เป็นกองบินขับไล่ยุทธวิธี มีหน้าที่ในการปฏิบัติการทางอากาศยุทธวิธีและการป้องกันภัยทางอากาศ จึงมีเครื่องบินขับไล่ 18 (F-5A) รวมทั้งเครื่องบินทำการฝึก 11 (T-33) และเครื่องบินตรวจฝึก 11 (RT-33) ประจำการเพื่อทำหน้าที่ฝึกการบินของนักบินและปฏิบัติการกิจการลาดตระเวนทางอากาศ

“เครื่องบินขับไล่ บ.ข. 18 (F-5A) เป็นเครื่องบินไอพ่น ความเร็วเหนือเสียง มีความเร็ว 710 น็อต หรือ 1.4 มัค ที่ระยะสูง 40,000 ฟุต มีอำนาจการยิงสูงมาก ติดอาวุธทั้งปืนกลอากาศ จรวดและลูกระเบิด อำนาจของเครื่องบินแบบนี้เมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องบินสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ละเครื่องมีอำนาจการทำลายสูงมากกว่าเครื่องบินทิ้งระเบิดสมัยนั้นหลายเครื่องรวมกันเลยทีเดียว นอกจากอำนาจการทำลายแล้ว ยังมีพิสัยการบินมากกว่า 1,700 ไมล์” (กองทัพอากาศ, 2518, น. 70)

จากสมรรถนะของเครื่องบินขับไล่ 18 จะเห็นได้ว่าขีดความสามารถในการรบ ระยะทางการบินและความรวดเร็วของเครื่องบินเป็นปัจจัยสำคัญในการปกป้องน่านฟ้าประเทศ แต่ไม่ได้มีเพียงเครื่องบินขับไล่ที่มีความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศต้องอาศัยส่วนสนับสนุนกองบินน้อยที่ 2 (ลพบุรี) ในการปฏิบัติสนับสนุนปฏิบัติการของกำลังภาคพื้นดินโดยใกล้ชิด จึงทำให้กองบินบรรจุเครื่องบินหลากหลายรูปแบบ คือ เครื่องบินโจมตี 5 (OV-10) เครื่องบินโจมตีฝึก 13 (T-28D) และเครื่องบินโจมตีธุรกรรม 2 (AU-23)

“เครื่องบินโจมตี บ.จ. 5 (OV-10) ติดอาวุธปืนกลอากาศและจรวดและลูกระเบิด มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถขึ้นลงในสนามระยะสั้นเหมาะสำหรับปฏิบัติการกิจหลายอย่าง เช่น ลาดตระเวนทางอากาศ ลาดตระเวนติดอาวุธ บินคุ้มกันเฮลิคอปเตอร์ โจมตีเป้าหมายที่พื้นดิน ซึ่งเป้าหมายผู้ควบคุมอากาศยานหน้า ลำเลียงขนส่งทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ และการลำเลียงและการส่งกลับทางอากาศซึ่งเป็นภารกิจเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล” (กองทัพอากาศ, 2518, น. 72)

คุณสมบัติของเครื่องบินรุ่นดังกล่าวเหมาะสำหรับการปฏิบัติการในภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา เพราะสามารถเลี้ยวได้ในระยะแคบ ทำการโจมตีเป้าหมายได้ทันทีโดยไม่ต้องรอการชี้เป้า และสามารถปฏิบัติการสนับสนุนกำลังภาคพื้นดินได้อย่างใกล้ชิดและทำการชี้เป้าหมายให้กับเครื่องบินที่มีสมรรถนะสูงอย่างเครื่องบินไอพ่น

การปฏิบัติการลำเลียงทางอากาศ คันทา กู้ภัยและสนับสนุนทางอากาศ เป็นหน้าที่หลักของกองบินน้อยที่ 3 (นครราชสีมา) เป็นกองบินเฮลิคอปเตอร์ มีเครื่องบินประจำการคือเฮลิคอปเตอร์ 6 (UH-1) จากภารกิจหลักจึงทำให้กองบินที่ 3 ส่งกองบินไปปฏิบัติหน้าที่ตามฐานบินอื่นเมื่อเกิดเหตุวาทภัยและอุทกภัย

ในภาคกลางตอนบนมีกองบินที่ 4 (นครสวรรค์) มีภารกิจหลักคือ ปฏิบัติการทางอากาศยุทธวิธีและการป้องกันภัยทางอากาศ จึงทำให้บรรจุเครื่องบินไอพ่นโจมตี 6 (A-37) ติดอาวุธได้หลากหลายชนิด มีอำนาจการทำลายล้างสูง ซึ่งเครื่องบินแบบนี้ออกแบบสำหรับการต่อต้านการก่อการร้าย สามารถสนับสนุนภารกิจบินคุ้มกัน ภารกิจบินลาดตระเวนติดอาวุธ ภารกิจบินขัดขวางในเวลากลางคืน (กองทัพอากาศ, 2518, น. 77) จากคุณสมบัติทั้งด้านความเร็วและการทำลายล้างของเครื่องบินจะเห็นว่าเหมาะสมกับการประจำบริเวณภาคกลางตอนบนเพราะสามารถปฏิบัติการกิจในบริเวณภาคเหนือที่มีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาเป็นส่วนใหญ่ได้ดี

กองบินที่ 5 (ประจวบคีรีขันธ์) ปฏิบัติหน้าที่เป็นกองบินขับไล่ทิ้งระเบิดบรรจุเครื่องบินโจมตีและฝึกนักบินขับไล่ให้พร้อมรบเครื่องบินประจำการคือ บ.จ. 5 (OV-10) และส่งกำลังส่วนหนึ่งไปประจำการบินที่สงขลาสนับสนุนกำลังทางภาคพื้นดินซึ่งปฏิบัติการอยู่ทางภาคใต้ ซึ่งกองบินนี้ถือเป็นกองบินที่สำคัญอีกกองบินหนึ่งเนื่องจากเป็นกองบินหลักที่ควบคุมดูแลน่านฟ้าทั้งหมดของ

การขนส่งทางอากาศเป็นภารกิจของกองบินที่ 6 (ดอนเมือง) มีหน้าที่ส่งเครื่องบินออกลำเลียงอาวุธยุทโธปกรณ์และการส่งทางอากาศโดยร่มชูชีพ การทิ้งพลุส่งสว่าง การปฏิบัติทางจิตวิทยาในการทิ้งใบปลิวและการกระจายเสียงนอกจากนั้นยังมีภารกิจปฏิบัติลำเลียงสิ่งของ คน อาหารและยารักษาโรคเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติทางธรรมชาติทุกพื้นที่ในประเทศไทย ดังนั้นเครื่องบินที่

ประจำการกองบินคือเครื่องบินลำเลียงลำเลียง 2 (C-47) และเครื่องบินลำเลียง 4 (C-123) นอกจากภารกิจหลักของเครื่องบินลำเลียงที่กล่าวไปกองทัพอากาศได้ดัดแปลงให้สามารถใช้งานได้หลากหลายยิ่งขึ้นอย่างเครื่องบินลำเลียง 2 จำนวนหนึ่งติดตั้งอุปกรณ์ถ่ายภาพระบบอินฟราเรดแสดกนเนอร์ เพื่อค้นหาผู้ก่อการร้ายในป่าทึบและติดตั้งปืนกลสำหรับการโจมตีเป้าหมายภาคพื้นดิน (กองทัพอากาศ, 2518, น. 79) เป็นการเพิ่มสมรรถนะของเครื่องบินในรูปแบบหนึ่งของกองทัพอากาศให้เครื่องบินลำเลียงสามารถปฏิบัติภารกิจได้หลากหลายมากยิ่งขึ้นแม้กระทั่งการโจมตีที่บางครั้งสามารถทำได้โดยไม่ต้องรอเครื่องบินโจมตีเครื่องบินขับไล่หรือเครื่องบินทิ้งระเบิดสำหรับปฏิบัติภารกิจร่วมกัน

กองบินที่ 7 (ชลบุรี) เป็นกองบินลาดตระเวนและซีเป้าหมายเพื่อให้เครื่องบินที่มีสมรรถนะสูงโจมตีรวมทั้งปฏิบัติการทางจิตวิทยา บรรจุเครื่องบินตรวจการณ์ 2 (CESSNA) และเครื่องบินธุรกิจ 1 (Helio) โดยเครื่องบินเหล่านี้กองบินได้ส่งออกไปปฏิบัติการร่วมกับฐานบินอื่น (กองทัพอากาศ, 2518, น. 80) จะเห็นว่าเครื่องบินในกองบินนี้ไม่ได้มีภารกิจหลักที่หลากหลายเท่ากองบินอื่นเนื่องจากแต่เดิมกองบินอยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพเรือแต่เนื่องด้วยเกิดเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตันทำให้กองบินถูกควบคุมโดยกองทัพอากาศแทน

ในปัจจุบันกองบินได้มีการปรับเปลี่ยนขยายฝูงบินและฐานการบินเพิ่มขึ้นจากเดิมทำให้ตอนนี้มีกองบินทั้งหมด 11 แห่งเพื่อให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคทั่วประเทศประกอบกับการประจำการของเครื่องบินที่มีการบรรจุเครื่องบินรุ่นใหม่ที่มีคุณสมบัติที่หลากหลายและการไม่อยู่ในช่วงสภาวะสงครามทำให้ภารกิจในแต่ละกองบินได้ปรับเปลี่ยนไป

การบินหมุนรบแบบหมุนบินผาดแผลงเกิดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2494 โดยการเข้ามาของเครื่องบินขับไล่ที่นั่งเดียวปีกขึ้นเดียวแบบแบร์แคท (F8-F) จากสหรัฐอเมริกา เป็นเครื่องบินใบพัดที่ทันสมัยที่สุดในสนามรบสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความเร็วสูงสุด 425 น็อต ตัวเครื่องบินทอหุ้มด้วยโลหะล้วน ติดปืนใหญ่ตรงปีกข้างละ 2 กระบอก (หรือปืนใหญ่ขนาดเล็กกว่าข้างละ 4 กระบอก) เข้ามาประจำกองบินน้อยที่ 1 ฝูงบินที่ 2 (พิเศษ) ซึ่งการเข้ามาของเครื่องบินฝูงนี้เพื่อเป็นการเรียนรู้ยุทธวิธีการรบแบบการบินหมุนรบแทนการบินเดี่ยว ซึ่งในแต่ละหมู่รบจะมีวิธีการบินหมู่ที่แตกต่างกัน อย่างการบินหมู่รบที่ 4 มีชื่อว่า FINGER TIPS เป็นการบินที่จัดเรียงลำดับการบินรูปแบบนิ้วมือ โดยหมายเลข 1 เป็นหัวหน้าหมู่บินจะถูกหมายเลข 2 และหมายเลข 3 บินขนานข้างและมีหมายเลข 4 จะบินตามหลังหมายเลข 3 หากเปรียบนิ้วมือหมายเลข 1 คือนิ้วกลาง หมายเลข 2 และ 3 คือนิ้วชี้และนิ้วนาง ส่วนหมายเลข 4 คือนิ้วก้อย นอกจากนั้นขณะทำการบินเครื่องบินต้องสามารถพลิกกลางอากาศได้ซึ่งเป็นการบินแบบผาดแผลงเพื่อความรวดเร็วในการเลี้ยว ซึ่งวิธีการรบแบบหมุนรบเช่นนี้เป็นการลอกเลียนมาจากยุทธวิธีของการรบของ Werner Molders นายทหารยศพันเอกชาวเยอรมันสามารถทำการยิงเครื่องบินของข้าศึกได้จำนวนมากในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำการถ่ายทอดเทคนิคโดยนายทหารอเมริกันที่มาพร้อมกับการส่งเครื่องบินแบร์แคทให้กับกองทัพอากาศไทย (เนาวรัตน์ ทิวเวช, 2547, น. 148)

หลังการฝึกการบินครั้งนี้สำเร็จลงภายหลังเครื่องบินแบร์แคทได้ประจำการอยู่ที่กองบินที่ 4 ในการทำภารกิจต่อไป จะเห็นว่าการบินหมุนรบแบบหมุนบินผาดแผลงนี้เป็นครั้งแรกที่มีแบบแผนการนำยุทธวิธีการรบสมัยใหม่มาใช้ในการรบของกองทัพอากาศไทย หากเจอในสถานการณ์ในภาวะสงครามการรบระหว่างอากาศกับอากาศ การนำยุทธวิธีการบินหมู่ชนิดการบินผาดแผลงกลางอากาศอย่างฉับพลัน นำมาสู่ความเร็วซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการครองความเป็นเจ้าอากาศในการทำสงคราม

การเข้ามาของเครื่องบินนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของกองทัพอากาศ ประกอบการได้รับอิทธิพลมาจากเหตุการณ์โลกในการเกิดสงครามโลกทั้งสองครั้งและการเกิดสงครามเย็นในการนำเครื่องบินแต่ละรุ่นมาใช้งาน นำมาสู่แบบแผนการจัดกำลังรบในการจัดตั้งกองบินและการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละกองบินที่เหมาะสมตามสภาพภูมิประเทศและสมรรถนะของเครื่องบินที่เข้าประจำการ การเข้ามาของเครื่องบินที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาซึ่งยุทธวิธีการรบที่ทันสมัยและมีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น

ผลกระทบต่อการพัฒนาการบินพลเรือน

ทศวรรษ 2460 กองทัพอากาศมีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานราชการพลเรือน การร่วมมือกับกรมสาธารณสุขในการส่งแพทย์และเวชภัณฑ์ทางอากาศไปจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเกิดการระบาดไข้ทรพิษและอหิวาตกโรค ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2464 โดยเครื่องบินได้ออกจากจังหวัดนครราชสีมาไปยังจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งใช้เวลาในการเดินทาง 3 ชั่วโมง 8 นาที (กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร, 2525, น. 236) ต่างจากเดิมที่ต้องใช้เวลาประมาณครึ่งเดือนในการเดินทางไปถึงจุดหมาย หากต้องการเดินทางอย่างเร่งด่วนหรือแม้กระทั่งการขนส่งสิ่งของโดยเลือกพาหะโดยสารเป็นเครื่องบินจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเลยทีเดียว

หากย้อนไปสองปีก่อนการจะมีภารกิจในการร่วมกับกรมสาธารณสุข การทดลองการขนส่งไปรษณีย์ทางอากาศเริ่มต้นขึ้นโดยจอมพล สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ โปรดเกล้าฯ ให้นำเครื่องบินเบรเกต์ 14 ไปยังจังหวัดจันทบุรี จุดประสงค์หลักของภารกิจนี้คือเพื่อทดลองการคมนาคมทางอากาศ ได้มีการนำถุงไปรษณีย์ไปส่งยังจังหวัดจันทบุรีและรับถุงไปรษณีย์กลับมายังพระนครด้วย จากผลการทดลองดังกล่าวทำให้ พ.ศ. 2465 กรมอากาศยานร่วมกับไปรษณีย์โทรเลขเปิดสายการบินไปรษณีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางตอนบนเพื่อขนส่งไปรษณีย์ โดยหน้าที่หลักของกรมอากาศยานเป็นเพียงแค่พาหนะในการขนส่ง จนกระทั่งกรมอากาศยานได้รับคำสั่งจากกระทรวงกลาโหมยกเลิกการบินไปรษณีย์ รับมอบหน้าที่ให้กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงคมนาคมดำเนินการต่อไปตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2474 จึงทำให้กิจการบินของพลเรือนจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับกองทัพอากาศอีกต่อไป การบินพาณิชย์ได้เริ่มต้นขึ้นก่อนการแยกดำเนินการอย่างเป็นทางการโดยการจัดตั้งบริษัทการบินไทย พ.ศ. 2473 (นระ คมนามูล, 2525, น. 28)

เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้การบินพาณิชย์ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากเครื่องบินที่ทำการขนส่งในเส้นทางเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน-แม่สะเรียง ถูกเครื่องบินฝ่ายตรงข้ามยิงตก จึงได้งดทำการบินเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2488 กองทัพอากาศได้เข้ามาดูแลการบินพลเรือนอีกครั้งหลังจากสิ้นสุดสงคราม

เมื่อสงครามจบลงสายการบินต่างประเทศได้เข้ามาบริการการบินมายังกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2489 กองทัพอากาศได้เปิดสายการบินจากดอนเมืองไปยังพิษณุโลก ลำปางและเชียงใหม่ ดอนเมืองไปยังภูเก็ตและสงขลา โดยใช้เครื่องบินดาคอตต้า (DC-3) ในการดำเนินการบินและได้ดำเนินการโอนกิจการคืนไปยังบริษัทการบินพาณิชย์อีกครั้งหนึ่งในปีถัดมา (นระ คมนามูล, 2525, น. 28)

การจัดการน่านฟ้ามีความสำคัญมากเนื่องจากการเจริญเติบโตของการบินพลเรือนทั้งในระดับประเทศและโลกทำให้จำนวนเครื่องบินที่เข้าออกภายในประเทศหรือบินผ่านน่านฟ้าจำนวนมาก ทำให้บริษัทวิทยุการบินซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมการบินเส้นทางการบินในน่านฟ้าเข้ามามีบทบาท ในตอนแรกเป็นการดำเนินงานโดยเอกชนโดยอาศัยบริการการควบคุมการบินของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในนามสหประชาชาติ โดยมีที่ตั้งท่าอากาศยานดอนเมืองชั่วคราวโดยใช้ตึกกองบัญชาการทหารอากาศชั้นบนสุดในการควบคุมการจราจร โดยมีนายทหารอากาศจำนวน 13 นาย เข้าสมทบเป็นนายทหารติดต่อเพื่อศึกษาการปฏิบัติงานการควบคุมการจราจรจากเจ้าหน้าที่ทหารอังกฤษ ซึ่งหากชุดควบคุมทางอากาศชุดนี้ถือนอกไปจะทำให้ไม่มีหน่วยงานควบคุมกิจการการบิน ดังนั้นสายการบินของบริษัท Aeronautical Radio Inc. (ARINC) แห่งกรุงวอชิงตันร่วมมือกับบริษัท International Aeradio Limited (LAL) แห่งกรุงลอนดอนขอให้รัฐบาลไทยอนุมัติจัดตั้งกิจการบริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย นำมาสู่การจัดตั้งใน พ.ศ. 2491 โดยการซื้ออุปกรณ์จากอังกฤษและอเมริกา (เผด็จ ลิ้มปัสวีส์ตี, 2545, น. 17) บทบาทของนายทหารอากาศต่อกิจการบินพลเรือนยังคงมีอยู่เพราะมีนายทหารอากาศชุดแรกเป็นพนักงานควบคุมจราจรทางอากาศตามวิธีการแผนใหม่รุ่นแรก

ใน พ.ศ. 2497 ได้มีการออกพระราชบัญญัติการเดินอากาศจากกระทรวงคมนาคม เนื่องจากการเดินอากาศจำเป็นต้องมีการจัดการที่รัดกุมและเป็นสากลมากขึ้น เพื่อกำหนดข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบินพลเรือนรวมถึงการตั้งขอกล่าวาคติ

การเดินทางอากาศ หากสังเกตผู้ที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมในปีเดียวกันก็ยังคงเป็นจอมพลอากาศพื้น ธรณอากาศ ฤทธาณีนี หนึ่ง ในคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการบินพลเรือนข้างต้น (สมชาย พิพิธวัฒน์, 2542, น. 44) กิจการบินพลเรือนได้ถูกควบคุมโดยกองทัพอากาศอีกครั้งในปี 2499 โดยเป็นข้อเสนอจากผู้อำนวยการองค์การบริหารวิเทศกิจแห่ง สหรัฐอเมริกา (USOM) เสนอต่อสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติให้รวมกิจการการบินพลเรือน โดยกระทรวงคมนาคมจึงเสนอ หลักการนี้ต่อคณะรัฐมนตรีและได้รับอนุมัติให้กองทัพอากาศเป็นผู้ดำเนินการด้านวิทยุการบินระหว่างประเทศต่อจากภาคเอกชน (เผด็จ ลิ้มปิสวัสดิ์, 2545, น. 17)

การควบคุมของกองทัพอากาศทำให้การทำงานไม่มีความซับซ้อน มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพต่อการจัดการเส้นทาง การบินในน่านฟ้าของไทยเพราะท่าอากาศยานของกรุงเทพฯ หากดูตามสภาพทางภูมิศาสตร์และเส้นทางการบินจะเห็นว่าไทยเป็น ศูนย์กลางการบินพาณิชย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเข้ามาจัดการของ USOM ในการดำเนินงานด้านวิทยุการบินไม่เพียงแต่ เพื่อการบินเชิงพาณิชย์ แต่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบินในการทหารของสหรัฐอเมริกาที่จะเข้ามาตั้งฐานการบินในไทยและทำ การบินในช่วงสงครามเวียดนาม

สรุปและอภิปรายผล

การเติบโตของกองทัพอากาศตั้งแต่แรกเริ่มในการก่อตั้งเป็นแผนกการบิน พ.ศ. 2454 ครั้งแรกในไทย จุดประสงค์หลักก็ เพื่อที่จะพัฒนาประเทศให้มีกองกำลังทางอากาศเหมือนอย่างประเทศอื่นทางยุโรป และได้รับการสนับสนุนจากจอมพลสมเด็จพระเจ้า ฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถและพระบรมวงศานุวงศ์ในการจัดหาทหารไปเรียนการบินและการจัดซื้อ เครื่องบินที่เป็นกำลังสำคัญครั้งปฐมบท จากการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการของอากาศยานและเทคโนโลยีการบิน ของกองทัพอากาศไทย ได้แก่ การผลิตเครื่องบินของกรมโรงงานอากาศยานจากกำลังพลที่มีความรู้ด้านการบินและช่างเครื่องที่ได้ เรียนรู้มาจากการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่กองทัพอากาศสามารถจับต้องเทคโนโลยีรุ่นบุกเบิกของเครื่องบินได้ แต่ได้เกิดจุด เปลี่ยนในสงครามโลกครั้งที่ 2 เทคโนโลยีการบินแบบใหม่ของเครื่องบินไอพ่นเข้ามา ทำให้ไทยเริ่มวางรากฐานการเปลี่ยนแปลงใน การรับเทคโนโลยีการบินสมัยใหม่ด้วยความช่วยเหลือทางด้านทหารของสหรัฐอเมริกาในยุคสงครามเย็นเป็นหลัก

จากการพัฒนาอากาศยานและเทคโนโลยีการบินของกองทัพอากาศไทยดังกล่าวร่วมกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นส่งผล กระทบต่อโครงสร้างกองทัพอากาศที่มีความจำเป็นในการขยายกองทัพให้มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้นและการจัดการกำลังรบโดยตั้ง กองบินเพิ่มขึ้นแบ่งออกตามความแตกต่างกันของสมรรถนะเครื่องบินที่เข้าประจำการ ทำให้ภารกิจหลักของแต่ละกองบินมีความ ต่างกันและสอดคล้องตามสภาพภูมิประเทศที่ตั้งของกองบิน รวมถึงเป็นกำลังสำคัญในการควบคุมด้านวิทยุการบินของการบิน พาณิชย์

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของเครื่องบินกับกองทัพอากาศ เป็นการพัฒนาที่ควบคู่กับการขยายตัวของกองทัพมาโดยตลอด ซึ่ง เครื่องบินเป็นเทคโนโลยีที่สำคัญที่ทำให้กองทัพอากาศมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกองทัพอื่น กล่าวคืออากาศยานเป็นพาหนะและ อาวุธหลักสำคัญของกองทัพอากาศในการรบไม่ว่าจะเป็นทางอากาศหรือการรบทางภาคพื้นดิน ถ้าหากไม่มีเครื่องบินก็จะมี กองทัพอากาศ ปัจจัยหนึ่งที่นำพินิจของการรบโดยเครื่องบินคือเรื่องของการเข้าโจมตีด้วยความรวดเร็ว แสดงให้เห็นถึงอำนาจ เครื่องบินในการครองอากาศเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสงครามในการเผชิญศึกต่อฝ่ายตรงข้าม เป็นเหตุให้เครื่องบินมีการพัฒนา เทคโนโลยีการบินให้มีสมรรถนะสูงและทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาพัฒนาการเทคโนโลยีการบินที่นอกเหนือจากเครื่องบินเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเทคโนโลยีการบินสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในการทำสงครามร่วมกับเครื่องบินรบ ทำให้เห็นภาพของการทำงานในการรบที่เป็นกระบวนการชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ควรศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและเหตุการณ์ที่เทคโนโลยีการบินมีบทบาทเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่าส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

เอกสารชิ้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

ประกาศเรื่องใช้ความตกลงว่าด้วยความช่วยเหลือทางการทหารระหว่างรัฐบาลประเทศไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกา. (2493, 20 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 67 ตอนที่ 57.

พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกลาโหม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2479. (2480, 12 เมษายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 54 ตอนที่ 0ก.

หนังสือ

กองทัพอากาศ. (2518). **60 ปีกองทัพอากาศ**. กรุงเทพฯ: กองทัพอากาศ.

กองทัพอากาศ. (2530). **72 ปี กองทัพอากาศ**. กรุงเทพฯ: กองทัพอากาศ.

กองทัพอากาศ. (2549). **นภาพุภาพใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร**. กรุงเทพฯ: กองทัพอากาศ.

กองทัพอากาศ. (2530). **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลอากาศพื้น รณนภาภค ฤทธาคณี**. กรุงเทพฯ: กองโรงพิมพ์กรมสารบัญทหารอากาศ.

กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร. (2525). **ประวัติศาสตร์กองทัพไทยในรอบ 200 ปี พ.ศ. 2325- 2525**. กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร.

ณัฐพล ใจจริง. (2559). **กบฏบวรเดช : เบื้องแรกปฏิวัติสยาม 2475**. กรุงเทพฯ: มติชน.

ดิเรก ชัยนาม. (2560). **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

ทวี จุลทรัพย์, พลอากาศเอก. (2517). **ชาติอยู่เหนือสิ่งอื่นใด บันทึกความจำ ของ พลอากาศเอกทวี จุลทรัพย์**. (ม.ป.ม.).

ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2555). **ปฏิวัติ 2475 และรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

นระ คมนามูล. (2551). **เทคโนโลยีการบินและกิจการท่าอากาศยาน**. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือแพร่วิทยากรเพื่อการพัฒนาประเทศ.

เนาวรัตน์ ทิวะเวช. (2547). **อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พลอากาศเอกเฉลิม ทิวะเวช**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

แบร์ดี แอล. วิลเลียม. (2539). **เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย**. แปลโดย วริยา ศ. ชินวรรณ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.

เผด็จ ลิ้มปัสวดี. (2545). **5 ทศวรรษวิทยุการบินแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: วิทยุการบินแห่งประเทศไทย.

เอกสารอ้างอิง

มูลนิธิบ้านพระยาเฉลิมอากาศ. (2555). สยามหะระ ชีวิตห้าแผ่นดินของ “นักบินไทยหมายเลข 1” พลอากาศโท พระยาเฉลิมอากาศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บัวสรวง.

สัญญาชัย สุวังบุตร และอนันต์ชัย เลาะห์พันธุ์. (2558). ยุโรป ค.ศ. 1815-1918. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2553). แผนชิงชาติไทย ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐ สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2491-2500). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.

วิทยานิพนธ์

ยุรรัตน์ พันธุ์ยุรา. (2531). กองทัพอากาศกับการเมืองไทย พ.ศ. 2480-2519. วิทยานิพนธ์. อ.ม.

(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Settlement of Yunnan in Mae Hong Son province in Thailand

ศัทริน จันทระเกษม¹ยงยุทธ วิถีไตรรงค์²

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่อง การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์เพื่อ ศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาการเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ค้นคว้าจากหอสมุดพระราชวังสนามจันทร์ ค้นคว้าในเว็บไซต์ และออกภาคสนามลงพื้นที่ที่บ้านสันติชลและบ้านรักไทยเพื่อสอบถามข้อมูลการอยู่อาศัยของคนในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ชาวจีนยูนนานอพยพหนีเหตุการณ์สงครามกลางเมืองจีนเข้ามาอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนกระจายตัวเป็นหมู่บ้าน 3 แห่ง คือ บ้านรุ่งอรุณ บ้านรักไทย และบ้านสันติชล ปัจจัยในการตั้งถิ่นฐานคือมีที่ทำกินและสามารถสร้างรายได้ อยู่ใกล้แหล่งน้ำ เหมาะแก่การทำเกษตร ในด้านการท่องเที่ยว ก่อนที่จะกลายเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เคยเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด แต่ก็ได้มีการปราบปรามจนหมด ด้วยศักยภาพทางทัศนียภาพและวัฒนธรรมจีนที่มีอยู่ จึงเป็นส่วนที่ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น อาหารยูนนาน การสร้างบ้านดิน ส่วนอีกปัจจัยคือสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนและชี้ให้เห็นความสำคัญของปัญหาเพื่อนำไปพัฒนาหมู่บ้าน

คำสำคัญ: การตั้งถิ่นฐาน จีนยูนนาน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

The objectives are analyzed the settlement of the ethnic group, Yunnan in Mae Hong Son province in Thailand, and the way of the area to be a cultural tourist attraction. The results revealed that the emigration of Yunnan's people to Mae Hong Son, The North Thailand cause of Chinese Civil War in 1949. They have settled at Rung Arun Village, Rakthai Village and Santichon Village. The settlement factors are water supply and land suitability for agriculture. The history of this area before the big change of the village to become a cultural tourist attraction and wellknown in now a day, it used to be a drug trafficking route. Since the eradicated of drug that related to their potential of scenery and Chinese cultural, the cultural tourist attraction such as Yunnan's food, Earth-house. Moreover, the participation to make community of their village is the right further way to develop their village.

Keywords: settlement, Yunnan, cultural tourist attraction

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² อาจารย์ ดร. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

“การตั้งถิ่นฐาน” เป็นการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงประสานเกื้อกูล มีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์ ในฐานะที่เป็นจุดกำเนิด ระบบสังคม การปกครอง และวัฒนธรรม (เต็มศิริ จงพูนผล อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2016)

ปัจจัยที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐาน แบ่งได้เป็น ปัจจัยทางกายภาพ ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ได้แก่ สภาพอากาศ สภาพภูมิประเทศ และน้ำ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ เป็นจุดกำเนิดให้เกิดปัจจัยอื่น ๆ ตามมา คือปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันนำไปสู่การเกิดสัมพันธ์ของมนุษย์ในพื้นที่ถิ่นและระหว่างพื้นที่อื่น ในทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ทางตอนใต้ในเขตมณฑลยูนนานของประเทศจีน มีอาณาเขตติดกับเมืองรัฐฉาน ประเทศเมียนมา ซึ่งวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานจึงเผยแพร่เข้าสู่ประเทศไทยตอนบนที่มีอาณาเขตติดกับเมืองรัฐฉาน ประเทศเมียนมา และเด่นชัดขึ้นเมื่อชาวจีนผู้อพยพจากสงครามกลางเมืองระหว่างกองทัพปลดแอกประชาชนคอมมิวนิสต์และกองทัพของรัฐบาลจีน คณะชาติกั๋วมินตั้ง อพยพเข้าสู่ประเทศเมียนมาและอพยพลงมาสู่ประเทศไทยตอนบน ชาวจีนส่วนหนึ่งเข้าไปตั้งถิ่นฐานบริเวณ ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อีกส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิประเทศจีนยูนนานเป็นภูเขาสูงในทางตะวันตกคล้ายกับลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานแล้ว มีการสร้างบ้าน การดำรงชีวิต ภูมิปัญญาในลักษณะวิถีชีวิตของชาวจีนยูนนาน ภายหลังมีการตั้งเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงและวัฒนธรรมที่โดดเด่น เกิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ บ้านรักไทย หมู่บ้านสันติชล และบ้านรุ่งอรุณ

ในเวลาไม่เกิน 30 ปี การพัฒนาอุตสาหกรรมและการคมนาคมสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวขยายตัวเข้าไปชุมชน และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ จึงต้องมีนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ดังนั้น กรณีศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุ การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานที่อพยพมาในแม่ฮ่องสอน เกิดเป็นวิถีชีวิตชาวจีนผสมผสานกับวิถีชีวิตของชาวไทย รวมไปถึง การกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว การจัดการให้แหล่งท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวในจำนวนที่พอดีและการอนุรักษ์วัฒนธรรมจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาการเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านชาวจีน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของโครงการวิจัยด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ทำการศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือบ้านรุ่งอรุณ ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านรักไทย ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ รวมถึงในสื่อออนไลน์ เพื่อให้เข้าใจประวัติศาสตร์และที่มาของการตั้งถิ่นฐานเพื่อหาข้อเท็จจริง

1.2 พื้นที่ทำการศึกษาคือ บ้านรักไทยและบ้านสันติชล โดยการเข้าไปพูดคุยกับผู้คนในหมู่บ้าน อย่างไม่เป็นทางการ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์กับเอกสารต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้

2. การเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านชาวจีน

2.1 ข้อมูลการท่องเที่ยวศึกษาจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ และสื่อออนไลน์ และลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บข้อมูลที่บ้านรักไทยและบ้านสันติชลเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561

ผลการวิจัย

1. การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การอพยพของชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยด้วยสาเหตุจากสงครามกลางเมืองจีน ที่เป็นสงครามทางอุดมการณ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคประชาธิปไตย เป็นการอพยพที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศไทย มีชาวจีนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก กระจายตัวทั้งตอนเหนือและตอนใต้ของเมืองไทย ทางตอนเหนือจะเข้ามาทางประเทศเมียนมา และเข้าสู่ประเทศไทยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่และเชียงราย ส่วนทางตอนใต้ล่องเรือเข้าท่าเรือมะละกา บริเวณประเทศมาเลเซีย แต่ในบทความนี้จะกล่าวถึงผลการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานบริเวณบ้านรุ่งอรุณ

ใน พ.ศ. 2493 – 2504 ชาวโกกั้ง ซึ่งเป็นชาวจีนกลุ่มหนึ่ง อาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา บริเวณรัฐฉาน จากเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างชาวไทยใหญ่และรัฐบาลเมียนมา เกิดขึ้นจากปัญหาการค้ายาเสพติดและนำไปสู่การปะทะโดยการใช้กำลังและอาวุธ ชาวโกกั้งเมื่อไร้ทางสู้จึงพากันอพยพออกนอกประเทศ ส่วนหนึ่งไปทางแม่น้ำสาละวินและส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทย มีผู้นำคือโลซิงฮัน เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านแม่สุยะจีน (บ้านรุ่งอรุณในปัจจุบัน) แต่โดนทางการไทยส่งตัวกลับให้เมียนมาใน พ.ศ. 2516 ดังนั้น เมื่อไม่มีผู้นำกองทัพ กองกำลังทหารไทใหญ่ที่อยู่ในเขตแดนเมียนมาตัดสินใจอพยพเข้ามาในประเทศไทยที่บ้านรุ่งอรุณ โดยปัจจัยในการตั้งถิ่นฐานสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1.1.1 เลือกจากการคมนาคม และความปลอดภัย เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบเส้นทางระหว่างรัฐฉาน ที่ตั้งของชาวโกกั้งและจังหวัดแม่ฮ่องสอน เส้นทางไปรัฐฉานนั้นมีความลำบาก จึงเลือกเดินทางเข้ามาไทยประเทศไทย

1.1.2 อีกปัจจัยหนึ่งคือ ความสงบ เนื่องจากประเทศไทยไม่มีการสู้รบและสงคราม และบ้านรุ่งอรุณมีลำน้ำที่สำคัญต่อการบริโภคคือลำห้วยสุยะ

1.2 การตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านรักไทย

ในพ.ศ. 2510 เป็นปีที่เกิดสงครามเขาค้อ บริเวณผาตั้ง จังหวัดเพชรบูรณ์ นายพลหลี อดีตผู้บัญชาการทหารบกคุณหมิง พรรคกัวมินตั๋ง ที่นำกองทัพเข้าสู้รบสงครามระหว่างรัฐบาลไทยและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้สั่งการให้นายกุเหล่าจกระจ่ายอำนาจเป็นกองร้อยเล็ก ๆ เผื่อหวังพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และหาพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้ได้ จึงเลือกบริเวณบ้านนาป่าแปง ซึ่งบริเวณนั้นเป็นเขตชายแดน ดังนั้นจึงเกิดการตั้งถิ่นฐานขึ้น แต่ภายหลังมีการจับได้ว่ากองทัพพม่า จึงหนีเข้าเมียนมาและย้ายเข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกครั้ง โดยเปลี่ยนจากบ้านนาป่าแปงเป็นตั้งถิ่นฐานที่บริเวณบ้านแม่่อใหม่ หรือบ้านรักไทยในปัจจุบัน

ปัจจัยในการเลือกที่ตั้งบริเวณบ้านรักไทยคือ เลือกจากสภาพภูมิประเทศ เพื่อการดำรงชีวิต ภูมิประเทศ บริเวณบ้านรักไทยอยู่ท่ามกลางภูเขาสลับซับซ้อน แต่มีที่ราบกลางหุบเขา ง่ายต่อการทำเกษตรมากกว่าที่บ้านนาป่าแปกเพราะ พื้นที่บริเวณบ้านนาป่าแปกเป็นที่ราบเชิงเขา นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งเหมาะในการทำการเกษตรและการ บริโภค

ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการอาศัยอยู่ในประเทศไทยของชาวจีนยูนนานคือความไม่สงบของกองทัพทหารจีน คณะชาติ ดังนั้นจึงต้องมีการเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับไต้หวันเพื่อหาข้อตกลงในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทย เมื่อเจรจาเรียบร้อยแล้วเสร็จ มีมติว่าให้นายพลตันและนายพลหลี อดีตผู้บัญชาการทหารบกคุณหมิง พรรคก๊กมินตั๋งอาศัยอยู่ในประเทศไทยในฐานะผู้อพยพลี้ภัย ยินยอมต่อกฎหมาย

1.3 การตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านสันติชล

พบว่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน พ.ศ. 2518 นายเลาล้อ ล้อจา เป็นชาวจีนจากเขตเฉิงชู่ยั้ง มณฑลยูนนาน ประเทศจีน แรกเริ่มคือการเข้าไปค้าขายในประเทศเมียนมา แต่กลับประเทศจีนไม่ได้ จึงเดินทางมาประเทศไทย มีจุดมุ่งหมาย อยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ แต่ได้รับอุบัติเหตุขึ้นระหว่างทาง ชาวลีซอที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นเข้ามาช่วยเหลือ หลังจากนั้นจึงสร้างครอบครัวด้วยกันก่อนจะอพยพไปทำทะเบียนราษฎรที่บ้านฝูพร้อมครอบครัว อาศัยอยู่ที่นั่นได้สองปี จึงย้ายไปที่บ้านสันติชล ซึ่งสาเหตุและปัจจัยในการตั้งถิ่นฐานมีดังนี้

1.3.1 นายเลาล้อ ล้อจา ต้องการให้บุตรชายได้เรียนหนังสือ จึงจำเป็นต้องย้ายที่อยู่ไปที่อำเภอปาย ช่วงแรกอาศัยอยู่ใกล้หม้อสยิด แต่ชีวิตที่ดำรงด้วยการเกษตรเป็นหลัก นายเลาล้อ ล้อจาจึงชวนเพื่อนบ้านชาวจีนไปหาพื้นที่ในที่เหมาะสม

1.3.2 เลือกทำเลที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตด้วยการเกษตร โดยใช้หลักเฟิงสุ่ยในการตั้งถิ่นฐาน หลักเฟิงสุ่ยคือการดูทิศทางน้ำและลม เพราะชาวจีนเชื่อเรื่องฮวงจุ้ย ถ้าเฟิงสุ่ยดีจะเจริญ ลูกหลานจะมีชีวิตที่ดีและประสบความสำเร็จ ซึ่งพื้นที่บริเวณบ้านสันติชลมีหลักเฟิงสุ่ยที่ถูกต้อง คือ หลังหมู่บ้านคือภูเขาสลับซับซ้อน บ่งบอกถึงความแข็งแกร่ง และมีลำน้ำสองสาย เปรียบเสมือนเลือดหล่อเลี้ยงชีวิต ดังนั้นจึงตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้

2. การเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหมู่บ้านชาวจีน

จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านชาวจีนยูนนานทั้งสามหมู่บ้าน คือบ้านรุ่งอรุณ บ้านรักไทยและบ้านสันติชลเคยเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด เป็นที่พักขนาดใหญ่ เนื่องจากภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน จึงง่ายต่อการหลบซ่อน การมียาเสพติดเข้ามาทำให้กลายเป็นหมู่บ้านปิด ไม่มีใครกล้าเข้ามา จึงเกิดเป็นปัญหาในชุมชน ส่งผลต่อการดำรงชีวิต เนื่องจากไม่มีความปลอดภัยและด้านเศรษฐกิจคือ ไม่มีรายได้เข้าชุมชน

หลังจากมีการปราบปรามยาเสพติดใน พ.ศ. 2546 ทำให้ยาเสพติดหมดไปจากหมู่บ้าน ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้เข้ามาช่วยเหลือ ใช้วิธีการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อให้ทุกคนได้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน มีการระดมความคิดและหาจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรค จากนั้นวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชน

2.1 บ้านรุ่งอรุณ

ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและชาวบ้านได้ระดมความคิดว่าหลังจากยาเสพติดหมดไป ควรพัฒนาหมู่บ้านอย่างไร ได้ข้อสรุปว่าจะทำการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยนำเอาศักยภาพด้านบวก คือด้านวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนาน ชาวไทใหญ่ และชาวลาหู่เข้ามาเป็นจุดขาย เช่น อาหาร การแต่งตัว เผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รับรู้ การเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีการทดลองเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามา มีมัคคุเทศก์ในหมู่บ้านคอยอธิบายรายละเอียดสถานที่ แต่ปัญหาคือมัคคุเทศก์ไม่มีทักษะและภาษาไม่แข็งแรง ทางแก้ไขคือ ค่อย ๆ ฝึกพูดและเตรียมการล่วงหน้า

นอกจากนี้หมู่บ้านรุ่งอรุณมีจุดเด่นอีกคือ พื้นที่ทางธรรมชาติและพื้นที่ประวัติศาสตร์ สามารถจัดเส้นทางการศึกษาเส้นทางธรรมชาติได้ มีแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

2.1.1 ถ้ำรุ่งอรุณ แต่ก่อนเป็นที่พักขนาดใหญ่ แต่เมื่อมีการกำจัดจึงหมดไป ปัจจุบันถ้ำรุ่งอรุณเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

2.1.2 วัดป่าถ้ำวัวสุญญตาราม เป็นพื้นที่ราบกว้าง โดยรอบเป็นป่าไม้ แหล่งน้ำที่ใกล้ที่สุดคือลำห้วยสุยะ มีลานวิปัสสนา ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก วัดป่าถ้ำวัวสุญญตารามได้รับรางวัลสถานที่ปฏิบัติธรรมดีเด่นใน พ.ศ. 2552

2.1.3 น้ำตกชูซ่า เป็นน้ำตกที่มีต้นน้ำมาจากดอยลูกช้าง ไหลลงลำห้วยแม่สุยะ เป็นการท่องเที่ยวศึกษารวมชาติ โดยเริ่มต้นเดินทางจากหมู่บ้านรุ่งอรุณเพื่อไปยังน้ำตก ระยะทาง 8 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง โดยเส้นทางรอบ ๆ จะเป็นป่าเขา มีพืชพรรณธรรมชาติขึ้นจำนวนมาก มีความอุดมสมบูรณ์

2.1.4 ถ้ำกะลา ถ้ำผีแมน หรือโลงผีแมน จากการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี คือโลงไม้จำนวนมาก และเครื่องประดับของมนุษย์ยุคหิน บ่งบอกถึงการดำรงชีวิตในขณะนั้น ปัจจุบันเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดี

2.2 บ้านรักไทย

เริ่มมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2534 แต่ยังไม่ได้รับความนิยม จากปัญหาเสพติด การคมนาคมและการจัดการการท่องเที่ยว ยังไม่ดีพอ ทำให้นักท่องเที่ยวน้อย เส้นทางที่เป็นภูเขาสูงและไม่มีการตัดผ่าน เดินทางเข้ามาลำบาก รวมทั้งไม่มีความร่วมมือกันภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในด้านการท่องเที่ยว ภายหลังแม้จะมีหน่วยงานของรัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ ประชาสัมพันธ์ให้คนเข้ามาท่องเที่ยว โดยขายจุดเด่นคือ การชิมชา แต่ผลประโยชน์ไม่ตกถึงชาวบ้าน จึงไม่สำเร็จเท่าที่ควร

เมื่อมีการเข้ามาของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยใน พ.ศ. 2547 ทำให้ยกระดับอาชีพและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสร้างชุมชนเข้มแข็ง ห้างไกลยาเสพติด มีการระดมความคิด ศึกษาดูงานนอกสถานที่ จัดเวทีอบรมด้านอาชีพและแนะนำแนวทางในการท่องเที่ยว สรรวจศักยภาพของชุมชน พบว่ามีจุดขายที่หลากหลาย โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมชาวจีน เช่น วัฒนธรรมอาหาร การสร้างบ้านดิน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาสร้างรายได้และเพิ่มคุณค่าแก่ชุมชนได้

ปัจจุบันบ้านรักไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นที่นิยมอย่างมาก เนื่องจากมีการประชาสัมพันธ์ในหลายทาง เช่น ทางสื่อโทรศัพท์ วิทยุ ทางโซเชียลมีเดีย จึงมีนักท่องเที่ยวตลอดทั้งปี โดยเฉพาะช่วงปลายปี และช่วงเทศกาลปีใหม่ เพราะนักท่องเที่ยวเดินทางไปสัมผัสอากาศเย็น อีกทั้งการคมนาคมในปัจจุบันดังนั้นจึงมีการรองรับนักท่องเที่ยวด้านที่พัก ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบแต่ส่วนใหญ่เป็นโฮมสเตย์ของชาวบ้าน และเปิดเป็นร้านอาหารจีน ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายชา เพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับวัฒนธรรมจีน

ภาพที่ 1 บ้านรักไทย

2.3 บ้านสันติชล

การท่องเที่ยวเกิดขึ้นด้วยการได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสหกรณ์ที่สูง เพราะเห็นว่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการถนอมอาหารสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้ จึงนำมาเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยว ขจัดปัญหาเสียดิต รูปแบบการท่องเที่ยวของบ้านสันติชลเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวจีนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว พื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะแบ่งออกจากที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน บริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมท่องเที่ยว คือ การขี่ม้า การยิงหน้าไม้ การเล่นโล้ชิงช้า การเช่าชุดจีนถ่ายรูป สร้างกำแพงเมืองจีนจำลองขนาดเล็กสามารถถ่ายรูปและขึ้นไปดูเป็นจุดชมวิวได้ จะมีเวลาปิดแหล่งท่องเที่ยวประมาณหกโมงเย็น ส่วนในช่วงเช้าสามารถขึ้นไปชมทะเลหมอกหุบเขาไหลบนจุดชมวิวได้ ซึ่งในส่วนนี้จะต้องจองรถของคนในชุมชนขึ้นไป ในส่วนของร้านอาหารจะเป็นร้านอาหารจีน อาหารที่นิยมคือ ขาหมูยูนนาน บะหมี่ยูนนาน หมั่นโถวทอด และเห็ดหอมอบซีอิ๊ว นอกจากนี้ยังมีร้านขายของที่ระลึกและขายชา บัวย เครื่องเทศจีน แสดงถึงวัฒนธรรมจีน

ภาพที่ 2 บ้านรักไทย

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพจะเลือกพื้นที่ที่สามารถทำการเกษตรได้ อยู่ใกล้แหล่งน้ำ เพื่อใช้เป็นแหล่งอุปโภคและบริโภค และมีดินที่สามารถเพาะปลูกได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณา ขโหลธร (2555) ที่ว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนบริเวณตลาดเก่าห้องอำเภอ บางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี จะตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แหล่งน้ำ และมีดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรและอยู่อาศัย เนื่องจากต้องทำการค้าขาย คำนึงถึงการทำมาหากิน

ในส่วนของการเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านชาวจีน เกิดขึ้นเพื่อสร้างรายได้และยกระดับอาชีพให้กับชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้กลายเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน แต่ละชุมชนนำเอาจุดเด่นทางวัฒนธรรมมาเป็นจุดขาย คือวัฒนธรรมด้านอาหาร วิถีชีวิต และภูมิปัญญาจีน เผยแพร่ผ่านการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาฆะ ชิตตะสังคะ และคณะ (2559) ศักยภาพของชุมชนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน มีความพร้อมที่จะบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพในความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ไม่ค้ำหายตามยุคสมัย

ข้อเสนอแนะ

อาจศึกษาการกลายเป็นเมืองของพื้นที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การคมนาคม อินเทอร์เน็ต หรืออาหารจานด่วน ว่าเข้าไปผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างไร และความพึงพอใจของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยและสร้างสรรค์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2562

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

นำพลวัลย์ กิจรักษ์สกุล. 2528. ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

วิทยานิพนธ์

กฤษณา ขโหลธร. 2555. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานชาวจีนในตลาดเก่าห้อง. วิทยานิพนธ์, สาขาเอเชียศึกษา, คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

Thai PBS. 2561. โฉมหน้า”บรรพบุรุษคนไทยยุคน้ำแข็งตอนปลาย อายุ 13,000 ปีครั้งแรก. สืบค้นจาก

<https://news.thaipbs.or.th/content/269779>

ปิยวุฒิ โลสุยะ, สุเมธ แซ่หยาง, อาฉิ่ง แซ่จ่าง. 2550. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมบ้านรุ่งอรุณ.

สืบค้นจาก http://elibrary.trf.or.th/project_contentTRFN.asp?PJID=RDG47N0039

พิสมัย หล่ออริยวัฒน์ และคณะ. 2552. แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลผลิตจากถั่วเหลืองด้วยภูมิปัญญาชาวจีนบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2. สืบค้นจาก

http://elibrary.trf.or.th/project_contentTRFN.asp?PJID=RDG50N0029

เอกสารอ้างอิง

มติชน. 2559. วัดป่าที่แม่ฮ่องสอนดังทั่วโลก ต่างชาติแห่เรียนสมาธิปีละกว่า 2 พันคน. สืบค้นจาก

https://www.matichon.co.th/local/news_5312

มาชะ ขิตตะสังคะ และคณะ. 2559. การศึกษาการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน. สืบค้นจาก <http://icmr.cru.ac.th>

สมศักดิ์ คงแดง และคณะ. 2548. การเสริมศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนบ้านรักไทย ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สืบค้นจาก

http://elibrary.trf.or.th/project_contentTRFN.asp?PJID=RDG47N0038

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2562. โครงการวิจัยในตำนาน – เส้นทางสู่ชุมชนสีขาว. สืบค้นจาก

<https://www.vijaitongtin.com>

งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์กับประวัติศาสตร์ที่รับใช้ท้องถิ่นทศวรรษ 2520-2530

Don Chedi Memorial Ceremony with a history of serving the local in the 1970s-1980s

ภัคพิชา คำหอม¹ชาติชาย มุกสง²

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ผ่านการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าวหลังการเข้ามาสนับสนุนการจัดงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในทศวรรษ 2520 โดยเสนอว่าในทศวรรษ 2520 เป็นต้นไป พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ถูกนิยามความหมายในเชิงการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เป็นจำนวนมากให้กับทางจังหวัดสุพรรณบุรีและประเทศ ทำให้มุมมองที่ท้องถิ่นมีต่อพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์เปลี่ยนจากวีรกรรมการกู้ชาติเป็นพื้นที่ที่มีอดีตเป็นจุดขาย โดยงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์เป็นประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) ตามทฤษฎีของเอริก ฮอบส์บอม (Eric Hobsbawm) ที่ปรับเปลี่ยนความหมายจากประวัติศาสตร์ความเป็นชาติมาประดิษฐ์ประเพณีใหม่ให้กลายเป็นสินค้าเพื่อสร้างรายได้เข้าสู่จังหวัด

คำสำคัญ: งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ งานรัฐพิธี ประเพณีประดิษฐ์ การท่องเที่ยวสุพรรณบุรี

Abstract

The main purpose of this article is to study the changing meaning of the Don Chedi Memorial Ceremony which takes place in the area of Don Chedi Memorial, Suphanburi. This article also concentrates on how the people in Suphanburi see the ceremony after Thai Tourism Authority began to support the ceremony in the 1970s. This article tries to suggest that from said point, the Don Chedi Memorial was understood as place, which – in the branch of tourism- could bring high income for the province as well as for the country. Local people thus started to change their view on the Memorial from a place, which could be linked to a heroism bravery for a nation, to a place, where the past functions as a selling point. The Don Chedi Memorial Ceremony is thus, according to Eric Hobsbawm, an invented tradition, in which a history of a nation is turned in to a product with high income for the province.

Keywords: Don Chedi Memorial Ceremony, state ceremony, Invented tradition, Suphanburi Travel

บทนำ

ทศวรรษ 2510 การพยายามช่วงชิงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ระหว่างท้องถิ่นสุพรรณบุรีและกาญจนบุรีเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ในทศวรรษ 2520 เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ให้ยิ่งใหญ่ขึ้นและทางจังหวัดสุพรรณบุรีพยายามผลักดันการจัดงานให้เป็นตัวแทนแหล่งท่องเที่ยวของทางจังหวัดที่มีความสำคัญระดับประเทศ จากการร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ การกระทำดังกล่าวเพื่อใช้เป็นเครื่องยืนยันข้อเท็จจริงในสมมุติฐานที่ว่าเจดีย์ยุทธหัตถ์อยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรีและมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นชาติผ่าน

¹ นิสิตชั้นปีที่ 4 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ที่ปรึกษาบทความ

พิธีกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ แต่ทั้งนี้ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของจังหวัด (ภารเดช พยัฆวิเชียร, 2549, น. 3-4) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่ต้องการนำอดีตมาเป็นสินค้า โดยงานดอนเจดีย์กลายเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นและองค์การบริหารส่วนจังหวัด ความหมายของพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์เปลี่ยนมาเพื่อรับใช้จังหวัดสุพรรณบุรี โดยอาศัยความหมายทางประวัติศาสตร์เป็นตัวสนับสนุน

เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ไม่ว่าจะในการริเริ่มจัดงานครั้งแรกในปี 2494 เมื่อทางจังหวัดต้องการฟื้นฟูประเพณีบวงสรวงที่มีการปฏิบัติมาตั้งแต่ค้นพบเจดีย์ยุทธหัตถีให้กลับมาจัดขึ้นใหม่อีกครั้ง พร้อมทั้งประกอบพิธีกรรมเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ยุทธหัตถีที่ถูกจัดขึ้นเรื่อยมาจนกลายเป็นงานรัฐพิธีในวันที่ 25 มกราคม เพื่อยกฐานะเจดีย์ยุทธหัตถี หรือการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์หลังการร่วมมือกันของ ททท. และจังหวัดสุพรรณบุรีที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ประวัติศาสตร์มาปรับปรุง ดัดแปลงจนเกิดเป็นการแสดงยุทธหัตถี การเดินทัพจริง รวมไปถึงการรื้อฟื้นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่นการละเล่นเพลงอีแซว มาร่วมสร้างเสริมการท่องเที่ยว ปรากฏการณ์เหล่านี้สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดด้วยประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) ของอีริก ฮอบส์บอมจากหนังสือเรื่อง The Invention of tradition โดยฮอบส์บอมได้เสนอว่าประเพณีประดิษฐ์คือ ปรากฏการณ์ของสังคมที่ถูกสร้างหรือถ่ายทอดจากการนำเอาอดีตเชิงประวัติศาสตร์ พิธีกรรม ข้อปฏิบัติและอื่นๆ ที่มีความเก่าแก่ยาวนานมาปรับปรุง ตีความ หรือผลิตซ้ำใหม่ โดยทำให้เป็นระเบียบ มีแบบแผน และเป็นพิธีกรรม ซึ่งประเพณีเหล่านี้จะกล่าวอ้างไปถึงความต่อเนื่องในการสืบทอดมาอย่างยาวนาน มีเป้าหมายสำคัญในการรับใช้เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเป็นสำคัญ (วริศรา ตั้งคำวานิช, 2557, น. 258.) เป้าหมายทางการเมืองหมายถึงการต้องการควบคุมหรือสร้างอำนาจเหนือในการปกครอง ส่วนเศรษฐกิจหมายถึงการสร้างธุรกิจโยหยหาอดีต สร้างสินค้าหรือทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว (ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2560, น. 32.) จากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่างานอนุสรณ์ดอนเจดีย์คือประเพณีที่ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นมาเพื่อเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองให้กับรัฐและท้องถิ่น รวมถึงเป็นประเพณีที่มีไว้เพื่อรับใช้ปัจจุบันที่แท้จริง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีผ่านการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์หลังทศวรรษ 2520

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์และความหมายที่เปลี่ยนไปของพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ในช่วงทศวรรษ 2520 ซึ่งเป็นทศวรรษที่จังหวัดสุพรรณบุรีมีการร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จนถึงทศวรรษ 2530 ซึ่งเป็นช่วงเวลาทำงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์กลายเป็นสัญลักษณ์การท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรีในสายตาประชาชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา วิเคราะห์และตีความ โดยในบทความนี้จะใช้เอกสารชั้นต้นอย่างหนังสือพิมพ์คนสุพรรณซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นเอกสารชั้นต้นสำคัญในการศึกษาเพื่อศึกษาถึงมุมมองของท้องถิ่นที่มาจากท้องถิ่นที่มีต่องานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ รวมถึงใช้เอกสารตีพิมพ์อื่นๆ มาประกอบการศึกษาไม่ว่าจะเป็นบทความ งานวิจัย วารสาร และอื่นๆ

ผลการวิจัย

งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์กับรัฐพิธี

“โดยที่คณะกรรมการจังหวัดสุพรรณบุรี คณะผู้พิพากษาศาลจังหวัด คณะกรรมการอำเภอทุกอำเภอ ตลอดจนหัวหน้าราชการทุกหน่วยในจังหวัดสุพรรณบุรี คณะครู กำนันผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้าประชาชนและคณะสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรีได้รำลึกถึงวีรกรรมสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเจ้า ซึ่งได้กระทำการยุทธหัตถีชนช้างชนะพระมหาอุปราชา แม่ทัพพม่าเมื่อ พ.ศ. 2135 จึงได้พร้อมใจกันที่จะสำแดงกตเวทิตาคุณแด่พระองค์ โดยจะได้จัดงานสมโภชน์ และกระทำพิธีสักการะพระวิญญาณของพระองค์ท่านและทหารหาญของชาติ ณ พระสถูปดอนเจดีย์ อำเภอศรีประจันต์ กับทั้งเพื่อที่จะเป็นประเพณีของชาวสุพรรณบุรีสืบไปชั่วกาลนาน”

สนิท วิไลจิตต์

จากข้อความข้างต้นมาจากคำนำที่เขียนโดยข้าหลวงประจำจังหวัดสุพรรณบุรีในหนังสือที่ระลึกงานฟื้นฟูเจดีย์ยุทธหัตถีที่ตีพิมพ์ในปี 2494 จะพบว่าทางจังหวัดพยายามผลักดันให้มีการจัดงานสมโภชเจดีย์ยุทธหัตถีขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยเป็นการรื้อฟื้นงานที่เคยจัดมาตั้งแต่รัชกาลที่ 6 ครั้นเสด็จมาทำพิธีสมโภชเจดีย์ยุทธหัตถีในปี 2456 แล้วต่อมาก็ถือเป็นประเพณีของผู้มาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดในอันที่จะจัดงานดอนเจดีย์เป็นงานประจำปี โดยให้อำเภอต่างๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรีไปร่วมกันจัดงานในฤดูแล้ง (บุรี พรหมลักขโณ, 2494, ดูในหนังสือคณะกรรมการอำเภอศรีประจันต์ที่ 2008/2494.) แต่ทั้งนี้หลังจากปี 2475 งานสมโภชดอนเจดีย์ได้งดเว้นการจัดลงและมาฟื้นฟูการจัดงานอีกครั้งในปี 2487 โดยหลวงวุฒิราชูรักษาช้างหลวงสุพรรณบุรีแต่ก็จัดได้เพียงปีเดียวเนื่องจากได้รับผลกระทบจากวิกฤตสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ไม่มีการจัดงานต่อจนกระทั่งในปี 2494 ทางจังหวัดจึงมีแนวคิดที่จะผลักดันให้มีการฟื้นฟูงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์และจัดให้เป็นงานประจำปีขึ้นในปี 2495 (บุรี พรหมลักขโณ, 2494, ดูในหนังสือข้าหลวงประจำจังหวัดสุพรรณบุรีที่ 6515/2494.) แต่เป็นที่น่าแปลกใจว่าในบันทึกความทรงจำของมนัส โอภากุลปราชญ์ท้องถิ่นของสุพรรณบุรีไม่มีการกล่าวถึงประเพณีการจัดงานสมโภชเจดีย์ยุทธหัตถีของข้าหลวงสุพรรณบุรี มีแต่กล่าวถึงว่า “องค์พระเจดีย์ถูกปล่อยร้างอยู่กลางป่าดงดิบมาเกือบสี่ศวรรษ จึงได้รับความสนใจจากทางการบ้านเมือง...ราวปี 2484 สงครามโลกใกล้ยุติหลวงวุฒิราชูรักษาช้างหลวงประจำจังหวัดสุพรรณบุรีเตรียมจัดให้มีการบวงสรวงองค์พระเจดีย์ขึ้น” (มนัส โอภากุล, 2552, น. 72.) ทั้งที่ในความเป็นจริงประเพณีที่สืบทอดมาอย่างยาวนานควรมีการรับรู้ระหว่างคนในท้องถิ่นอยู่บ้าง แต่ถ้าเรื่องที่มีการจัดงานสมโภชสืบทอดกันมาเป็นเรื่องจริงก็เป็นที่น่าสังเกตว่าช่วงเวลาซึ่งงดการจัดงานสมโภชเป็นช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ประชาธิปไตยและคณะราษฎรเป็นผู้บริหารประเทศ

การจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในปี 2495 เป็นการรวมมือกันภายในจังหวัดโดยงานมีทั้งหมด 3 วันระหว่างวันที่ 12-14 มีนาคม การกำหนดจัดงานช่วงนี้เนื่องจากเป็นช่วงเวลาหลังเก็บเกี่ยวของชาวบ้านและเริ่มเข้าฤดูร้อนทำให้การเดินทางมางานสะดวก โดยกำหนดการวันแรกคือทำพิธีบวงสรวงสังเวद्यวิญญาณพระนเรศวรโดยข้าหลวงจังหวัดและเจริญพระพุทธรณ์วันที่สองตักบาตรทำบุญ โดยจะมีตลาดนัดขายของและการแสดงมหรสพ วันที่สามก็เช่นเดียวกัน การจัดงานในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้คนท้องถิ่นและคนทั่วไปได้รับรู้การมีอยู่ของเจดีย์ยุทธหัตถี ณ ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นสำคัญ (บุรี พรหมลักขโณ, 2494, ดูในหนังสือข้าหลวงประจำจังหวัดสุพรรณบุรีที่ 6515/2494.) หลังจากปีที่ไม่พบหลักฐานว่ามีการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์อีก ทั้งนี้สันนิษฐานได้ว่าเพราะเป็นช่วงที่มีการก่อสร้างพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ทำให้งดเว้นการจัดงาน ต่อมาหลังจากมีการสร้างพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์จนแล้วเสร็จในทศวรรษ 2500 พบว่าการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์มีลักษณะที่เปลี่ยนไป วันที่จัดงานมีการกำหนดระยะเวลาและเดือนแน่นอน โดยกำหนดให้วันที่ 25 มกราคม³ เป็นวัน

³ วันที่ 25 มกราคมถูกกำหนดเป็นวันคล้ายวันยุทธหัตถีตามการคำนวณของนายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ แต่ต่อมาได้มีการคำนวณวันเกิดยุทธหัตถีใหม่จึงพบว่าวันที่กระทำการยุทธหัตถีคือวันที่ 18 มกราคม ในปี 2549 ทางภารกิจมีมติให้เปลี่ยนวันคล้ายวันยุทธหัตถีและวันกองทัพไทยเป็นวันที่ 18 มกราคมแทน

แรกและจัดงานรัฐพิธีซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นวันทำยุทธหัตถี โดยรูปแบบการประกอบพิธีกรรมมีลักษณะเป็นทางการมากกว่าแต่เดิม และกลุ่มคนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในงานรัฐพิธีได้แก่ เชื้อพระวงศ์ บุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล กองทัพ และข้าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ถูกผนวกให้มีความสำคัญในแง่การเป็นอนุสรณ์สถานของชาติ และสถานที่ทำพิธีระลึกถึงวันกองทัพไทยจึงทำให้งานรัฐพิธีมีแต่บุคคลสำคัญ ทั้งนี้ในวันงานรัฐพิธีจะพบว่าประชาชนทั่วไปมีบทบาทแค่ในการรอรับเสด็จเชื้อพระวงศ์

นอกจากนี้ความสำคัญของการจัดงานรัฐพิธีในวันที่ 25 มกราคมในระยะแรกที่เริ่มมาตั้งแต่ปี 2502 มาจากบริบททางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศส่งผลให้รัฐบาลของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หันมารื้อฟื้นและส่งเสริมบทบาทของสถาบันกษัตริย์ให้กลับมามีศักดิ์สิทธิ์ในสังคมอีกครั้งหนึ่งหลังถูกลดบทบาทลงในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม การเชิดชูสถาบันกษัตริย์ของสฤษดิ์ทางหนึ่งเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครองแบบเผด็จการจากการแสวงหาการยอมรับจากประชาชนผ่านกิจกรรมของสถาบันกษัตริย์เพื่อใช้บารมีของกษัตริย์ทำให้รัฐบาลเป็นที่ยอมรับ (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์, 2550, น. 107-112.) โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เสด็จเยี่ยมประชาชนในแต่ละท้องถิ่นที่เป็นการสร้างความหมายว่าพื้นที่ที่เสด็จเยือนจะนำพาความเจริญและการพัฒนาไปยังพื้นที่นั้น และทางหนึ่งเพื่อใช้สถาบันเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนต่อต้านภัยจากคอมมิวนิสต์ ดังนั้นการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จมาเป็นประธานพิธีเปิดพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2502 จึงมีนัยทางการเมืองแฝงอยู่กล่าวได้ว่าทางหนึ่งเพื่อช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลทหารและทางหนึ่งเพื่อสร้างอำนาจให้กับสถาบัน กล่าวได้ว่าตั้งแต่ปี 2502 เป็นต้นมาในทุกปีการจัดงานรัฐพิธีในงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์จึงกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติไปในที่สุดและเปรียบเสมือนการเปิดพื้นที่ให้ทางส่วนกลางเข้ามาสร้างความหมายในพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ ผ่านการวางพวงมาลาของเชื้อพระวงศ์หรือผู้แทนพระองค์ การจัดนิทรรศการของกองทัพบก และแสดงแสงยานุภาพทางการทหารให้ประชาชนเข้าชม เป็นต้น

งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นคนสุพรรณ

หนังสือพิมพ์คนสุพรรณเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเล่มแรกของสุพรรณบุรีก่อตั้งขึ้นในปี 2500 โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในจังหวัดเป็นหลัก โดยในปี 2504 นายมนัส โอภาณกุลได้เข้ามาเป็นบรรณาธิการ และเป็นผู้เขียนเนื้อหาข่าวทั้งหมดในหนังสือพิมพ์แต่เพียงผู้เดียว โดยหลังจากนายมนัส เป็นผู้เข้ามาดูแลหนังสือพิมพ์ก็ได้ออกนโยบายเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ไว้ว่า

“นโยบายพยายามให้เป็นหนังสือพิมพ์ของประชาชนจริงๆโดยมีนโยบายเป็นกลางจะวิพากษ์-วิจารณ์ ดี-ชม สิ่งใดต้องเป็นไปโดยเหตุผลสมควร ไม่ใช่ไม่พอใจใครก็เอาแต่จะด่าอย่างหยาบคายเช่นนี้ไม่ใช่นโยบายของ “คนสุพรรณ” ใหม่ “คนสุพรรณ” ใหม่จะทำอะไรต้องถือเหตุผลเป็นสำคัญ จึงหวังว่า “คนสุพรรณ” คงจะได้รับความอุปการะจากมิตรชาวสุพรรณทั่วไป”

บก.

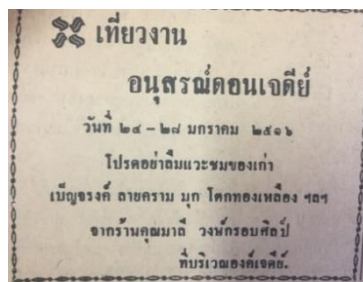
คำกล่าวข้างต้นมาจากหนังสือพิมพ์คนสุพรรณฉบับวันจันทร์ที่ 30 ตุลาคม 2504 (มนัส โอภาณกุล, 2552, น. 62-63) ซึ่งจากนโยบายดังกล่าวจะพบว่าทิศทางของหนังสือพิมพ์มุ่งเสนอข่าวอย่างเป็นกลางและเพื่อประชาชน โดยเนื้อหาข่าวจะเน้นข่าวของท้องถิ่น อาจมีข่าวของส่วนกลางบ้างประปรายเมื่อข่าวที่มีความสำคัญกับประชาชนสุพรรณบุรีหรือเกี่ยวข้องกับจังหวัด นอกจากนี้ยังมีคอลัมน์การโฆษณาและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงขณะนั้น ทำให้หนังสือพิมพ์คนสุพรรณเป็นหลักฐานที่บันทึกเหตุการณ์และความทรงจำในอดีตของจังหวัดสุพรรณบุรีในสายตาหรือมุมมองจากคนสุพรรณบุรี ดังนั้นการที่จะศึกษาการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ผ่านการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์จึงเป็นการสะท้อนมุมมองที่ท้องถิ่นมองต่อเหตุการณ์นั้น

จากการตรวจสอบข่าวที่เกี่ยวกับงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์พบว่าวันเวลาการจัดงานช่วงแรกจะมีการจัดงาน 3 วันคือตั้งแต่วันที่ 24-26 มกราคมการแสดงประกอบไปด้วยดนตรีของ 3 กองทัพ ภาพยนตร์ รำวง และการแสดงวิวัฒนาการทางอาวุธของกองทัพบก ฯลฯ (คนสุพรรณ, 2509, 25 มกราคม, น. 15.) นอกจากนี้ยังมีกรออกร้านค้าของประชาชน การจัดงานในช่วงแรกการประชาสัมพันธ์ถึงงานที่จัดยังไม่แพร่หลายมากนัก สังเกตได้จากโฆษณาในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นคนสุพรรณพบว่ามีข้อความโฆษณางานเพียงชิ้นเดียวในวันที่ 25 มกราคม ปี 2509 ซึ่งเป็นกรอบโฆษณาเล็กๆ ไม่สะดุดตาในหนังสือพิมพ์หน้า 15 ก่อนที่จะพบโฆษณางานอนุสรณ์ดอนเจดีย์อีกครั้งในเดือนมกราคมปี 2516 โดยระบุไว้ในหัวมุมด้านบนขวามือของหนังสือพิมพ์หน้าแรก และมีรายละเอียดการเพิ่มวันจัดงานเป็นวันที่ 24-28 มกราคม (คนสุพรรณ, 2516, 20 มกราคม, น. 1.) ดังรูปที่ 1 และในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ก็ถือเป็นฉบับแรกที่มีโฆษณาร้านค้าที่ม้อออกร้านในงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ด้วยดังรูปที่ 2 การเพิ่มวันจัดงานและมีโฆษณาร้านค้าแสดงให้เห็นว่างานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไปมากขึ้น และการที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนำเสนอโฆษณางานในหน้า 1 อาจมองได้ในแง่ของการพยายามแสดงความเป็นเจ้าของในพื้นที่ ขณะเกิดเหตุการณ์ช่วงชิงพื้นที่ประวัติศาสตร์ตำแหน่งการยุทธหัตถีที่แท้จริงกับกาญจนบุรีที่เริ่มเป็นข่าวเกรียวกราวตั้งแต่ปี 2515

รูป 1 โฆษณางานอนุสรณ์ดอนเจดีย์หัวมุมขวามือของหน้า 1 พ.ศ. 2516 โดยจะพบว่ามีกรโฆษณาในลักษณะนี้ต่อมาก่อนจะเปลี่ยนรูปแบบเป็นรูปโปสเตอร์งานและพาดหัวข่าวในฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. 2523

ที่มา: หนังสือพิมพ์คนสุพรรณ (2516, 20 มกราคม). หน้า 1.

รูป 2 โฆษณาร้านค้าในงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นโฆษณาร้านค้าครั้งแรกที่พบในหนังสือพิมพ์คนสุพรรณ

ที่มา: หนังสือพิมพ์คนสุพรรณ (2516, 20 มกราคม). หน้า 5.

และพบว่าหนังสือพิมพ์คนสุพรรณมีการนำเสนอข่าวหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในลักษณะอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับงานรัฐพิธีวันที่ 25 มกราคมอย่างเดียวยังแบบอดีตเช่น ข่าวเกี่ยวกับผลออกสลากงานดอนเจดีย์ที่ทางจังหวัดจะนำเงินจากการขายสลากมาบูรณะพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ในอนาคต เป็นต้น ข่าวเหล่านี้เริ่มปรากฏรายละเอียดครั้งแรกในฉบับวันที่ 30 มกราคม 2516 (คนสุพรรณ, 2516, 30 มกราคม, น. 1,12.) ก่อนจะเว้นการเขียนเนื้อหาข่าวเกี่ยวกับงานในปีต่อมาและปรากฏเป็นโฆษณาเชิญเที่ยวงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในหน้า 2 ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ฉบับวันที่ 20 มกราคม 2518 แทน เนื้อหาโฆษณาในฉบับนี้เป็นฉบับแรกที่รูปแบบการให้รายละเอียดแตกต่างจากฉบับอื่นเพราะเป็นการเชิญชวนให้มาเที่ยวในลักษณะที่ “ต้องเที่ยวงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์อันยิ่งใหญ่” (คนสุพรรณ, 2518, 20 มกราคม, น. 2.) และนำดารากาพย์มาเป็นส่วนหนึ่งของการเชิญชวนเที่ยวงานเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเดินทางมาท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าสิ่งที่ยังเหมือนเดิมตั้งแต่ต้นของงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์คือการแสดงดนตรีของ 3 กองทัพและการแสดงนิทรรศการของกองทัพที่ยัง

ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของงาน การพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการเชิญชวนในหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ในปี 2518 แสดงให้เห็นว่า สุพรรณบุรีเริ่มที่จะให้ความสำคัญกับงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ในแง่ของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว

การโฆษณางานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ในหัวมุมขวามือในหน้า 1 ยังทำต่อมาแต่มีการเปลี่ยนรูปแบบจากมีแค่ข้อความ ระบุวันจัดงาน รูปอนุสาวรีย์พระนเรศวรทรงคชาศีกและเจดีย์ยุทธหัตถีถึงรูปที่ 1 มาเป็นการใช้รูปโปสเตอร์มาประกอบข่าวการจัดงานอย่างในหนังสือพิมพ์ครั้งแรกฉบับวันที่ 15 ธันวาคม 2523 ในรูปโปสเตอร์จะปรากฏผู้หญิงใส่ชุดตะเบงมารถือดาบ และมีอนุสาวรีย์พระนเรศวรทรงคชาศีกเป็นฉากหลัง รูปดังกล่าวเป็นรูปโปสเตอร์ที่ทางจังหวัดให้พิมพ์แจกเพื่อประชาสัมพันธ์งานและในรายละเอียดพบว่าเพิ่มการจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์เป็นวันที่ 24-30 (คนสุพรรณ, 2523, 15 ธันวาคม, น. 1,9.) โดยจะพบว่าการใช้รูปโปสเตอร์ในการโฆษณาครั้งนี้เป็นผลมาจากการจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ในปี 2524 ทางจังหวัดได้ร่วมมือจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์กับทาง ททท. และต่อมาในหนังสือพิมพ์ฉบับวันที่ 16 มกราคม 2524 ก็ปรากฏรูปแบบโฆษณา งานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ที่เปลี่ยนจากแบบเดิมมาเป็นการพาดหัวข่าวใหญ่ในหนังสือพิมพ์หน้า 1 แทน (คนสุพรรณ, 2524, 16 มกราคม, น. 1.) ซึ่งข้อความที่พาดหัวข่าวจะเน้นไปที่การนำเสนอความยิ่งใหญ่ของการจัดงานเช่น “งานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ปีนี้จัดกองทัพจริงเพื่อสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์” (คนสุพรรณ, 2524, 31 ธันวาคม, น. 1.) “งานดอนเจดีย์ปีที่ 26 มีช้างสุรินทร์มาร่วม จัดใหญ่เท่าเดิมมีฉากแปลก ช้างสุรินทร์แสดงพิเศษ” (คนสุพรรณ, 2525, 31 ธันวาคม, น. 1.) “งานดอนเจดีย์ปีนี้ยิ่งใหญ่เช่นเคย มีชนช้างและกีฬาช้างขมขาน” คนสุพรรณ, 2527, 16 มกราคม, น. 1.) “งานดอนเจดีย์ปีนี้ยิ่งใหญ่มากกว่าก่อนๆ แล้วมาการแสดงละครปรับปรุงใหม่” (คนสุพรรณ, 2530, 16 มกราคม, น. 1.) “งานดอนมโหฬารเหมือนเคยช้างจากสุรินทร์แสดงยุทธหัตถี มีช้างให้ขี่บริเวณงานและประกวดธิดาดอนฯ” (คนสุพรรณ, 2528, 16 มกราคม, น. 1.) ฯลฯ ซึ่งการพาดหัวข่าวดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อการจัดงานดอนเจดีย์ในช่วงเวลานั้น และจากข้างต้นจะพบว่าปีที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการนำเสนอข่าวหรือการโฆษณาของหนังสือพิมพ์คนสุพรรณที่เน้นความสำคัญมาที่การจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ในส่วนองงานกลางคืนสอดคล้องกับการเข้ามาของ ททท. ที่ได้เข้ามาร่วมมือพัฒนาการจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในทศวรรษ 2520 ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

ความร่วมมือระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและจังหวัดสุพรรณบุรี

ทศวรรษ 2520 งานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ได้ผนวกงานกาชาดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงาน แสดงให้เห็นว่าพระบรมราชาอนุรักษ์ดอนเจดีย์กลายเป็นจุดศูนย์กลางของจังหวัดสุพรรณบุรี รวมถึงได้รับความร่วมมือจาก ททท. ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานแสงสีเสียงในช่วงเวลากลางคืน ทั้งนี้เหตุผลการเข้ามาของ ททท. อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 4 (2520-2524) ที่ได้รวมเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปอยู่ในแผนเป็นครั้งแรก ทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นวาระระดับชาติ ทาง ททท. จึงจำเป็นต้องจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและสร้างสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ขึ้น การพัฒนา กิจกรรมที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทาง ททท. ให้ความสำคัญ โดยเริ่มจากการเข้าไปร่วมจัดงานแสงสีเสียงในงานประจำปีหรืองานสำคัญในจังหวัดต่างๆ (ถาวรเดช พยัฆวิเชียร, 2549, น. 3-4.) ดังนั้นเมื่อทางสุพรรณบุรีได้ขอความร่วมมือไปยัง ททท. จึงได้รับความร่วมมือที่ตกลับมา

โดยในมุมมองของท้องถิ่นพบว่าการจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ในแง่ให้เป็นที่ท่องเที่ยวได้เริ่มมีความสำคัญมาตั้งแต่ปี 2518 แต่ไม่ชัดเจนเท่าการที่ทางผู้ว่าราชการจังหวัดร่วมมือกับ ททท. ในการจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ที่จัดขึ้นในปี 2524 ซึ่งมีจุดประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในสุพรรณบุรีและสร้างเศรษฐกิจที่ดีให้กับคนในจังหวัด (คนสุพรรณ, 2523, 15 ธันวาคม, น. 1,9.) ซึ่งการพยายามเปลี่ยนแปลงงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ให้มีความสำคัญกับสุพรรณบุรีในแง่การท่องเที่ยวปรากฏชัดเจนในคำกล่าวของผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี (นายจรินทร์ กาญจนมัย) ตอนหนึ่งว่า “การจัดงานอนุรักษ์ดอนเจดีย์ครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อที่จะเปิดเมืองสุพรรณบุรีให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศและนิยมเดินทางไปเยือนอันจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่น” (อนุสาร อ.ส.ท. 21(6):73.) และคำกล่าวในงานประชุมสโมสรโรดาร์สุพรรณบุรีในเดือนมีนาคม ปี 2525 ว่า “จะเจียรไนดอนเจดีย์ให้

เป็นเพชรน้ำเอกที่สำคัญของสุพรรณบุรีและของประเทศชาติ...พยายามที่จะทำงานตอนเจดีย์ให้ติดปากชาวต่างจังหวัดให้เหมือนเมืองโคบาลในเท็กซัส...การท่องเที่ยวคือโรงงานที่ไม่มีปล่องควัน เป็นโรงงานที่ไม่ต้องลงทุนมากแต่ได้เงินมากทำไมเราจะไม่ทำเล่า” (คนสุพรรณ, 2525, 16 มีนาคม, น. 1,9.) จะเห็นได้ว่าความหมายของงานตอนเจดีย์ถูกนิยามใหม่และถูกใช้เป็นวัตถุดิบในการท่องเที่ยวที่จะสร้างเศรษฐกิจให้ท้องถิ่นสุพรรณบุรี

การเข้ามาของ ททท. เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์โดยพบว่ารูปแบบการจัดงานกลางคืนจะมีความยิ่งใหญ่มากขึ้นกว่าเดิม เริ่มตั้งแต่ในปี 2524 โปรแกรมงานตอนเจดีย์ได้เพิ่มการประกวดธิดาดอนโดยให้ผู้เข้าประกวดสวมชุดตะเบงมารซึ่งเป็นชุดออรบของผู้หญิง การแสดงตำนานยุทธหัตถีโดยใช้ช่างจริงในการแสดง รวมถึงฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมของสุพรรณบุรีเช่น การแสดงเพลงอีแซว เพลงเรือ ฯลฯ (อนุสาร อ.ส.ท., 2524, มกราคม, น. 15.) การจัดงานในครั้งนี้ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการแสดงยุทธหัตถีซึ่งสะท้อนผ่านข่าวในหนังสือพิมพ์คนสุพรรณความว่า “การแสดงตำนานยุทธหัตถีเริ่มขึ้น 19.00 น. ประชาชนชมกันแน่นขนัดเปียดเสียดยัดเยียดอย่างแออัด ชาวต่างจังหวัดต่างมาชมกันมากมายนับเป็นประวัติการณ์ ปรากฏว่าบัตรจำหน่ายที่หน้าประตูหมด” นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดงานครั้งนี้รายได้ของงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์สูงที่สุดตั้งแต่มีการจัดงานมา (คนสุพรรณ, 2524, 1 กุมภาพันธ์, น. 1,2.) หลังจากการประสบความสำเร็จของการจัดงานในปี 2524 ปรากฏว่าปีต่อมามีการเพิ่มการจัดให้มีการเดินทัพจริงโดยเลียนแบบการเดินทัพแบบโบราณมาจากอยุธยาและกาญจนบุรี ซึ่งผู้ร่วมเดินทัพเป็นทหารแต่ละฝ่ายจะใช้นักเรียนในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยทั้งสองกองทัพจะเริ่มขบวนทัพในวันที่ 22 มกราคมและมาทำยุทธหัตถีในวันที่ 25 มกราคม ณ พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ (คนสุพรรณ, 2524, 1 ธันวาคม, น. 1,9.)

การเดินทัพจริงพบว่ามาจากแนวคิดของผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี (นายจรินทร์ กาญจนนัย) ที่ต้องการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ให้มีความยิ่งใหญ่และดึงดูดนักท่องเที่ยวมางานมากกว่าเดิม โดยใช้โอกาสในปีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปีมายกระดับการจัดงาน และจะใช้การเดินทัพเป็นการโฆษณางานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ไปในตัว รวมถึงต้องการให้คนรุ่นหลังสัมผัสประสบการณ์จริงของบรรพบุรุษที่สละเลือดเพื่อประเทศ (คนสุพรรณ, 2524, 31 ธันวาคม, น. 1.) จากการสัมภาษณ์หนึ่งในผู้เข้าร่วมการเดินทัพจริงในครั้งนี้ได้ความว่า

“ขณะอยู่ประมาณ 16 ปี อยู่ ม. 3-4 ถูกเกณฑ์ไปเดินขบวนเป็นทหารฝ่ายไทย โดยปีที่เป็นปีแรกที่มีการจัดการเดินทัพ เดินตั้งแต่เสนามาป่าโมกข์เข้าอ่างทองและมาถึงดอนเจดีย์ใช้เวลาประมาณ 3 วัน ตอนกลางคืนจะพักตามวัดและโรงเรียน ชุดที่ใส่สีน้ำตาลคล้ายชุดทหารโบราณโดยระหว่างเดินก็จะถือดาบไปด้วย ช่วงที่มีการเดินทัพอยู่ในช่วงตรุษจีนพอดีชาวบ้านที่เห็นทัพเดินผ่านก็จะเอาขนมเอาอาหารมาให้แล้วตบมือให้กำลังใจ ทำให้รู้สึกฮึกเหิมและสนุกมากรู้สึกเหมือนเป็นทหารจริงๆ รวมทั้งรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นกองทัพไทย แต่พอมาถึงดอนก็คุยกับเพื่อนที่เป็นทหารพม่า เพื่อนบอกว่าระหว่างทางไม่มีใครให้อะไรกินเลย เวลาทัพเดินทางผ่านชาวบ้านก็เกลียด ให้ไล่ ไม่พอใจ” (พิเชฐ วัฒนวงศ์, สัมภาษณ์ 2561, 17 ธันวาคม)

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นทำให้ทราบว่าคนแต่ละท้องถิ่นล้วนมีภาพจำวีรกรรมกรการยุทธหัตถีจึงเกิดความรู้สึกร่วมกับขบวนทัพจริงที่จัดขึ้นได้ง่าย ทำให้การเดินทัพจริงครั้งนี้นอกจากจะเป็นการโปรโมตงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์แล้วยังเป็นการผลิตซ้ำวีรกรรมกรการยุทธหัตถีต้องเกิดขึ้นที่พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีอีกด้วย นอกจากนี้ข่าวเกี่ยวกับงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ฉบับวันที่ 16 มกราคม 2526 เรื่องการประกวดธิดาดอนเป็นที่น่าสังเกตว่ามีภาระบุรางวัลของผู้ที่ชนะตำแหน่งธิดาดอนไว้ว่า “ผู้ที่ประกวดได้และมีวุฒิต่างๆ ที่ธนาคารออมสินกำหนดจะได้รับการบรรจุเป็นพนักงานออมสินทันที” ซึ่งรางวัลชนะประกวดต่างจากปีก่อนๆ ที่จะให้เงินรางวัลและใช้เป็นนางแบบในโปสเตอร์ปีต่อไป รูปแบบการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์หลังปี 2525 หลักๆ ยังคงจัดงานในรูปแบบเดิมแต่อาจเพิ่มกลยุทธ์ในการดึงดูดให้ประชาชนมาเที่ยวเพิ่มมากขึ้นอย่างในปี 2529 ทางจังหวัดได้ตั้งวงดนตรีหรือศิลปินที่เป็นคนสุพรรณบุรีมาจัดการแสดง เช่น คาราบาว, พุ่มพวง ดวงจันทร์, สุรชัย

สมบัติเจริญ เป็นต้น ซึ่งผลตอบรับเกินความคาดหมายเพราะมีคนแห่มาถ่ายรูปมาดูการแสดงเป็นจำนวนมาก ถึงขนาดบัตรไม่พอที่จะขาย (คนสุพรรณ, 2529, 1 กุมภาพันธ์, น. 1,9-10.) สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“อายุประมาณ 18 ปีการเดินทางไปงานตอนจากหนองหญ้าไซจะไปโดยรถสองแถวที่วิ่งเป็นพิเศษเฉพาะช่วงงานตอน ต้องยืนไปเพราะคนเบียดกันแน่นมาก ของขายในงานตอนก็มีเยอะมีชิงช้าสวรรค์ ม้าหมุนด้วย แต่ว่าที่ไปงานตอนจุดประสงค์หลักคือไปดูฟุ่มพวงเป็นคอนเสิร์ตที่ปิดวิกโชว์ต้องเสียค่าเช่าและคนก็เยอะมากวิกแทบแตก” (ทิพนภา คำหอม, สัมภาษณ์ 2561, 17 ธันวาคม)

“ซื้อไอซ์ไปงานตอนกับเพื่อนตอนวัยรุ่นไปดูคาราบาวโดยไปดูแทบทุกปีที่คาราบาวมาแสดงในงานตอนค่าเช่าวิก 100 บาท ตอนไปดูคาราบาวต้องเอาเขาควายไปด้วย เขาควายใครใหญ่จะอยู่ข้างหน้าแต่ถ้าเขาควายใครเล็กจะอยู่แบบแอบๆ และเจอพวกแฟนเพลงที่ตามวงไปทุกที่ด้วยรู้ได้จากเขาควาย ดูไปสักพักจะมีเรื่องตลกๆ พอดีกันก็จะถีบวิกเพื่อหนี”(วัชรินทร์ วัฒนวงศ์, สัมภาษณ์ 2561, 17 ธันวาคม)

จากคำสัมภาษณ์ของชาวสุพรรณบุรีทั้งสองท่านที่มีประสบการณ์การไปงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ ณ ขณะนั้นจะพบว่าการนำนักร้องที่โด่งดังของยุคเข้ามาแสดงโชว์ในงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์เป็นกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และจะพบว่าคนที่เข้าไปร่วมงานไม่ได้คำนึงถึงว่าพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์หรือไม่อีกต่อไป แต่จะมองว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงและความสุข

การร่วมมือกับ ททท. ทำให้สุพรรณบุรีได้ประโยชน์ในแง่การขยายฐานนักท่องเที่ยวให้กว้างขึ้น เนื่องจากทาง ททท. ได้ช่วยโปรโมตงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในอนุสาร อ.ส.ท. ซึ่งเป็นหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในหมู่ประชาชน เนื่องจากเป็นหนังสือที่แนะนำการท่องเที่ยวทั่วไทยโดยหมุนเวียนกันไปในแต่ละเดือนและออกสม่ำเสมอทุกเดือน (ภิญญาพันธุ์ พจนานวลวิทย์, 2558, น. 141-142.) งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ถูกโปรโมตในอนุสาร อ.ส.ท. ครั้งแรกฉบับเดือนมกราคม 2524 ในคอลัมน์ปฏิทินท่องเที่ยวและคอลัมน์ในวงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (อนุสาร อ.ส.ท., 2524, มกราคม, น. 15.) และหลังจากปีนี้เป็นต้นมาทางอนุสาร อ.ส.ท. ทุกปีในฉบับเดือนมกราคมจะลงรายละเอียดเกี่ยวกับงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในคอลัมน์ปฏิทินท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการเชิญชวนให้ผู้อ่านมาสัมผัสกับงานเทศกาลแสงสีเสียงในสุพรรณบุรี

นอกจากนี้ทางสุพรรณบุรีเองก็ได้มีการทำการประชาสัมพันธ์งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ให้ประชาชนรับรู้กันแพร่หลายมากขึ้น นอกเหนือจากการโปรโมตในอนุสาร อ.ส.ท. หรือหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ทางสุพรรณบุรีได้พยายามยกฐานะงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์เป็นงานประจำปีที่สำคัญระดับประเทศ โดยเฉพาะในปี 2530 ที่ทางจังหวัดได้เพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น ทางจังหวัดได้นำขบวนยุทหัตถ์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์เข้าร่วมงานมหกรรมขบวนแห่ประเพณีไทยของ ททท. ในวันที่ 4 มกราคม 2530 ซึ่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดเชื่อว่าการเข้าร่วมงานนี้จะสามารถชักจูงใจทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาร่วมชมงานให้รู้จักงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดยังออกข่าวให้สัมภาษณ์พิเศษถึงการจัดงานที่จะเกิดขึ้นในวันที่ 23 มกราคม 2530 พร้อมทั้งส่งข้อมูลงานดอนเจดีย์ให้ข่าว 6 โมงเช้าของกรมประชาสัมพันธ์ และรายการวิทยุทุกสถานี (คนสุพรรณ, 2529, 31 ธันวาคม, น. 1,2.) ซึ่งจากข้างต้นจะพบว่าการโหมประชาสัมพันธ์ของทางจังหวัดในปี 2530 มีส่วนสัมพันธ์กับนโยบายรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมให้ปี 2530 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวเมืองไทยด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้จะพบว่าตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ทำเงินให้กับจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในทุกปีที่จะอภิปรายในประเด็นต่อไป

ประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์

การส่งเสริมการท่องเที่ยวในทศวรรษ 2520 นำผลดีมาสู่คนท้องถิ่นและทางจังหวัดสุพรรณบุรีเนื่องจากการจัดงานที่เปลี่ยนไปตั้งแต่มีการร่วมมือกับทาง ททท. เพื่อขายประวัติศาสตร์ของพื้นที่ผ่านงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ได้ทำรายได้ให้กับจังหวัดเป็นจำนวนมากดังตารางรายได้จัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ โดยรายได้ที่ได้จากงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์มาจากค่าบัตรผ่านประตู การแสดงยุทหัตถ์ การแสดงดนตรี ค่าเช่าร้านค้า ค่ารูปเทียนดอกไม้ และค่าจิปาถะอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งรายได้ดังกล่าวแต่ละปีหลังหัก

ค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งจะนำไปเก็บไว้ในบัญชีของมูลนิธิคอนเจดีย์ที่จดทะเบียนเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2527 ทั้งนี้เพื่อเป็นทุนในการพัฒนาพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ต่อไป (คนสุพรรณ, 2527, 1 ตุลาคม, น. 1,10.)

ตาราง 1 รายได้งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์

ปี	รายได้
2524	3.2 ล้านบาท
2525	3,444,418.50 รวมงานกาชาด
2529	3,191,251.50

ที่มา: หนังสือพิมพ์คนสุพรรณ (2524, 1 กุมภาพันธ์). หน้า 5. หนังสือพิมพ์คนสุพรรณ (2525, 1 กุมภาพันธ์). หน้า 9. หนังสือพิมพ์คนสุพรรณ (2529, 16 กุมภาพันธ์). หน้า 10.

นอกจากนี้ในวันที่ 23 มกราคม 2525 ทางจังหวัดได้ทำพิธีพุทธาภิเษกสร้างเหรียญพระนเรศวรทรงสวมพระมาลา เบี่ยง ด้านหลังเป็นรูปพระนารายณ์ทรงปืนออกจำหน่ายให้กับประชาชนที่มาเที่ยวงานในวันที่ 24 มกราคมปีเดียวกันซึ่งเป็นวันแรกในการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ โดยจะจัดจำหน่ายออกแค่ 25 บาทจำนวน 59,925 องค์ (คนสุพรรณ, 2524, 1 ธันวาคม, น. 1,9.) จากข้อมูลทำให้พบว่าการมีอยู่ของพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ในทศวรรษ 2520 เป็นต้นมานั้นได้สร้างผลประโยชน์ทางการเงินให้กับทางจังหวัดสุพรรณบุรีไม่น้อย และทางจังหวัดได้ใช้งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอื่น ๆ ให้กับสุพรรณบุรีในทางอ้อมเช่นกัน จากความสำคัญของพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์นี้เองที่ทำให้ทางจังหวัดได้มีการนำเงินบางส่วนที่ได้จากงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์และการขายเหรียญพระนเรศวรมาใช้พัฒนาพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ในปี 2524-2525 เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่อไปได้แก่ การปรับปรุงแทนอนุสาวรีย์พระนเรศวรทรงคชาศิก จากหินธรรมชาติเป็นหินอ่อน งบประมาณในการเปลี่ยนประมาณ 2 ล้านบาท ซึ่งเงินที่ใช้้นอกจากจะเป็นเงินที่ได้จากงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์แล้ว ยังได้เงินสมทบมาจากวัด พ่อค้าและประชาชน และในปีเดียวกันได้สร้างรูปปั้นหล่อสัมฤทธิ์สมเด็จพระนเรศวรตอนสุบินต่อสู้กับกระซู่ ราคา 2.7 แสนบาท พร้อมจัดทำสวนบริเวณรอบองค์เจดีย์ให้เป็นสวนสาธารณะ นอกจากนี้ทางจังหวัดยังได้ทำการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยการขุดคูล้อมรอบพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ ซึ่งได้งบประมาณมาจากกรมชลประทานประมาณ 1.3 ล้านบาท (คนสุพรรณ, 2525, 16 มีนาคม, น. 1,9.) จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าการพัฒนาพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ใช้งบประมาณที่ค่อนข้างสูงและสิ่งที่ทางจังหวัดเลือกพัฒนาไม่ได้ส่งผลให้พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์มีความเปลี่ยนแปลงมากกว่าที่เป็นอยู่ อன்றการกระทำของจังหวัดสามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่ารายได้จากการทำให้พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีจำนวนมากพอที่จะใช้จ่ายกับโครงการสิ้นเปลืองของทางจังหวัดได้

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่างานอนุสรณ์ดอนเจดีย์เข้าข่ายเป็นประเพณีประเพณีประเพณีตามคำนิยามของอิริค ฮอบส์บอมเนื่องจากในทศวรรษ 2490 ทางจังหวัดได้พยายามที่จะรื้อฟื้นการจัดงานโดยอ้างว่าเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นสืบต่อกันมาตั้งแต่รัชกาลที่ 6 และนำอดีตมาสร้างเป็นสินค้าเช่น การประกวดธิดาดอน การเดินทัพจริงหรือการแสดงยุทธหัตถี ซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมายของการประเพณีประเพณีขึ้นใหม่เพื่อรับใช้เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม โดยจะพบว่าในทศวรรษ 2520 การเปลี่ยนแปลงการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการช่วงชิงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ระหว่างสุพรรณบุรีและกาญจนบุรี ที่ทำให้สุพรรณบุรีมีความจำเป็นที่จะต้องแสดงออกผ่านการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ให้ยิ่งใหญ่ขึ้นเพื่อเป็นการประกาศให้คนทั้งประเทศรับรู้ถึงความสำคัญของพื้นที่โดยเฉพาะการจัดงานรัฐพิธีที่สถาบันกษัตริย์เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นประธาน

ในพิธี แต่อีกสาเหตุมาจากทางจังหวัดสุพรรณบุรีมีความต้องการให้พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดให้ดีขึ้นโดยไม่ต้องลงทุนอะไรมาก เพียงแค่ใช้ของที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งแนวคิดของทางจังหวัดมีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นเมื่อทางจังหวัดขอความร่วมมือไปยัง ททท. งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ ตั้งแต่ปี 2524 จึงได้รับการสนับสนุนเรื่อยมาเกิดการแสดงแสงสีเสียงที่ดึงดูดให้ประชาชนทั่วทุกสารทิศรู้จักพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์และมาเที่ยวงาน จนก่อให้เกิดรายได้จำนวนมากแก่ทางจังหวัดสุพรรณบุรีจนสามารถนำเงินที่เหลือจากการจัดงานมาใช้ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่อไป ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในทศวรรษนี้ความหมายของพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์มีความสำคัญในแง่การเป็นแหล่งสร้างรายได้เหนือกว่าเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

จากประเด็นประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์จะพบว่าในตารางที่ 1 รายได้จากงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของรายได้การจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ได้อย่างชัดเจนว่าก่อนและหลังที่จะมีการร่วมมือกับ ททท. รายได้เพิ่มขึ้นหรือลดมายน้อยเพียงใด เนื่องจากผู้ทำวิจัยยังไม่สามารถหาหลักฐานในส่วนดังกล่าวได้ ณ ขณะทำวิจัย นอกจากนี้ในบทความยังคงขาดข้อมูลที่จำเป็นที่จะอธิบายให้เห็นว่าประชาชนได้รับผลประโยชน์อย่างไรจากการเข้ามาของ ททท. และการที่พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นอนาคตในส่วนนี้จึงต้องได้รับการศึกษาต่อยอดเพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

หนังสือพิมพ์

กลางคืนมีชนช้างคนแน่นขนัดนับเป็นผลสำเร็จยิ่งยวดในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว. (2524, 1 กุมภาพันธ์).

คนสุพรรณ. หน้า 1,2.

ขบวนยุทธหัตถีที่กรุงเทพฯ ช้อมช้องใหญ่ที่ สพ. 2 มค. (2529, 31 ธันวาคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1,2.

งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ปีนี้จัดกองทัพจริงเพื่อสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์. (2524, 31 ธันวาคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1.

งานดอนเจดีย์ปีที่ 26 มีช้างสุรินทร์มาร่วม จัดใหญ่เท่าเดิมมีฉากแปลก ช้างสุรินทร์แสดงพิเศษ. (2525, 31 ธันวาคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1.

งานดอนเจดีย์ปีนี้ยิ่งใหญ่เช่นเคย. (2527, 16 มกราคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1.

งานดอนเจดีย์ปีนี้ยิ่งใหญ่กว่าก่อนๆที่แล้วมาการแสดงละครปรับปรุงใหม่. (2530, 16 มกราคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1.

งานดอนมโหฬารเหมือนเคยช้างจากสุรินทร์แสดงยุทธหัตถี มีช้างให้ขี่บริเวณงานและประกวดธิดาดอนฯ. (2528, 16 มกราคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1.

เชิญเที่ยวงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์. (2518, 20 มกราคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 2.

ดอนฯปีนี้มีชนช้างจัดมโหฬารกว่าทุกปี. (2523, 15 ธันวาคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1,9.

ผลการออกสลากงานดอนเจดีย์. (2516, 30 มกราคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1,12.

พระบรมโอรสาธิราชเสด็จวางพวงมาลา ณ อนุสรณ์ดอนเจดีย์. (2529, 1 กุมภาพันธ์). **คนสุพรรณ.** หน้า 1,9-10.

ผู้ว่าเปิดใจพัฒนาสุพรรณ พัฒนาสุพรรณใช้ประวัติศาสตร์สร้าง รง.ไม่มีปล่องควัน. (2525,16 มีนาคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1,9.

เอกสารอ้างอิง

มูลนิธิดอนเจดีย์จัดทะเบียนแล้ว. (2527, 1 ตุลาคม). **คนสุพรรณ.** หน้า 1,10.
สงครามยุทธหัตถีที่ดอนเจดีย์ ขบวนการข้างศึกทำการสั้ยุทธเหมือนจริง. (2524, 16 มกราคม). **คนสุพรรณ.**
หน้า 1.

สร้างรูปพระนเรศวรตอนสุบินฆ่าจระเข้และรูปเดี่ยวประจำหมู่บ้าน. (2524, 1 ธันวาคม). **คนสุพรรณ.**
หน้า 1,9.

หนังสือ

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2550). **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.** กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
บุรี พรหมลักขโณ. (2494). **หนังสือระลึกงานฟื้นฟูเจดีย์ยุทธหัตถี ณ ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอศรีประจันต์
จังหวัดสุพรรณบุรี.** ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2560). **ประเพณีประติษฐิ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง.** ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา.
ภิญญพันธ์ พจนะลาวัลย์. (2558). **กำเนิดประเทศไทยภายใต้เผด็จการ.** กรุงเทพฯ: มติชน.
มนัส โอภากุล. (2552). **ข้างป่าต้น คนสุพรรณ.** กรุงเทพฯ: มิ่งเจริญ.
วิศิธา ตั้งคำวานิช. (2557). **ประวัติศาสตร์สุโขทัยที่เพิ่งสร้าง.** กรุงเทพฯ: มติชน.

บทความในวารสาร

ในวงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. (2524, มกราคม). **อนุสาร อ.ส.ท.** 21 (6),73.
ปฏิทินท่องเที่ยว. (2524, มกราคม) **อนุสาร อ.ส.ท.** 21 (6),15.
ภารเดช พยัฆวิเชียร. (2549). การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของไทยทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคต. ใน **eTAT
Tourism Journal.** 2 ,3-4.

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์คุณพิเชฐ วัฒนวงศ์. (สัมภาษณ์ 2561, 17 ธันวาคม)
สัมภาษณ์คุณทิพนิภา คำหอม. (สัมภาษณ์ 2561, 17 ธันวาคม)
สัมภาษณ์คุณวัชรินทร์ วัฒนวงศ์. (สัมภาษณ์ 2561, 17 ธันวาคม)

การแสดงออกทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ พ.ศ. 2518-2532 Samana Bodhirak's political expression since 1975-1989

อุไรพร คำจูน¹

โตม ไกรปรกรณ์²

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการเสนอให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสมณะโพธิรักษ์ภายหลังจากการประกาศแยกตัวและขอลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ รวมถึงความเกี่ยวพันกับพรรคพลังธรรมของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เพื่อชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของสมณะโพธิรักษ์และกลุ่มสันตือโศกในการเข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุนและเคลื่อนไหวทางการเมือง รวมทั้งพยายามอธิบายถึงปัจจัยสำคัญและผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยศึกษาข้อมูลจากประมวลเอกสารกรณีสันตือโศก หนังสือพิมพ์ และหนังสือทั่วไป

จากการศึกษาพบว่า สมณะโพธิรักษ์มีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองร่วมกับพรรคพลังธรรมของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งทั้งคู่ต่างมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันจากการแสวงหาหนทางในการปฏิบัติธรรมร่วมกันก่อนที่พลตรีจำลอง ศรีเมืองจะชักนำให้กลุ่มสันตือโศกเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีการแสดงออกทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังจากคำตัดสินของมหาเถรสมาคมที่ให้สมณะโพธิรักษ์พ้นจากการเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ส่งผลให้สมณะโพธิรักษ์ปราศจากข้อบังคับที่ห้ามพระสงฆ์เล่นการเมือง ซึ่งท่านสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ตามสิทธิอันชอบธรรมในฐานะบุคคลหนึ่งๆ สมณะโพธิรักษ์และกลุ่มสันตือโศกจึงกลายเป็นแรงสนับสนุนสำคัญในการช่วยหาเสียงในกับพรรคพลังธรรม รวมถึงการเข้าไปมีบทบาทในพรรคพลังธรรมในฐานะสมาชิกพรรค สะท้อนให้เห็นถึงการชักนำทางการเมืองที่มาจากกลุ่มที่ศรัทธาในแนวทางปฏิบัติของท่านสมณะโพธิรักษ์ที่แม้ไม่ได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์ไทย แต่เป็นกลุ่มที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

คำสำคัญ: สมณะโพธิรักษ์ สันตือโศก การแสดงออกทางการเมือง พรรคพลังธรรม

Abstract

This article tries to present the changes of the Samana Bodhirak after the announcement of schism from the Sangha Supreme Council of Thailand that effected Samana Bodhirak's political expression, including relation to the Chamlong Srimuang's Palangdharma Party for pointing out the influence of Bodhirak and Santi Asoke group in political movement, as well as trying to explain important factors and impacts that occurred by studying the information from the documents of the Santi Asoke case, newspapers and general books.

According to the study, it found that Samana Bodhirak expressed political opinions, and joined the Palangdharma Party. Both he and Chamlong had close relationship via finding the way to practice the dharma together before Chamlong persuaded the Santi Asoke group to political movement. After the Sangha Supreme Council sentenced Bodhirak to be out of monkhood, he more expressed political opinions because he had no political restrictions about monk couldn't involve in any political matters.

บทความนี้ปรับปรุงแก้ไขข้อมูลบางส่วนจากงานวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการเมือง พ.ศ. 2484-2535: กรณีศึกษาพุทธทาสภิกขุและสมณะโพธิรักษ์

¹ นิสิตชั้นปีที่ 4 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย

Then, Samana Bodhirak and Santi Asoke group were therefore important supporters for electioneering to the Palangdharma Party, including having roles in the party as a party member. These political activities reflected influence of Bodhirak and his faithful followers leading the party's way to political change.

Keywords: Samana Bodhirak, Santi Asoke group, Political expression, Palangdharma Party

บทนำ

สมณะโพธิรักษ์ หรือชื่อเดิม รัก รักพงษ์ ประกาศตนตั้งคณะโดยอิสระเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2518 การประกาศครั้งนี้คือการไม่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ไทยทุกระดับจนถึงมหาเถรสมาคมและสมเด็จพระสังฆราช รวมทั้งข้อบังคับของกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ ด้วยให้เหตุผลว่า กฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆที่ทางมหาเถรสมาคมบัญญัติขึ้นไม่เอื้อต่อการศึกษาพระธรรมวินัยจึงทำให้ไม่อาจที่ร่วมสังฆกรรมกันต่อไปได้(คณะทำงานปกาสณียกรรม กรมศาสนา, 2532). ประกอบกับแนวทางการประพฤติปฏิบัติของท่านหลายประการมีความแตกต่างจากพระสงฆ์ทั่วไป เช่น ไม่กราบไหว้พระพุทธรูป ไม่สวดมนต์ ไม่ฉันเนื้อสัตว์ ใช้บ้านเป็นวัดเรียกว่าพุทธสถาน และอื่นๆ (คณะทำงานปกาสณียกรรม กรมศาสนา, 2532). ซึ่งขัดแย้งด้วยขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่คณะสงฆ์ไทยและพุทธศาสนิกชนได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพระในวัดและเจ้าอาวาส แต่ในขณะที่เดียวกันท่านกลับได้รับความนิยมนอกจากกลุ่มญาติธรรมกลุ่มหนึ่ง เนื่องด้วยการเทศน์ธรรมะของท่านเน้นความเข้าใจง่าย พร้อมทั้งยึดหลักปฏิบัติแบบสมณะ และมีแนวทางปฏิบัติเป็นของตนเอง เป็นผลให้เกิดการสนับสนุนและตั้งสถานปฏิบัติธรรมจากกลุ่มญาติธรรมชาวอโศก ตั้งขึ้นที่แรกชื่อว่าสวนอโศก จังหวัดนนทบุรี ก่อนจะย้ายสำนักมาที่พุทธสถานสันตอโศก แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบัน

การประกาศแยกตัวออกจากมหาเถรสมาคมของสมณะโพธิรักษ์และคณะสงฆ์สันตอโศก มีข้อชี้แจงว่าเป็นการทำตามหลักพระธรรมวินัย โดยได้ประกาศแยกออกมาเป็นนานาสังฆวาสสำเร็จตามวินัยสมบุรณ์ เป็นที่รับรู้และยอมรับกันของทั้งหน่วยงานรัฐ ราชการ รัฐวิสาหกิจ ดังความว่า “สงฆ์ชาวอโศกไม่อาจร่วม สังฆกรรม กันได้กับสงฆ์มหาเถรสมาคม และยอมรับเรื่องนี้แล้ว” (โพธิรักษ์, 2556). สมณะโพธิรักษ์พยายามชี้ให้เห็นถึงความชอบธรรมของตนในการประกาศนานาสังฆวาส และเป็นที่รับรู้ของทุกฝ่ายผ่านหนังสือราชการของหน่วยงานต่างๆ เช่น หนังสือของนายอำเภอกำแพงแสน (18 สิงหาคม พ.ศ. 2518) แสดงการรับรู้การประกาศตนของคณะสงฆ์ธรรมสถานแดนอโศก โดยชี้แจงว่าปัจจุบันมีจำนวนภิกษุ 21 รูป สามเณร 2 รูป ชีกรัก 33 คน และผู้ปฏิบัติธรรมอีก 5 คน ได้ประกาศตนเป็นเอกเทศไม่อยู่ภายใต้อาณัติทางฝ่ายคณะปกครองสงฆ์ โดยจะปกครองตนเองอาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลัก ตั้งแต่วันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2518 เป็นต้นไป (คณะทำงานปกาสณียกรรม กรมศาสนา, 2532). ต่อมาวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2518 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม นายคล้าย จิตพิทักษ์ ได้เรียนเรื่องดังกล่าวแก่อธิบดีกรมการศาสนา คณะสงฆ์อำเภอกำแพงแสนจึงได้ให้คณะสงฆ์แดนอโศกออกเสียจากสังกัดวัด ทำให้ความพยายามชี้แจงดังกล่าวกลับถูกฟ้องร้องด้วยข้อหา ผิดระเบียบการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ไม่มีสังกัด-ไม่อยู่ในวัดใดวัดหนึ่งเป็นหลักแหล่ง สะท้อนให้เห็นความเห็นต่างของทั้ง 2 ฝ่าย หรือการไม่ยอมรับหลักการนานาสังฆวาสของมหาเถรสมาคม จนเกิดเป็นข้ออธิกรณ์กรณีสันตอโศกขึ้น ในท้ายที่สุดมีคำตัดสินจากมหาเถรสมาคมวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2532 ความว่า

“...ให้พระรัก โพธิรักษ์โต หรือ พระโพธิรักษ์ สละสมณเพศ พ้นจากความเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ฐานประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม และประพฤติตนในลักษณะบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา ตลอดจนไม่ยอมรับกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ ...” (คณะทำงานปกาสณียกรรม กรมศาสนา, 2532).

นับเป็นเวลากว่า 14 ปี (ตั้งแต่การประกาศแยกตัวออกเป็นอิสระ) กว่าที่การพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ “กรณีสันตอโศก” จะสิ้นสุดลง สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการปัญหาของมหาเถรสมาคมที่นิ่งเฉยต่อเหตุการณ์เปรียบเสมือนเป็นการยอมรับต่อหลักการนานาสังฆวาส โดยข้อตัดสินที่สิ้นสุดลงเกิดขึ้นจากปัจจัยสำคัญคือ พระเถระชั้นผู้ใหญ่และฆราวาสหลายกลุ่มด้วยกัน

อาทิ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และพระสงฆ์จากธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย รวมตัวกันกว่า 10,000 รูป (สุรเชียร จักรธรานนท์, 2550) เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2532 เพื่อร่วมประกาศปณิธานธรรมกณีสันตือโคก³

สันตือโคกจึงถือเป็นพระสงฆ์คณะแรกที่ประกาศแยกตัวเป็นอิสระและไม่ยอมอยู่ใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม เป็นผลให้สมณะโพธิรักษ์ต้องสละเพศบรรพชิต ถือเป็นบุคคลนอกศาสนาพุทธ และเป็นผู้นำบิณฑบาตอื่น แต่เชื่อว่าคำประกาศของมหาเถรสมาคมจะทำให้กลุ่มนักบวชและชาวโคกขาดความนับถือในตัวสมณะโพธิรักษ์ กลุ่มเหล่านี้ยังให้การสนับสนุนและปฏิบัติตามแนวทางเดิมสันตือโคกเช่นเดิมสืบจนปัจจุบัน ซึ่งภายหลังจากสมณะโพธิรักษ์ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นจากการปราศจากข้อจำกัดในการเป็นพระสงฆ์ โดยให้การสนับสนุนพรรคการเมืองคือ พรรคพลังธรรมของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้เคยเป็นญาติธรรมของสันตือโคกก่อนจะเข้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม สายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสันตือโคกกับพลังธรรมจึงมีความน่าสนใจถึงความเป็นไปได้ของการชักนำความศรัทธาจากชาวโคกมาเป็นส่วนหนึ่งในการชี้นำผลประโยชน์ทางการเมือง อันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและผลกระทบที่ตามมา บทความนี้จึงพยายามชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของสมณะโพธิรักษ์และชาวโคกที่มีผลต่อพรรคพลังธรรม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยในอีกด้านหนึ่ง จากกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้เป็นที่ยอมรับจากคณะสงฆ์ไทย แต่กลับได้รับการยอมรับในทางการเมือง สะท้อนให้เห็นการปกครองจากมหาเถรสมาคมและจากรัฐบาลในการเข้ากำกับดูแลเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการแสดงออกทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ต่อพรรคพลังธรรม พ.ศ. 2518-2532

สมมติฐานของการวิจัย

การแสดงออกทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ พ.ศ. 2518-2532 ส่งผลให้ชาวสันตือโคกสนับสนุนพรรคพลังธรรมในการก้าวเข้าสู่บทบาททางการเมือง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสมณะโพธิรักษ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2532 โดยเป็นระยะเวลา นับตั้งแต่ที่สมณะโพธิรักษ์ประกาศแยกตัวและตั้งตนเป็นคณะอิสระจากการปกครองภายใต้มหาเถรสมาคมถึงการตัดสินใจ อภิธรรมกณีสันตือโคกสิ้นสุดลง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสมณะโพธิรักษ์ที่ส่งผลทางการเมืองต่อพรรคพลังธรรมและผลกระทบที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อตัดสินจากมหาเถรสมาคม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นประเภทประมวลเอกสาร กณีสันตือโคก หนังสือพิมพ์ที่ปรากฏการแสดงออกทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ บันทึกส่วนตัว เป็นต้น ส่วนเอกสารชั้นรองใช้ หนังสือ วารสาร ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในทางการเมือง โดยนำเอกสารมาศึกษา ค้นคว้า และเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อข้อสรุป และข้อมูลบางส่วนได้มาจากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ การแสดงธรรมเทศนา และการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง อันเป็นข้อมูลที่มีการบันทึกไว้และเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ

³ ปณิธานธรรม หมายถึง กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ซึ่งถูกประกาศ (แปลว่า กรรมอันเป็นเครื่องประกาศ ก็ได้) หมายถึงการที่สงฆ์มีมติและทำการประกาศให้เป็นที่ยอมรับทั่วไป ถึงสถานภาพในเวลานั้นของภิกษุรูปนั้นในสงฆ์ เช่นความไม่เป็นที่ยอมรับ หรือการที่สงฆ์ไม่ยอมรับและไม่รับผิดชอบต่อการกระทำของภิกษุรูปนั้น

ผลการวิจัย

1. ทิศนะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์

สมณะโพธิรักษ์ประกาศตนว่ามีเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างเปิดเผย โดยมีหลักฐานปรากฏชัดในเทปเรื่อง สันตือโศก ผิดกฎหมายจริงหรือ เทปวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2531 มีเนื้อความบางตอนแสดงความคิดเห็นถึงพลตรีจำลอง ศรีเมือง สรุปใจความได้ว่า สมณะโพธิรักษ์เห็นว่าพลตรีจำลอง ศรีเมืองเป็นคนดี พรรคพลังธรรมซึ่งเป็นพรรคของพลตรีจำลอง ศรีเมือง มีกรรมการพรรคเป็นชาวโศกรวมอยู่ด้วย โดยบ้านเลขที่ 65/1 (พุทธสถานสันตือโศก) ซึ่งสมณะโพธิรักษ์เป็นเจ้าของสำนักก็เป็นสถานที่ก่อเกิดผู้สมัคร ส.ส. ถึง 8 คน เป็นการเริ่มต้นทางการเมืองที่ดี จะมีการตั้งศูนย์ ศสท. ศูนย์สนับสนุนงานการเมือง ที่ชาวโศกจะเป็นผู้ก่อตั้ง และพร้อมรับคำสั่ง ต้องทำงานการเมือง งานการเมืองอริยะ (คณะทำงานปกาสนียกรรม กรมศาสนา, 2532) เป็นคำประกาศเจตนารมณ์ชัดเจนในการสนับสนุนพรรคพลังธรรม พร้อมเข้าเป็นสมาชิกพรรคในการทำงานทั้งภายในและภายนอกพรรค ซึ่งมีชาวโศกเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนทั้งร่างกายและแรงใจ แต่เมื่อมาถึงใกล้วันตัดสินพิจารณาคดีกรณีสันตือโศกใน พ.ศ. 2532 ท่าทีระหว่างสมณะโพธิรักษ์และพลตรี จำลองก็ดูเห็นห่างกันออกไป อาจเนื่องด้วยพลตรีจำลอง ศรีเมืองเกรงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพรรคพลังธรรม โดยมีคำสัมภาษณ์ในเรื่องการถอยห่างของพลตรีจำลอง ศรีเมือง โดยสมณะโพธิรักษ์ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ไม่ได้หนี คุณจำลองแยกการเมือง แยกธรรมะออกต่างหาก คุณจำลองตอบอยู่แล้วว่ามาวัดหรือเปล่า ก็มา ไม่ใช่ไม่มา เป็นสิทธิ์ส่วนตัวอยากไปปฏิบัติวิวัตไหน อยากมาวัดนี้ก็มา การเมืองก็ต้องทำอยู่ไม่ใช่ชอบใส่ความกันมองให้เป็นแง่หาเรื่องอยู่เรื่อย” (มติชนสุดสัปดาห์, 2532, 4 มิถุนายน) เป็นการยืนยันถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างพลตรีจำลอง ศรีเมือง และชาวโศก โดยที่ยังกล่าวถึงครั้งเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ที่ได้เอาคนที่สันตือโศกไปช่วยงาน ไปสมัคร ส.ส. ซึ่งสมัครกัน 300 กว่าคน (มติชนสุดสัปดาห์, 2532, 4 มิถุนายน) และสมณะโพธิรักษ์ยังได้ชี้แนะแก่พวกเขาเหล่านั้น โดยอ้างว่าจำเป็นต้องเทศน์โปรดผู้ปฏิบัติธรรมชาวโศก

“...ไปหาเสียงนี้ อย่าไปหาเสียง ประชาธิปไตยที่ยังหาเสียงอยู่ ไม่ใช่ประชาธิปไตยจริงๆ ยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้ ที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้พอ ถ้าคุณมีธรรมเพียงพอ ประชาชนรู้ว่าดีแล้ว เอาอะไรไปซื้อไปขายก็ไม่มื่ออะไรเปลี่ยนใจประชาชนได้... ไม่ได้บอกว่าเลือกเบอร์นั้น เบอร์นี้ งามได้เลย จะเอาเทศน์เก่าๆมาฟังก็ได้เอาตมาบอก ว่าอาตมาจะเล่นการเมือง อาตมาประกาศไปอย่างนี้เพื่อที่จะให้กำลังใจพวกเค้าเท่านั้น...” (มติชนสุดสัปดาห์, 2532, 4 มิถุนายน)

ข้อความข้างต้นสะท้อนความคิดเห็นการหาเสียงเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยที่ยังมีช่องโหว่ในการซื้อสิทธิ์ขายเสียง โดยแนะนำหากนักการเมืองมีคุณธรรมซ่องโจวนี้ก็ไม่สามารถดึงดูดประชาชนได้ เป็นการนำหลักคุณธรรมมาชี้แนะตัวบุคคล (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) และพรรคการเมืองซึ่งอยู่ในช่วงหาเสียง การประกาศเล่นการเมืองจึงเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเกิดความรู้สึกคล้อยตามกลายเป็นพลังสนับสนุนในที่สุด ถึงแม้จะพยายามปฏิเสธว่าเป็นเพียงการให้กำลังใจก็ตาม

ภายหลังคำตัดสินของมหาเถรสมาคมส่งผลให้สมณะโพธิรักษ์ ชาวโศก และกลุ่มญาติธรรมต่างให้ความสนใจกับการเมืองมากขึ้น “ต่อไปนี้การดำเนินการทางการเมืองจะต้องมากและหนักหน่วงขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดที่พูดกันว่าพระสงฆ์ต้องไม่ยุ่งกับการเมืองนั้น ถูกสลัดออกจากชาวโศกทั้งผู้ที่อยู่ในเครื่องแบบนักบวช และอยู่ในชุดเสื้อม่อฮ่อม” (มติชนสุดสัปดาห์, 2532, 18 มิถุนายน) เป็นการประกาศเจตนารมณ์ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเด่นชัด โดยสมณะโพธิรักษ์มีแนวทางที่สื่อให้เห็นว่าศาสนายังเป็นเรื่องที่ต้องยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

2. สมณะโพธิรักษ์กับพรรคพลังธรรม

สมณะโพธิรักษ์มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองร่วมกับกลุ่มรวมพลังและพรรคพลังธรรมของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เริ่มแรกทั้งคู่สร้างความสัมพันธ์จากการแสวงหาหนทางในการปฏิบัติธรรม ก่อนที่พลตรีจำลองจะตัดสินใจเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่สำนักสันตือโศกอย่างถาวร โดยพลตรีจำลองเป็นผู้ชักนำให้กลุ่มสันตือโศกเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อครั้งพลตรีจำลองลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 ได้รับการสนับสนุนส่วนหนึ่งจากกลุ่มสันตือโศก ซึ่งจำนวน

ญาติธรรมชาวอโศกในช่วง พ.ศ. 2528 เฉพาะในกรุงเทพมหานครน่าจะมีอยู่ประมาณ 1,000 ครอบครัว (สมบัติ จันทรวงศ์, 2532) แม้จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่การรณรงค์เพื่อหาเสียงของกลุ่มก็ได้รับผลตอบรับที่ดี อีกทั้งสมาชิกชาวอโศกกระจายอยู่ในทุกหน่วยงานและทุกระดับฐานะการศึกษา และที่สำคัญคือประสบการณ์ในการทำงานแบบอาสาสมัคร ตามหลัก “ประโยชน์สูงสุดประหยัที่สุด” ของชาวอโศกยังเกื้อหนุนให้มีสมาชิกจากหน่วยงานต่างๆเพิ่มมากขึ้น ในครั้งนั้นชาวกรุงเทพมหานครได้ลงคะแนนเสียงให้มากถึงประมาณ 500,000 คะแนน (สุรเชียร จักรธรานนท์, 2550) เป็นผลให้พลตรีจำลอง ศรีเมืองชนะการเลือกตั้ง และชนะการเลือกตั้งในสมัยที่ 2 พ.ศ. 2533 ด้วยคะแนนมากถึง 700,000 คะแนน (สุรเชียร จักรธรานนท์, 2550) รวมทั้งชนะในสมัยที่ 3 พ.ศ. 2535 ซึ่งในขณะนั้น ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา เป็นผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคพลังธรรม

พรรคพลังธรรมก่อตั้งเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 จากแรงผลักดันทางการเมืองหลังการประกาศยุบสภาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531 (พร้อมกำหนดวันเลือกตั้งเป็นวันที่ 24 กรกฎาคม) โดยการจัดตั้งพรรคเป็นไปอย่างรวดเร็ว ภายใต้การตัดสินใจของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นความพยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ประกอบกับสถานการณ์พรรคการเมืองบางพรรคที่กำลังสร้างฐานอำนาจมากขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ขณะนั้นพรรคประชาธิปไตยเกิดความแตกแยกอย่างรุนแรง (พ.ร.บ กรุงเทพมหานครได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเสนอต่อคณะรัฐมนตรี สั่งปลดผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครออกจากตำแหน่งได้ถ้าเห็นว่าผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสภากรุงเทพมหานครมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง) การตั้งพรรคพลังธรรมซึ่งคาดการณ์ว่าน่าจะสร้างฐานเสียงเติบโตได้มากในเขตกรุงเทพมหานครจะเป็นการตัดโอกาสของพรรคดังกล่าว และเป็นการสร้างกันชนทางการเมืองขึ้นส่วนหนึ่งให้แก่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครด้วย (สมบัติ จันทรวงศ์, 2532)

สำหรับการจัดตั้งพรรคพลังธรรม สมณะโพธิรักษ์ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“... แม้แต่ทุกวันนี้เอาตมาบอกคุณด้วยเลยว่าเอาตมาก็ยังไม่เห็นด้วยว่าทางด้านหมุ่นักธรรมะหรือแม้แต่ชาวอโศก หรือคุณจำลองทำ เอาตมาบอกได้เลยว่ายังไม่เห็นด้วย ว่าควรจะต้องตั้งพรรคการเมือง เรื่องอะไรจะต้องไปวุ่นวายถึงขนาดไปลงสมัคร เพราะแม้แต่พรรคการเมืองก็ยังไม่เห็นด้วยว่าควรตั้ง องค์ประกอบยังไม่พอ ต้องสร้างคนเสียก่อน...” (มติชน, 2532, 4 มิถุนายน).

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการจัดตั้งพรรคพลังธรรมขึ้นแล้ว สมณะโพธิรักษ์ และชาวสันตอโศกก็ได้ให้การสนับสนุน เข้าทำงานทางการเมืองช่วยเหลือพลตรีจำลอง ศรีเมือง ดังเห็นได้จากการเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคขึ้นมารวมทั้งหมด 12 คน ตามความเห็นของพลตรีจำลอง ศรีเมืองว่าเป็นผู้มีประสิทธิภาพและอุทิศเวลาให้แก่งานของพรรคได้อย่างเต็มที่นี้ไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งซึ่งเป็นชาวสันตอโศก (สมบัติ จันทรวงศ์, 2532) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาสัดส่วนของชาวสันตอโศกในการมีส่วนร่วมพรรคจะเห็นอิทธิพลของชาวสันตอโศกอยู่ไม่น้อยนอกเหนือจากแรงสนับสนุนด้านความร่วมมือ กำลังคน เครื่องมือ อุปกรณ์ ต่างๆในการช่วยเหลือพรรค ก็จะมีการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในทางการเมืองของพรรคพลังธรรม ดังปรากฏในตาราง

ตารางที่ 1: แสดงสัดส่วนของชาวสันตอโศกในบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดของพรรคพลังธรรม

ที่มา: สมบัติ จันทรวงศ์. (2532).

เขตเลือกตั้ง	จำนวนผู้สมัครทั้งหมด	ผู้สมัครที่เป็นญาติธรรมชาวอโศก
กรุงเทพมหานคร	37	4 (ร้อยละ 10.81)
ภาคกลาง	74	18
ภาคเหนือ	48	14
ภาคอีสาน	119	116
ภาคใต้	50	12
รวม	319	164 (ร้อยละ 51.41)

จากตารางที่ 1 พบว่าสัดส่วนชาวสันตอโคกมีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของผู้สมัครทั่วทุกภูมิภาค ส่งผลให้พรรคพลังธรรม ซึ่งเป็นพรรคเกิดใหม่อาจโดนกล่าวหาว่าถูกครอบงำโดยญาติธรรมจากสันตอโคก ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวการพิจารณาข้ออธิกรณ์กรณีสันตอโคกกำลังได้รับความสนใจ และอาจทำให้พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามมุ่งประเด็นความชอบธรรม และความถูกต้องของการแยกตัวออกจากมหาเถรสมาคมของสมณะโพธิรักษ์ว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่ ซึ่งกระทบต่อฐานเสียงที่เป็นประชาชนทั่วไป แต่หากพิจารณาในเฉพาะเขตกรุงเทพมหานครจะเห็นว่าผู้สมัครทั้งหมด 37 คน ญาติธรรมชาวสันตอโคกมีเพียง 4 คน ถือเป็นสัดส่วนที่น้อยที่ยังพอสามารถรักษาฐานเสียงจากกลุ่มคนอื่นๆ ไว้ได้

3. ผลกระทบทางการเมืองต่อสมณะโพธิรักษ์

สมณะโพธิรักษ์แยกตัวเป็นอิสระและไม่ยอมรับการปกครองของคณะสงฆ์ ทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเด่นชัด จึงทำให้ถูกตอบโต้จากมหาเถรสมาคมและรัฐบาล ภายหลังคำตัดสินของมหาเถรสมาคมให้สมณะโพธิรักษ์สละสมณเพศและพ้นจากความเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น ท่านสมณะโพธิรักษ์รู้สึกโดยได้รับแรงกดดันจากฝ่ายต่างๆ เมื่อสึกแล้วท่านสมณะโพธิรักษ์และชาวอโคกยังคงปฏิบัติตนตามแนวคำสอนของพุทธบัญญัติ และเผยแผ่ธรรมะตามความเชื่อของตนเองต่อไป โดยให้เหตุผลว่าเป็นการกระทำที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นการใช้สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ (สิกขาในคดีสันตอโคก, 2548) ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันกับนายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการว่า

“นักบวช พวกหนึ่งที่มีรูปแบบการแต่งกาย เป็นชุดเสื้อแขนกระบอก นุ่งผ้าถุง มีผ้ารัดเอว ทุกอย่างเป็นสิกรักทั้งหมด วัตรปฏิบัติก็เป็นอย่างนักบวช ในศาสนาพุทธ คือใช้ชีวิตอยู่ด้วยการศึกษาธรรมะ มีหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ เลี้ยงชีพด้วยการบิณฑบาต เพียงไม่ได้เรียกว่าพระ และไม่ขึ้นอยู่กับพ.ร.บ. คณะสงฆ์ 2505” (มติชน, 2532, 18 มิถุนายน)

อย่างไรก็ตาม สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่ยึดมั่นในรูปแบบของศาสนาพุทธแต่เดิมย่อมแสดงความไม่เห็นด้วยกับสถานะใหม่ของท่านสมณะโพธิรักษ์ที่แตกต่างจาก “พระ” ตามความศรัทธาดั้งเดิม รวมทั้งส่งผลต่อท่านสมณะโพธิรักษ์ในทางการเมืองซึ่งฝ่ายตรงข้ามสามารถใช้อ้างอิงดังกล่าวในการโจมตีถึงความถูกต้องโดยหยั่งเสียงของประชาชน

ชาวสันตอโคกเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่เบื้องหลังพรรคพลังธรรม ซึ่งมีที่มาจากการก่อร่างของกลุ่มรวมพลังเพื่อหนุน พลตรีจำลอง ศรีเมือง สมาชิกชาวอโคกคนสำคัญให้ได้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ รวมทั้งการสนับสนุนอื่นๆ กล่าวได้ว่าสมณะโพธิรักษ์ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการใช้อำนาจของมหาเถรสมาคม ส่วนทางการเมืองสมณะโพธิรักษ์และกลุ่มชาวอโคกกลับเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่มีอิทธิพลทางการเมืองอยู่มาก ซึ่งหากนำอำนาจทางการเมืองมาใช้ก็จงความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาอาจก่อให้เกิดปัญหาที่ยากจะแก้ไข นอกจากนี้ตามข้อวินิจฉัยกรณีสันตอโคกได้กล่าวถึงผลกระทบจากการที่สมณะโพธิรักษ์เข้าสนับสนุนพรรคพลังธรรมว่าเป็นการใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจในทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยใช้พรรคพลังธรรมเป็นฐานสร้างพรรคนี้ให้เป็นพรรคมวลชนมีการจัดตั้งและแนวร่วมทั่วประเทศ แล้วครอบงำการปกครองประเทศ ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร เป็นเผด็จการสมบูรณแบบ (คณะทำงานปกาสนียกรรม กรมศาสนา, 2532)

นอกจากนี้การประกาศเล่นการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ และชาวสันตอโคก ถ้าเปรียบเทียบกับคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. 2517 ซึ่งห้ามพระภิกษุสามเณรมีเกี่ยวข้องกับการเมืองในลักษณะต่างๆ (คณะทำงานปกาสนียกรรม กรมศาสนา, 2532) จะเห็นได้ว่าสมณะโพธิรักษ์ และสันตอโคก มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับคำสั่งดังกล่าว จึงถูกพิจารณาลงมติของคณะกรรมการสงฆ์ว่าด้วยประพฤติดิจนขาดความเป็นภิกษุและก่อให้เกิดความเสียหายแก่พุทธศาสนาในที่ประชุมครั้งที่พิเศษที่ 1/ 2531 ต่อมาเมื่อมีการยกเลิกคำสั่ง ใน พ.ศ. 2517 เปลี่ยนมาใช้คำสั่ง พ.ศ. 2538 เรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมืองซึ่งประกาศไว้ในหนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 83 ตอนที่ 1 วันที่ 25 มกราคม

2538 (ชูชาติ สุทธิ, 2555) โดยสรุปคำสั่งได้ว่า ห้ามพระสามเณรเข้าไปในที่ชุมนุม และกระทำการใดๆอันเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือโดยตรงหรือโดยอ้อมแก่การหาเสียงเพื่อการเลือกตั้งแก่บุคคลหรือคณะใดๆ สั่งห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมชุมนุมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ รวมทั้งห้ามอภิปรายหรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองซึ่งจัดตั้งขึ้นทั้งในวัดและนอกวัด โดยมหาเถรสมาคมได้แสดงเหตุผลของการห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมืองไว้ด้วย ซึ่งคุณชูชาติ สุทธิ ได้สรุปใจความไว้ดังนี้

1. การเมืองเป็นหน้าที่ของฆราวาสผู้มีสิทธิตามกฎหมายโดยเฉพาะ ไม่ใช่หน้าที่ของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่นอกเหนือการเมือง จึงไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง แม้ผู้ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วหากบวชเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาก็ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรทันที

2. การที่พระภิกษุสามเณรเข้าไปเกี่ยวข้องช่วยสนับสนุนการเลือกตั้งบุคคลใด ๆ เพื่อเป็นสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาเทศบาลเป็นต้น ย่อมเป็นการประพฤตินิเวศวิสัยของสมณะ (ผู้สงบ) บรรพชิต (ผู้เว้นกิจกรรมอันเศร้าหมอง) นำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและหมู่คณะตลอดถึงพระศาสนา เป็นที่ติเตียนของสาธุชนทั้งในและนอกพระศาสนา เพราะสมณะและบรรพชิตสมควรวางตนเป็นกลาง ทำจิตให้กว้างขวางด้วยเมตตาทั่วไปแก่ชนทั้งปวงผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยไม่เลือกหน้า

3. ในตำแหน่งที่มีผู้แข่งขันช่วงชิงกันมากคน พระภิกษุสามเณรเข้าช่วยให้ผู้ใดได้ ย่อมเป็นที่พอใจของผู้นั้น แต่ผู้ที่ไม่ได้ก็อีกเป็นจำนวนมากกับพวกพ้องย่อมไม่พอใจ เสื่อมคลายความเคารพนับถือ

4. ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และความดำรงอยู่ของพระศาสนาขึ้นอยู่กับความเคารพนับถือของประชาชน พระภิกษุสามเณรจึงควรทำตนให้เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ไม่ควรทำตนให้เป็นพวกเป็นฝ่ายของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะทำให้ชนทั้งหลายเห็นว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบื่อหน่ายคลายความนับถือและติเตียนต่างๆ

แต่หากพระสงฆ์ท่านไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแล้ว ความมัวหมองของศีลของข้อวัตรปฏิบัติของท่านก็มักตามมาทันที จะเกิดการแบ่งกลุ่มของประชาชนจะเกิดการชิงดีชิงเด่น แกร่งแย่งซึ่งกันและกัน ในที่สุดอาจนำมาซึ่งการทำลายล้างผลาญกันก็อาจเป็นไปได้ (ชูชาติ สุทธิ, 2555)

ดังนั้นการดำเนินการอันเกี่ยวข้องกับการเมืองของท่านสมณะโพธิรักษ์ และชาวสันติอโศก ในระยะเวลาต่อมาจึงถูกจับตามองจากหลายฝ่าย เนื่องด้วยคำสั่งดังกล่าวจะมีผลรวมถึงตัวท่านด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่ท่านยังคงดำเนินหน้าที่การพระศาสนา และเห็นควรว่าพระสงฆ์กับการเมืองยังคงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือการกล่าววิพากษ์วิจารณ์ความเป็นไปทางการเมืองอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ จะรวมอยู่ในข้อห้ามดังกล่าวด้วยหรือไม่ก็ได้มิมีการระบุไว้อย่างแน่ชัด จึงทำให้การดำเนินการทางการเมืองของพระสงฆ์ไทยยังเป็นเรื่องถกเถียงถึงความเหมาะสมอยู่ถึงปัจจุบัน

สรุป

การแสดงออกทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์เกิดขึ้นจากปัจจัยสำคัญคือ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติธรรมในพุทธสถานสันตโตศกก่อนมาก่อตั้งพรรคพลังธรรมใน พ.ศ. 2531 โดยพลตรีจำลอง ศรีเมืองเป็นผู้ชักนำให้กลุ่มสันตโตศกเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยรองลงมาคือการประกาศแยกตัวออกจากมหาเถรสมาคม สมณะโพธิรักษ์และชาวสันตโตศกไม่ยอมรับการอยู่ภายใต้อำนาจของมหาเถรสมาคม รวมถึงไม่ยอมรับการอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และประกาศตนตั้งคณะเป็นอิสระในการปกครองตนเอง ซึ่งคำตัดสินได้สิ้นสุดลงด้วยการให้ท่านพ้นจากความเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ดังนั้นการแสดงความคิดเห็นหรือการออกมาวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองจึงเป็นสิทธิอันชอบธรรมของบุคคลมากกว่าเป็นข้อถือปฏิบัติของพระสงฆ์ทั่วไป ส่งผลให้การดำเนินการทางการเมืองมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากไม่อยู่ในข้อจำกัดห้ามพระสงฆ์เล่นการเมือง ปัจจัยสุดท้ายคือ สมณะโพธิรักษ์ ที่ประกาศจุดยืนทางการเมืองที่ชัดเจนในการสนับสนุนพรรคพลังธรรมของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ปัจจัยทั้งสามประการส่งผลให้สมณะโพธิรักษ์ได้รับผลกระทบโดยตรงจากมหาเถรสมาคมที่มีคำสั่งให้สึกสมณะโพธิรักษ์ รวมทั้งพระในสังกัดสันตโตศก นำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคมจากความเห็นต่างระหว่างความเชื่อความศรัทธาทางพุทธศาสนากับบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ ซึ่งคงเป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันต่อไป

ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยการแสดงออกทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ พ.ศ. 2518-2532 ฉบับนี้หากมีการชี้แจงข้อเสนอหลักพร้อมแสดงหลักฐานเพิ่มเติมจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นหลักที่ต้องการเสนอได้ชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งบอกถึงประโยชน์ของงานวิจัยว่ามีประโยชน์และความสำคัญอย่างไรต่อการศึกษาประวัติศาสตร์จะทำให้บทความนี้มีคุณค่ายิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โดม ไกรปกรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย ที่ได้ให้คำชี้แนะและแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินบทความวิจัย ตลอดจนความช่วยเหลือในการตรวจทานวิจัย แก้ไขข้อบกพร่อง และเสนอแนวคิดให้กับผู้วิจัยได้ลึกซึ้งอยู่เสมอ จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ คณาจารย์ทุกท่านที่มีส่วนสำคัญในการให้ข้อคิดเห็น ชี้แนะความรู้เพิ่มเติม รวมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขและปรับปรุงบทความวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอบคุณทุกท่านที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงที่ได้มีส่วนร่วมให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากบทความวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่คณาจารย์ผู้ให้วิชาความรู้และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกท่าน ส่วนความบกพร่องที่เกิดขึ้นในวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้เพื่อเป็นบทเรียนในครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

หลักฐานชั้นต้น

คณะทำงานปกาสณียกรรม กรมศาสนา. (2532). **ประมวลเอกสารกรณีสันตโตศก**. กรุงเทพฯ: คณะทำงาน

ปกาสณียกรรม กรมศาสนา.

มติชน. (2532, 4 มิถุนายน). “อริยะก็เตะคนได้เหมือนกัน”. **มติชนสุดสัปดาห์**. 9(457): 20. กรุงเทพฯ:

มติชน.

มติชน. (2532, 18 มิถุนายน). “สึก” พระโพธิรักษ์ เปิดสมณะพราหมณ์ปิดล้อมจำลอง. **มติชนสุดสัปดาห์**.

9(459): 8. กรุงเทพฯ: มติชน.

เอกสารอ้างอิง

โพธิรักษ์. (2556). **ลี้จะชีวิตของสมณะโพธิรักษ์. ภาค 3, ชาวอโศกเพื่อมวลมนุษยชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 4.**

กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมสันติ.

หลักฐานชั้นรอง

สมบัติ จันทร์วงศ์. (2532). **วิวัฒนาการและแนวโน้มของพรรคการเมืองใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีพรรคพลังธรรม.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.

สุรเชียร จักรธรานนท์. (2550). **สันติอโศก : สามทศวรรษที่ท้าทาย** กรุงเทพฯ: มติชน.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชูชาติ สุทธะ. (2555). **พระสงฆ์กับการเลือกตั้ง: ส่งเสริมประชาธิปไตยหรือทำลายความเป็นกลาง.** สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2561, จาก www.mcupyo.com.

ลี้ๆในคดีสันติอโศก. (2548). **ลี้ๆในคดีสันติอโศก.** สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.asoke.info/Kid/k178/042.html>.

พัฒนาการของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 – 2560
The Evolution of Thai national costumes on The Stage of Miss Universe contest from
1969 – 2017

อภิสิทธิ์ ศรีสุธรรม¹

ศิริพร ดาบเพชร²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อจะศึกษาพัฒนาการของรูปแบบชุดประจำชาติไทยที่นำไปประกวดชุดแต่งกายประจำชาติบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นปีแรกที่ประเทศไทยได้รับรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยมบนเวทีมิสยูนิเวิร์ส จนถึง พ.ศ. 2560 พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบชุดแต่งกายประจำชาติโดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารประเภทหนังสือพิมพ์ ภาพถ่าย วิทยานิพนธ์ และวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส แบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ชุดไทยดั้งเดิม ชุดไทยประยุกต์ และชุดไทยสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด ครีเอทีฟ ไทย การเปลี่ยนแปลงของชุดประจำชาติไทยเป็นผลสืบเนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงการกำหนดรูปแบบชุดแต่งกายประจำชาติโดยผู้ถือลิขสิทธิ์การส่งตัวแทนนางงามไทยเข้าร่วมประกวด ส่งผลให้รูปแบบของชุดประจำชาติไทยมีการเปลี่ยนแปลงจนได้รับรางวัลจากการประกวดหลายครั้ง จนเกิดเป็นกระแสการติดตามชุดประจำชาติไทยและส่งอิทธิพลต่อรูปแบบของชุดประจำชาติไทยบนเวทีระดับประเทศ และระดับนานาชาติมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชุดประจำชาติไทย มิสยูนิเวิร์ส การประกวดนางงาม

Abstract

This article aims to study the evolution of Thai national costumes on the stage of Miss Universe contest since 1969, which is the first year that Thailand has won the best national costume award on the Miss Universe stage until 2017. And studying factors affecting the change of Thai national costume styles by using research methods from newspapers, photographs, theses and videos related to the Miss Universe contest. The study indicated that the pattern of the Thai national costume on the stage of the Miss Universe contest. It can be divided into 3 forms Traditional Thai costumes, Apply Thai costumes and Creative Thai costumes under the concept “Creative Thai”. The change of the Thai national dress is the result of economic and social factors in each period. Including the formulation of national costume styles by the copyright holders, sending representatives to Miss Universe contest. As a result, the pattern of the Thai national Costumes has changed resulting in many awards from Miss Universe contest. It caused the follow-up trend of Thai National costumes and influencing the style of Thai national costumes on the national stage and international stage to the present.

Keywords: Thai National costumes, Miss Universe, Beauty Contest

¹ นิสิตปริญญาตรี ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: apisit.srisutham@g.swu.ac.th

² รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

บทนำ

นับตั้งแต่การประกวดมิสยูนิเวิร์ส ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2495 (ค.ศ. 1952) สาวงามจากหลากหลายประเทศทั่วโลกเข้าร่วมการประกวดเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ตั้งตัวแทนสาวงามเข้าร่วมการประกวดฯ มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก หนึ่งในเครื่องมือที่ใช้เผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก คือ ชุดประจำชาติไทยสำหรับการประกวดชุดแต่งกายประจำชาติซึ่งเป็นรางวัลพิเศษที่อยู่คู่กับการประกวดมิสยูนิเวิร์สมายาวนาน ในแต่ละปีมีการคัดเลือกชุดแต่งกายประจำชาติที่มีรูปแบบแตกต่างกันไป และมีพัฒนาการของรูปแบบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากการติดตามตัวแทนสาวงามแล้ว ชุดประจำชาติไทยเป็นหนึ่งในเสน่ห์ของการติดตามการประกวดนางงามที่มีผู้ติดตามเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

จากความน่าสนใจของชุดประจำชาติที่ใช้บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบชุดประจำชาติไทยบนเวทีมิสยูนิเวิร์สว่ามีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบใดบ้าง และศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดประจำชาติไทย โดยจากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์สแล้ว จะพบว่าผู้ให้ความสนใจศึกษาเรื่องราวของชุดประจำชาติไทยอยู่บ้าง โดยส่วนมากจะเป็นงานของสาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์และสาขาประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นหลัก อาทิ ดนัย เรียบสกุล เรื่อง *การพัฒนากะบวนกรออกแบบชุดประจำชาติไทย ในการนำเสนอระดับนานาชาติ* ที่ศึกษารูปแบบและกระบวนการออกแบบชุดประจำชาติไทยสำหรับการนำเสนอระดับนานาชาติและนำเสนอกระบวนการออกแบบชุดประจำชาติไทยที่ใช้บนเวทีมิสยูนิเวิร์ส เมนาถ ธนลักษณ์ณี เรื่อง *พัฒนาการชุดประจำชาติของนางงามไทยในการประกวดนางงามจักรวาล* ที่ศึกษาพัฒนาการของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดประจำชาติไทย รูปแบบของศิลปะที่ส่งผลต่อชุดประจำชาติไทย และการวางแนวคิดของผู้ออกแบบในการสร้างชุดแต่งกายประจำชาติว่าผู้ออกแบบมีแนวคิดใดที่ใช้ในการออกแบบชุดประจำชาติไทย แต่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นยังไม่ได้มีการศึกษาถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปะ เช่น ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยจากกองประกวดฯ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุดประจำชาติไทย

ประเด็นศึกษาในบทความนี้คือพัฒนาการของรูปแบบของชุดประจำชาติไทยบนประกวดมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 จนถึง พ.ศ. 2560 ว่ารูปแบบของชุดประจำชาติมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร พร้อมทั้งศึกษาถึงปัจจัยอื่น ๆ นอกจากปัจจัยทางด้านศิลปะที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุดประจำชาติไทยในแต่ละรูปแบบ ผู้วิจัยหวังว่าบทความชิ้นนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงรูปแบบของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดนางงามที่เปลี่ยนไปในปัจจุบันให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของรูปแบบชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 – 2560
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส

สมมติฐานของการวิจัย

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 – 2560 ส่งผลต่อการเปลี่ยนรูปแบบชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส
2. รางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยม บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบชุดประจำชาติไทยบนเวทีมิสยูนิเวิร์ส

3. การเปลี่ยนแปลงของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ส่งผลต่อรูปแบบของชุดแต่งกายประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดนางงามในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาพัฒนาการของรูปแบบชุดประจำชาติไทย บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 – 2560 โดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นปีแรกที่ชุดประจำชาติไทยได้รับรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยม สิ้นสุดที่ พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นปีล่าสุดที่มีการนำชุดประจำชาติไทยไปประกวดบนเวทีมิสยูนิเวิร์ส

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาพัฒนาการของรูปแบบชุดแต่งกายประจำชาติไทย บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดแต่งกายประจำชาติ และผลที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงชุดประจำชาติไทยในแต่ละช่วง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาจากหนังสือพิมพ์ วารสาร ทีวีพิมพ์เรื่องราวการประกวดนางงามและชุดแต่งกายประจำชาติ
2. เอกสารวิชาการ เช่น หนังสือ หรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาจากวิทัศน์การประกวดมิสยูนิเวิร์สและวิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับชุดแต่งกายประจำชาติ

ผลการวิจัย

รูปแบบของชุดประจำชาติไทยที่ถูกนำไปใช้บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 จนถึง พ.ศ. 2560 มีจำนวนทั้งสิ้น 3 รูปแบบ ประกอบด้วย ชุดประจำชาติไทยในรูปแบบชุดไทยดั้งเดิม ชุดประจำชาติไทยในรูปแบบชุดไทยประยุกต์ และชุดประจำชาติไทยในรูปแบบชุดไทยสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิดครีเอทีฟ ไทย

1. ชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ในรูปแบบ “ชุดไทยดั้งเดิม”

ชุดไทยดั้งเดิม เป็นคำที่ผู้วิจัยนิยามขึ้น หมายถึงชุดไทยตามแบบประเพณีนิยมที่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของชุดให้มีความแตกต่าง หรือสร้างความแปลกใหม่ให้กับตัวชุด โดยรูปแบบไม่ซ้ำเดิมในแต่ละปี ขึ้นอยู่กับว่ากองประกวดนางสาวไทยต้องการนำเสนอชุดประจำชาติไทยในรูปแบบใด

ชุดประจำชาติไทยในระยะแรกที่กองประกวดนางสาวไทยนำมาใช้เพื่อนำเสนอบนเวทีมิสยูนิเวิร์ส คือ ชุดไทยพระราชานิยม³ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลือกชุดไทยพระราชานิยมนำไปใช้เป็นชุดประจำชาติ (จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา และ วิไลวรรณ สมโสภณ, 2547) ถึงแม้รูปแบบของชุดไทยพระราชานิยมมีความสวยงามและวิจิตรตระการตาเพียงใด แต่ชุดไทยพระราชานิยมไม่ได้รับรางวัลจากการประกวดชุดแต่งกายประจำชาติ กองประกวดนางสาวไทยจึงได้ให้ความสำคัญต่อการเลือกชุดประจำชาติไทยมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ส่งตัวแทนสาวงามเข้าร่วมประกวดเพื่อประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงและเผยแพร่วัฒนธรรมของประเทศ และได้รับรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยม กองประกวดนางสาวไทยจึงได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดประจำชาติไทยเพื่อใช้บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์สครั้งแรก โดยชุดประจำชาติไทยที่กองประกวดนางสาวไทยนำไปใช้คือชุดไทยแบบประเพณีนิยมเพื่อแสดงความ

³ ชุดไทยพระราชานิยม หมายถึง ชุดที่เกิดขึ้นจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ให้ออกแบบฉลองพระองค์แบบไทย แบบต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นชุดแต่งกายประจำชาติของสตรีไทยที่มีความสวยงาม เกิดจากการผสมผสานรูปแบบของฉลองพระองค์ฝ่ายในหลาย ๆ พระองค์ มีทั้งหมด 8 แบบ ประกอบไปด้วย ชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยจิตรลดา ชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยบรมพิมาน ชุดไทยจักรี ชุดไทยดุสิต ชุดไทยจักรพรรดิ และชุดไทยศิวาลัย

สวยงามของชุดประจำชาติไทยนอกเหนือจากชุดไทยพระราชานิยม โดยเลือกชุดไทยที่มีความหลากหลายและมีให้ซ้ำรูปแบบกันในแต่ละปี

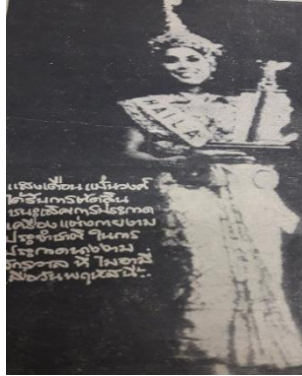
มูลเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดประจำชาติไทยบนเวทีมิสยูนิเวิร์สครั้งแรกมาจากการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2512 (Miss Universe 1969) ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา กองประกวดนางสาวไทยมีความต้องการที่จะนำเสนอชุดประจำชาติไทยที่นอกเหนือจากชุดไทยพระราชานิยม จากคำสัมภาษณ์ของ แสงเดือน แม้นวงศ์ (2555, อ้างโดย ดนัย เรียบสกุล, 2555) กล่าวว่าเดิมทีกองประกวดนางสาวไทยมีความตั้งใจที่จะให้ตัวแทนสาวงาม คือ แสงเดือน แม้นวงศ์ สวมใส่ชุดชานาในการประกวด แต่ชุดชานาเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์จึงเปลี่ยนความคิดเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะตามมาภายหลัง กองประกวดนางสาวไทยจึงขอคำปรึกษาจากท่านผู้หญิง จงกล กิตติขจร ภริยาของจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2506 – 2514) ในการเลือกชุดประจำชาติไทยเพื่อใช้สำหรับการประกวด ท่านผู้หญิงฯ แนะนำให้เอาภาพนางรำสวมชฎาที่อยู่ในโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ประเทศไทยในขณะนั้นมาออกแบบเป็นชุดไทยนางละครสวมชฎา ชุดไทยนางละครที่แสงเดือน แม้นวงศ์สวมใส่เป็นชุดไทยนางละครสีแดงและเขียว รูปแบบดั้งเดิมของชุดไทยนางละคร พร้อมกับสวมชฎาทรงสูงแหลมสีทองอร่าม สร้างความโดดเด่นจากผู้เข้าประกวดประเทศอื่น ๆ ทำให้ชุดนี้ได้รับรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยมเป็นครั้งแรกของประเทศไทย (ไทยรัฐ, 2512, 18 กรกฎาคม) ถือเป็นความสำเร็จของกองประกวดนางสาวไทย จากความสำเร็จที่เกิดขึ้นเป็นแนวทางให้กองประกวดนางสาวไทยเลือกชุดประจำชาติที่มีความหลากหลาย เพื่อนำเสนอความสวยงามของประเทศไทยในแต่ละแง่มุมผ่านชุดแต่งกายประจำชาติให้เป็นที่รู้จัก ส่งผลให้รูปแบบของชุดประจำชาติไทยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เป็นต้นมามีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับว่ากองประกวดต้องการเลือกชุดใดมานำเสนอ สามารถจำแนกรูปแบบออกเป็น 4 รูปแบบคือ ชุดไทยพระราชานิยม ชุดไทยประยุกต์ ชุดไทยนางละคร และชุดไทยท้องถิ่นนิยม/พื้นถิ่นนิยม

1) ชุดไทยพระราชานิยม เป็นชุดที่กองประกวดยังคงนิยมนำมาใช้ในการประกวด โดยมีการปรับเปลี่ยนสีและรูปแบบของตัวชุดที่ใช้ในการประกวด ชุดไทยพระราชานิยมถูกนำมาสวมใส่เป็นจำนวนทั้งสิ้น 7 ชุด ประกอบด้วย ชุดไทยจักรีสีชมพู สวมใส่โดยวารุณี แสงศิรินาวัน เมื่อ พ.ศ. 2514 ชุดไทยจักรพรรดิสีชมพู สวมใส่โดยเบญจมาศ พลภักทวิจิตร ณ เมื่อ พ.ศ. 2517 ชุดไทยพระราชานิยมสีชมพู สวมใส่โดยวัลยา โทณวนิก เมื่อ พ.ศ. 2518 ชุดไทยบรมพิमानสีเขียว สวมใส่โดย ลัดดาวัลย์ อินทร์ยา เมื่อ พ.ศ. 2520 และ จินดา เนินกร่าง เมื่อ พ.ศ. 2526 ชุดไทยบรมพิमानสีชมพู สวมใส่โดย อาทิตยา พรหมกุล เมื่อ พ.ศ. 2523 และชุดไทยจักรพรรดิสีฟ้าขาว สวมใส่โดย ธารทิพย์ พงษ์สุข เมื่อ พ.ศ. 2528

2) ชุดไทยประยุกต์ จากคำสัมภาษณ์ของนาดยา นครชัย (2559 อ้างโดย เมณาถ ชนลักษณะณี, 2560) กล่าวว่าชุดไทยประยุกต์เป็นชุดที่มีแนวคิดจากชุดไทยพระราชานิยมเป็นหลัก เพิ่มเพียงลดลายปักเลื่อม ออกแบบตัดเย็บเพื่อให้นางงามสามารถสวมใส่ได้อย่างสบายและสามารถเปลี่ยนชุดได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากนางงามต้องสวมใส่ชุดไทยด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับผู้สวมใส่ ชุดไทยประยุกต์ถูกนำมาสวมใส่ในการประกวด มีจำนวนทั้งสิ้น 6 ชุด ประกอบด้วย ชุดไทยประยุกต์สีชมพู สวมใส่โดย แคทริยา อารีรักษ์ เมื่อ พ.ศ. 2519 ชุดไทยประยุกต์จากชุดไทยจักรีสีขาวปักด้วยดิ้นทอง สวมใส่โดย พรพิศ ศาครวิจิตร เมื่อ พ.ศ. 2521 ชุดไทยประยุกต์จากชุดไทยจักรีสีน้ำเงิน สวมใส่โดย มาสสุภา กาพย์ประพันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2524 ชุดไทยประยุกต์จากชุดไทยจักรพรรดิสีชมพู สวมใส่โดย นิภาพร นาราพานิชย์ เมื่อ พ.ศ. 2525 ชุดไทยประยุกต์จากชุดไทยนางละครสีชาวมุขี พร้อมพวงมาลัย สวมใส่โดย สาวิณี ปะการะนัง เมื่อ พ.ศ. 2527 และชุดไทยประยุกต์จากชุดไทยเรือนต้นสีเลือดหมู สวมใส่โดย ทวีพร คลังพลอย เมื่อ พ.ศ. 2529

3) ชุดไทยนางละคร เป็นรูปแบบของชุดที่นำมาสวมใส่อีกครั้งหลังจาก พ.ศ. 2512 โดยยังคงรูปแบบของชุดไทยนางละครพร้อมสวมชฎาทรงสูงแหลมสีทองอร่ามเช่นเดิม ชุดไทยนางละครนับตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เป็นต้นมาได้นำมาสวมใส่เพียงครั้งเดียว ซึ่งยังคงรูปแบบเช่นเดิมกับชุดที่นำไปประกวด สวมใส่โดย กนกอร บุญมา เมื่อ พ.ศ. 2516

4) **ชุดไทยท้องถิ่นนิยม/พื้นถิ่นนิยม** หมายถึงชุดไทยที่มีต้นแบบมาจากชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง หรือชุดที่แสดงออกถึงความสวยงามของภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย ชุดไทยท้องถิ่นนิยม/พื้นถิ่นนิยม ถูกนำมาใช้ในการประกวดจำนวนทั้งสิ้น 3 ชุด ประกอบด้วย ชุดไทยชาวไทยภูเขาเสียด้า สวมใส่โดย นิภาภัทร สุดศิริ เมื่อ พ.ศ. 2515 ชุดไทยพื้นถิ่นนิยมภาคกลางสีชมพู สวมใส่โดย วงเดือน เกิดพุ่ม เมื่อ พ.ศ. 2522 และชุดไทยพื้นถิ่นนิยมภาคกลางที่มีการปรับเปลี่ยนจากนุ่งผ้าถุงเป็นการนุ่งโจงกระเบน สวมใส่โดย ชุตินา นัยนา เมื่อ พ.ศ. 2530

ภาพที่ 1 ชุดประจำชาติไทยชุดแรกที่ได้รับรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยม

ที่มา: (ไทยรัฐ, 2512, 18 กรกฎาคม)

จะเห็นได้ว่าชุดประจำชาติไทยในรูปแบบดั้งเดิมนี้มีความหลากหลาย เพื่อสร้างความหลากหลายในการนำเสนอวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของประเทศไทย รวมถึงรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติ ถึงแม้จะมีการนำเสนอชุดประจำชาติไทยที่หลากหลาย แต่ชุดไทยดั้งเดิมกลับไม่ได้รับรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติแม้แต่ครั้งเดียว นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดประจำชาติไทยในเวลาต่อมา

2. ชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์สในรูปแบบ “ชุดไทยประยุกต์”

หลังจากที่กองประกวดนางสาวไทยนำชุดไทยดั้งเดิมไปใช้ในการประกวดบนเวทีมิสยูนิเวิร์สแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้รูปแบบของชุดประจำชาติไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเป็นครั้งที่สองเป็นชุดไทยประยุกต์ที่มีการผสมผสานศิลปวัฒนธรรมของไทยนำเสนอสู่สายตานานาชาติ การเปลี่ยนแปลงของชุดประจำชาติ มีความสัมพันธ์ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประกวดนางสาวไทยในยุคการเพื่อการพาณิชย์ ธุรกิจของเอกชนหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงธุรกิจเสื้อผ้าอย่าง “ห้องเสื้อระพี” เข้ามามีบทบาทต่อการประกวดนางสาวไทย และมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดประจำชาติไทย

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการประกวดนางสาวไทยเป็นผลมาจากสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา บรรยากาศทางการเมืองเปิดกว้างในการแสดงออกทางความคิด เกิดตื่นตัวเรื่องของสิทธิและความเสมอภาคทางเพศ การประกวดนางสาวไทยตกเป็นเป้าหมายหนึ่งที่ถูกโจมตีเพราะเป็นการส่งเสริมค่านิยมที่ผิดให้แก่สังคมโดยการใช้ความสวยงามของรูปร่างหน้าตาแปรเปลี่ยนเป็นมูลค่า ทำให้สตรีเป็นเหมือนวัตถุทางเพศ ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความรุนแรงจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้การประกวดนางสาวไทยต้องยุติลง (สุจิตรา อรุณพิพัฒน์, 2550) ภาคเอกชนพยายามที่จะรื้อฟื้นการประกวดนางสาวไทยขึ้นอีกหลายครั้ง ทั้งกลุ่มนายทุน นักธุรกิจ รวมถึงภาครัฐ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ (สุพัตรา กอบกิจสุขสกุล, 2531)

การประกวดนางสาวไทยกลับมาจัดการประกวดอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2527 โดยสมาคมนักเรียนเก่าชิราวุธร่วมกับสถานีโทรทัศน์ฯ ช่อง 7 ซึ่งเป็นการประกวดโดยรัฐบาลมิได้มีส่วนร่วมต่อการประกวด อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ธุรกิจของภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทต่อการประกวดนางสาวไทยในรูปแบบผู้สนับสนุนการประกวด ทำให้การประกวดนางสาวไทย

ในช่วงนี้เป็นประจวบเพื่อเน้นผลกำไรของเอกชนเป็นหลัก (เอกจิตรา คำมีศรีสุข, 2550) ธุรกิจของภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมต่อการประกวดเพื่อใช้เวทีนางสาวไทยในการประชาสัมพันธ์ธุรกิจของตนให้เป็นที่รู้จัก เช่น ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับความสวย ความงาม รวมไปถึงธุรกิจเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการประกวด

ห้องเสื้อระพี หนึ่งในธุรกิจเครื่องแต่งกายที่ให้การสนับสนุนการประกวดนางสาวไทย โดยเป็นการสนับสนุนชุดราตรียาวเพื่อให้ผู้เข้าประกวดนางสาวไทยรวมถึงตัวแทนสาวไทยในการประกวดมิสยูนิเวิร์สสวมใส่ และออกแบบชุดแต่งกายประจำชาติเพื่อใช้บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ห้องเสื้อระพีมีความชำนาญในการออกแบบตัดเย็บโดยใช้เทคนิคการตัดเย็บเสื้อผ้าสมัยใหม่ เช่น การจับเดรป การปักเลื่อม มาประยุกต์เข้ากับเสื้อผ้าทำให้เสื้อผ้ามีความสวยงาม โดดเด่น และเป็นที่ยอมรับจากวงการแฟชั่นในประเทศไทย การออกแบบชุดประจำชาติไทยของห้องเสื้อระพีจึงได้มีการประยุกต์นำเทคนิคการตัดเย็บเสื้อผ้าสมัยใหม่เข้ากับชุดไทยประเพณีนิยมแบบเดิม ทำให้ชุดประจำชาติไทยภายใต้การออกแบบตัดเย็บของห้องเสื้อระพีจึงยังคงความสวยงาม ในขณะเดียวกันยังสร้างความแปลกใหม่ให้กับชุดแต่งกายให้โดดเด่นไปจากเดิม

ห้องเสื้อระพีออกแบบชุดประจำชาติไทยชุดแรกเพื่อใช้ในการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2531 ณ กรุงไทเป สาธารณรัฐจีน เพื่อให้ ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก เป็นผู้สวมใส่ ชุดประจำชาติไทยที่ห้องเสื้อระพีออกแบบให้เป็นชุดไทยจักรีประยุกต์สีม่วงเม็ดมะปราง (สีม่วงอมแดง) ได้รับแรงบันดาลใจมาจากพระบรมฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตัดเย็บโดยใช้ผ้ายกดินทองสีม่วงเม็ดมะปราง ลวดลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัดดอกใหญ่ ประยุกต์เข้ากับตัวเสื้อจับเดรปแทนการห่มสไบ แต่ยังคงผ้าสไบด้านหลังไว้ สร้างความโดดเด่นด้วยการปักด้วยดินทองปักกลุ่บตัดทับตัวชุดให้มีความสวยงาม (ไทยรัฐ, 2531, 17 พฤษภาคม) เป็นชุดที่เรียบง่ายและสวยงาม อีกทั้งยังเสริมบุคลิกให้กับผู้สวมใส่ ทำให้ชุดไทยประยุกต์ชุดนี้ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดชุดแต่งกายประจำชาติเป็นครั้งที่สอง ประกอบกับภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก ได้รับตำแหน่งมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2531 ส่งผลให้ห้องเสื้อระพีมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในฐานะผู้ออกแบบชุดแต่งกายประจำชาติให้กับมิสยูนิเวิร์ส

ภาพที่ 2 ชุดไทยประยุกต์โดยการออกแบบของห้องเสื้อระพี

ที่มา: (ลำยอง บุณยรัตพันธ์, 2531)

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นส่งผลให้ห้องเสื้อระพีผูกขาดการเป็นผู้สนับสนุนหลักในการออกแบบชุดประจำชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 จนถึง พ.ศ. 2543 ชุดประจำชาติไทยภายใต้การออกแบบของห้องเสื้อระพีเป็นชุดที่ประยุกต์จากชุดไทยพระราชานิยม โดยนำศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่มาประยุกต์บนตัวชุด เพื่อนำเสนอเอกลักษณ์ของไทยในหลากหลายรูปแบบให้นานาชาติได้รู้จัก ผลงานที่ได้รับรางวัลจากการประกวดมิสยูนิเวิร์ส มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ชุด ประกอบไปด้วย

ชุดไทยจักรีประยุกต์สีม่วงเม็ดมะปราง เป็นชุดที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประยุกต์เข้ากับตัวเสื้อจับเดรป ปักด้วยดินทอง พลอย และลูกปัด สวมใส่โดย ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก ได้รับรางวัลชนะเลิศบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2531

ชุดไทยบรมพิमानประยุกต์สีน้ำเงินเข้ม เป็นชุดที่ผสมผสานเชิงประเพณีไทยคือประเพณีการรำโนราห์ ศิลปะการแสดงทางภาคใต้ นำมาประยุกต์เข้ากับชุดไทยบรมพิमानสีน้ำเงินเข้ม ส่วนคอประยุกต์เข้ากับส่วนบนของชุดมโนราห์ มีพู่ห้อยสีทองระยงระยงเล็กน้อย พร้อมกับปักดินทองลงบนช่วงคอของชุดจนถึงกลางลำตัว ให้ชุดมีความสง่างาม สวยเด่น แปลกตา (เมนาถ ธนลักษณะมณี, 2560) สวมใส่โดย ยลดา ร่องหนาม ชุดนี้ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2532 ณ ประเทศเม็กซิโก (ไทยรัฐ, 2532, 14 พฤษภาคม) แต่ภายหลังมีการเลื่อนอันดับให้เป็นรองอันดับ 1 แทนชุดของประเทศกัวเตมาลาที่ได้รับอันดับ 1 ในตอนแรก เนื่องจากวัสดุของชุดมิได้มาจากภายในประเทศ

ชุดไทยดุสิตประยุกต์สีชาคริม เป็นชุดที่ผสมผสานศิลปะล้านนาประยุกต์เข้ากับชุดไทยดุสิตสีชาคริมปักด้วยดินทอง โดยใช้ผ้าปักล้านนาประยุกต์เป็นกรองคอและลวดลายช่วงไหล่ พร้อมด้วยเครื่องประดับจากภาคเหนือ อย่างเกี่ยวและดอกเอื้องขุนทอง มาเป็นเครื่องประดับให้มีความโดดเด่น (ไทยรัฐ, 2535, 26 เมษายน) เพื่อแสดงออกถึงความสวยงามของศิลปะล้านนาและเข้ากับผู้สวมใส่ซึ่งพื้นเพเป็นชาวภาคเหนือ สวมใส่โดย อรอนงค์ ปัญญาวงศ์ ชุดนี้ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2535 (Miss Universe 1992) ณ ประเทศไทย

ชุดไทยประยุกต์สีแดงเพลิง เป็นชุดที่มีได้มีการวางรูปแบบการออกแบบเช่นเดียวกับชุดอื่น ๆ ที่ผ่านมา เป็นชุดที่มีความเรียบง่าย สร้างความโดดเด่นด้วยสีแดงเพลิง (สีแดงอมแสด) เพื่อให้เข้ากับผิวพรรณของผู้สวมใส่ มีการประดับลวดลายลงบนช่วงไหล่ซ้าย เหยยผิวบริเวณช่วงไหล่และเนินอกให้สวยงาม โดดเด่น สวมใส่โดย ฉัตรทริกา อุบลศิริ ชุดนี้สามารถเข้ารอบ 10 ชุดสุดท้ายบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2536 (Miss Universe 1993) ณ ประเทศเม็กซิโก (ไทยรัฐ, 2536, 10 พฤษภาคม)

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ชุดไทยประยุกต์ไม่ได้รับรางวัลบนเวทีมิสยูนิเวิร์สอีกเลย ด้วยรูปแบบของชุดประจำชาติไทยที่เน้นความเรียบง่าย และไม่โดดเด่น ห้างเสื่อระพีผูกขาดการสนับสนุนชุดแต่งกายประจำชาติมาจนถึง พ.ศ. 2543 หลังจากการเปลี่ยนแปลงผู้ถือลิขสิทธิ์ในการส่งตัวแทนสาวไทยเข้าร่วมประกวดมิสยูนิเวิร์สจากเวทีนางสาวไทยเป็นเวทีมิสไทยแลนด์ยูนิเวิร์สโดยสถานีโทรทัศน์ฯ ช่อง 7 เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นภายในองค์กร (ประเสริฐ เจิมจตุธรรม, 2545) ส่งผลให้ธุรกิจภาคเอกชนหลายรายได้ยุติการสนับสนุนและมีธุรกิจรายใหม่เข้ามาสนับสนุนแทนธุรกิจภาคเอกชนรายเก่า โดยห้างเสื่อระพีให้การสนับสนุนชุดประจำชาติไทยชุดสุดท้าย เมื่อ พ.ศ. 2543 ด้วยชุดไทยบรมพิमानสีชาคริมงานช่าง สวมใส่โดย กุลธิดา เย็นประเสริฐ บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2543 (दनัย เรียบสกุล, 2554) ก่อนจะยุติบทบาทไปเป็นผู้สนับสนุนชุดราตรียาวในการประกวดมิสยูนิเวิร์ส จนถึง พ.ศ. 2545

ภายหลังจากห้างเสื่อระพียุติบทบาท การประกวดมิสไทยแลนด์ยูนิเวิร์สได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมและนักออกแบบอิสระในการออกแบบชุดประจำชาติแทนห้างเสื่อระพี โดยยังคงรูปแบบเป็นชุดไทยประยุกต์เช่นเดิม นอกจากนี้ยังวางคอนเซ็ปต์การออกแบบชุดประจำชาติ โดยเน้นที่ความอลังการหรือการเลือกใช้วัสดุประกอบเป็นตัวชุด ให้มีความยิ่งใหญ่ และมีอุปกรณ์ประกอบการนำเสนอ (เมนาถ ธนลักษณะมณี, 2560) ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 จนถึง พ.ศ. 2549 ในช่วงนี้มีเพียงชุดเดียวที่ได้รับรางวัลคือ ชุดไทยประยุกต์จากชุดไทยสมัยอยุธยา พร้อมด้วยเครื่องประดับที่ทำจากทองคำแท้ สวมใส่โดย ชนนภรณ์ รสจันทร์ ชุดนี้ได้รับรางวัลชนะเลิศบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2548 ณ ประเทศไทย (ไทยรัฐ, 2548, 27 พฤษภาคม)

ชุดประจำชาติไทยในรูปแบบชุดไทยประยุกต์นี้ ได้นำมาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 จนถึง พ.ศ. 2549 ส่งผลให้รูปแบบของชุดประจำชาติไทยที่ใช้ในการประกวดมิสยูนิเวิร์สมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น ส่งผลให้ชุดประจำชาติไทย ได้รับรางวัลชนะเลิศชุดแต่งกายประจำชาติสองครั้ง รางวัลรองชนะเลิศสองครั้ง และเข้ารอบสิบชุดสุดท้ายอีกหนึ่งครั้ง ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุดประจำชาติในทิศทางที่ดีขึ้น

3. ชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์สภายใต้แนวคิด “ครีเอทีฟ ไทย (Creative Thai)”

รูปแบบของชุดประจำชาติไทยบนเวทีมิสยูนิเวิร์สเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอีกครั้ง โดยนำเสนอเป็นชุดไทยสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิด ครีเอทีฟ ไทย หรือการนำเสนอความเป็นไทยในรูปแบบสร้างสรรค์ ใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2551 ทำให้ชุดประจำชาติไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา มีความสร้างสรรค์และแตกต่างออกไปจากชุดแต่งกายประจำชาติในรูปแบบเดิมอย่างสิ้นเชิงและยังคงเป็นรูปแบบที่ใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบชุดประจำชาติภายใต้แนวคิดครีเอทีฟ ไทย ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลักคือ กระแสนิยมรูปแบบชุดประจำชาติแบบสร้างสรรค์ นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และโครงการครีเอทีฟ ไทย และกระแสแฟชั่นภายนอก นำไปสู่การนำเสนอชุดประจำชาติไทยในรูปแบบสร้างสรรค์

กระแสนิยมรูปแบบชุดประจำชาติแบบสร้างสรรค์ เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ชุดประจำชาติญี่ปุ่นได้รับรางวัลชุดแต่งกายประจำชาติยอดเยี่ยมบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2549 ด้วยชุดชามูไรสีแดงสด ในลักษณะคอสเพลย์ (Cosplay) พร้อมด้วยดาบชามูไร แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของสตรีเพศ (Tayag, 2017) สวมใส่โดย คุราระ ชิบานะ (Kurara Chibana) ชุดประจำชาติชุดนี้เป็นชุดแรกที่มีการนำเสนอในรูปแบบชุดสร้างสรรค์ และมีการนำเสนอวัฒนธรรมประชานิยมอย่างคอสเพลย์ชามูไร เป็นชุดประจำชาติ นอกจากชุดแต่งกายที่สวมใส่ในชีวิตประจำวัน ชุดนี้ส่งอิทธิพลทำให้หลาย ๆ ประเทศ รวมถึงประเทศไทยนำเสนอชุดประจำชาติที่มีความสร้างสรรค์ เมื่อชุดประจำชาติที่มีความสร้างสรรค์ได้รับรางวัลจากการประกวดมิสยูนิเวิร์สมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุดประจำชาติเป็นชุดสร้างสรรค์โดยปริยาย

ปัจจัยด้านนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และโครงการครีเอทีฟ ไทย เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในสมัยนายกรัฐมนตรี อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ. 2551 – 2554) เป็นแนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) สืบเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ที่มีสาระสำคัญให้นำวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของไทยมาต่อยอดเพื่อรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมและสืบต่อกันมาให้คงอยู่และเผยแพร่สู่สากล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2549) นำไปสู่กระแสที่ชื่อว่า ครีเอทีฟ ไทย คือการนำวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของไทยที่อยู่รอบตัวมาพัฒนาโดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์ให้กลายเป็นสินค้าและบริการเพื่อต่อยอดทางธุรกิจขึ้นในสังคมจากกระแสดังกล่าวทำให้กองประกวดนำชื่อของกระแสครีเอทีฟ ไทย มาเป็นชื่อแนวคิดสำหรับการออกแบบชุดประจำชาติไทย

ปัจจัยสุดท้าย คือ กระแสแฟชั่นภายนอก คือการนำศิลปะเน้นแนวคิด มาใช้ในการออกแบบแฟชั่น โดยคำนึงถึงแนวคิดมากกว่าสุนทรีย์และความงาม รูปแบบนี้เป็นรูปแบบศิลปะที่นิยมนำมาใช้ในช่วงทศวรรษ 2550 นักออกแบบมีการนำวัสดุอื่นมาใช้ในการตัดเย็บชุดที่นอกจากผ้า เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ต้องการจะสื่อมากกว่าความสวยงาม ส่งผลให้ผู้ออกแบบชุดแต่งกายประจำชาติมีการวางแนวคิดในการออกแบบชุดแต่งกายประจำชาติและใช้วัสดุต่าง ๆ เพื่อให้ชุดประจำชาติสามารถแสดงแนวคิดของตนได้ ส่งผลให้รูปแบบของชุดประจำชาติไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา เป็นชุดที่มีแนวคิดในการออกแบบชุดที่ชัดเจน

จากปัจจัยดังกล่าวทำให้กองประกวดมิสไทยแลนด์ยูนิเวิร์ส จัดทำโครงการออกแบบชุดประจำชาติไทย เปิดโอกาสให้ผู้ชมทางบ้าน รวมทั้งผู้สนใจส่งผลงานการออกแบบชุดประจำชาติไทยมาประกวด มีการกำหนดแนวคิดที่ใช้ในการประกวดคือ “ครีเอทีฟ ไทย” หมายถึงชุดที่มีกลิ่นอายของความเป็นไทย เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2551 (दनัย เรียบสกุล, 2555) เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถออกแบบชุดประจำชาติได้อย่างสร้างสรรค์ และสามารถนำวัฒนธรรมไทยแง่มุมใดมานำเสนอก็ได้ ทำให้ชุดประจำชาติไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงทำให้ชุดประจำชาติไทยมีความแปลก แตกต่าง และโดดเด่นยิ่งขึ้น แนวคิดนี้ยังคงเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้จนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มของชุดประจำชาติที่แปลกตาขึ้นไปเรื่อย ๆ

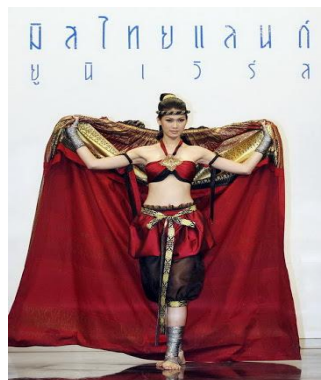
ชุดประจำชาติภายใต้แนวคิดศรีเอทีพี ไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 จนถึง พ.ศ. 2560 มีจำนวนทั้งสิ้น 10 ชุด โดยชุดที่ได้รับรางวัลมีจำนวนทั้งสิ้น 4 ชุด ประกอบด้วย

ชุดสปิริต ออฟ ไฟต์ติ้ง (Spirit of Fighting) ชุดไทยสร้างสรรค์ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากกีฬามวยไทย ผสมผสานเข้ากับความแข็งแกร่ง อ่อนหวานของสตรีไทย ออกแบบโดย สถาปต์ย์ มูลมา ตัดเย็บโดยห้องเสื้อโนริโกะ สวมใส่โดย กวินตรา โพธิจักร บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัลชนะเลิศชุดแต่งกายประจำชาติ

ชุดหญิงงามท้องถิ่นสุวรรณภูมิ หรือชื่อปรากฏในสื่อคือ ญ. งามท้องถิ่นสุวรรณภูมิ ชุดไทยสร้างสรรค์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยภูเขาผวนวกเข้ากับความสุขงามภายในจิตใจของสตรี ออกแบบโดย ธัชกร ตั้งธนกรกิจ นักออกแบบอิสระ สวมใส่โดย ชุดิมา ดุรงค์เดช บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2552 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2

ชุดสยามไอยรา ชุดไทยสร้างสรรค์ที่ได้รับแรงบันดาลใจในการออกแบบชุดมาจาก “ช้าง” ซึ่งเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของประเทศไทย ผวนวกเข้ากับชุดสตรีไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ออกแบบโดย พลิน อภิญากุล เว็บไซต์เนอร์ (Web Designer) สวมใส่โดย ฝนทิพย์ วัชรตระกูล บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2553 ได้รับรางวัลชนะเลิศชุดแต่งกายประจำชาติ

ชุดตุ๊ก ตุ๊ก ไทยแลนด์ (Tuk Tuk Thailand) ชุดไทยสร้างสรรค์ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากยานพาหนะตุ๊ก ตุ๊ก มานำเสนอเป็นชุดประจำชาติ ออกแบบโดย หิรัญกฤษฎ์ ภัทรพิบูลย์กุล นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม สวมใส่โดย อนิพรณ์ เฉลิมบูรณะวงศ์ บนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์ส พ.ศ. 2558 ได้รับรางวัลชนะเลิศชุดแต่งกายประจำชาติ

ภาพที่ 3 ชุดสปิริต ออฟ ไฟต์ติ้ง ชุดประจำชาติไทยภายใต้แนวคิดศรีเอทีพี ไทยชุดแรก

ที่มา: https://lh3.ggpht.com/_9QJze-_72EE/TCXunHQINQI/AAAAAAAAKqc/7uX1tJw09so/s512/002-15.jpg

ชุดประจำชาติไทยภายใต้แนวคิดศรีเอทีพี ไทย ถือเป็นชุดประจำชาติไทยที่ประสบความสำเร็จในแง่ของผลรางวัลเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดอิทธิพลต่อรูปแบบของชุดประจำชาติไทยที่ใช้บนเวทีระดับประเทศ และเวทีระดับนานาชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา มีการนำชุดไทยสร้างสรรค์ที่แสดงออกถึงความเป็นไทยไปใช้เพื่อการประกวดมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ อิทธิพลต่อรูปแบบของชุดประจำชาติไทยในปัจจุบันแล้ว ชุดประจำชาติไทยภายใต้แนวคิดศรีเอทีพี ไทย ส่งผลให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ขึ้นภายในสังคมถึงการเหมาะสมในการหยิบนำวัฒนธรรมมานำเสนอเป็นชุดประจำชาติ โดยมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับรูปแบบชุดไทยสร้างสรรค์ และยกคงถกเถียงกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ดี ด้วยรูปแบบของชุดประจำชาติที่มีพัฒนาการในทิศทางที่เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ชมทางบ้านสามารถมีส่วนร่วมกับชุดประจำชาติไทยที่ใช้ประกวด ทำให้กระแสความนิยมในชุดประจำชาติไทยบนเวทีมิสยูนิเวิร์ส ยังคงมีผู้ติดตามเป็นจำนวนมากมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผล

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของชุดประจำชาติไทยบนเวทีมิสยูนิเวิร์ส ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 จนถึง พ.ศ. 2560 มีรูปแบบที่ใช้ในการประกวดอยู่ 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ชุดไทยดั้งเดิม ซึ่งเป็นชุดไทยตามแบบประเพณีนิยมที่มีความหลากหลายในรูปแบบของตัวชุด ชุดไทยประยุกต์ ซึ่งเป็นชุดไทยที่มีการนำชุดไทยดั้งเดิมมาประยุกต์พร้อมกับวางรูปแบบการประยุกต์เพื่อสามารถนำเสนอวัฒนธรรมไทยในรูปแบบอื่น ๆ และเสริมสร้างความโดดเด่น สวยงามมากยิ่งขึ้น และชุดไทยสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิดครีเอทีฟ ไทย ซึ่งเป็นชุดที่มีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง โดยมีการนำวัฒนธรรมไทยที่อยู่รอบตัวมานำเสนอเป็นชุดประจำชาติในรูปแบบสร้างสรรค์ ซึ่งรูปแบบหลังสุดนี้เป็นรูปแบบที่ยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าชุดประจำชาติไทยมีพัฒนาการที่เพิ่มมากยิ่งขึ้นไปตามแต่ละช่วงเวลา ทำให้เกิดความน่าสนใจถึงรูปแบบของชุดประจำชาติไทยว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปในทิศทางใดต่อไป รวมถึงจะมีการนำวัฒนธรรมความเป็นไทยใดที่จะนำไปเสนอบนเวทีมิสยูนิเวิร์ส

ข้อสังเกตหนึ่งที่สามารถสังเกตได้จากการวิจัยคือพัฒนาการของชุดประจำชาติไทยมีความสอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงการรูปแบบประกวดนางงามอันเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจภายในประเทศควบคู่กันไป เช่น รูปแบบชุดไทยดั้งเดิมสอดคล้องกับการประกวดนางสาวไทยเพื่อค้นหาตัวแทนสาวไทยเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมและชื่อเสียงของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก เพื่อผลประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวภายในประเทศ และเจริญความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกา รูปแบบชุดไทยประยุกต์สอดคล้องกับการเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ทำให้ธุรกิจภาคเอกชนมีส่วนร่วมต่อการประกวดนางสาวไทย และรูปแบบชุดไทยสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิดครีเอทีฟ ไทย สอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีความสอดคล้องกัน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบของชุดประจำชาติไทยบนเวทีการประกวดมิสยูนิเวิร์สยังคงมีการพัฒนารูปแบบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งข้อเสนอแนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีคำแนะนำในการทำการศึกษารูปแบบของชุดประจำชาติไทยหลังจากนี้ว่าจะมีพัฒนาการในทิศทางใด เป็นสิ่งที่น่าติดตาม หากนักวิจัยนี้ไปศึกษาเพิ่มเติม รวมถึงค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุดแต่งกายประจำชาติไทย จะสามารถช่วยให้เข้าใจถึงรูปแบบของชุดแต่งกายประจำชาติ รวมถึงสามารถวิเคราะห์แนวโน้มของชุดประจำชาติไทยบนเวทีมิสยูนิเวิร์สได้อย่างเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ดาบเพชร เป็นอย่างยิ่งที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำข้อคิดเห็นต่าง ๆ รวมไปถึงการชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ข้อบกพร่อง ตลอดระยะเวลาความร่วมมือของการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณเพื่อน ๆ นิสิตภาควิชาประวัติศาสตร์รุ่นที่ 40 ทุกคน ที่แบ่งปันข้อมูล ให้คำปรึกษา แนะนำแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเดินทาง มาโดยตลอด รวมถึงขอขอบพระคุณรุ่นพี่ ภาควิชาประวัติศาสตร์รุ่นที่ 39 ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดระยะเวลาของการทำวิจัยฉบับนี้

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา และ วิไลวรรณ สมโสมณ. (2547). **ชุดไทยพระราชนิยม**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ประเสริฐ เจริญจิตรธรรม. (2545). **สาวงาม สาวมงกุฎ**. กรุงเทพฯ: O-Zone.
- लयังค์ บุญยรัตพันธ์. (2531). **เอกลักษณ์สตรีไทย**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนสอนตัดเสื้ออระพี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). **เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (The Creative Economy)**. กรุงเทพฯ: พี.ซี. เพลส.

วิทยานิพนธ์

- दनัย เรียบสกุล. (2555). **การพัฒนากระบวนการออกแบบชุดประจำชาติไทย ในการนำเสนอระดับนานาชาติ**. รายงานวิจัยภาควิชาศิลปะและการออกแบบ, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุพัตรา กอบกิจสุขสกุล. (2531). **การประกวดนางสาวไทย (พ.ศ.2477-2530)**. รายงานวิจัยศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจิรา อรุณพิพัฒน์. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการผลิตนางงาม : กรณีศึกษาการประกวดนางสาวไทย**. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง, คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมณาด ธนลักษณะมณี. (2560). **พัฒนาการชุดประจำชาติของนางงามไทยในการประกวดนางงามจักรวาล**. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ, คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เอกจิตรา คำมีศรีสุข. (2550). **ความสัมพันธ์ของทุนวัฒนธรรมกับทุนนิยม : กรณีศึกษาการประกวดนางสาวไทย (พ.ศ. 2477 – 2549)**. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง, คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือพิมพ์

- ชุดยอดเยี่ยม. (2548, 27 พฤษภาคม). **ไทยรัฐ** หน้า 16.
- ชุดไทยน้องป๊อกไม่ถึงดวงดาว. (2536, 10 พฤษภาคม). **ไทยรัฐ** หน้า 22.
- นส.ไทย ‘แสงเดือน’ ได้ตำแหน่งแต่งกายประจำชาติงามที่สุด. (2512, 18 กรกฎาคม). **ไทยรัฐ**. หน้า 13.
- นางงาม. (2535, 26 เมษายน). **ไทยรัฐ**. หน้า 17.
- ผู้อยู่เบื้องหลังชุดประจำชาติที่สวยงามที่สุด. (2531, 17 พฤษภาคม). **ไทยรัฐ**. หน้า 13.
- “ยลดา” ใส่ชุดไทยได้ที่สาม. (2532, 14 พฤษภาคม). **ไทยรัฐ**. หน้า 2.

บทความในวารสาร

- दनัย เรียบสกุล. (2554). **วิวัฒนาการชุดประจำชาติไทยบนเวทีประกวดนางงามจักรวาล ระหว่างปี 2547 – 2553**. วารสารวิชาการ AJNU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2(1): 87 – 101.

เอกสารอ้างอิง

เอกสาร

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2549). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554)**. หน้า 56.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

Tayag, Voltaire E. (2017). **11 iconic Miss Universe National Costumes**. Retrieved from <https://www.rappler.com/life-and-style/specialsmis-universe/159750-miss-universe-national-costumes-history-photos>

ประเภทของอากาศยานไร้คนขับทางการทหารในกองทัพสหรัฐฯ ที่ใช้ในสงครามอัฟกานิสถาน
ตั้งแต่ ค.ศ. 2001-2014

The types of the usage U.S. military unmanned aircrafts in Afghan War
since 2001-2014

ปวีณา บุศบภออ่อน¹

พรพรรณ โปร่งจิตร์²

บทคัดย่อ

อากาศยานไร้คนขับได้มีการพัฒนาประสิทธิภาพของเครื่องเพื่อประโยชน์ในด้านการใช้งานให้หลากหลายและมีประสิทธิภาพ จนทำให้อากาศยานไร้คนขับสามารถทำหน้าที่ในหลายๆ ด้านเพิ่มมากขึ้นจึงต้องมีการแยกประเภทของอากาศยานไร้คนขับ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ อากาศยานไร้คนขับที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้งานด้านพลเรือนและอากาศยานไร้คนขับที่พัฒนาเพื่อใช้งานทางการทหาร โดยอากาศยานไร้คนขับทางการทหารนั้นมีเกณฑ์การแบ่งประเภทหลายวิธี ส่วนใหญ่จะแบ่งประเภทตามลักษณะการใช้งานเนื่องจากการใช้งานง่ายที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ การใช้เป็นเป้าฝึกซ้อมยิงจากพื้นดินให้กับพลปืนต่อต้านอากาศยาน การใช้ลาดตระเวนเพื่อการข่าว และการใช้ในการโจมตีเป้าหมาย นอกจากนี้ยังมีการแบ่งประเภทตามขนาด การแบ่งตามพิสัยและความทนทานในการปฏิบัติงานของอากาศยานไร้คนขับ และการแบ่งตามตามสมรรถนะการบรรจุและรัศมีการบิน ซึ่งในการแบ่งประเภทในลักษณะนี้เป็นการสะดวกต่อการใช้งานและเพื่อควบคุมจำนวนการส่งออากอากาศยานไร้คนขับทางการทหาร

อากาศยานไร้คนขับทางการทหารของกองทัพสหรัฐฯ ทุกประเภทได้ถูกใช้ในการปฏิบัติการกิจในสงครามอัฟกานิสถาน โดยเฉพาะอากาศยานโจมตีไร้คนขับ ซึ่งได้มีการพัฒนาความรุนแรงและประสิทธิภาพการโจมตีในเครื่องรุ่นต่อมารวมทั้งมีการพัฒนาประสิทธิภาพของอากาศยานไร้คนขับให้มีความสามารถทางด้านยุทธศาสตร์และช่วยเหลือกองทัพในด้านต่างๆ ได้มากขึ้นอย่าง Global Hawk (RQ-4A)

คำสำคัญ: อากาศยานไร้คนขับ สงครามอัฟกานิสถาน กองทัพสหรัฐฯ

Abstract

Unmanned aircrafts have developed the efficiency of the machine for the benefit of a various of applications and efficiency. Until the unmanned aircrafts are able to do more functions, therefore having to separate the types of unmanned aircrafts which can be divided into 2 main types: unmanned aircrafts developed for civilian and unmanned aircrafts developed for military. By military unmanned aircrafts, there are many classification criteria but most of them are categorized according to usage characteristics because it is the easiest method, which can be divided into 3 types: used as targets for ground-fire training for anti-aircraft, using reconnaissance for news, and the use of targeted attacks. In addition, they are categorized by size, range and durability in the operation of unmanned aircraft, and dividing according

¹ นิสิตชั้นปีที่ 4 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

to the carrying capacity and flight radius. In this type of classification, it is convenient to use and to control the number of military unmanned aircraft exportation.

All types of US military unmanned aircrafts have been used in missions in the Afghan war. Especially the unmanned attack aircrafts which have developed the violence and effectiveness of attacks on later models. As well as improving the efficiency of unmanned aircrafts for strategic capabilities and helping the army in other parts such as Global Hawk (RQ-4A).

Keywords: Unmanned aircraft, Afghan War, the U.S. army

บทนำ

ในช่วงสงครามอัฟกานิสถาน ค.ศ. 2001-2014 อากาศยานไร้คนขับได้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการช่วยเหลือปฏิบัติการทางทหารของกองทัพสหรัฐฯ และรักษาชีวิตนักบิน โดยมีการนำมาใช้งานหลายประเภทในพื้นที่สงครามและสามารถทำหน้าที่ได้หลากหลาย การแบ่งประเภทของอากาศยานไร้คนขับจึงเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดหน้าที่เพื่อให้เหมาะสมกับการนำไปใช้ในปฏิบัติการต่างๆ และเพื่อเป็นการกำหนดระดับการควบคุมการใช้งานและการส่งออกของอากาศยานไร้คนขับ จึงมีการจัดแยกประเภทตามประสิทธิภาพของอากาศยานไร้คนขับรุ่นนั้นๆ โดยเฉพาะอากาศยานโจมตีไร้คนขับที่มีความสำคัญต่อกองทัพสหรัฐฯ เป็นอย่างมาก และเพื่อป้องกันการนำไปใช้เพื่อก่อเหตุร้ายหรือเป็นอันตรายต่อประเทศ จึงต้องมีการแยกประเภทเพื่อจำกัดการส่งออกและผู้ซื้อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประเภทของอากาศยานไร้คนขับในการใช้งานทางการทหารของกองทัพสหรัฐฯ ในสงครามอัฟกานิสถาน ตั้งแต่ ค.ศ. 2001-2014
2. เพื่อศึกษาคุณสมบัติของอากาศยานไร้คนขับในรุ่นที่มีบทบาทสำคัญในสงครามอัฟกานิสถาน ตั้งแต่ ค.ศ. 2001-2014

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาประเภทของอากาศยานไร้คนขับทางการทหารของกองทัพสหรัฐฯ ที่ใช้ในสงครามอัฟกานิสถาน ตั้งแต่ ค.ศ. 2001-2014 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มต้นสงครามอัฟกานิสถานอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 2001ซึ่งกองทัพสหรัฐฯ ได้นำอากาศยานโจมตีไร้คนขับเข้ามาใช้เป็นครั้งแรกในสงครามครั้งนี้ จนถึงใน ค.ศ. 2014 สหรัฐฯ ได้ประกาศถอนกองกำลังส่วนใหญ่ออกจากอัฟกานิสถาน และยุติสงครามอย่างเป็นทางการในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2014
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาประเภทของอากาศยานไร้คนขับทางการทหารของกองทัพสหรัฐฯ และคุณสมบัติของอากาศยานไร้คนขับเฉพาะรุ่นที่มีบทบาทสำคัญที่ใช้ในสงครามอัฟกานิสถาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้านี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอากาศยานไร้คนขับของกองทัพสหรัฐฯ ที่ใช้ในสงครามอัฟกานิสถาน ค.ศ. 2001-2014 ทั้งบทความ หนังสือ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

อากาศยานไร้คนขับหรือโดรน (Unmanned Aerial Vehicle - UAV) คือ เครื่องบินขนาดเล็กที่สามารถบังคับได้ในระยะไกลโดยไม่ต้องมีนักบินประจำเครื่อง โดยลักษณะการควบคุมเครื่องมี 2 รูปแบบ คือการควบคุมจากภาคพื้น และควบคุมด้วยระบบอัตโนมัติที่สั่งการโดยคอมพิวเตอร์ที่มีการติดตั้งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ซับซ้อน อากาศยานไร้คนขับนั้นมีกล้องจับภาพคุณภาพสูงที่สามารถถ่ายได้ทั้งกลางวัน (Electro optical) และกลางคืนด้วยระบบอินฟราเรด (Infrared Sensor) ซึ่งสามารถบันทึกและส่งภาพกลับไปยังฐานบัญชาการภาคพื้น เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในการตัดสินใจเชิงพื้นที่และกำหนดเป้าหมายโจมตี

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อากาศยานไร้คนขับถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเป้าฝึกให้กับพลปืนต่อต้านอากาศยานและการโจมตี ต่อมาได้มีการประยุกต์นำเครื่องบินไอพ่น (Jet Engines) เข้าไปติดตั้งในระบบเครื่องยนต์ เช่น รุ่น Ruan Firebee I ที่สร้างขึ้นใน ค.ศ.1949 และใน ค.ศ. 1951 บริษัท Beechcraft ได้สร้างอากาศยานไร้คนขับรุ่นโมเดล 1001 ขึ้นเพื่อใช้ในกองทัพสหรัฐฯ แต่โดยลักษณะทั่วไปยังไม่ต่างจากเครื่องบินที่ควบคุมด้วยรีโมตคอนโทรล (มาโนชญ์ อารีย์, 2560) ซึ่งอากาศยานไร้คนขับได้รับการพัฒนาเพื่อทำหน้าที่ลาดตระเวนในสงครามมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1950 แต่ในเวลานั้นยังไม่สามารถช่วยในการรบได้ จนในสงครามเวียดนามอากาศยานไร้คนขับได้ถูกนำมาใช้ในสงครามเพื่อการลาดตระเวนตรวจการณ์ภูมิประเทศแต่ยังคงเป็นเทคโนโลยีในขั้นต้นเท่านั้น

ในทศวรรษ 1980 อิสราเอลได้เริ่มนำอากาศยานไร้คนขับที่ตนเองเป็นผู้พัฒนาขึ้นมาใช้ในปฏิบัติการสู้รบทางตอนใต้ของเลบานอน สืบเนื่องจากในช่วงสงครามตุลาคม (October War) ค.ศ.1973 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับกลุ่มประเทศอาหรับที่นำโดยอียิปต์และซีเรีย อิสราเอลได้สูญเสียเครื่องบินทางการทหารไปเป็นจำนวนมาก ดังนั้นในเวลาต่อมาอิสราเอลจึงได้พัฒนาอากาศยานสอดแนมไร้คนขับและนำมาใช้ในสงครามได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งกองทัพอากาศอิสราเอลถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกการนำอากาศยานไร้คนขับมาใช้ในสงครามและรวมอากาศยานไร้คนขับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพเป็นประเทศแรกในช่วงปลายทศวรรษ 1970-1980 และผู้สังเกตการณ์ของสหรัฐฯ ได้เห็นถึงความสำเร็จในการใช้อากาศยานไร้คนขับของอิสราเอลระหว่างการปฏิบัติงานในเลบานอนใน ค.ศ.1982 ดังนั้นกองทัพสหรัฐฯ จึงร่วมมือกับอิสราเอลเพื่อพัฒนาอากาศยานสอดแนมไร้คนขับในหลายโครงการ (Jimmy Johnson, 2009) และได้นำมาใช้ในสงครามต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2000 เช่น สงครามอ่าวเปอร์เซีย (ค.ศ. 1990 – 1991) และสงครามโคโซโว (ค.ศ. 1999) เป็นต้น ซึ่งอากาศยานไร้คนขับได้มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในทั้งสองสงคราม เนื่องด้วยลักษณะพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการใช้งานอากาศยานไร้คนขับซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งกว้างแบบทะเลทราย หรือเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงอันตรายสูง แต่อากาศยานไร้คนขับที่ใช้ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นประเภทการลาดตระเวน ประเมินความเสียหายจากภารกิจ ซ้ำเป้าหมาย และสอดแนมเท่านั้น แต่ในช่วงเวลาต่อมาอากาศยานไร้คนขับได้ถูกพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงสงครามอัฟกานิสถาน ใน ค.ศ. 2001

สงครามอัฟกานิสถานถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพด้านสงครามของอากาศยานไร้คนขับอย่างเต็มที่ กล่าวคือ สามารถใช้งานในด้านการโจมตีเป้าหมาย โดยการติดอาวุธเข้าไปที่ตัวเครื่องเพื่อป้องกันตนเองและโจมตีฝ่ายตรงข้าม อากาศยานไร้คนขับในลักษณะนี้เรียกว่า อากาศยานโจมตีไร้คนขับ (unmanned combat air vehicle -UCAV) ซึ่งกองทัพสหรัฐฯ นำมาใช้งานจริงเป็นครั้งแรกในสงครามอัฟกานิสถาน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนและสูงชัน มีหุบเขาลึก ช่องเขาและเหวลึกเป็นจำนวนมาก ทำให้การส่งทหารเข้าไปในพื้นที่ที่เป็นเรื่องที่เสี่ยงต่อการสูญเสียกำลังพล และการใช้เครื่องบินรบอาจเสี่ยงต่อการโจมตีจากภาคพื้นดิน ดังนั้นการใช้อากาศยานไร้คนขับในการโจมตีจึงเป็นยุทธวิธีที่สำคัญเพื่อลดการสูญเสียกำลังพล เนื่องจากนักบินสามารถควบคุมอากาศยานไร้คนขับจากระยะไกล ซึ่งหมายถึงการควบคุมจากฐานบัญชาการในสหรัฐฯ หรือจากประเทศใกล้เคียงพื้นที่สงคราม รวมไปถึงฐานทัพของสหรัฐฯ ในประเทศที่เกิดสงคราม การใช้อากาศยานไร้คนขับนี้ได้สร้างความเสียหายให้กับฝ่ายตรงข้าม รวมทั้งสร้างความได้เปรียบในพื้นที่สงคราม เพราะการทำงานของอากาศยานไร้คนขับสามารถลดข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่ทหารสหรัฐฯ ต้องเผชิญและยังสนับสนุนการทำงาน

ของทหารภาคพื้นได้อีกด้วย นอกจากนี้ลักษณะการทำงานของอากาศยานไร้คนขับที่สามารถเฝ้าดูการเคลื่อนไหวของเป้าหมายได้ตลอดเวลา สามารถโจมตีเป้าหมายได้ทันทีที่มีคำสั่ง และหากเกิดความผิดพลาดในภารกิจ นอกจากจะไม่สูญเสียชีวิตนักบินแล้ว มูลค่าความเสียหายจากการสูญเสียอากาศยานไร้คนขับยังมีมูลค่าที่ต่ำกว่าการสูญเสียเครื่องบินหรืออากาศยานชนิดอื่น ทำให้สามารถประหยัดงบประมาณของกองทัพที่ใช้ในสงครามอัฟกานิสถานที่ยืดเยื้อถึง 13 ปี ต่อมากองทัพสหรัฐฯ ได้นำอากาศยานไร้คนขับไปใช้ในพื้นที่สงครามและพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ เช่น ในปากีสถาน เยเมน อิรัก และซีเรีย เป็นต้น ทั้งในด้านการกิจการข่าวและการโจมตี ซึ่งเทคโนโลยีชนิดนี้ได้มีพัฒนาโดยตลอดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและมีการผลิตอากาศยานไร้คนขับในรุ่นอื่นๆ ออกมาเพื่อต่อยอดจากเครื่องในรุ่นแรกๆ

อากาศยานไร้คนขับได้มีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและความสามารถในการใช้งานได้หลากหลายมากขึ้นทั้งในด้านพลเรือนและด้านการทหาร ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงการแบ่งประเภทอากาศยานไร้คนขับทางการทหาร โดยการแบ่งประเภทของอากาศยานไร้คนขับในทางทหารนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ใน 2 ทางคือ หนึ่ง เพื่อแบ่งหน้าที่ของอากาศยานไร้คนขับตามลักษณะการทำงานของแต่ละเครื่องและความเหมาะสมในการนำไปใช้งาน และสองคือ การป้องกันและควบคุมการส่งออากอากาศยานไร้คนขับที่มีประสิทธิภาพในการบินและความสามารถทางยุทธศาสตร์สูง เพื่อป้องกันการนำไปใช้ที่จะเป็นอันตรายต่อประเทศ นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนาประสิทธิภาพของเครื่องอากาศยานไร้คนขับ ให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้นานขึ้น โดยเฉพาะอากาศยานไร้คนขับ และได้มีการพัฒนาอากาศยานไร้คนขับในการตรวจการณ์ให้มีประสิทธิภาพจนสามารถจับสัญญาณการสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือและสามารถบินไป-กลับระหว่างสหรัฐฯ และอัฟกานิสถานโดยไม่ต้องเติมน้ำมันระหว่างทาง ถึงแม้จะมีราคาสูงแต่ประสิทธิภาพของเครื่องก็สูงขึ้นเช่นเดียวกัน รวมทั้งลดความเสี่ยงในการถูกโจมตีจากภาคพื้น เนื่องจากอากาศยานไร้คนขับสามารถบินได้สูงกว่าเครื่องบินพาณิชย์จึงเป็นเรื่องยากที่ฝ่ายตรงข้ามจะตรวจพบ

ประเภทของอากาศยานไร้คนขับ

อากาศยานไร้คนขับ (Unmanned Aerial Vehicle: UAV) เป็นอากาศยานขนาดเล็กที่ไม่มีนักบินประจำการบนเครื่องและสามารถควบคุมได้จากระยะไกล โดยอากาศยานไร้คนขับแต่ละประเภทจะมีรูปร่าง ขนาด รูปแบบ และเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปตามการใช้งานหรือความเหมาะสมของภูมิประเทศที่จะนำไปใช้ ซึ่งแนวทางในการแบ่งประเภทอากาศยานไร้คนขับมีเกณฑ์การแบ่งได้หลายแบบ เช่น แบ่งประเภทอากาศยานไร้คนขับตามการใช้งาน แบ่งประเภทตามพิสัยและความสูงในการปฏิบัติการ (รศิพร เสวกพันธ์, 2558) แบ่งตามความต้องการของการใช้งาน และแบ่งตามการควบคุม เป็นต้น ซึ่งในการแบ่งประเภทที่ง่ายที่สุดคือการแบ่งประเภทอากาศยานไร้คนขับตามการใช้งาน โดยสามารถแบ่งได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. ใช้เป็นเป้าซ้อมยิงจากพื้นดินหรือเอาไว้บินลงข้างคอก เป็นเป้าฝึกให้กับพลปืนต่อต้านอากาศยานหรือขีปนาวุธ
2. ใช้ลาดตระเวน เพื่อหาข้อมูลสำหรับการสงครามและปฏิบัติการต่างๆ ในสงคราม
3. ด้านการโจมตี เพื่อทำภารกิจโจมตีเป้าหมายหรือฝ่ายตรงข้าม
4. สำหรับโลจิสติกส์ เป็นอากาศยานไร้คนขับที่ออกแบบมาเป็นพิเศษเพื่อการขนส่ง เช่น ในการขนส่งสินค้าและอาหาร
5. ใช้สำหรับการค้นคว้าวิจัยและพัฒนา เช่น ในเรื่องอวกาศ ภูมิศาสตร์ พัฒนาการบิน และเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีของอากาศยานไร้คนขับเพื่อนำไปใช้จริงกับอากาศยานไร้คนขับ

6. ด้านพลเรือนและการตลาด เป็นอากาศยานไร้คนขับที่ถูกออกแบบมาใช้โดยพลเรือน (วรารักษ์ สามโกเศศ, 2559) จะเห็นได้ว่าเราสามารถแบ่งอากาศยานไร้คนขับได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ อากาศยานไร้คนขับที่ใช้ในงานในด้านการทหาร เช่น ใช้ในการลาดตระเวน และการโจมตี เป็นต้น และอากาศยานไร้คนขับที่ใช้งานในด้านพลเรือน เช่น ใช้เพื่อการวิจัย เพื่อการพาณิชย์ และเพื่อการขนส่ง เป็นต้น

ในส่วนของการแบ่งประเภทอากาศยานไร้คนขับทางการทหารนั้น จะใช้เกณฑ์การแบ่งตามขนาดของอากาศยานไร้คนขับและแบ่งตามพิสัยและความทนทานในการปฏิบัติการ โดยจะสามารถแบ่งประเภทได้ตามนี้ เริ่มต้นจากการแบ่งประเภทตามขนาดของอากาศยานไร้คนขับ จำแนกได้ดังนี้

1. อากาศยานไร้คนขับขนาดเล็กมาก ที่มีขนาดตั้งแต่ขนาดของแมลงขนาดใหญ่จนถึงความยาว 30-50 ซม. อากาศยานไร้คนขับที่มีลักษณะเหมือนแมลงมีปีกที่กระพือหรือแบบหมุนเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมและตามความคล่องแคล่วที่ต้องการ ซึ่งอากาศยานไร้คนขับประเภทนี้จะมีขนาดเล็กมากและมีน้ำหนักเบามาก สามารถใช้ในการสอดแนมและสงครามชีวภาพ อากาศยานไร้คนขับที่มีขนาดที่ใหญ่กว่าจะใช้โครงสร้างของเครื่องบินทั่วไป การออกแบบปีกที่กระพือจะช่วยให้สามารถเกาะและลงจอดบนพื้นผิวขนาดเล็ก โดยตัวอย่างของอากาศยานไร้คนขับขนาดเล็กมาก ได้แก่ US Aurora Flight Sciences Skate ที่มีปีกกว้าง 60 ซม. ยาว 33 ซม. เป็นต้น

2. อากาศยานไร้คนขับขนาดเล็ก หรือ Mini-drone ที่มีขนาดมากกว่า 50 ซม.และไม่เกิน 2 เมตร ซึ่งการออกแบบในประเภทนี้มีพื้นฐานมาจากแบบจำลองปีกคงที่และส่วนใหญ่จะปล่อยตัวด้วยมือโดยการโยนขึ้นไปในอากาศ โดยตัวอย่างของอากาศยานไร้คนขับขนาดเล็ก ได้แก่ RQ-7 Shadow ของกองทัพสหรัฐฯ และ Black Hornet ของกองทัพอังกฤษทำหน้าที่เป็นสายลับคอยบินสอดแนมดูบริเวณบ้านคนในอัฟกานิสถาน เป็นต้น

3. อากาศยานไร้คนขับขนาดกลาง ใช้กับอากาศยานไร้คนขับที่หนักเกินกว่าที่จะบรรทุกโดยคนๆ เดียวแต่มีขนาดเล็กกว่าอากาศยานขนาดเล็กที่มีน้ำหนักเบา อากาศยานไร้คนขับประเภทนี้มีขนาดปีกกว้างประมาณ 5-10 เมตรและสามารถบรรทุกน้ำหนักได้ถึง 100-200 กิโลกรัม ซึ่งอากาศยานไร้คนขับทางการทหารส่วนใหญ่เป็นเครื่องบินระยะกลางและผู้เชี่ยวชาญทหารกล่าวว่า ปฏิบัติการบินของโดรนขนาดกลางจะมีเป้าหมายที่การสอดแนม หาข่าว และการเฝ้าติดตามเป้าหมายเฉพาะ โดยตัวอย่างของอากาศยานไร้คนขับขนาดกลาง ได้แก่ RQ-2 Pioneer และ RQ-5A Hunter เป็นต้น

4. อากาศยานไร้คนขับขนาดใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ในการปฏิบัติการรบทางทหาร โดยตัวอย่างของอากาศยานไร้คนขับขนาดใหญ่ ได้แก่ US General Atomics Predator A , B Reaper และ US Northrop Grumman Global Hawk ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด (The Pennsylvania State University, 2019)

เกณฑ์การแบ่งประเภทอากาศยานไร้คนขับทางการทหารอีกรูปแบบหนึ่งคือการแบ่งตามพิสัยและความทนทานในการปฏิบัติการ ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. อากาศยานไร้คนขับระยะใกล้ที่มีต้นทุนต่ำมาก คือ อากาศยานไร้คนขับที่มีพิสัยช่วง 5 กม. มีความทนทานในการบินปฏิบัติการ 20-45 นาที และค่าใช้จ่ายประมาณ 10,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ (ประมาณการใน ค.ศ.2012) ซึ่งมีรูปแบบใกล้เคียงกับเครื่องบิน

2. อากาศยานไร้คนขับระยะใกล้ คือ อากาศยานไร้คนขับที่มีพิสัยช่วง 50 กม. และมีความทนทานในการบินปฏิบัติการ 1-6 ชั่วโมงในการบิน มักจะใช้สำหรับงานลาดตระเวนและเฝ้าระวัง

3. อากาศยานไร้คนขับระยะสั้น คือ อากาศยานไร้คนขับที่มีพิสัยช่วง 150 กม. หรือมากกว่านั้น และมีความทนทานในการบินปฏิบัติการ 8-12 ชั่วโมง ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับการลาดตระเวนและการเฝ้าระวัง

4. อากาศยานไร้คนขับระดับกลาง คือ อากาศยานไร้คนขับที่มีความเร็วสูงเป็นพิเศษและรัศมีการทำงาน 650 กม. ใช้สำหรับการลาดตระเวนและการเฝ้าระวัง นอกจากนี้ยังสามารถรวบรวมข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยา

5. อากาศยานไร้คนขับที่มีความทนทาน คือ อากาศยานไร้คนขับที่มีความทนทานในการบินปฏิบัติการ 36 ชั่วโมงและรัศมีการทำงาน 300 กม. อากาศยานไร้คนขับประเภทนี้สามารถทำงานที่ระดับความสูง 30,000 ฟุต ใช้สำหรับการลาดตระเวนและการเฝ้าระวัง (The Pennsylvania State University, 2019)

ซึ่งกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ได้จำแนกอากาศยานไร้คนขับทางการทหารออกเป็น 5 ประเภทตามตารางที่ 1 ดังนี้

UAVs Classification according to the US Department of Defense (DoD)				
Category	Size	Maximum Gross Takeoff Weight (MGTW) (lbs)	Normal Operating Altitude (ft)	Airspeed (knots)
Group 1	Small	0-20	<1,200 AGL*	<100
Group 2	Medium	21-55	<3,500	<250
Group 3	Large	<1320	<18,000 MSL**	<250
Group 4	Larger	>1320	<18,000 MSL	Any airspeed
Group 5	Largest	>1320	>18,000	Any airspeed

*AGL = Above Ground Level
 **MSL = Mean Sea Level
 Note: If the UAS has even one characteristic of the next level, it is classified in that level.
 Source: "Eyes of the Army" U.S. Army Roadmap for UAS 2010-2035

ที่มา : The Pennsylvania State University (2019)

ทางด้านองค์กร Missile Technology Control Regime (MTCR) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศ มีหน้าที่ในการกำกับควบคุมอากาศยานไร้คนขับเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของอุปกรณ์ที่ใช้บรรทุกระเบิดนิวเคลียร์และอาวุธทำลายล้างอื่น ๆ ที่มีสมรรถนะการบรรทุกตั้งแต่ 500 กิโลกรัม และรัศมีการบิน 300 กิโลเมตร โดย MTCR ได้แบ่งอากาศยานไร้คนขับออกเป็นประเภทต่างๆ ตามสมรรถนะการบรรทุกและรัศมีการบิน โดยจำแนกเป็น Category 1 มีสมรรถนะการบรรทุกมากกว่า 1,102 ปอนด์ และรัศมีการบินมากกว่า 186 ไมล์ ซึ่งอากาศยานไร้คนขับของสหรัฐฯ แบบ Global Hawk, Predator และ Reaper จัดอยู่ในประเภทนี้ เพราะมีความสามารถทางยุทธศาสตร์สูง มีประสิทธิภาพและความรุนแรง ทำให้การส่งออกถูกควบคุมเข้มงวดมาก และต้องได้รับใบอนุญาตเท่านั้น ส่วนใน Category 2 จะมีสมรรถนะและรัศมีการบินต่ำกว่ากลุ่มแรก การส่งออกจึงถูกควบคุมและเข้มงวดน้อยกว่า ส่วนเครื่องโดรนขนาดเล็ก (Mini-drone) ไม่จัดอยู่ในการควบคุมของ MTCR บริษัทผู้ผลิตสามารถส่งออกได้อย่างเสรี (ปริตี บุญชื้อ, 2560)

อากาศยานไร้คนขับในกองทัพสหรัฐฯ ที่มีบทบาทสำคัญในสงครามอัฟกานิสถาน

อากาศยานไร้คนขับทางการทหารที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญด้านการโจมตีในสงครามอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ ได้แก่ อากาศยานไร้คนขับแบบพรีเดเตอร์ (Predator) ซึ่งเป็นอากาศยานโจมตีไร้คนขับเครื่องแรกและถูกใช้โจมตีในอัฟกานิสถานเพื่อสังหารผู้นำระดับสูงของเครือข่ายอัลกออิดะห์ (Al-Qaeda) และตาลีบัน (Taliban) และอากาศยานไร้คนขับแบบรีเพอร์ (Reaper) ซึ่งทั้งสองรุ่นได้มีการติดตั้งขีปนาวุธเพื่อสังหารผู้ก่อการร้ายในอัฟกานิสถาน ปากีสถาน และเยเมน อากาศยานไร้คนขับเหล่านี้จะถูกควบคุมโดยนักบินในสหรัฐฯ ใช้การสื่อสารผ่านดาวเทียม ซึ่งอากาศยานไร้คนขับแบบรีเพอร์มีรัศมีการบินหลายพันไมล์ และทำการบินได้นานถึง 14 ชั่วโมง ประเทศสมาชิกกลุ่มนาโต้หลายประเทศต่างมีอากาศยานไร้คนขับรุ่นรีเพอร์ประจำการอยู่ในกองทัพ เช่น อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ และฝรั่งเศส โดยเฉพาะอังกฤษที่ใช้รีเพอร์ในการโจมตีเป้าหมายในอัฟกานิสถานมากพอๆ กับสหรัฐฯ โดยสำนักข่าวเชิงสืบสวน (Bureau of Investigative Journalism) ได้สรุปตัวเลขปฏิบัติการของอากาศยานโจมตีไร้คนขับในอัฟกานิสถาน ค.ศ. 2015-2017 ว่ามีปฏิบัติการประมาณ 1,368 ครั้ง และสังหารคนไปประมาณ 2,496-3,224 คน เป็นพลเรือนทั่วไปประมาณ 142-200 คน เด็กประมาณ 24-49 คน บาดเจ็บ 365-445 คน ซึ่งจากข้อมูลเป็นปฏิบัติการของอังกฤษมากกว่าสหรัฐฯ ถึง 3 เท่า (มานิชนัญ อารีย์, 2560)

ภาพ 1 อากาศยานไร้คนขับรุ่น MQ-9 Reaper
ที่มา : McLaughlin (2018)

ในส่วนของอากาศยานไร้คนขับที่มีความสำคัญอย่างมากในภารกิจด้านการข่าวของกองทัพสหรัฐฯ เช่น การสอดแนม การลาดตระเวน และการเฝ้าติดตามเป้าหมายเฉพาะ ได้แก่ อากาศยานไร้คนขับแบบฮันเตอร์ (Hunter) แบบไพโอเนียร์ (Pioneer) และแบบพรีเดเตอร์ (Predator) ซึ่งเป็นอากาศยานไร้คนขับทางการทหารที่มีเครื่องขนาดกลางและรัศมีการบินระยะกลาง โดยทำหน้าที่ในภารกิจด้านการข่าวเป็นหลัก และได้มีการใช้อากาศยานไร้คนขับในการลาดตระเวนประจำแต่ละเหล่าทัพ โดยกองทัพเรือใช้แบบไพโอเนียร์ (Pioneer) กองทัพบกใช้อากาศยานไร้คนขับแบบฮันเตอร์ (Hunter) และกองทัพอากาศใช้แบบพรีเดเตอร์ (Predator) เห็นได้จากการใช้งานอากาศยานไร้คนขับของทั้งสามเหล่าทัพในช่วงสงครามโคโซโว ค.ศ. 1999

ภาพที่ 2 อากาศยานไร้คนขับรุ่น RQ-2A Pioneer
ที่มา : military.com (2018)

ภาพที่ 3 อากาศยานไร้คนขับรุ่น Hunter RQ-5A
ที่มา : army-technology (2018)

ภาพที่ 4 อากาศยานไร้คนขับรุ่น UAV RQ-1A Predator
ที่มา : airforce-technology (2018)

นอกจากนี้สหรัฐฯ ยังมีอากาศยานไร้คนขับที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ Global Hawk (RQ-4A) ที่ผลิตโดยบริษัท Northrop Grumman ของสหรัฐฯ Global Hawk ยังเป็นอากาศยานไร้คนขับที่มีราคาแพงที่สุด คือ ลำละ 131 ล้านดอลลาร์ เนื่องจากสามารถบินในระดับความสูงที่ 18,000 เมตร ซึ่งสูงกว่าเครื่องบินพาณิชย์ ส่วนใหญ่สหรัฐฯ จะใช้ปฏิบัติงานในเขตสู้รบและความสามารถในการตรวจจับสัญญาณทำให้ Global Hawk สามารถจับสัญญาณการสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือได้ ทำให้ Global Hawk ได้ถูกส่งไปในอาทิตย์แรกของปฏิบัติการทางการทหารในอัฟกานิสถาน โดย Global Hawk ได้ขึ้นบินออกจากฐานทัพอากาศในสหรัฐฯ มายังอัฟกานิสถาน เพื่อรวบรวมและส่งข้อมูลการลาดตระเวนได้ที่ความสูงถึง 65,000 ฟุตจากนั้นจึงกลับไปยังฐานทัพอากาศในสหรัฐฯ โดยไม่ต้องเติมน้ำมันระหว่างทาง (NOVA, 2018)

ภาพที่ 5 อากาศยานไร้คนขับรุ่น RQ-4 Global Hawk
ที่มา : Cenciotti (2016)

สรุปและอภิปรายผล

อากาศยานไร้คนขับถือว่าเป็นเทคโนโลยีที่สามารถช่วยเหลือด้านการสงครามเป็นอย่างมาก นอกจากจะรักษาชีวิตของนักบินได้แล้ว เนื่องจากนักบินสามารถควบคุมเครื่องได้จากฐานทัพอากาศโดยไม่ต้องเสี่ยงอันตรายจากการอยู่ในพื้นที่สงครามอย่างนักบินที่ควบคุมอากาศยานอื่นๆ และยังสามารถทำงานได้หลากหลายจึงได้มีการจำแนกประเภทของอากาศยานไร้คนขับขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จำแนกโดยการใช้เกณฑ์การใช้งาน ซึ่งสามารถแบ่งออกมาได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ อากาศยานไร้คนขับที่ใช้ในงานในด้านการทหารและการโจมตี และอากาศยานไร้คนขับที่ใช้งานในด้านพลเรือน โดยในการใช้งานทางการทหาร สามารถแยกตามการใช้งานออกมาได้อีก 3 ด้าน คือ เป็นเป้าฝึกให้กับพลปืนต่อต้านอากาศยาน ใช้ลาดตระเวนเพื่อหาข้อมูลสำหรับการสงครามหรือประเมินความเสียหายในภารกิจต่างๆ และใช้ในการโจมตี นอกจากนี้ทางการทหารยังจำแนกอากาศยานไร้คนขับตามขนาด พิสัยและความทนทานในการบินปฏิบัติการ ซึ่งทำให้การนำอากาศยานไร้คนขับไปใช้งานได้เหมาะสมตามประสิทธิภาพของเครื่องและเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับกองทัพ ในขณะที่เดียวกันยังป้องกันกลุ่มผู้ไม่หวังดีนำอากาศยาน

ไร้คนขับไปใช้และก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ จึงต้องมีการแยกประเภทและควบคุมการส่งออกจากองค์กร Missile Technology Control Regime (MTCR) เพื่อป้องกันการนำอากาศยานไร้คนขับไปใช้เพื่อก่อเหตุร้าย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประเภทของอากาศยานไร้คนขับทางการทหารนั้น การแบ่งประเภทตามที่ได้นำเสนอไปเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นยังมีการแบ่งประเภทในอีกหลายรูปแบบ ซึ่งการแบ่งตามหลักที่ยกมานั้นเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่ในความเห็นของผู้วิจัยเห็นว่าในการแบ่งประเภทตามลักษณะการใช้งานนั้นยังไม่ครอบคลุมเนื่องจากในการนำไปใช้งานต้องดูคุณสมบัติด้านอื่นๆ ของเครื่องด้วยเพื่อความเหมาะสมในการใช้งานกับปฏิบัติการนั้นๆ ทั้งขนาดของเครื่อง ความทนทานในการบินหรือคุณสมบัติอื่นๆ ประกอบกัน และจากการแบ่งประเภทรวมถึงการศึกษาคุณสมบัติของอากาศยานไร้คนขับนั้น ทำให้เห็นถึงความสามารถทางการทหารและความน่ากลัวของอากาศยานไร้คนขับ หากมีการใช้โดยไม่คำนึงถึงมนุษยธรรมและจริยธรรม เทคโนโลยีชนิดนี้ได้ถูกพัฒนาโดยตลอดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความรุนแรงในด้านสงคราม ดังนั้นจึงได้มีความพยายามคิดค้นเทคโนโลยีในการป้องกันการอากาศยานไร้คนขับทางการทหารที่ปฏิบัติการในบริเวณที่ไม่ได้รับอนุญาตหรือเพื่อก่อเหตุร้าย ซึ่งในเรื่องการป้องกันการใช้อากาศยานไร้คนขับทางการทหารโดยไม่คำนึงถึงมนุษยธรรมและมาตรการป้องกันการส่งออกอากาศยานไร้คนขับทางการทหารที่มีความสามารถและความรุนแรงในระดับสูงนั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาต่อไป เพราะในขณะที่การพัฒนาอากาศยานไร้คนขับให้มีประสิทธิภาพและความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เทคโนโลยีในการป้องกันอากาศยานไร้คนขับทางการทหารจึงต้องพัฒนาอย่างรวดเร็วให้เท่าทันเพื่อป้องกันเหตุร้ายแรงที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้อากาศยานไร้คนขับทางการทหาร

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

มาโนชญ์ อารีย์. (2560). **Drone Strikes ความรุนแรงในโลกมุสลิมและกฎหมายระหว่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิทยานิพนธ์

รศิพร เสวกพันธ์. (2558). **โดรนกับการควบคุมอาวุธภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ**. วิทยานิพนธ์ น.ม. (กฎหมายระหว่างประเทศ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2561, จาก http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2015/TU_2015_5501032675_4160_3079.pdf

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ปรีดี บุญชื้อ. (2560). **สงครามในยุคสมัยของ “โดรน” (Drone) ปัญหาจริยธรรมกับอาวุธสังหารไฮเทค**.

สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://thaipublica.org/2017/07/pridi57/>

วารสารณั สามโกเศศ. (2559). **โดรนสังหารและสร้างสรรค์**. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561, จาก

<http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/637941>

อาภรณ์ พลเสน. (2561). **บทความพิเศษ: รู้จักกับอากาศยานไร้คนขับหรือยูเอวี (Unmanned Aerial Vehicle: UAV)**.

สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561, จาก https://www.dti.or.th/page_bx.php?cid=24&cno=4308

NOVA. (2018). **1990s to Today RQ-4 Global Hawk (USA)**. November 30, 2018, from

https://www.pbs.org/wgbh/nova/spiesfly/uavs_19.html

เอกสารอ้างอิง

- The Pennsylvania State University. (2019). **Classification of the Unmanned Aerial Systems.** Retrieved November 30, 2018, from <https://www.e-education.psu.edu/geog892/node/5>
- Jimmy Johnson. (2009). **Unmanned aerial vehicles and the warfare of inequality management.** Retrieved September 23, 2018, from <https://electronicintifada.net/content/unmanned-aerial-vehicles-and-warfare-inequality-management/8072>